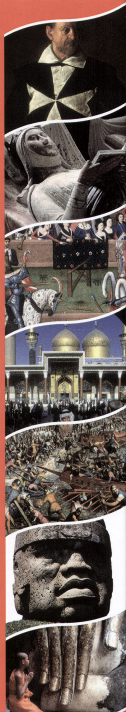
MAREA ISTORIE ILUSTRATĂ A LUMII

ÎN 7 VOLUME

EVUL MEDIU

COLECŢIA Financiarul

MAREA ISTORIE ILUSTRATĂ A LUMII

ÎN 7 VOLUME

PREISTORIA • PRIMELE IMPERII
LUMEA ANTICĂ
EVUL MEDIU
ÎNCEPUTUL PERIOADEI MODERNE
EPOCA MODERNĂ
RĂZBOAIELE MONDIALE ŞI PERIOADA INTERBELICĂ
LUMEA CONTEMPORANĂ

COLECŢIA Financiarul 3

Evul Mediu

Secolele V-XV

Răscoalele provocate de migraţia popoarelor europene la sfârşitul Antichităţii au fragilizat puterea Imperiul Roman şi implicit toată ordinea politică a Europei. Chiar dacă supremaţia pe continent a fost preluată de regatele germanice, cultura Antichităţii târzii, în special creştinismul, a rămas puternică şi a marcat Evul Mediu timpuriu. Simultan cu răspândirea creştinismului în Apus, în sec. VII, profetul Mahomed a înfiinţat islamismul în Arabia o religie nouă şi extrem de eficientă din punct de vedere politic şi militar. În foarte scurt timp au luat naştere mari imperii islamice – din Peninsula Iberică şi Maghreb până în India şi Asia Centrală, cu centre precum Cordoba, Cairo, Bagdad şi Samarkand.

Catedrala Notre Dame de Reims, construită în stil gotic în sec. XIII-XIV, a găzduit sute de ani ceremoniile de încoronare ale regilor francezi.

Turnir, ilustraţie dintr-un manuscris, sec. XV

Castelul Eltz de pe râul Moselle, ridicat în sec. XIII

Seniorul şi vasalul său, ilustraţie dintr-un manuscris, sec. XV

EVUL MEDIU

Umaniştii de la sfârşitul sec. XV şi începutul sec. XVI au fost cei care au dat Evului Mediu acest nume. Ei l-au considerat o perioadă „întunecată" de tranziţie de la mult-admirata Antichitate la timpurile în care trăiau. Imaginea noastră despre epoca respectivă nu este însă influenţată de o astfel de viziune negativistă despre un ev al decăderii intelectuale, al obiceiurilor primitive şi al lipsei de libertate personală. Cunoaştem splendoarea vieţii de la curţile regale şi ştim de cavalerii nobili ❶ care trăiau aventuri apărând onoarea regelui sau din dragoste pentru o domniţă sau de castelele masive de piatră ❷, de trubadurii şi de menestrelii itineranţi ❺. Descoperim această lume din cronicile medievale aparţinând lui Chrétien de Troyes, lui Wolfram von Eschenbach sau lui Gottfried von Strasburg. Ştim însă în prezent că acestea au fost nişte reprezentări mai degrabă idealizate ale realităţii, nefiind foarte exacte. Astfel de descrieri literare au stimulat admiraţia pentru Evul Mediu şi denaturarea sa de către romanticii germani din sec. XIX, al căror sentiment al identităţii naţionale a fost hrănit cu imaginea unui fals trecut glorios.

Menestrel primind o cunună drept răsplată, ilustraţie dintr-un manuscris, sec. XIV

Ordinea socială

Societatea medievală era puternic ierarhizată, iar în fruntea ei se aflau nobilimea şi clerul. Majoritatea populaţiei, de la cei mai umili cerşetori până la cei mai bogaţi negustori, forma „a treia stare". Ierarhizarea era justificată prin mentalitatea potrivit căreia fiecare stare, la fel ca şi membrele unui corp, avea sarcinile proprii pe care trebuia să le execute pentru binele tuturor. Crearea grupurilor sociale, a stărilor, a influenţat şi alte aspecte ale vieţii, meşteşugarii formând astfel ghilde, iar credincioşii confrerii religioase. În acest mod s-a manifestat nu doar nevoia de siguranţă şi apartenenţă socială, ci şi de a găsi un loc în ordinea divină.

Întrucât agricultura a fost cel mai important factor economic în Evul Mediu, ordinea socială a fost legată indisolubil de deţinerea de terenuri. Cei care aveau pământ, se bucurau de putere şi influenţă. Feudalismul (nume provenind de la cuvântul latin *feudum*, fief), care a apărut în Franţa la începutul Evului Mediu, a devenit sistemul caracteristic pentru această întreagă perioadă în Europa. Fieful era închiriat de către senior vasalului său. După moartea acestuia din urmă, pământul revenea la stăpânul său iniţial, cu toate că în timp, el ajunsese să fie moştenit de către urmaşii vasalului. Dacă se obţinea transmiterea pe bază ereditară a fiefului, vasalul devenea mai puţin dependent de seniorul său, iar descendenţii lui aveau bune şanse să îşi mărească autonomia în timp. Odată cu instituirea investiturii s-a creat şi o relaţie de natură socială. Vasalul îi datora seniorului ❸ credinţă şi slujire, mai ales în caz de război, iar seniorul se obliga la rândul său să îi ofere loialitate şi protecţie. În vârful acestei piramide feudale se afla regele, care domina peste toţi, de la prinţi şi înaltul cler, până la negustori şi ţărani ❹.

Ţărani muncind pe câmpurile din jurul Parisului, vizibil în fundal, ilustraţie dintr-un manuscris, cca sec. XVI

Condiţiile de trai

În Evul Mediu, condiţiile de viaţă şi de muncă, în special cele ale oamenilor de rând, dar şi ale clerului şi nobililor de rang inferior, erau destul de primitive, în comparaţie cu cele din înfloritoarea civilizaţie islamică. Malnutriţia, îngrijirea medicală proastă, războaiele şi disputele dădeau naştere nesiguranţei în ziua de mâine şi speranţei de viaţă foarte scăzută. Epidemiile au făcut ravagii, precum ciuma sau „Moartea neagră", care a răpus aproximativ 25 de milioane de oameni numai în Europa la mijlocul sec. XIV, o treime din populaţia totală a continentului. Se pare că invazia mongolilor şi caravanele de negustori au adus ciuma din Asia

Cca 476 | Căderea Imperiului Roman — 800 | Carol cel Mare devine împărat — 1074–1122 | Controversa investiturii

568 | Sfârşitul Marii migraţii — Cca 1031–1492 | Reconquista — 1096 | Primele cruciade

6
Procesiune de autoflagelanţi, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XIV

7
Baie medievală, ilustraţie dintr-un manuscris, cca 1450

8
Curs de teologie la Sorbona, sec. XV

Centrală în Orientul Mijlociu şi în Europa. Posibil că şi acolo ea a răpus tot pe atâţia oameni. Astfel de epidemii aveau un impact foarte puternic asupra populaţiei, creând o atmosferă de panică şi fanatism religios ❻, dar şi o sete de viaţă şi plăceri ❼.

Viaţa culturală şi spirituală

Biserica, şi mai ales mânăstirile ❿ de călugări şi de maici care au declanşat de asemenea reforme interne ale Bisericii, au fost purtătoarele şi formatoarele culturii în Evul Mediu. În interiorul acestora s-a păstrat şi s-a dezbătut cunoaşterea din Antichitate şi au fost create noi opere religioase şi filozofice, precum şi numeroase texte liturgice. Bisericile şi mânăstirile au fost răspunzătoare nu doar de păstrarea, ci şi de transmiterea educaţiei şi a culturii. În mânăstirile şi şcolile de pe lângă catedrale se predau *septem arties liberales* (cele şapte arte liberale): gramatica, retorica, dialectica, aritmetica, geometria, astronomia şi muzica. Primele universităţi ❽ s-au dezvoltat tocmai din aceste şcoli în sec. XII, iniţial sub forma confreriilor (*universitas*) de profesori şi studenţi. După teologie, dreptul şi medicina erau specialităţile cele mai studiate.

10
Părinţii îşi aduc copilul pentru a fi educat la o şcoală mânăstirească, ilustraţie dintr-un manuscris, începutul sec. XIV

Tot teologii au fost cei care şi-au asumat sarcina de a uni credinţa şi cunoaşterea, dogma teologică şi descoperirile ştiinţifice, prin scolasticism filozofic. Mistici precum Hildegard von Bingen şi Meister Eckhart au căutat o trăire personală profundă a divinului, ca reacţie la scolasticismul raţional. Mişcări de laici, precum beghinele, au format comunităţi în afara mânăstirilor, în încercarea de a introduce o nouă formă de pietate (*devotio moderna*) în viaţa cotidiană. Inchiziţia (nume provenind de la cuvântul „examinare“ din limba latină) a fost una dintre instituţiile Bisericii Catolice care a contribuit la conturarea imaginii negative a „Evului Mediu întunecat“. Ea a fost creată la sfârşitul sec. XII şi prima jumătate a sec. XIII având menirea să reprime erezia şi să apere credinţa creştină. În pofida metodelor sale crude, ea nu a fost doar un instrument de reprimare. Din punct de vedere juridic, ea a reprezentat un progres, întrucât a înlocuit „judecata divină“, decisivă într-un proces, cu examinări supuse unor reguli. Astfel s-a deschis calea pentru procesele moderne.

9
Palazzo Comunale din Montepulciano, Toscana, sfârşitul sec. XIV

Trecerea la Epoca modernă

Trecerea la Epoca modernă a afectat mai multe domenii, printre care filozofia şi economia şi a marcat puternic societatea. Odată cu apariţia sistemului financiar internaţional şi a primelor forme de capitalism după sec. XIII, importanţa proprietăţii a scăzut, iar poziţia oraşelor ❾, unde se putea obţine capital prin diferite mijloace, în special prin comerţ internaţional, a devenit tot mai semnificativă. „Clasa mijlocie“ ⓫ a obţinut putere politică în relaţia cu nobilimea şi clerul, adaptându-se rapid la noile moduri de a dobândi capital şi bogăţie.

Concepţia despre om şi mediu a devenit mai lumească, în special în Flandra şi Italia, unde în numeroase oraşe comerciale bogate, s-a pus accentul pe mentalitatea „acum şi aici“. Această schimbare s-a resimţit la sfârşitul Evului Mediu, odată cu apariţia umanismului şi a Renaşterii şi a fost cauzată parţial şi de redescoperirea textelor antice. Revendicarea de către dogma catolică a supremaţiei absolute în interpretare a fost subminată în cele din urmă şi înlocuită cu scolasticismul Epocii moderne.

11
Portretul lui Giovanni Arnolfini şi al soţiei sale, pictură de Jan van Eyck, 1434

1209 | Înfiinţarea Ordinului Franciscan
1231–32 | Apariţia Inchiziţiei
1339–1453 | Războiul de 100 de Ani
1453 | Otomanii cuceresc Constantinopolul
1492 | Columb ajunge în Lumea Nouă
1517 | Începutul Reformei

Mormântul lui Teodoric cel Mare din Ravenna, ridicat cca 520

IMPERIILE GERMANICE SEC. V–774

Declinul Imperiului Roman a facilitat pătrunderea triburilor germanice pe teritoriul său. Cu toate că au existat mişcări migratoare ale popoarelor germanice în Europa încă din sec. II, valul masiv de huni care avansa spre vest a împins triburile germanice din estul Europei. Acestea au pornit şi ele spre apus, stabilindu-se în vestul şi sudul continentului, unde au înfiinţat regate efemere, precum Imperiul Ostrogot al lui Teodoric cel Mare ❶.

Vandalii, burgunzii şi anglo-saxonii

În sec. V, vandalii, burgunzii şi anglo-saxonii au creat mai multe regate pe teritoriul Imperiului Roman de Apus.

Vandalii au pornit din Europa de Est şi au ajuns în nordul Africii în 429, după ce trecuseră prin Spania. Sub conducerea regelui Gaiseric ❷ au înfiinţat acolo un regat cu capitala la Cartagina. Au cucerit insulele din vestul Mării Mediterane, iar în 455 au întreprins campanii de jefuire a Romei ❸. Regatul a fost însă slăbit de luptele pentru succesiune din familia regală şi de conflictele religioase, cum a fost cel al persecutării catolicilor de către vandalii arieni. În 535, generalul bizantin Belizarie a reuşit să recucerească regatul vandal pentru împăratul său.

Vandalii jefuiesc Roma, gravură în lemn, sec. XIX

Gaiseric, regele vandalilor, gravură în lemn, 1869

Burgunzii au pornit şi ei din Europa de Est alături de vandali, dar s-au stabilit în regiunea Rin-Mainz, unde se pare că şi-ar fi stabilit capitala la Worms. În anul 437, primul regat burgund a fost distrus de mercenarii huni ❹ conduşi de generalul Roman Flavius Aetius, după cum se relatează şi în poemul epic german *Cântecul Nibelungilor*. În anii următori, Aetius i-a mutat pe burgunzi în zona lacului Geneva, unde aceştia şi-au format al doilea regat. În anul 534, au fost înfrânţi de Merovingi, prima dinastie de regi ai statului franc, şi anexaţi imperiului lor.

Burgunzii se apără de atacul hunilor, pictură din sec. XIX

Potrivit legendei, anglii, saxonii şi iuţii conduşi de fraţii Hengist şi Horsa ❺ ar fi fost chemaţi în ajutor de britanici pentru a-i sprijini în aplanarea conflictelor interne. Germanii s-au stabilit definitiv în Anglia şi i-au silit pe celţii britanici să se retragă în Ţara Galilor şi Cornwall. Triburile germanice, care în cele din urmă s-au unit, au format poporul anglo-saxon şi au înfiinţat câteva mici formaţiuni statale, în care creştinismul a pătruns treptat. La începutul sec. IX Egbert de Wessex şi Alfred cel Mare le-au unificat în regatul cunoscut sub numele de Anglia.

Un rege al celţilor britanici îi întâmpină pe Hengist şi pe Horsa

Cântecul Nibelungilor

Poemul medieval Cântecul Nibelungilor *narează evenimente din timpul Marii Migraţii a popoarelor. În partea a doua, este descrisă distrugerea regatului burgund de către legendarul rege al hunilor Etzel (Atila). Marele poem eroic anonim cuprinde 39 de „aventuri“ şi are la bază mai multe cicluri de legende.* Cântecul Nibelungilor *a fost redescoperit abia în sec. XVIII şi este considerat o epopee naţională germană.*

Etzel sau Atila, regele hunilor, şi fiica regelui burgund, ilustraţie dintr-un manuscris, sec. XV

Sec. V | Apariţia statelor vandalilor, burgunzilor şi anglo-saxonilor
410 | Jefuirea Romei de către Alaric
437 | Înfrângerea burgunzilor de către huni
455 | Jefuirea Romei de către Gaiseric
507 | Moartea lui Alaric II

Regatele vizigoţilor, ostrogoţilor şi longobarzilor

Vizigoţii au înfiinţat un regat în sudul Franţei în sec. V, dar au fost alungaţi spre Spania de către franci un secol mai târziu. Regatul ostrogoţilor din Italia a fost cucerit de bizantini, iar locul i-a fost luat apoi de către Regatul longobarzilor.

După ce vizigoţii ⓫ conduşi de Alaric au jefuit Roma în anul 410 s-au stabilit în sud-vestul Franţei. Aflaţi oficial încă sub suveranitatea împăratului roman, ei şi-au înfiinţat propriul regat cu capitala la Toulouse. În a doua jumătate a sec. V, regele Euric a extins graniţele regatului vizigot până în Spania. Fiul său Alaric II ❼, a pierit luptând împotriva francilor în anul 507, după ce aceştia încălcaseră acordul încheiat între cele două imperii cu o generaţie în urmă. Vizigoţii au fost siliţi să se retragă în Peninsula Iberică, unde şi-au ales oraşul Toledo ⓬ drept noua capitală. Tot în această perioadă, vizigoţii, care crezuseră în doctrina ariană, s-au convertit la catolicism în anul 568 şi s-au putut integra mai bine în rândurile localnicilor. Biserica s-a aliat cu marii nobili şi prin influenţa exercitată împreună au slăbit puterea centrală în regat. Aşa se explică înfrângerea rapidă suferită de vizigoţi din partea arabilor între anii 714–719 (*pag. 227*). Creştinismul a supravieţuit însă în nordul Peninsulei Iberice (*pag. 198*).

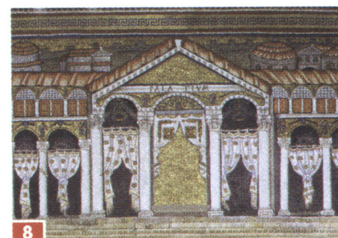

6 Coperta împodobită a unei Biblii longobarde, cca 800

Regele ostrogot, Teodoric cel Mare ❾, a fost luat prizonier şi dus la Constantinopol, întrucât sechestrarea sa garanta respectarea de către ostrogoţi a tratatului încheiat între tatăl său şi Imperiul Bizantin. În calitate de aliat al bizantinilor, el s-a îndreptat spre Italia, unde l-a învins pe regele Odoacru, înfiinţându-şi un regat cu capitala la Ravenna ❽. Teodoric a încercat în zadar să unifice statele germane prin căsătorii interdinastice şi astfel să poată înfrunta Imperiul Roman de Răsărit. El însuşi s-a căsătorit cu sora regelui franc Clovis I. După moartea sa în anul 526, Regatul ostrogot a intrat în declin din cauza delimitării stricte dintre goţii arieni şi romanii catolici, a conflictelor interne şi a problemelor legate de succesiune.

10 Longobard, litografie, sec. XIX

În anul 552, generalul bizantin de origine armeană Narses l-a înfrânt pe regele ostrogot Totila, care plănuise să readucă la viaţă Regatul goţilor din Italia. Narses a rămas şi a domnit în Italia pentru câtva timp. Bizantinii au fost în cele din urmă alungaţi de către longobarzii ❻, ❿ conduşi de regele Alboin. Aceştia s-au stabilit în nordul Italiei în anul 568, în regiunea care va obţine denumirea Lombardia, coborând apoi şi în sudul peninsulei.

7 *Alaric II este învins de către Clovis I*, litografie din sec. XIX

8 Palatul lui Teodoric din Ravenna, mozaic, cca 500

9 *Teodoric cel Mare îi primeşte pe delegaţii triburilor germanice*, gravură în lemn din sec. XIX

Doar Ravenna, Roma, extremitatea sudică a Italiei şi Sicilia au rămas sub controlul bizantinilor. Însă şi aceste teritorii au fost mai târziu parţial cucerite de longobarzi, în vreme ce papalitatea şi-a delimitat treptat în centrul Italiei un teritoriu sub control propriu, care avea să devină mai târziu Statul Papal. Regii longobarzi domneau doar asupra nord-vestului Italiei din capitala Pavia şi dinastiile se succedau rapid la putere. Au existat şi ducate care arătau doar o supunere formală regelui. După ce francii conduşi de Carol cel Mare au cucerit nordul Italiei în anul 774 (*pag. 164*), doar prinţii longobarzi din sud şi-au păstrat independenţa.

11 *Regi vizigoţi*, ilustraţie, manuscris

12 Vedere a vechiului Toledo cu catedrala în stânga şi castelul în dreapta

Evul Mediu · Secolele V–XV

534 | Francii îi înving pe burgunzi
552 | Victoria lui Narses asupra lui Totila
714 | Înfrângerea vizigoţilor de către arabi
526 | Moartea lui Teodoric cel Mare
535 | Belizarie distruge regatul vandalilor
568 | Vizigoţii arieni se convertesc la catolicism

REGATUL FRANCILOR 486–843

În timpul domniei lui Clovis I din dinastia Merovingilor, francii ❶ au câştigat supremaţia în Europa de Vest. Conflictul care va caracteriza întreaga istorie medievală din punct de vedere social şi politic, cel dintre suveran şi prinţii autohtoni, a apărut după moartea lui Clovis. Au fost necesare concesii înainte ca nobilimea să recunoască autoritatea regală. Împărţirea repetată a regatului între moştenitorii legitimi a slăbit puterea Merovingilor, care au cedat în cele din urmă în faţa Carolingilor, foştii majordomi ai palatului. Carol cel Mare, (Charlemagne) primul împărat al Sfântului Imperiu Roman, s-a remarcat dintr-un lung şir de conducători Carolingi încununaţi de succese.

1 Imperiul Franc în timpul Merovingilor şi Carolingilor, gravură în metal, sec. XVII

Imperiul Franc al Merovingilor

Pornind de la un mic teritoriu aflat la sud de estuarul Rinului, Merovingii au format cel mai mare Imperiu al germanilor din Evul Mediu timpuriu.

2 *Moartea reginei Brunhilda în anul 613 din cauza intrigilor de familie*, gravură în lemn, sec. XIX

4 *Victoria lui Clovis I asupra lui Siagrius în Lupta de la Soisons*, tapiserie brodată, sec. XV

Francii dornici de expansiune ❸ au intrat în conflict cu Siagrius, ultimul guvernator roman local, care a fost învins de Clovis I ❹ în anul 486. Clovis şi-a extins considerabil teritoriul, astfel încât la moartea sa în anul 511, stăpânea peste zona formată din Franţa şi Belgia de astăzi, Renania şi sud-vestul Germaniei. Clovis a fost creştinat de către episcopul Remigius de Reims ❺. El a încurajat amestecul francilor cu populaţia locală galo-romană şi a încheiat o alianţă între conducătorii Regatului Franc şi ulterior ai Sfântului Imperiu Roman, cu papalitatea. Prin codul său de legi, *Lex Salica*, Clovis nu a permis accesul femeilor la tron. El a asigurat astfel continuitatea succesiunii Merovingilor şi a succesorilor lor, Carolingii şi Capetingii, până în sec. XIX, dar a dat naştere şi unor conflicte majore, precum Războiul de 100 de Ani dintre Franţa şi Anglia (*pag. 179*), în sec. XIV.

În ciuda reglementării situaţiei succesiunii, imperiul a fost împărţit după moartea lui Clovis între cei patru fii ai săi conform vechiului obicei franc de tragere la sorţi. Astfel au apărut trei noi regate, Austrasia, Neustria şi Burgundia, ai căror conducători au început să se lupte între ei ❷. Chlotar II a fost cel care a reuşit să reunifice imperiul un secol mai târziu, însă cu mari sacrificii de ordin politic. Pentru a atrage nobilimea de partea sa, a fost silit să accepte *Edictum Chlotarii* din anul 614, care stipula că demnitarii regali, conţii, urmau să fie aleşi din rândul latifundiarilor din provincii. Astfel se consolida puterea nobilimii locale în detrimentul autorităţii centrale. Cele trei regate trebuiau să aibă un majordom al palatului, care îl reprezenta pe rege şi se bucura de o putere considerabilă.

3 *Luptător franc înarmat pentru luptă*, gravură în lemn, sec. XIX

Dagobert I ❻ a fost ultimul suveran din dinastia Merovingilor care a stăpânit un imperiu unit, între anii 629 şi 639. Disensiunea din interiorul dinastiei a facilitat ascensiunea Carolingilor.

5 *Episcopul Remigius îl botează pe Clovis I*, pictură din sec. XIX

6 *Regele Dagobert I ridică biserica din Saint-Denis*, manuscris, sec. XIV

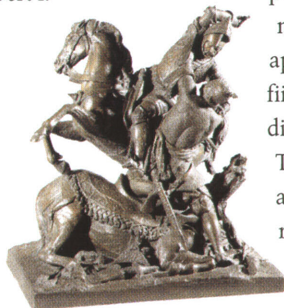
486 | Victoria lui Clovis I asupra lui Siagrius
511 | Moartea lui Clovis I
614 | *Edictum Chlotarii*
629–39 | Domnia lui Dagobert I
687 | Bătălia de la Tertry
714–741 | Domnia lui Carol Martel

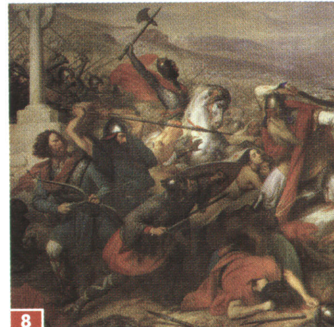
Ascensiunea Carolingilor

Majordomii Carolingi ai palatului au preluat în cele din urmă puterea în Regatul Francilor.

Pépin I, fondatorul dinastiei Carolingilor ❾, a fost majordom al palatului în Regatul Austrasia, unde domnea Dagobert I. Merovingii au devenit conducători marionetă după ce Pépin II, nepotul celui al cărui nume îl purta, a preluat puterea în Regatul Francilor şi l-a înfrânt pe majordonul din Neustria, la Tertry, în anul 687. La moartea lui în anul 714, fiul său, Carol Martel („ciocanul") ❼, a devenit rege, deşi nu revendicase coroana. Acesta a înfrânt triburile germanice, printre care s-au numărat turingii, i-a anexat pe bavarezi regatului său şi a susţinut misiunea Sfântului Bonifaciu ❿ în Germania (*pag. 182*). Însă cea mai mare realizare a sa este oprirea invaziei arabilor în Europa de Vest, ceea ce i-a adus ulterior renumele de „salvatorul Apusului". În 732, Carol a învins armata arabă la Tours ❽, lângă Poitiers, iar şapte ani mai târziu, arabii au fost alungaţi şi din Provence. Carol şi-a format o armată de călăreţi bine înarmaţi, iar această inovaţie militară va sta la baza sistemului feudal european şi a organizării cavaleriei. Pentru a-şi răscumpăra armurile, ostaşii au primit fiefuri şi au jurat credinţa regelui.

În anul 747, Pépin III, fiul lui Carol Martel, l-a înlăturat din funcţia de majordom al palatului din Austrasia pe fratele său Carloman, care a ales să se retragă la o mânăstire după o luptă sângeroasă cu alemanii. În 751, Pépin III a pus capăt domniei Merovingilor, după ce l-a exilat pe ultimul rege la o mânăstire. Şi-a luat apoi titlul de rege, fiind primul din dinastia Carolingilor. Trei ani mai târziu a obţinut şi recunoaşterea Papei Ştefan II. Pépin III şi-a arătat recunoştinţa faţă de Papă apărând Roma de prinţii longobarzi ⓫ şi cedându-i pământurile cucerite de la aceştia prin „Donaţia lui Pépin".

7 *Carol Martel ucide un arab*, grup statuar din bronz, sec. XIX

8 *Bătălia de la Tours*, lângă Poitiers, pictură din sec. XIX

Pe aceste teritorii va lua naştere Statul Papal. Cu puţin timp înainte de moartea sa în anul 768, Pépin a împărţit Regatul Francilor între fiii săi, Carol cel Mare şi Carloman, urmând precedentul Merovingilor.

10 *Bonifaciu botează teutonii şi moare ca martir*, ilustraţie din manuscris, sec. X

11 Pépin III şi Papa Ştefan II îi înving pe longobarzi, gravură în metal, sec. XVII

9 *Pépin şi Bega, fondatorii dinastiei Carolingilor*, pictură de Rubens, sec. XVII

Majordomii palatului

Majordomii palatului au fost la început răspunzători doar de îngrijirea locuinţei regale. Însă pe măsură ce au preluat sarcini militare, ei au câştigat o influenţă politică tot mai mare. Aceştia nu numai că au administrat teritoriile aflate sub răspunderea lor, ci le-au guvernat pe deplin sub monarhii care nu se bucurau de o prea mare autoritate. Regii din dinastia Merovingilor au îndeplinit un rol simbolic până când în cele din urmă majordomii Carolingi ai palatului au preluat puterea şi titlul de rege.

Regele Clovis III, minor, alături de Pépin II, majordomul palatului, gravură în lemn din sec. XIX

746 | *Ziua de la Curtea Canstatte* – masacrul alemanilor
747 | Pépin III devine majordomul palatului din Austrasia
751 | Pépin III devine rege
754 | Donaţia lui Pépin
768 | Moartea lui Pépin III şi scindarea Imperiului Francilor

Războaiele lui Carol cel Mare

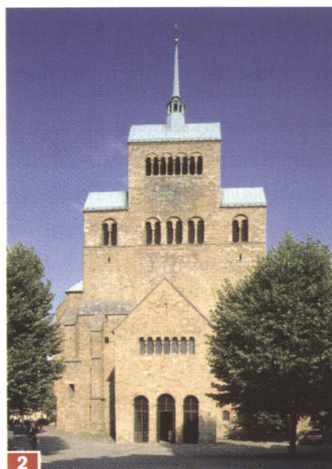
Carol cel Mare a lărgit graniţele Regatului Francilor anexând numeroase teritorii.

Carloman, fiul lui Pépin III, a murit în 771 la doar trei ani după tatăl său. Fratele său mai mare, Carol cel Mare ❶, a preluat teritoriile lui Carloman şi a încălcat obiceiul potrivit căruia proprietăţile trebuiau să fie împărţite între fiii moştenitori. Urmaşii lui Carloman au fost nevoiţi să se refugieze la curtea longobarzillor, care erau în conflict cu Statul Papal. Când în 772, Papa Adrian I ❺ i-a reamintit lui Carol cel Mare de datoria sa de a sprijini Roma, împăratul a luptat pentru a apăra oraşul între anii 773–774. Longobarzii au fost învinşi definitiv, iar Carol cel Mare s-a proclamat noul lor rege. Cea mai mare parte a Italiei de nord a devenit atunci parte din Regatul Francilor (*pag. 190*).

1 Statuia ecvestră a lui Carol cel Mare, cca 870

Începând cu anul 772, Carol cel Mare a încercat să îi supună pe saxoni, bucurându-se de câteva succese militare. Însă ţăranii saxoni liberi conduşi de Wittekind ❸ nu au putut fi subjugaţi nici prin creştinare şi nici prin colaborarea cu nobilii saxoni. După ce aceştia au înfrânt armata francilor în anul 782, Carol cel Mare a organizat un masacru pentru a se răzbuna. Mii de prizonieri saxoni au fost ucişi la *Verden an der Aler*. În anul 785, Wittekind a încheiat pace cu Carol cel Mare şi a fost botezat. A durat însă mult timp până când întreaga populaţie saxonă s-a supus împăratului şi a acceptat să treacă la creştinism. Bavarezii au fost cei mai refractari, refuzând să plătească dări Bisericii. În campania sa de creştinare, Carol cel Mare a înfiinţat numeroase episcopii ❷ pe teritoriul saxon. Ducele Tasilo III din Bavaria, care fusese deja cucerită de Carol Martel, a ameninţat că se va alia cu avarii şi se va desprinde de regat.

5 *Papa Adrian I întâmpină pe Carol cel Mare la Roma*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XIII

2 Domul Sf. Petru din Minden, scaun episcopal înfiinţat în jurul anului 800 de către Carol cel Mare

3 *Wittekind se supune lui Carol cel Mare*, pictură din sec. XIX

El a fost înlăturat de la putere în Dieta lui Ingelheim din anul 788, pentru nesupunere.

Carol cel Mare s-a concentrat apoi asupra consolidării frontierelor prin înfiinţarea unor mărci de graniţă, unde administratorii regali deţineau şi autoritate militară. În 796 a luat naştere marca avară, după cucerirea avarilor de pe teritoriul Ungariei de astăzi. În nord, tratatele încheiate cu boemii şi sorbii slavi asigurau plata tributului, iar în anul 811 Carol cel Mare a încheiat pace cu danezii. Singurii care nu au putut fi supuşi au fost bascii (*pag. 198*) şi arabii ❻, aceştia din urmă câştigând Bătălia de la Roncesvalles ❹ în anul 778, descrisă în poemul medieval *Cântecul lui Roland*.

Einhard

Einhard a redactat renumita biografie a lui Carol cel Mare Vita Caroli Magni. A fost primit la şcoala de la curtea lui Carol cel Mare în jurul anului 794, la vârsta de 25 de ani şi a intrat apoi în diplomaţie. Einhard a fost consilierul bisericesc al lui Ludovic cel Pios, fiul lui Carol cel Mare şi abate al mănăstirii Seligenstadt, unde a şi murit în anul 840.

Einhard scrie biografia lui Carol cel Mare, manuscris din sec. XIV

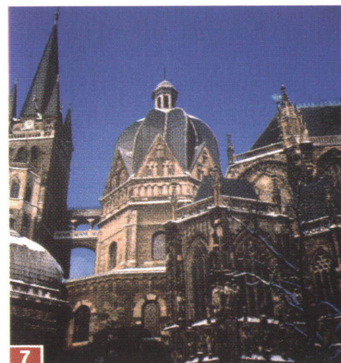

4 *Bătălia de la Roncesvalles*, basorelief din sec. XII

6 *Arabii deghizaţi în diavoli pentru a înspăimânta armata lui Carol cel Mare*, ilustraţie dintr-un manuscris, sec. XIV

771 | Moartea lui Carloman — **772** | Cruciadele împotriva saxonilor — **773–774** | Războiul împotriva longobarzilor — **778** | Bătălia de la Roncesvalles — **782** | Saxonii conduşi de Wittekind îi înfrâng pe franci — **785** | Pacea dintre saxoni şi franci — **788** | Înlăturarea lui Tasilo III

Imperiul lui Carol cel Mare

Carol cel Mare (Charlemagne), cel mai de seamă reprezentant al dinastiei Carolingilor, a modernizat administrația și cultura imperiului său. Domnia sa a avut un impact major asupra istoriei medievale, deși Imperiul Francilor a căzut în declin după moartea sa.

7 Cupola Catedralei Imperiale de la Aachen, ridicată între anii 788–805

La începutul sec. IX, imperiul lui Carol cel Mare ❽ cuprindea cea mai mare parte a Europei de Vest și de Sud. Papalitatea dorea să își asigure definitiv susținerea puternicului monarh franc și tocmai de aceea Papa Leon III l-a încoronat pe Carol cel Mare ❿ în anul 800 în timpul liturghiei de Crăciun în Bazilica Sf. Petru de la Roma. Împăratul bizantin, care se considera adevăratul moștenitor al imperiului Roman, a refuzat să recunoască întronarea. Bizanțul a confirmat existența noului Imperiu doar după ce Carol cel Mare i-a cedat teritorii în jurul Mării Adriatice, prin Tratatul de la Aachen în anul 812. Carol cel Mare și-a stabilit reședința la Aachen și a dorit să transforme orașul într-o „nouă Romă“ ❻. A ridicat o Catedrală Imperială, cu o capelă octogonală ❼, ❾. A trimis de asemenea soli și spioni ⓫, care să îi verifice pe conții care administrau provinciile (*pag. 162*). Carol cel Mare a permis supușilor săi din provincii să își păstreze propriile legi, atât timp cât nu contraveneau cu cele ale imperiului.

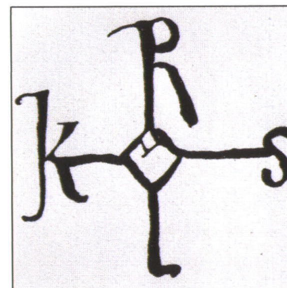
La moartea împăratului în 814, Imperiul a trecut în mâinile lui Ludovic cel Pios, cel mai mic fiu al lui Carol. Fiii acestuia, însă, Ludovic Germanul, Carol II (cel Pleșuv) și Lothair I au divizat imeriul în lupta pentru succesiune, prin Tratatul de la Verdun ⓬ din anul 843. În urma acestei împărțiri a luat deja formă viitoarea frontieră dintre Franța și Germania. Teritoriul de graniță a primit numele de Lotaringia (ulterior Lorena), după Lothair II. Dezbinarea și disputele apărute mai târziu între succesori (*pag. 180*), precum și atacurile normanzilor (*pag. 176*) și ale maghiarilor (*pag. 298*), au marcat căderea imperiului. Dinastia Carolingilor a luat sfârșit în Imperiul Francilor de Răsărit, Germania de astăzi, odată cu moartea lui Ludovic III (Copilul) în anul 911. În teritoriile din vest ale francilor, Franța de astăzi, Carolingii au domnit până în anul 987.

9 Tronul lui Carol cel Mare, capela octogonală a Catedralei din Aachen, sfârșitul sec. VIII

8 *Bustul lui Carol cel Mare*, argint aurit, sec. XIV

Renașterea carolingiană

Renașterea carolingiană a lui Carol cel Mare, care probabil nu știa să citească sau să scrie, dar dorea să reînvie și din punct de vedere cultural Imperiul Roman, a îmbinat elementele culturii creștine, antice și germanice. O campanie de educare a fost demarată sub îndrumarea eruditului preot anglo-saxon Alcuin, fiind invitați învățații cei mai de seamă din toată Europa. Școala centrală de la curtea regală a servit ca model în întregul imperiu pentru școlile de pe lângă catedrale și mănăstiri. De acolo, călugării propagau cultura medievală. Literele mici din scrisul carolingian, stau la baza caracterelor romane sau Antigua folosite în zilele noastre.

sus: *Semnătura lui Carol cel Mare*, monogramă în scrierea carolingiană, care va deveni standard în toată Europa

10 *Papa Leon III îl încoronează pe Carol cel Mare*, ilustrație dintr-un manuscris din sec. XV

11 *Carol cel Mare trimite soli în provinciile imperiului său*, ilustrație dintr-un manuscris din sec. XV

12 *Semnarea Tratatului de la Verdun*, gravură în lemn, sec. XIX

796 | Înființarea mărcii de graniță avare

800 | Carol cel Mare devine Sfânt Împărat Roman

811 | Pacea franco-daneză

812 | Tratatul de la Aachen

814 | Moartea lui Carol cel Mare

843 | Tratatul de la Verdun

Sfântul Imperiu Roman în Evul Mediu mijlociu şi târziu 911–1519

Evul Mediu german a fost dominat de trei dinastii imperiale ❶ succesive: saxonii, salienii şi Hohenstaufenii, care au depus mari eforturi pentru a menţine coeziunea imperiului şi autoritatea centrală. În vreme ce saxonii se bazau pe cler, salienii şi Hohenstaufenii vedeau în influenta Biserică, ca şi în prinţi, doi rivali puternici în lupta pentru supremaţia în imperiu. Nici unul dintre monarhi nu a izbutit să introducă succesiunea ereditară la tron. În Evul Mediu târziu, prinţii locali au preluat puterea, punând în pericol autoritatea statului centralizat.

1 Coroana de aur, argint şi pietre preţioase a Sfântului Imperiu Roman, sec. X–XI

Perioada de început a Sfântului Imperiu Roman în timpul saxonilor

Sfântul Imperiu Roman a luat naştere din Imperiul Francilor de Răsărit. Ducele Saxoniei, Henric I, a fost numit rege şi a început consolidarea imperiului.

Carolingii, descendenţii regelui francilor Carol cel Mare şi ai fiului său Ludovic, au desfiinţat rapid ducatele tribale aflate în estul Imperiului, precum cele ale saxonilor, şvabilor, alemanilor, turingilor şi bavarezilor. Ele au fost făcute unităţi administrative ale vastului imperiu. În faţa pericolului reprezentat de maghiari, slavi şi normanzi, ducii numiţi de rege au primit şi atribute militare, iar pe măsură ce autoritatea regelui scădea, autonomia lor a crescut. După căderea francilor carolingieni de Răsărit în anul 911, prinţii germani l-au ales rege în cadrul unei mari adunări pe ducele Conrad al Franconiei. Succesorul său, Henric I al Saxoniei ❹, cunoscut şi sub numele de „Henric Păsărarul", a fost ales în anul 919. Această procedură a pus bazele unei monarhii mai curând elective, decât ereditare.

Imediat după ce a fost ales, Henric a semnat un tratat ❷ cu regele franc (francez) de apus, Carol III cel Simplu, reafirmând independenţa Sfântului Imperiu Roman (Imperiul Franc de Răsărit). Henric a supus provincia francă de Apus Lorena în anul 925. În bătălia de la Riade, în Turingia, din anul 933, a reuşit să îi învingă pe maghiarii ❸, care făceau incursiuni de jaf în regatul lui.

Succesorii lui Henric s-au remarcat prin energia lor. După moartea lui Henric în anul 936, fiul său, Otto I, a fost primul rege german încoronat la Aachen sau Aix-la-Chapelle, restabilindu-se astfel legătura cu tradiţia lui Carol cel Mare. Pentru a contracara acţiunile nobilimii, Otto s-a bazat în primul rând pe susţinerea Bisericii ❺. I-a donat proprietăţi şi a crescut autoritatea juridică a clerului. Biserica se angaja în schimb să ofere sprijin financiar şi militar monarhului. Dat fiind faptul că preoţii erau celibaţi, funcţiile şi proprietăţile nu se puteau transmite ereditar, astfel încât ele reveneau automat coroanei după moartea celor care le deţineau. Pentru ca această politică să funcţioneze, investitura, numirea clericilor în funcţie trebuia să fie un privilegiu al monarhului, şi nu al Papei. De aici au apărut dispute acerbe şi nesfârşite, care au dat naştere controversei investiturii în secolele XI-XII.

4 Castelul din Quedlinburg, Saxonia-Anhalt, reşedinţă saxonă în timpul lui Henric I, ulterior o mănăstire de maici înfiinţată de către Sf. Matilda şi Otto, fiul lui Henric

2 Henric I şi Carol cel Simplu se întâlnesc în vederea semnării unui tratat în 921

3 *Henric I îi învinge pe maghiari*, gravură în lemn din sec. XIX

5 Sigiliul lui Otto pe actul de înfiinţare a Episcopiei de Brandenburg, 948

911 | Conrad I este ales rege
919 | Henric I devine rege
925 | Anexarea regiunii france de apus Lorena
933 | Bătălia de la Riade
936 | Încoronarea lui Otto I la Aachen
950 | Supunerea Boemiei
955 | Bătălia de la Lechfeld

Renaşterea lui Otto şi declinul saxonilor

Otto I cel Mare a obţinut mai multe victorii în Italia şi împotriva slavilor, reuşind astfel să se menţină pe tron. Succesorul său nu a avut suficient timp pentru a consolida Imperiul.

Pentru a putea controla unele ducate rebele, Otto I a cedat Bavaria fratelui său Henric, iar Suabia, care luase naştere din vechea Alemania, fiului său cel mai mare, Liudolf. Dar şi aceştia după o perioadă de timp l-au înfruntat, la fel ca şi ducii. Otto cel Mare s-a bucurat de mai mult succes în politica externă. În 950, a cucerit Boemia, apoi a consolidat teritoriile limitrofe creând noi graniţe şi episcopii pentru a-i creştina pe slavii polabi. În anul 951, a trecut Alpii răspunzând la cererea de ajutor a văduvei regelui din Italia, Adelaide de Lombardia (*pag. 190*). Otto s-a căsătorit cu ea şi a preluat regatul. În cadrul campaniilor ulterioare, a respins atacul maghiarilor în anul 955 la Lechfeld ⓫ lângă Augsburg şi i-a învins pe prinţii longobarzi şi pe bizantini. În anul 962, Papa l-a încoronat împărat al Sfântului Imperiu Roman. Astfel s-a instaurat tradiţia ca monarhul încoronat la Aachen să aibă şi dreptul de a deveni împărat al Sfântului Imperiu Roman la Roma, denumit mai târziu Sfântul Imperiu Roman de Naţiune Germană. Pentru a restabili relaţiile cu Bizanţul, Otto II, fiul lui Otto, s-a căsătorit cu Teofana, fiica împăratului bizantin. A domnit doar zece ani, între 973 şi 983. Pe plan intern, a reuşit totuşi să îl supună pe vărul său Henric II (Certăreţul) de Bavaria. Controlul asupra Italiei a fost slăbit în anul 982, când Otto II a fost învins de arabi. Mai mult, Marea răscoală a slavilor polabi din anul 983 a dus la pierderea teritoriilor de dincolo de râul Elba.

După moartea lui Otto II, Teofana şi soacra sa Adelaide au apărat regatul tânărului Otto III ❾ de Henric Certăreţul. Otto a înfiinţat apoi arhiepiscopiile de Gniezno în Polonia şi Gran în Ungaria, pentru a încuraja munca de misionarism în estul Europei. În Italia, el a obţinut în anul 996 alegerea vărului său Bruno ca Papa Grigore V ❼, primul Papă german. Patricienii romani ❿ nu au putut accepta însă transformarea Romei în capitala Imperiului German ❻ şi în 1001 l-au alungat pe Otto din oraş. Fiul lui Henric Certăreţul din dinastia saxonilor bavarezi, a fost încoronat ca regele Henric II ❽ în 1002, dar a fost şi ultimul din linia sa, întrucât a murit fără să lase urmaşi.

8 *Mormântul lui Henric II*, sculpturi realizate de către Tilman Riemenschneider, 1513

7 *Papa Grigore V*, gravură în metal, sec. XVI

9 *Otto III încadrat de doi clerici şi doi nobili laici*, ilustraţie dintr-un manuscris, sfârşitul sec. X

10 *Otto III îl pedepseşte pe conducătorul unei răscoale din 998 poruncind să i se scoată ochii şi să i se taie mâinile*, gravură în metal, sec. XVII

11 *Otto I îi învinge pe maghiari în bătălia de la Lechfeld*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XV

6 *Regiunile imperiului: Sclavinia (Europa de Est), Germania, Galia (Franţa) şi Roma (Italia) plătesc tribut*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. X

Teofana

După decesul lui Otto II, prinţesa bizantină Teofana, a fost regenta fiului ei minor Otto III până când a murit (în anul 991). În această perioadă, cultura bizantină a devenit tot mai influentă la curtea ei, întrucât regenta a invitat mulţi artişti de seamă din Bizanţ şi a introdus venerarea Sfântului Nicolae. Fiicele sale, Adelaide şi Sofia, au devenit stareţe ale mănăstirilor Gandersheim şi Esen din Quedlinburg. Aceste centre culturale medievale din Saxonia au rămas principate autonome conduse de stareţe până în anul 1803.

Otto II, Teofana şi fiul ei, Otto III îngenunchează în faţa lui Hristos, basorelief în fildeş în stil bizantin, cca 983–84

982 | Bătălia de la Calabria
983 | Răscoala slavilor
1002 | Henric II devine succesorul lui Otto al III-lea

962 | Otto I este încoronat la Roma împărat al Sfântului Imperiu Roman
973–983 | Domnia lui Otto II
996 | Alegerea Papei Grigore V
1001 | Alungarea lui Otto III din Roma

Începutul controversei investiturii în timpul domniei Salienilor

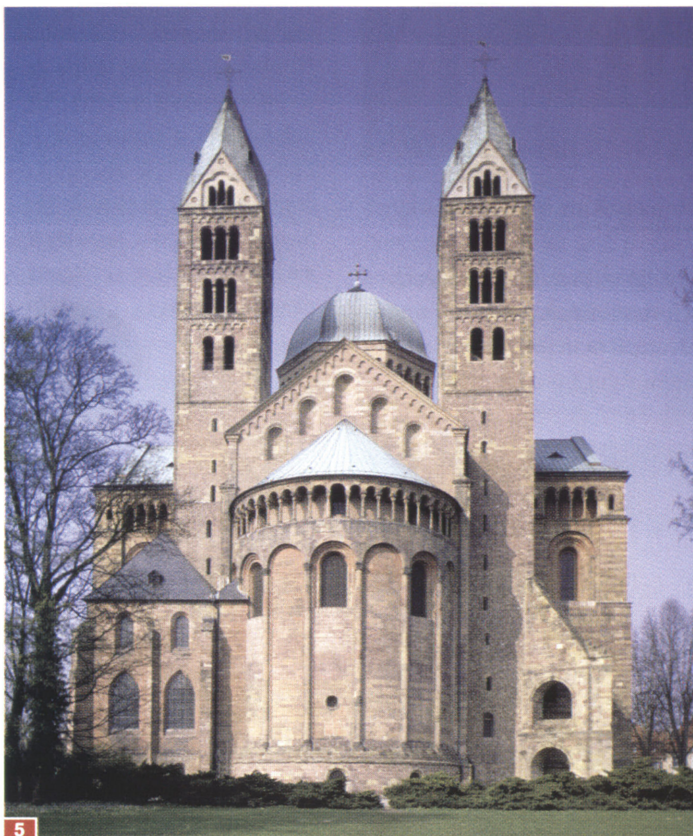
În lupta pentru câştigarea puterii deţinută de prinţii locali, Conrad II şi Henric III s-au bazat pe sprijinul oraşelor, al papalităţii reformate şi al *ministerialilor*.

În 1024, la moartea lui Henric II, Conrad II ❶, o rudă a Otonienilor din Franconia, a fost ales de către nobilime rege al germanilor şi a înfiinţat astfel dinastia Saliană ❺. Un contract ereditar încheiat în timpul Otonienilor a facilitat anexarea Regatului Burgundiei (*pag. 180*) de către germani sub Conrad II în anul 1033. Deşi regele controla acum trecătorile prin Alpi, oraşele burgunde deveneau din ce în ce mai independente. Pentru a reduce influenţa prinţilor, regele a acordat privilegii oraşelor longobarde (*pag. 191*), dar şi acestea au început să conteste autoritatea regală. Au apărut conflicte între episcopii mitropolitani şi înalţii nobili pe de o parte, şi cei mai puţin înstăriţi, pe de alta. Henric III ❷, fiul lui Conrad, care a devenit rege în anul 1039, a intervenit mult mai direct în administrarea Bisericii. A crezut că va putea dobândi controlul asupra papalităţii susţinând mişcarea de reformă iniţiată la Cluny. I-a sprijinit pe reformatori în lupta lor împotriva căsătoriilor membrilor clerului şi a simoniei.

1 Sigiliul împăratului Sfântului Imperiu Roman Conrad II

Henric a reuşit, în ciuda opoziţiei puternicilor aristocraţi romani, să impună alegerea mai multor papi care favorizau reforma, cum au fost Clement II ❸ şi Leon IX. Aceste victorii iniţiale au dăunat Sfântului Imperiu Roman de Naţiune Germană pe termen lung, întrucât, odată cu încrederea câştigată, Biserica a dobândit şi puterea care a transformat-o într-un rival al monarhului, alături de prinţi. Domnia lui Henric IV, fiul lui Henric III, a scos la lumină noile probleme. Monarhii germani au devenit tot mai dependenţi de *ministeriali*, care crescuseră în influenţă din sec. XI. Ministerialii ❹ au fost iniţial funcţionari în administraţie şi armată care au primit fiefuri dar fără dreptul de a le transmite prin ereditate. Fiind strâns legaţi de seniorii lor, ei erau fideli şi li s-au încredinţat posturi la curte, fiind însărcinaţi chiar cu administrarea proprietăţii regale la nivelul întregului stat.

5 Catedrala de la Speyer, ridicată de Conrad II, găzduieşte mormintele regilor din dinastia Saliană

2 *Henric III şi soţia sa în faţa Fecioarei Maria*, ilustraţie din manuscris, 1050

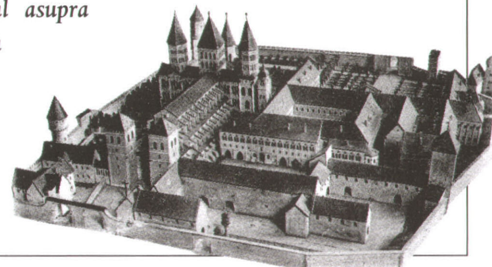
3 *Henric III îl numeşte pe Papa Clement II*, 1046, gravură din sec. XIX

4 *Ministerialii redactează documente*, ilustraţie din Codex Manese, sec. XIV

Reforma de la Cluny

Mişcarea pentru reformă de la Cluny a urmărit iniţial să purifice Biserica de influenţele lumeşti. Ea a fost iniţiată în mănăstirea franceză benedictină fondată în anul 910 la Cluny şi a luat amploare graţie abaţilor de acolo, care erau pioşi şi aveau o voinţă de fier. Accentul se punea pe celibatul clericilor şi pe lupta cu simonia, de la Simon Magul – vinderea de funcţii bisericeşti şi de bunuri spirituale. Papa Grigore VII a imprimat însă mişcării şi o direcţie politică: noua superioritate morală trebuia să îi caracterizeze şi pe conducătorii laici. După aceasta, în special în Imperiul german, papii au pretins controlul asupra monarhilor şi s-au opus numirii clericilor de către rege.

Model al abaţiei benedictine de la Cluny, cca 1900

1024 Conrad II devine rege | **1033** Anexarea Burgundiei | **1039** Henric III este ales rege | **1046** Alegerea Papei Clement II | **1049–54** Pontificatul lui Leon IX | **1056** Henric IV devine rege | **1073–85** Pontificatul lui Grigore VII / Reformele de la Cluny

Controversa investiturii şi sfârşitul dinastiei Salienilor

Henric IV a încercat să îşi recâştige puterea politică din mâinile papalităţii revitalizate, dar nu s-a ajuns la nicio înţelegere, până la preluarea tronului de către fiul său Henric V.

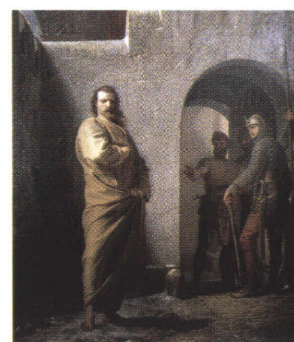
Când Henric IV ❻, fiul lui Henric III, a ajuns la putere în 1056, a cerut sprijin de la *ministeriali* şi de la oraşele ❼ care deveniseră din ce în ce mai importante. În oraşe apăruse o clasă mijlocie încrezătoare în ea însăşi. Capitalul ei submina controlul absolut al nobilimii în zonele rurale.

Papii reformatori pe care tatăl său îi sprijinise au devenit opozanţi ai lui Henric IV. Papa Grigore VII ❾ pretindea ca papalitatea să deţină controlul total asupra domeniilor de interes ale Bisericii, mai ales în privinţa investiturii – dreptul de a numi clerici în funcţii. Când Henric IV a refuzat să îl mai recunoască pe Papă la Conciliul de la Worms în ianuarie 1076, Grigore VII a ripostat excomunicându-l pe rege şi eliberându-i astfel pe toţi supuşii lui Henric IV şi pe prinţi de jurământul lor de credinţă faţă de monarh. Într-o adunare ţinută la Tribur, prinţii au cerut abdicarea lui Henric IV, dacă excomunicarea nu era ridicată. Conflictul a grăbit destrămarea sistemului feudal al imperiului şi a anihilat suveranitatea regilor germani. Nobilii au profitat de disputa dintre împărat şi papă pentru a-şi însuşi averile abandonate de episcopi. În anul 1077, Henric s-a întâlnit cu papa la Canossa şi şi-a recâştigat dreptul de a conduce. A fost nevoit să lupte cu prinţii rebeli care între timp îl aleseseră rege pe Rudolf de Suabia ❽ şi în anul 1080 i-a înfrânt. Papa Urban II a reafirmat interdicţia investiturii de către laici la Conciliul de la Clermont în 1095, aşa că până şi fiii lui Henric s-au întors împotriva lui. Cel mai mare, Conrad, profitând de o revoltă a oraşelor longobarde, l-a înlăturat de la putere după anul 1090. Henric, al doilea fiu, care fusese numit succesor la tron, l-a silit pe tatăl său să abdice în anul 1105 sub presiunea unei insurecţii a prinţilor, devenind Henric V. Henric IV a murit în anul următor.

Au urmat noi revolte şi Henric V ⓫ a încheiat un acord cu prinţii în Dieta Sfântului Imperiu Roman de la Würzburg în anul 1121. Concordatul de la Worms ❿ din anul 1122 a pus în sfârşit capăt controversei investiturii: Biserica urma să numească episcopii şi pe egumenii mănăstirilor, iar regele avea să acorde autoritatea laică. Biserica nu mai putea fi folosită ca un instrument al puterii în Imperiu.

6 Sigiliul împăratului Henric IV cu inscripţia *Heinricus D(ei) Gra(tia)* Rex („Henric, rege din mila lui Dumnezeu")

Drumul la Canossa

Henric IV a mers la Canossa, în nordul Italiei, pentru a-l întâlni pe Papa Grigore VII şi a obţine revocarea excomunicării sale. Se spune că Papa l-a umilit pe rege punându-l să facă penitenţă şi să aştepte desculţ în zăpadă, în gerul de ianuarie, trei zile şi trei nopţi înainte de a-l primi şi a-l ierta. Deşi „a merge la Canossa" înseamnă a-ţi recunoaşte înfrângerea, momentul a fost o victorie pentru Henric IV, care prin ridicarea excomunicării şi-a recâştigat privilegiul de a acţiona sub oblăduirea Bisericii.

sus: *Henric IV în Canossa în 1077*, pictură din sec. XIX

7 *Vedere a Nurembergului, oraş din Sfântul Imperiu Roman, înfiinţat în sec. XI şi a castelului regal*, gravură în lemn de la sfârşitul sec. XV

9 *Papa Grigore VII este eliberat şi moare în exil în 1085; Henric IV cu antipapa Clement III*, gravură în lemn, sec. XII

10 Catedrala de la Worms, ridicată în sec. XII-XIII

8 *Rudolf de Suabia cade în luptă în 1080*, gravură în lemn din sec. XIX

11 *Henric V îl ia prizonier pe Papa Pascal II*, gravură în lemn din sec. XIX

1077 | Drumul la Canossa
1095 | Conciliul de la Clermont
1122 | Concordatul de la Worms
1076 | Conciliul de la Worms
1080 | Victoria lui Henric IV asupra lui Rudolf de Suabia
1104 | Ascensiunea prinţilor

Conflictul dintre familiile Welf şi Hohenstaufen

Nici Conrad III şi nici Frederic I nu au putut câştiga supremaţia permanentă asupra papalităţii şi a puternicilor prinţi din imperiu.

1 *Bătălia de la Legnano*, pictură din sec. XIX

Henric V, ultimul rege din dinastia Saliană, a murit în anul 1125, iar ducele saxon Lothair de Supplinburg a fost ales ca succesor. Împăratul Lothair II s-a aliat cu familia Welf, care stăpânea Ducatul de Bavaria, pentru a putea face faţă rivalului său, Ducele Conrad de Suabia din familia Hohenstaufen. Lothair a aranjat căsătoria dintre fiica sa Gertrude şi Henric cel Mândru, fiul ducelui Welf. Henric a moştenit atât proprietăţile familiei sale, cât şi pe cele ale lui Lothair, unificând Saxonia şi Bavaria. Prinţii familiei Welf devin cei mai puternici din imperiu.

Cu toate acestea, prinţii l-au ales în anul 1138 pe Conrad drept succesorul lui Lothair. Conrad III l-a înlăturat pe Henric de la putere şi a încredinţat ducatul acestuia unor prinţi loiali. Conflictul dintre familia Welf şi cea Hohenstaufen a adus dezbinare în imperiu pe parcursul întregului secol următor. Saxonia a fost cedată lui Albrecht Ursul din Casa de Ascania, iar Bavaria – lui Henric Jasomirgott din Babenberg. Henric Leul ❷, fiul lui Henric cel Mândru, care a devenit şi ginerele puternicului rege englez Henric II, a recuperat însă Saxonia patru ani mai târziu.

3 *Papa Adrian IV* (1154–59), gravură în metal din sec. XVI

Din dorinţa de a readuce pacea, Frederic I, nepotul şi succesorul lui Conrad, i-a repus în drepturi în Bavaria pe membrii familiei Welf în 1156, acordându-i lui Henric Jasomirgott drept despăgubire şi titlul de duce al Austriei.

Frederic I (Barbarossa sau „Barbă-roşie"), ❻ 1152-1190, fiul lui Frederic II de Hohenstaufen, s-a confruntat cu nemulţumirea (*pag. 191*) oraşelor din Liga Lombardă din Italia şi a papilor, care au cerut sprijinul regilor normanzi din Sicilia (*pag. 191*). După ce a liniştit spiritele în Germania, el a fost încoronat împărat al Sfântului Imperiu Roman în 1155. După înfrângerea sa la Legnano ❶ în 1176, unde pedestraşii i-au învins pentru prima dată pe cavaleri, Frederic a încheiat pace şi s-a retras temporar din disputele cu oraşele italiene, papalitatea ❸ şi Sicilia.

În timpul luptelor din Italia, Henric Leul ❹, care se afla în fruntea Casei Welf, şi-a încălcat jurământul de vasal, refuzând să îi acorde sprijin regelui. A fost denunţat, judecat şi deposedat de ducatele sale. Familia Welf a putut păstra doar moşiile ei particulare. Bavaria a fost cedată Casei de Wittelsbach, iar Saxonia, mult mai mică acum, a fost din nou încredinţată Ascanienilor. Numeroase teritorii care aparţinuseră Bavariei sau Saxoniei au intrat sub controlul direct al împăratului. Vechile ducate tribale au fost astfel desfiinţate definitiv şi s-au creat condiţiile propice apariţiei statelor mici. Henric s-a autoexilat la rudele sale din Anglia. În 1189, Frederic a cedat tronul fiului său cel mai mare, Henric şi a preluat conducerea celei de-a treia cruciade. După ce a obţinut însă două victorii semnificative, el s-a înecat ❺ în circumstanţe misterioase în râul Salef din Asia Mică în 1190.

6 Frederic I Barbarossa îl numeşte pe Henric II Jasomirgott Duce al Austriei Superioare şi retrocedează Bavaria lui Henric Leul, pictură din sec. XIX

2 *Mormintele lui Henric Leul şi al soţiei sale, Maud de Anglia, de la Brunswick*, statui de calcar, realizate înainte de 1250

4 *Frederic I Barbarossa cere inutil sprijinul lui Henric Leul în conflictul cu Liga Lombardă*, fragment dintr-o pictură din sec. XIX

5 *Frederic I se îneacă în 1190 în râul Salef*, ilustraţie dintr-un manuscris, sec. XIII

1125 | Moartea lui Henric V **1138** | Alegerea lui Conrad III ca rege **1142** | Henric Leul recuperează Saxonia **1156** | Frederic I este încoronat împărat al Sfântului Imperiu Roman **1176** | Bătălia de la Legnano **1189** | Frederic I conduce cea de-a treia cruciadă **1190** | Moartea lui Frederic I, Henric VI devine rege

Declinul familiei Hohenstaufen

Conflictul dintre familiile Hohenstaufen şi Welf a slăbit irevocabil monarhia germană, ducând în cele din urmă la dispariţia Hohenstaufenilor.

7 Castelul Dankwarderode Brunswick, domul şi monumentul cu leu

Regatul normand din Sicilia a devenit baza puterii familiei Hohenstaufen. Henric VI ⑩, care a fost încoronat împărat după moartea tatălui său, Frederic Barbarossa, în anul 1190, s-a căsătorit cu Constanţa ⑨ moştenitoarea Regatului Siciliei. Henric a murit şi el însă înainte de a-şi concretiza planurile de a crea o monarhie ereditară care să domnească peste Germania şi Italia. Fiul său minor, Frederic, a primit doar tronul Siciliei, deoarece în imperiu a reizbucnit disputa dintre familiile Hohenstaufen şi Welf.

În anul 1198, au fost aleşi doi regi rivali: Filip Hohenstaufen de Suabia, fratele lui Henric VI şi Otto Welf IV, fiul lui Henric Leul. Papa Inocenţiu III a sprijinit familia Welf de la început, dar când Otto, devenit singurul monarh după moartea lui Filip în 1208, a dorit anexarea Siciliei, Papa a trecut de partea lui Frederic II, acceptându-l ca rege al Germaniei. Deşi a avut sprijinul rudelor sale din Anglia, Otto a fost învins de Frederic şi aliatul acestuia, regele francez Filip II August, în anul 1214 în Bătălia de la Bouvines ⑧, lângă Lille. La moartea lui Otto în anul 1218, Frederic a preluat puterea şi în anul 1220 a devenit împărat al Sfântului Imperiu Roman.

Frederic II ⑪, care a trăit în sudul Italiei ⑬, a înfiinţat Universitatea din Bologna pentru a forma funcţionari de stat şi a stăpânit în Germania prin acordarea prerogativelor regale, cedând autoritatea şi proprietăţile regale Bisericii şi prinţilor. Aceasta a dus la scindarea imperiului şi la creşterea autonomiei prinţilor locali. În anul 1226, Frederic a cerut ordinelor germane (*pag. 222*) să cucerească şi să asimileze Prusia. O reconciliere cu familia Welf a avut loc în anul 1235, când Otto Copilul, nepotul lui Henric Leul, a fost numit duce de Brunswick şi Lunenburg ⑦. Lupta cu papii pentru putere a continuat şi a dus la excomunicarea lui Frederic în 1227, anulată după ce acesta a condus o cruciadă în Ţara Sfântă între anii 1228–1229 (*pag. 221*), după cum jurase când devenise împărat. În anul 1239, Papa l-a excomunicat din nou pe Frederic, iar în anul 1245 un conciliu al Bisericii l-a condamnat chiar ca eretic.

8 *Armata imperială se retrage după înfrângerea de la Bouvines*, ilustraţie

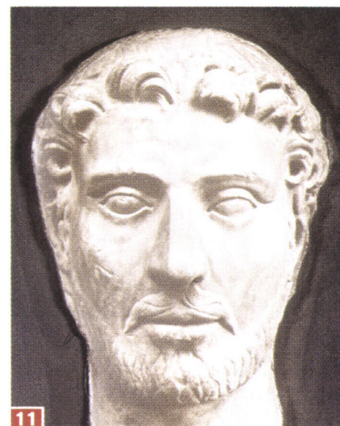

10 Henric VI, gravură în lemn din sec. XIX

La moartea sa, în anul 1250, tronul a fost preluat de fiul său, Conrad IV, care a domnit puţin, murind şi el în anul 1254. Ajuns la putere, fiul acestuia, Conradin s-a confruntat imediat cu o invazie a Siciliei de către Carol de Anjou, fratele regelui francez. Conradin a pierdut Bătălia de la Tagliacozza din anul 1268 şi a fost luat prizonier de Carol în timp ce încerca să fugă de pe câmpul de luptă, fiind apoi executat la Napoli ⑫. Astfel a luat sfârşit dinastia Hohenstaufen.

9 Coroana Constanţei, moştenitoarea Siciliei, cca 1200

11 *Frederic II*, cap de marmură, cca. 1240

12 *Execuţia lui Conradin în 1268 la Napoli*, litografie din sec. XIX

13 Castel del Monte din sudul Italiei, reşedinţa de vânătoare a lui Frederic II, construit cca 1240–1250

Evul Mediu Secolele V–XV

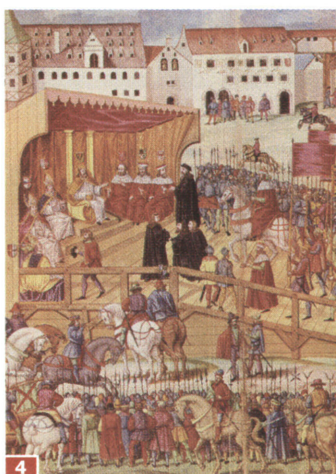
1220 | Încoronarea lui Frederic II ca împărat al Sfântului Imperiu Roman **1227 şi 1239** | Cele două excomunicări ale lui Frederic II **1268** | Bătălia de la Tagliacozza

1214 | Bătălia de la Bouvines **1226** | Începutul campaniei de cucerire şi asimilare a Prusiei **1250** | Moartea lui Frederic II

Lupta pentru putere a Caselor de Habsburg, Luxemburg şi Wittelsbach

După anihilarea autorităţii regale, conducătorii locali şi-au recâştigat controlul asupra proprietăţilor. Astfel au apărut conflictele de interese dintre imperiu şi dinastiile autonome.

După căderea dinastiei Hohenstaufen a debutat o perioadă cunoscută sub numele de Interregnum. În anul 1257, un descendent al lui Filip de Suabia, regele spaniol Alfonso X de Castilia, a fost ales conducător al Sfântului Imperiu Roman. Nu a putut obţine recunoaşterea sa, la fel ca şi rivalul său englez la tron, Richard, conte de Cornwall. În vidul de putere creat, clerul local şi prinţii au putut să îşi extindă simţitor influenţa.

4 *Rudolf I acordă fiilor săi ducatele de Austria şi Styria în 1282*, ilustraţie dintr-un manuscris, sec. XVI

Un grup de prinţi mai importanţi, *Kurfürsten*, s-a ridicat treptat şi a cerut privilegiul de a alege regele. După moartea lui Richard de Cornwall în 1273, prinţii l-au ales rege pe contele Rudolf de Habsburg ❶. Cu toate că provenea dintr-o familie respectată şi bogată, el nu era de viţă nobilă. Prinţii au crezut că îl vor putea manipula, însă acesta a început să facă ordine, să lupte cu nedreptăţile din regat, eliminându-i de pildă pe baronii bandiţi ❷. Şi-a creat o bază teritorială puternică care să-i susţină familia. Rudolf I l-a învins pe Otakar II de Boemia (*pag. 204*) în anul 1278 şi i-a numit pe fiii săi duci de Austria şi de Styria ❹, teritorii care fuseseră anexate de boemi după dispariţia dinastiei Babenberg.

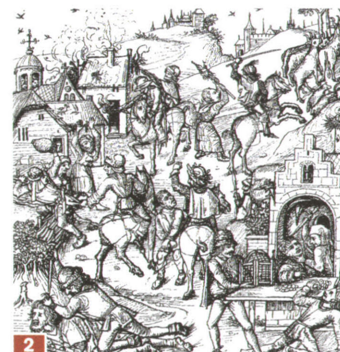
După moartea lui Rudolf în 1291 şi scurta domnie a lui Adolf de Nassau până în 1298, fiul lui Rudolf a preluat tronul ca Albert I. A deţinut puterea vreme de zece ani, fiind asasinat ❸ în 1308 de propriul nepot, fapt ce a spulberat planurile Habsburgilor de a înfiinţa o monarhie ereditară. Electorul Baldwin din Trier l-a impus ca rege pe fratele său Henric VII de Luxemburg. Ioan ❺, fiul lui Henric, s-a căsătorit cu moştenitoarea regatului Boemiei, teritoriu care a devenit baza de putere a Luxemburgului. Ludovic IV de Bavara ❻, din Casa Wittelsbach, l-a învins în alegeri pe rivalul său de Habsburg şi a devenit rege în anul 1314. A fost încoronat împărat ❼ la Roma în anul 1328, deşi fusese excomunicat de către Papa Ioan XXII în anul 1324 (*pag. 193*), pentru că îşi oferise sprijinul lui Pietro Rainalducci, antipapa Nicolae V. În anul 1338, în Dieta de la Rense, electorii germani au interzis papilor să mai intervină în alegerea regilor germani. Întrucât Ludovic a fost prea preocupat de extinderea sferei sale de influenţă, prinţii l-au ales în anul 1346 pe Carol IV, nepotul lui Henric VII şi fiul lui Ioan de Boemia din Casa de Luxemburg, ca împărat rival al Sfântului Imperiu Roman. El a primit şi coroana Lombardiei în anul 1355. La moartea lui Ludovic IV în anul 1347, Carol a devenit unicul domnitor.

6 *Împăratul Ludovic IV de Bavaria îl învinge pe Frederic de Austria, rivalul său la tron*, ilustraţie dintr-un manuscris, sec. XIV

1 Mormântul lui Rudolf de Habsburg din Speyer

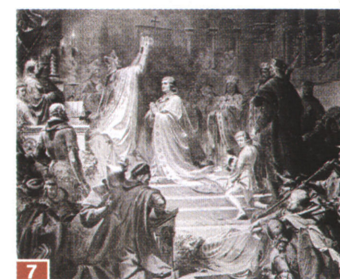
2 *Jefuirea unui sat de către baronii bandiţi*, litografie din sec. XV

3 *Uciderea lui Albert I de Habsburg*, gravură în metal din sec. XVII

5 *Henric VII de Luxemburg acordă Boemia fiului său Ioan, după căsătoria acestuia*, gravură în lemn din sec. XIX

7 *Ludovic IV Bavarezul este încoronat împărat de către Sciarra Colonna la Roma în 1328*, pictură, sec. XIX

1254–73 | Interregnum **1278** | Înfrângerea lui Otakar II de Boemia **1324** | Excomunicarea lui Ludovic IV

1273 | Încoronarea lui Rudolf de Habsburg **1291–98** | Domnia lui Adolf de Nassau **1328** | Încoronarea lui Ludovic IV ca împărat al Sfântului Imperiu Roman

Ascensiunea Habsburgilor

După căderea Casei de Luxemburg, Habsburgii s-au impus ca dinastie imperială până la căderea Sfântului Imperiu Roman în anul 1806. Sursa puterii lor a fost de fapt asigurată de proprietăţile familiei, pe care le-au extins prin alianţe matrimoniale.

În *Bula de aur* ⓮ din anul 1356, Carol IV a adus modificări procesului de alegere a regelui, numind trei arhiepiscopi electori (de Mainz, de Trier şi de Köln) şi patru electori laici ❾ (palatinii de Rin, de Saxonia, de Brandenburg şi de Boemia). Întrucât Papa nu mai putea interveni, regele era încoronat la Aachen, devenind astfel şi împărat. Cei şapte electori puteau controla politicile imperiale şi drepturile în vigoare pe teritoriile pe care le administrau. Carol şi-a înfrumuseţat capitala Praga ⓫ şi a înfiinţat acolo prima universitate germană în anul 1348.

Wenceslas, fiul lui Carol, a fost înlăturat de la putere de către electori din cauza lipsei sale de interes pentru dezvoltarea imperiului. Fratele lui Wenceslas, Sigismund ⓭, rege al Germaniei începând cu anul 1410, a fost implicat în multe conflicte. Deşi a reuşit să pună capăt Marii Schisme a Papalităţii (*pag. 193*) prin intervenţia sa din Conciliul de la Constanţa ⓾ din 1414–1418, nu a putut să îi învingă pe Otomani în Ungaria (*pag. 205*), teritoriu pe care îl obţinuse prin căsătorie. Războaiele din Boemia cu husiţii (*pag. 204*), unde devenise rege după fratele său Wenceslas în anul 1419, i-au distras atenţia de la problemele interne ale imperiului.

După moartea lui Sigismund în anul 1437, ginerele său, Habsburgul Albert II de Austria ❽, i-a moştenit pământurile. El a murit timpuriu în anul 1439, la fel ca şi fiul său László V (Posthumus) în anul 1457, iar Habsburgii au pierdut Boemia şi Ungaria. Vărul lui Albert, împăratul Frederic III ⓬, a reuşit să se impună cu mare greutate, doar în imperiu şi în teritoriile austriece moştenite în familie. Fiul său, Maximilian I, numit şi „ultimul cavaler", a dobândit înfloritoarele Ţări de Jos prin căsătoria cu Maria de Burgundia (*pag. 181*) în anul 1477. A respins atacurile francezilor asupra acestor teritorii. În imperiu, unde a preluat coroana tatălui său în 1493, reformele lui au eşuat iniţial, dar apoi s-au bucurat de succes graţie alianţelor matrimoniale, pe care le-a pregătit cu grijă. Prin căsătoria fiului său Filip cel Frumos (*pag. 296*) cu moştenitoarea Regatului Spaniol şi dubla căsătorie a nepoţilor săi Ferdinand şi Maria cu moştenitorii tronului Ungariei şi Boemiei (*pag. 302*) s-au pus bazele ascensiunii Habsburgilor, care vor atinge apogeul prin imperiul lui Carol V, devenit împărat în 1519 după moartea bunicului său Maximilian I.

8 Sigiliul lui Albert II de Austria

9 *Cei şapte electori*, ilustraţie dintr-un manuscris, cca 1350

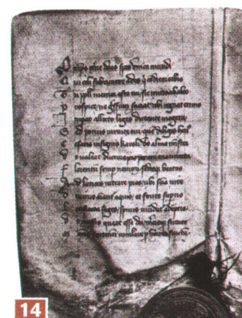
11 Podul lui Carol din Praga. Turnurile din Mala Strana au fost, ridicate în secolele XIII-XIV

12

13

14

stânga: *Frederic III*, pictură sec. XV; **centru:** *Sigismund de Luxemburg*, tablou de Pisanello, 1433 **dreapta:** prima pagină a *Bulei de aur*, legea constituţională a imperiului, decretată de Carol IV în 1356

Despre politicile matrimoniale ale Habsburgilor

Bela gerant alii, tu felix Austria nube! – „Lasă-i pe alţii să se războiască, tu, fericită Austrie, căsătoreşte-te!"

Maximilian I cu familia: fiul Filip cel Frumos de Castilia şi soţia lui Maria de Burgundia în primul rând, nepoţii săi, viitorii împăraţi Ferdinand I şi Carol V, precum şi Ludovic II al Ungariei şi Boemiei, pictură cca 1515

10 *Cardinalii părăsesc conclavul după alegerea lui Martin V la Conciliul de la Constanţa*, ilustraţie, manuscris, sec. XV

1346	Carol IV devine antirege
1347	Carol IV devine rege după moartea lui Ludovic IV
1356	*Bula de aur*
1410	Alegerea regelui Sigismund
1439-1457	Domnia lui László V
1493	Alegerea lui Maximilian I
1519	Carol V preia puterea

ELVEŢIA 1291–1848

Confederaţia elveţiană ❶ a luat naştere în secolele XIII-XIV din necesitatea creşterii puterii în luptele împotriva dominaţiei străine. În sec. XVI, a devenit un centru al Reformei, deşi mari regiuni au rămas catolice. Elveţia şi-a câştigat autonomia în sec. XVII. Cantoanele nu s-au despărţit din dorinţa de a se elibera de sub dominaţia străină, în ciuda diferenţelor considerabile de organizare şi religie dintre ele. Cu toate acestea, statul federal unificat a apărut abia după crearea Republicii Helvetice în timpul lui Napoleon şi după marea criză constituţională cauzată de Sonderbundskrieg (războiul civil al Alianţei Speciale) în anul 1847.

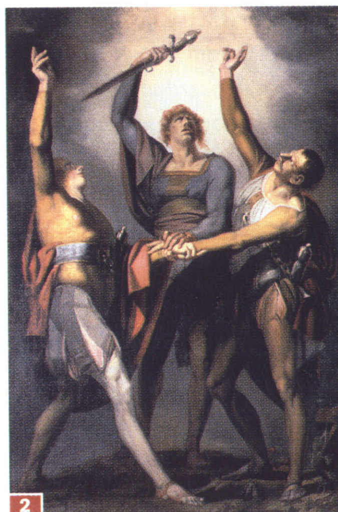
Elveţienii luptă împotriva cavalerilor ducelui Leopold I de Austria în Bătălia de la Morgarten, ilustraţie dintr-un manuscris, cca 1450

De la lupta pentru independenţă la neutralitate

Confederaţia elveţiană a luat naştere din alianţele locale de apărare împotriva Habsburgilor, Savoiarzilor şi Burgunzilor.

În Evul Mediu, Elveţia de astăzi a fost parte din Regatul Burgundiei, iar ca teritoriu al ducatului de Suabia a aparţinut Regatului Germaniei. Supuşi la început regilor şi ducilor, mulţi conducători laici şi religioşi şi-au câştigat treptat autonomia. În sec. XIII, acest proces a fost accelerat de căderea dinastiei Hohenstaufen, care domnise în Suabia. Odată cu ascensiunea Savoiarzilor ❸ în sud-vest şi a Habsburgilor ❹ în nord, cantoanele, oraşele şi fermele dornice de libertate s-au aliat împotriva lor.

Cantoanele Uri, Schwyz şi Unterwalden au fost primele care în anul 1291 au încheiat o alianţă împotriva Habsburgilor formând o *Ligă Eternă* (*Ewiger Bund*) ❷, care a constituit fundamentul vechii Confederaţii elveţiene. După ce Liga i-a învins pe Habsburgi la Morgarten în anul 1315, cantoanele Berna, Zurich, Lucerna şi Glarus au intrat şi ele în Confederaţie în anul 1353. Aliaţii Habsburgi ai Confederaţiei, Burgunzii conduşi de ducele Carol cel Viteaz au fost învinşi în anul 1476 la Grandson şi la Morat. Carol a fost ucis în Bătălia de la Nancy în anul 1477 (*pag. 181*). Elveţienii s-au implicat în războiul dintre Franţa şi Habsburgii din Italia. Deşi au cucerit Ticino, ei au pierdut lupta de la Marignano ❺ în faţa francezilor în anul 1515 (*pag. 294*) şi au adoptat neutralitatea. Au mai avut loc ciocniri cu Savoiarzii, care au fost nevoiţi să cedeze Vaud şi Geneva. Atât Elveţia, cât şi Grisons, care pe atunci nu făcea parte din Confederaţie, au fost afectate de Războiul de 30 de Ani. Independenţa Elveţiei a fost recunoscută pe plan internaţional prin Pacea de la Westfalia din anul 1648 (*pag. 163*).

Jurământul lui Rütli la înfiinţarea Confederaţiei elveţiene, 1291, pictură de Henri Fusely, sec. XIX

Castelul Chillon de pe lacul Geneva, reconstruit de conţii de Savoia

Habsburgii în Aargau, reşedinţă habsburgă din sec. XI

Wilhelm Tell

Wilhelm Tell este considerat un personaj emblematic al luptei pentru independenţă a elveţienilor. Potrivit legendei, a fost silit de către vechilul habsburg Gesler să tragă cu arcul într-un măr aşezat pe capul fiului său. Tell s-a răzbunat mai târziu, declanşând o răscoală împotriva Habsburgilor. Friedrich von Schiller a preluat legenda, probabil inventată, pentru a scrie drama, pe baza căreia Gioachino Rossini a compus opera omonimă.

Tell trage în mărul de pe capul fiului său, litografie în culori, începutul sec. XX

Regele Francisc I al Franţei în bătălia de la Marignano, pictură de Fragonard, cca 1836

1291 | Înfiinţarea *Ligii Eterne* (*Ewiger Bund*)
1315 | Bătălia de la Morgarten
1476 | Bătălia de la Grandson şi Morat
1477 | Bătălia de la Nancy
1515 | Bătălia de la Marignano
Începând cu 1519 | Zwingli propovăduieşte Reforma

Dezvoltarea internă de la Reformă la Alianţa Specială

Statul elveţian federal de astăzi a luat naştere în sec. XIX din alianţa creată între cantoane mai mult sau mai puţin autonome.

Confederaţia elveţiană, care şi-a căpătat numele generic de la unul dintre cantoanele iniţiale, Schwiz, a fost creată pornind de la cele 13 cantoane vechi, câteva mai noi şi teritorii supuse şi aliate, legate între ele printr-un sistem complex de acorduri şi relaţii guvernamentale. Printre vechile cantoane se numărau oraşe importante precum Zurich şi Berna ❼. Cele mai noi nu erau membre cu drepturi depline în confederaţie, de care erau legate prin alianţe, dar îşi păstrau autonomia internă. Printre ele se aflau principalitatea Neuchâtel, mănăstirile Sf. Gall ❾, episcopia de Basel şi oraşul-stat Geneva. Au existat şi teritorii separate administrate de vechile cantoane. Singura instituţie comună în întreaga confederaţie a fost *Tagsatzung* (Parlamentul), în care se întruneau deputaţii din cantoane.

7 Vedere a centrului oraşului medieval Berna, cu turnul bisericii şi cupolele *Bundeshaus*, clădirea federală de stat

8 *Bătălie din Sonderbundskrieg*, gravură în lemn din sec. XIX

În timpul Reformei diferenţele religioase s-au adăugat celor de organizare existente între cantoane. În sec. XVI, fără a exista vreo legătură între ei, Ulrich Zwingli ❻ şi Jean Calvin ❿ au început să răspândească Reforma (*pag. 264*) din Zurich şi Geneva. De la începutul sec. XVI şi până la începutul sec. XVIII au avut loc ciocniri violente între protestanţi şi catolici în timpul „războaielor lui Kappel" din anii 1529 şi 1531 şi a luptelor de la Villmergen. Întrucât nici unii nu s-au putut impune, Elveţia a rămas până în prezent împărţită în cantoane catolice şi protestante.

Neutralitatea Elveţiei a fost respectată până în anul 1798 când trupele lui Napoleon au invadat-o. În ciuda rezistenţei interne, Napoleon a sprijinit facţiunile liberale înfiinţând un stat central, Republica Helvetică. Un compromis între noul centralism şi vechiul federalism a fost posibil prin Actul de mediere al lui Napoleon ⓫ din anul 1803. Cantoanele şi-au recâştigat autonomia după eşecul de la Congresul de la Viena din anul 1815, dar disputa cu privire la o constituţie comună a continuat. În anul 1847 şase cantoane catolice conservatoare (Uri, Schwyz, Unterwalden, Lucerna, Fribourg, Valais) au înfiinţat *Sonderbund* (*Alianţa Specială*) pentru a se opune celor protestante liberale, ce deţineau majoritatea în Adunarea federală. Războiul civil ❽, *Sonderbund*, care s-a declanşat a durat o lună. Au existat mai puţin de o sută de victime, iar Sonderbund a fost învinsă. În anul 1848, a luat naştere statul federal elveţian, care centraliza sistemul legislativ, de apărare şi comercial.

6 *Ulrich Zwingli*, pictură din sec. XVI

9 Biblioteca mănăstirii Sf. Gall, sec. XVIII

Garda elveţiană

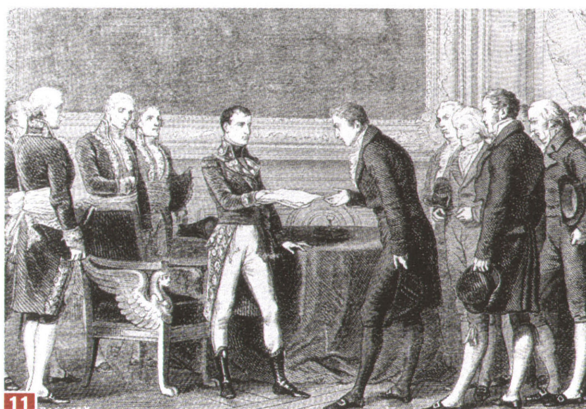
Până în sec. XIX, aproape fiecare armată europeană includea mercenari elveţieni, care aveau un renume de luptători dârzi şi agresivi. Ţinuturile muntoase sărace de acasă ofereau puţine mijloace de subzistenţă elveţienilor. Doar Garda pontificală elveţiană de la Vatican, creată în anul 1505, a supravieţuit până în prezent.

Garda elveţiană la Vatican, în uniforme create de Michelangelo în sec. XVI

10 *Reformatorul Jean Calvin*, pictură franceză din sec. XVI

11 *Napoleon Bonaparte primeşte o delegaţie elveţiană şi înmânează Actul de mediere*, gravură în lemn, sec. XIX

Începând cu 1536	Calvin începe să propovăduiască la Geneva
1648	Pacea de la Westfalia
1798	Napoleon invadează Elveţia
1803	Actul de mediere
1847	Înfiinţarea *Alianţei Speciale*
1848	Crearea statului federal elveţian

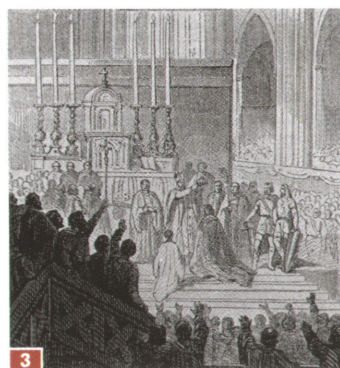
Franţa în Evul Mediu mijlociu şi târziu 843–1515

Carol II (cel Pleşuv), nepotul lui Carol cel Mare, a primit vestul Imperiului Francilor, viitoarea Franţă, prin Tratatul de la Verdun din anul 843. Numirea lui Hugh Capet peste ultimii Carolingi în anul 987 a marcat începutul supremaţiei dinastiei Capetinge în Franţa, care a domnit prin anumite ramuri până în sec. XIX. Capetingii au construit treptat un stat centralizat în ciuda opoziţiei puternicilor prinţi din regat. Astfel a fost declanşat Războiul de 100 de Ani, care a durat până în anul 1453, împotriva regilor englezi care deţineau vaste teritorii în Franţa.

1 Catedrala de la Reims, unde erau încoronaţi regii Franţei, sec. XIII

Ascensiunea Capetingilor

După înlăturarea ameninţării Carolingilor, Capetingii au consolidat şi au extins dominaţia lor în Franţa.

3 Încoronarea lui Hugh Capet în Reims în 996, gravură în lemn din sec. XIX

Ultimii Carolingi ❷ şi-au disputat cu saxonii din Germania controlul asupra Lorenei (*pag.180*). În calitate de duci de Paris, Capetingii câştigaseră un prestigiu considerabil după ce îi respinseseră pe normanzi. Ei au profitat de conflict pentru a se impune, iar membrii familiei lor fuseseră aleşi în anii 888 şi 922 în locul unor candidaţi Carolingi. Când Ludovic V din dinastia Carolingilor a murit în anul 987 fără a avea urmaşi, Hugh Capet ❸ a preluat tronul cu ajutorul saxonilor. La început, regii deţineau un teritoriu restrâns în Île-de-France în jurul Parisului, de unde obţineau veniturile necesare. Mulţi duci şi conţi autonomi de facto stăpâneau restul Franţei. Dacă în Sfântul Imperiu Roman a fost preferată monarhia electivă din lipsă de moştenitori majori ai tronului şi din cauza dispariţiei dinastiilor imperiale, în Franţa s-a consolidat monarhia ereditară prin moştenirea neîntreruptă din tată în fiu a coroanei. Regii au căutat sprijin în oraşele înfloritoare şi la înaltul cler. Un personaj religios important a fost abatele Suger ❹ de la Saint-Denis ❺, care a întărit autoritatea regală centrală, a combătut vasalii nesupuşi, a recrutat soldaţi pentru a doua cruciadă împreună cu Bernard de Clairvaux ❻ şi a fost regent pentru Ludovic VII, atunci când acesta a participat la cruciadă. Tot el l-a consiliat pe Ludovic în privinţa divorţului de Eleonora de Aquitania.

4 *Ludovic VII cu Eleonora de Aquitania şi abatele Suger de St. Denis*, vitraliu, sec. XIX

2 *Regele carolingian Carol II (cel Pleşuv)*, ilustraţie dintr-un manuscris, sec. IX

Normanzii

Normanzii, un trib de vikingi, au jefuit coastele Europei, dar în a doua jumătate a sec. IX s-au stabilit în regiunile pe care le terorizaseră, cum a fost Normandia, din nordul Franţei, care le-a luat numele şi care a devenit ulterior Ducatul de Normandia. Pornind de acolo, normanzii conduşi de William I Cuceritorul au invadat şi ocupat Anglia în anul 1066. Regii englezi, descendenţi ai lui William, şi-au păstrat controlul asupra teritoriului deţinut în Franţa.

Corăbii normande, tapiserie de la Bayeux, sfârşitul sec. XI

5 Mormintele regilor francezi din abaţia de la Saint Denis

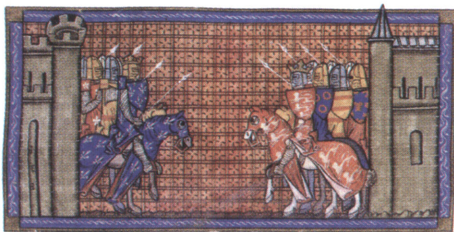
6 Bernard de Clairvaux predică în 1146 despre a doua cruciadă

843 | Tratatul de la Verdun
987 | Hugh Capet devine rege
1137 | Căsătoria lui Ludovic VII cu Eleonora de Aquitania
1152 | Divorţul lui Ludovic şi al Eleonorei

Apariţia domeniului coroanei

Filip II August şi succesorii săi au extins proprietăţile coroanei franceze.

Capetingii au încercat să îşi extindă teritoriile pe care le deţineau prin căsătorii atent plănuite. În anul 1137, Ludovic VII s-a căsătorit cu Eleonora de Aquitania, moştenitoarea unor întinse moşii din sud-vestul Franţei. Mariajul a eşuat şi a fost anulat în 1152. Eleonora s-a recăsătorit cu Henric II Plantagenet, conte de Anjou, duce de Normandia şi începând cu anul 1154 rege al Angliei.

7 *Lupta dintre Filip II August şi Ioan Fără-de-Ţară,* ilustraţie dintr-un manuscris, sec. XIV

Monarhul francez s-a confruntat după această uniune cu un rival periculos în propria ţară. Conflictul a consolidat monarhia franceză, care a primit sprijinul poporului şi al Bisericii, în vreme ce regele englez era acuzat de asasinarea arhiepiscopului de Canterbury, Thomas Beckett.

Pentru a-i destabiliza pe englezi, Filip II, fiul lui Ludovic VII din a doua căsătorie, a provocat o dispută între Henric şi fiul său Richard Inimă-de-Leu, şi apoi între Richard şi fratele lui Ioan Fără-de-Ţară (*pag. 186*). Deşi era vasal al regelui Franţei, Ioan a refuzat să îl slujească pe acesta, când a fost convocat la curtea regală de la Paris. În urma unui proces ce a avut loc în anul 1204, proprietăţile din Franţa ale lui Ioan au fost confiscate. El s-a aliat cu vărul său din familia Welf, Otto IV, pornind un război împotriva Franţei. Filip ❼ i-a învins însă pe Ioan şi pe Otto în Bătălia de la Bouvines din anul 1214, care i-a adus numele de „August." Un alt război a început împotriva albigenzilor ❽ din sudul Franţei, care aveau sprijinul nobililor, inclusiv al puternicilor conţi de Toulouse ❾ şi al vasalilor ❿ acestora.

După moartea lui Filip în anul 1223, fiul şi apoi nepotul lui Ludovic IX cel Sfânt, au continuat să lupte în războaiele albigenzilor. Deşi au fost purtate ca nişte cruciade sfinte, scopul lor era cucerirea sudului Franţei, atât de înfloritor şi de bogat din punct de vedere cultural şi lingvistic.

8 *Un eretic este ars pe rug sub privirle lui Filip II August*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XV

10 Castelul Carcasonne, reşedinţa unuia dintre vasalii conţilor de Toulouse, construit în sec. XII

9 Sigiliul contelui Ryimond VII de Toulouse, sec. XIII

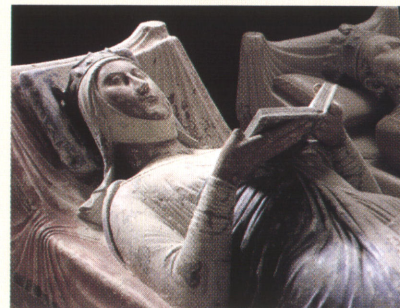
Războaiele albigenze

Albigenzii sau catarii cum mai erau numiţi, cei neprihăniţi, pe care papii i-au considerat eretici, aveau o comunitate în regiunea de lângă oraşul Albi din sudul Franţei. Catarii aveau o viziune dualistă asupra lumii, împărţită în bine şi rău şi considerau că Biserica Romano-Catolică era malefică. Au fost trimişi cruciaţi din nordul Franţei şi inchizitori special pentru a-i elimina pe catari, ceea ce s-a şi întâmplat după douăzeci de ani de persecuţii sângeroase.

sus: Catedrala fortificată Sf. Cecilia din Albi, ridicată între sec. XIII-XV

Eleonora de Aquitania

Independenta Eleonora de Aquitania a fost şi o patroană a artelor, ocrotindu-i pe trubaduri. Stilul ei de viaţă nu a fost apreciat de soţul ei, regele Ludovic VII din Franţa, care era influenţat de consilierul său, abatele Suger. Al doilea mariaj al Eleonorei a eşuat din cauza soţului ei necredincios, Henric Plantagenet, regele Angliei. Eleonora a fost ţinută în arest la domiciliu ani la rând, în Anglia, pentru că susţinuse o conspiraţie a fiului ei Richard Inimă-de-Leu împotriva regelui.

Sculptură a Eleonorei de Aquitania de pe mormântul ei din abaţia Fontevraud, sec. XIII

1154 | Henric II Plantagenet devine rege al Angliei
1204 | Procesul lui Ioan Fără-de-Ţară
1209–29 | Războaiele împotriva albigenzilor
1214 | Bătălia de la Bouvines

Franţa sub ultimii Capetingi

Ultimii Capetingi au consolidat puterea monarhiei şi au reuşit chiar să domine papalitatea.

Ludovic IX cel Sfânt i-a învins pe albigenzi ❷ şi pe conţii de Toulouse, anexând sudul Franţei proprietăţilor coroanei. A dominat şi în conflictul cu regii englezi, care încă mai deţineau teritorii vaste în sud-vestul Franţei, chiar şi după confiscarea celor pe care le deţinuse Ioan Fără-de-Ţară. Ludovic IX a fost canonizat în 1297 pentru cele două cruciade ❶ întreprinse (*pag. 221*) în Ţara Sfântă, dar şi pentru că a murit de ciumă în timpul ultimei dintre acestea, în anul 1270.

Nepotul lui Ludovic, Filip IV ❹, a fost nevoit să abandoneze

4 *Regele Franţei Filip IV cel Frumos*, gravură în metal din sec. XIX

1 *Ludovic IX pleacă în cruciadă*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XV

Flandra în anul 1302 după o răscoală şi după bătălia de la Pintenii de aur, la Courtrai, în care cavalerii săi au fost nimiciţi de rebelii flamanzi. Papa Bonifaciu VIII s-a împotrivit deciziei lui Filip ❸ de a aplica taxe clerului, iar în anul 1302, prin bula papală *Unam Sanctam*, (*pag. 193*) a revendicat supremaţia absolută asupra lumii. Filip a ordonat răpirea Papei şi cu toate că Bonifaciu a reuşit să scape, a murit la puţin timp după aceea.

În anul 1305, Filip l-a pus pe prietenul său, arhiepiscopul de Bordeaux, pe scaunul papal. Ca şi Papa Clement V, el a mutat reşedinţa papală la Avignon ❺, în sudul Franţei (*pag. 192-193*).

5 *Palatul papal din Avignon*, fotografie cca 1900

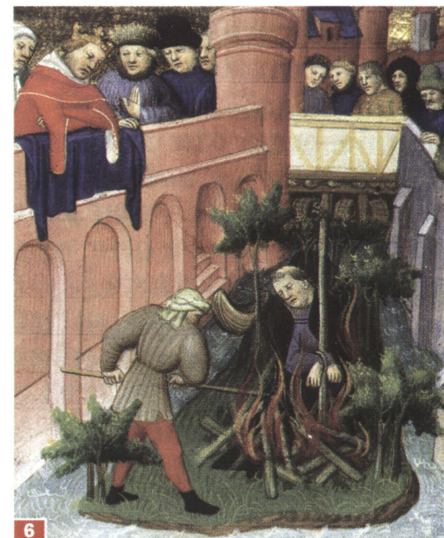
Filip a cumpărat întregul oraş, care aparţinea Sfântului Scaun. Papii, supuşi complet regelui Franţei, au trăit acolo aproape 70 de ani. Filip a atacat apoi Ordinul Cavalerilor Templieri (*pag. 221*), care deţinea proprietăţi vaste în Franţa. Capii ordinului au fost arestaţi şi acuzaţi de erezie până în anul 1307. După ce au mărturisit sub tortură, marele maestru ❻ şi alţi cavaleri au fost arşi pe rug, iar regele le-a confiscat averile. Ordinul a fost desfiinţat oficial de către Papă în anul 1312, la solicitarea regelui. După moartea lui Filip IV în anul 1314, cei trei fii ai săi i-au urmat la tron, dar au murit toţi înainte de a lăsa un moştenitor. Astfel a luat sfârşit principala ramură a dinastiei Capetingilor în anul 1328. Conform *Lex Salica* a lui Clovis I, care permitea doar bărbaţilor să urce pe tron, vărul lui Carol IV, Filip VI din Casa de Valois a devenit rege. Regele englez, Edward III, a cerut şi el coroana Franţei, fiind fiul surorii lui Carol IV, Isabela. Astfel a fost declanşat Războiul de 100 de Ani.

2 *Alungarea catarilor din Carcassonne, după predarea lor*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XIV

3 *Filip IV şi consilierii decid să aplice taxe clerului*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XIV

6 *Filip IV asistă la execuţia lui Jacques de Molay, ultimul mare maestru al Ordinului Cavalerilor Templieri*, ilustraţie din manuscris, începutul sec. XV

1270 | Moartea lui Ludovic IX **1302** | Bătălia de la Pintenii de aur, Courtrai **1305** | Alegerea Papei Clement V **1314** | Moartea lui Filip IV

1297 | Canonizarea lui Ludovic IX **1302** | Bonifaciu VIII emite *Unam Sanctam* **1312** | Desfiinţarea Ordinului Cavalerilor Templieri **1328** | Moartea lui Carol IV

Războiul de 100 de Ani şi Casa de Valois până în 1515

Războiul împotriva Angliei a adus Franţa în pragul dezastrului. După o refacere iniţială, ţara a trebuit să se confrunte cu noii săi rivali, Habsburgii.

În anul 1346, în timpul Războiului de 100 de Ani, englezii i-au înfrânt pe francezi în bătălia de la Crécy ❼. Eduard, „Prinţul Negru“, fiul lui Eduard III, a ieşit învingător în anul 1356 în bătălia de la Maupertuis, luându-l prizonier pe regele Ioan II al Franţei. Prin Tratatul de la Bretigny din anul 1360, Ioan a fost eliberat în schimbul unei recompense şi a cedării unor teritorii. Nu şi-a putut plăti cauţiunea şi a fost luat din nou prizonier, murind în anul 1364.

8 *Carol VII al Franţei*, pictură de Jean Fouquet, cca 1444

Carol V, regent în timpul captivităţii tatălui său, a devenit rege. La început s-a confruntat cu o răscoală ţărănească în nord-estul Franţei, pe care a înăbuşit-o. Apoi în anul 1369, şi-a reîndreptat atenţia asupra războiului împotriva Angliei şi a reuşit să recâştige aproape toate teritoriile deţinute de englezi.

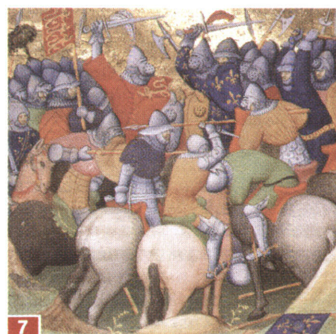
Fiul său, Carol VI, a ajuns pe tron în anul 1380, dar după 1392 a fost acuzat de demenţă şi poreclit Carol Nebunul. Lupta pentru regenţă între rudele sale a degenerat în război civil. Henric V al Angliei a profitat de situaţie şi a invadat Franţa în 1415. După bătălia de la Agincourt, Carol a fost nevoit să cedeze Normandia lui Henric şi să îl numească moştenitor al tronului Franţei prin Tratatul de la Troyes încheiat în anul 1420. Ambii monarhi au murit în anul 1422.

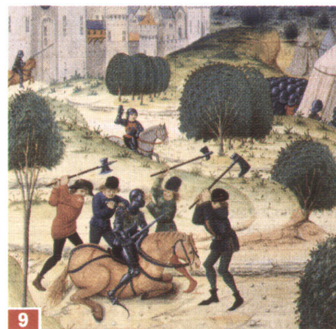
10 *Ioana d'Arc*, sculptură ecvestră din sec. XIX

Carol VII ❽, fiul lui Carol VI, a revendicat coroana, beneficiind de sprijinul sudului Franţei, în vreme ce Henric VI al Angliei era susţinut de nordul ţării. În anul 1428, după asediul de la Orléans, francezii păreau să fi pierdut războiul, dar în anul următor, sub comanda Ioanei d'Arc ❿, au reuşit să respingă atacul englezilor. Burgundia a încheiat pace cu regele francez prin tratatul de la Arras din anul 1435, Parisul a fost eliberat, iar până în anul 1453 englezii au fost alungaţi din ţară, cu excepţia oraşului Calais. Izbucnirea Războiului Rozelor (*pag. 187*) în Anglia i-a împiedicat pe englezi să atace din nou Franţa.

Carol VII şi succesorii săi au început efortul de reconstrucţie a ţării ❾. Ludovic XI a luptat împotriva lui Carol cel Viteaz, ducele Burgundiei, care dorea să obţină autonomia (*pag. 181*). După moartea ducelui în 1477, Ludovic a pierdut o mare parte a Burgundiei prin căsătoria fiicei lui Carol cel Viteaz cu Maximilian al Austriei. Habsburgii au câştigat putere şi au devenit noii duşmani ai Franţei.

7 *Bătălia de la Crécy*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XIV

9 *Mercenarii rămaşi fără ocupaţie după Războiul de 100 de Ani colindă ţara, jefuind şi ucigând*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XV

Casa de Valois a revendicat Regatul Neapolelui şi Ducatul de Milano, pe care Ludovic XII ⓫ le ocupase în 1499. Pe tron i-a urmat în 1515 ginerele său, Francisc I, în timpul căruia conflictul cu Habsburgii a atins apogeul.

Ioana d'Arc, pictură de Jean-Auguste-D. Ingres, 1894

Ioana d'Arc pe rug, gravură în lemn din sec. XIX

Ioana d'Arc

Ioana d'Arc s-a născut într-o familie de ţărani în anul 1412 şi a avut viziuni în copilărie. Considerându-se chemată să salveze Franţa, ea s-a înrolat şi a adus victoria de la Orléans în anul 1429. Împotriva dorinţei lui Carol VII, a continuat să lupte în anul 1430, fiind capturată de englezi. Clericii pro-englezi din oraşul ocupat Rouen au judecat-o pentru erezie şi vrăjitorie şi au condamnat-o la moarte. Regele francez nu a întreprins nimic pentru a o salva şi Ioana a fost arsă pe rug în anul 1431.

11 *Ludovic XII, campanie în Italia*, ilustraţie dintr-un manuscris de la începutul sec. XVI

1346	Bătălia de la Crécy
1356	Bătălia de la Maupertuis
1360	Tratatul de la Bretigny
1415	Bătălia de la Agincourt
21 mai 1420	Tratatul de la Troyes
1428	Asediul oraşului Orléans
1429	Despresurarea oraşului Orléans de către Ioana d'Arc
1435	Tratatul de la Arras

1
Harta Imperiului Carolingian după divizarea din 870, Burgundia apare cu galben, sec. XVII

Burgundia şi Ţările de Jos secolele VI–XV

După fărâmiţarea Imperiului Carolingian ❶ în sec. IX, Franţa şi Germania nu au putut ajunge la o înţelegere cu privire la delimitarea regiunii de graniţă dintre ele. Lorena şi Regatele Burgundiei Inferioare şi Superioare au apărut din scindarea Regatului Mijlociu. În sec. XI, aceste teritorii au fost anexate Sfântului Imperiu Roman. În Franţa, o ramură a familiei regale franceze stăpânea Ducatul Burgundiei. În secolele XIV-XV, ducii au creat un nou Regat Mijlociu puternic, însă acesta a fost împărţit între Franţa şi Habsburgi după ce, în anul 1477, ultimul duce a murit în luptă fără a lăsa un moştenitor. În Ţările de Jos, artele, în special pictura şi muzica, au prosperat sub patronajul curţii regale.

Predecesorii şi ascensiunea Ducatului Burgundiei

În Evul Mediu, pe teritoriul Burgundiei au luat naştere mai multe regate.

În anul 534, francii au cucerit Regatul Burgunzilor, care apăruse după Marea Migraţie. În tratatul de la Verdun din anul 843 (*pag. 165*), Carolingii au împărţit Burgundia. Partea nord-vestică, Burgundia de astăzi, a fost preluată de Regatul Francilor de Apus, iar cea mai mare parte din regat a fot cedată lui Lothair I ❷. „Regatul Mijlociu" al acestuia se întindea de la Marea Nordului până în Italia. După moartea lui în anul 855, teritoriul a fost împărţit între fiii săi. Ludovic II a primit Italia, Lothair II, Lorena, care i-a preluat şi numele, iar Carol, Burgundia şi Provence. Carol a murit în anul 863 fără a lăsa moştenitori şi fraţii săi şi-au însuşit teritoriile lui. Când

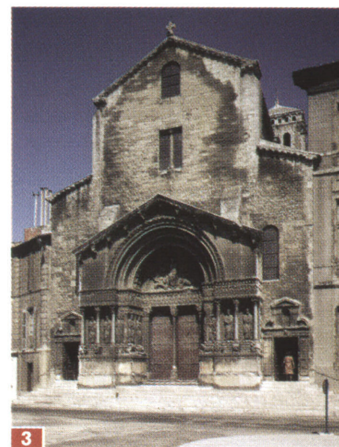

4
Căsătoria lui Filip cel Viteaz cu Margareta, contesă şi moştenitoare a Flandrei, în anul 1369, ilustraţie dintr-un manuscris

2
Lothair I pe tron, înconjurat de gărzile sale, ilustraţie dintr-un manuscris, sec. IX

Lothair II a murit şi el fără a lăsa urmaşi în anul 869, Ludovic II a lăsat Lorena unchilor săi: Carol cel Pleşuv şi Ludovic Germanul. După dispute nesfârşite (*pag. 166, 176*), regiunea a fost anexată Sfântului Imperiu Roman. În anul 875, Ludovic II a murit fără a lăsa moştenitori.

În Burgundia Inferioară, contele Boso al Vienei, ginerele lui Ludovic II, a devenit rege în anul 879. În Burgundia Superioară, un membru al dinastiei Welf, Rudolf I, a fost urcat pe tron în anul 888. Welfii i-au sprijinit pe saxoni în Italia, care i-au ajutat la rândul lor să anexeze Burgundia Inferioară în anul 933. Rudolf III a încheiat un acord în anul 1016 cu nepotul său, regele german Henric II, numit Arelat după capitala Arles ❸. Burgundia a fost unificată cu Sfântul Imperiu Roman după moartea lui Rudolf.

Ducatul Burgundiei a apărut în sec. IX din regiunea vestică a Burgundiei deţinută de franci. A fost întâi guvernat de o ramură a Capetingilor, iar în anul 1364 a fost preluat de Filip cel Viteaz şi de familia Valois. Filip a dobândit Flandra, Brabantul şi alte teritorii din Ţările de Jos prin căsătorie ❹, fiind nevoit să înăbuşe la început câteva revolte în oraşe bogate precum Ghent şi Bruges ❺. A reuşit astfel să mărească sfera de influenţă a dinastiei sale.

3
Biserica carolingiană Sf.Trophime din Arles, capitala Regatului medieval al Burgundiei

5
Case medievale de negustori pe râul Lys din Ghent

879 | Domnia lui Boso de Viena asupra Burgundiei Inferioare

1407 | Asasinarea lui Ludovic de Orléans

843 | Tratatul de la Verdun

1016 | Contractul testamentar dintre Henric II şi Rudolf III

Apogeul Burgundiei şi sfârşitul autonomiei

Carol Temerarul a dus o politică agresivă de expansiune a teritoriilor burgunde, înfruntând Franţa şi Sfântul Imperiu Roman. După moartea sa, ducatul s-a destrămat rapid.

La fel ca şi tatăl său, Filip cel Viteaz, Ioan Neînfricatul a intervenit în domnia regentului Carol VI în Franţa. A ordonat asasinarea rivalului său ❻, Ludovic de Orléans în anul 1407, iar în Războiul de 100 de Ani s-a aliat cu Henric V al Angliei împotriva succesorului lui Ludovic. În anul 1419, Ioan a fost ucis de un susţinător al viitorului rege Carol VII, moştenitorul tronului francez. Filip cel Bun ❼, fiul lui Ioan, a rămas în alianţa cu Anglia şi a cedat-o pe Ioana d'Arc trupelor engleze. În anul 1435, a încheiat pace cu Carol VII prin tratatul de la Arras, după care Carol l-a eliberat pe Filip de obligaţiile lui ca vasal al regelui Franţei. Filip a continuat să anexeze noi regiuni Ţărilor de Jos şi a ajuns să stăpânească peste un vast teritoriu între Germania şi Franţa. În anul 1464, a convocat prima adunare generală a Stărilor din ducat ⓫. În ciuda dorinţei dintotdeauna a regiunilor de a rămâne independente, s-au făcut primii paşi spre unificare.

Carol Temerarul ❽, care i-a urmat tatălui său Filip pe tron în anul 1467, spera să îşi unifice teritoriile într-un regat care să rămână autonom faţă de Franţa şi de Sfântul Imperiu Roman. Şi-a făcut duşmani prin încercările sale de a dobândi regiunile care separau teritoriile sale din Ţările de Jos de restul Burgundiei. I-a provocat pe Ludovic XI al Franţei şi pe Habsburgi când a ocupat Lorena, care la vremea aceea aparţinea imperiului. A exercitat presiuni asupra oraşelor libere din Alsacia, care au fost nevoite să ceară ajutorul elveţienilor. Carol a suferit o înfrângere ruşinoasă în anul 1476 la Granson şi la Morat în faţa unei armate aliate a Elveţiei şi a Lorenei. În anul 1477, ultimul duce al Burgundiei a fost ucis în lupta de la Nancy.

Maria, ❾ unica fiică a lui Carol, s-a căsătorit cu Maximilian de Austria din Casa Habsburg, care dorea să devină împărat. La moartea Mariei la Bruges în anul 1482, soţul ei i-a moştenit proprietăţile, pe care a trebuit însă să le apere ❿ de Ludovic XI al Franţei. A reuşit să păstreze cele mai multe teritorii din Burgundia, deşi Ducatul de Burgundia, care aparţinuse iniţial francilor de vest, a fost anexat de Franţa.

de la stânga: *Filip cel Bun*, pictură de Rogier van der Weiden; *Carol Temerarul*, pictură din atelierul lui Rogier van der Weiden, sec. XV; *Maria de Burgundia*, pictură de Niclas Reiser, cca 1500

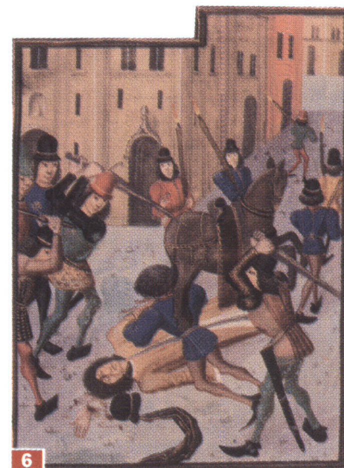
„Amurgul Evului Mediu"

Prin producţia de textile şi comerţul internaţional, Ţările de Jos au devenit regiunea cea mai avansată şi mai bogată din Europa. Oraşe precum Bruges, Ghent şi Antwerp, şi mai ales curţile ducilor din Dijon şi Brussels au devenit centre ale artei şi muzicii. Întregul continent le-a imitat moda şi ceremoniile de la curte. Dacă picturi precum cele ale artistului plastic de curte Jan van Eyck prefigurau într-un fel Renaşterea, exclusivistul Ordin al Lânii de Aur privea nostalgic la vremea cavalerilor.

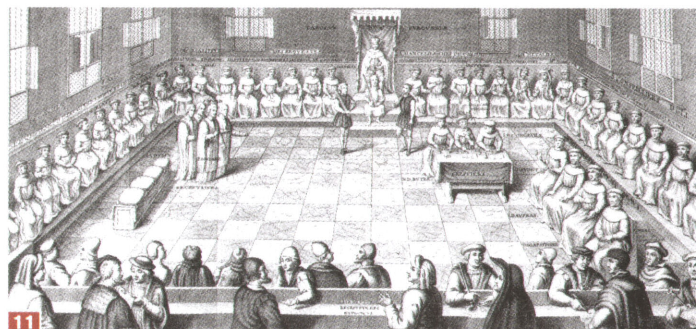
sus: *Carol Temerarul şi cavalerii Ordinului Lânii de aur*, ilustraţie dintr-un manuscris, cca 1475
jos: *Simţul gustului*, tapiserie din sudul Ţărilor de Jos, sfârşitul sec. XV

6 *Asasinarea lui Ludovic de Orléans la porunca lui Ioan de Burgundia*, ilustraţie dintr-un manuscris, sec. XV

10 *Bătălia de la Tongern din anul 1482, dintre Habsburgi şi francezi*, gravură în lemn, sec. XVI

11 Adunarea generală a Stărilor cu Ducele Burgundiei, gravură în metal, sec. XVIII

1419 | Asasinarea lui Ioan Neînfricatul
1435 | Tratatul de la Arras
1467 | Carol Temerarul urcă pe tron
1476 | Bătălia de la Grandson şi Morat
1477 | Bătălia de la Nancy

1 Prima pagină din *Istoria ecleziastică a poporului englez* a lui Beda Venerabilul, cca 830

ANGLIA MEDIEVALĂ cca 450–1485

Între secolele V-VII, anglo-saxonii au înfiinţat mai multe regate pe teritoriul Marii Britanii ❶ de astăzi. În secolele VIII-IX, ei s-au unit în lupta împotriva vikingilor danezi. După o perioadă de dominaţie daneză, normanzii francezi au cucerit Anglia în anul 1066. Proprietăţile regilor englezi de pe continent şi pretenţiile la tronul francez au provocat Franţa şi au delanşat Războiul de 100 de Ani. În sec. XV, disputele privind succesiunea la tron au dus la Războiul Rozelor. Nobilii au profitat de slăbirea monarhiei pentru a-şi consolida dreptul de participare la luarea deciziilor, instituind Parlamentul, care pe la mijlocul sec. XVI s-a împărţit în Camera Lorzilor şi Camera Comunelor.

Colonizarea de către anglo-saxoni şi înfiinţarea regatelor

Anglo-saxonii, iar după ei vikingii danezi, au cucerit vaste regiuni din Insulele Britanice, i-au alungat pe localnicii britoni şi s-au stabilit pe teritoriile lor. Triburile britanice locale au fost împinse către nord şi vest înspre Scoţia şi Ţara Galilor.

Triburile germanice de pe ţărmurile Mării Nordului au venit pe coasta Marii Britanii în jurul anului 450. Fuseseră chemate de celţii britanici pentru a-i ajuta în calitate de mercenari să-i alunge pe picţii invadatori, care coborâseră din Scoţia. Anglii, saxonii şi iuţii conduşi de fraţii legendari Hengist şi Horsa ❷ s-au stabilit permanent pe teritoriul englez. Localnicii britoni au fost siliţi să se retragă spre regiunile periferice din Scoţia şi din Ţara Galilor, unde prinţii celtici şi-au putut păstra independenţa până în sec. XIII.

Ocuparea teritoriului şi stabilirea triburilor germanice, reunite sub numele de anglo-saxoni ❸, au luat sfârşit în sec. VII. În acel moment existau şapte mari regate anglo-saxone, care formau o heptarhie: Mercia, Northumbria, Anglia de Est, Wessex, Essex, Sussex şi Kent. Northumbria a dominat în sec. VII, dar supremaţia a fost preluată de Mercia în veacul următor. Cu toate acestea, unificarea Angliei s-a făcut cu ajutorul Wessexului, care se confrunta cu atacurile vikingilor.

3 Coif anglo-saxon, sec. VII

Primul raid al vikingilor danezi în anul 793 a avut drept ţintă mănăstirea Lindisfarne ❹ în largul coastelor Northumbriei.

Au urmat noi atacuri şi incursiuni până când în jurul anului 866 danezii s-au hotărât să cucerească Anglia. Pătrunzând prin estuarul Tamisei, ei au ocupat teritoriile de la nord de râu, formând Danelaw.

2 *Hengist şi Horsa debarcă pe coasta Angliei*, gravură în metal din sec. XIX

Vikingii norvegieni au cucerit şi ei în acelaşi timp zonele de coastă şi insulele Irlandei, Scoţiei şi Angliei, înfiinţând regatele Dublin şi Insula Man.

4 Ruinele mănăstirii de pe Lindisfarne, sau *Insula Sfântă*, nord-estul Angliei

Creştinarea anglo-saxonilor

Sfântul Augustin a fost trimis de Papa Grigore I să îi convertească pe anglo-saxoni la creştinism şi şi-a început misiunea din Kent în anul 597. Regele, Ethelbert era căsătorit cu o prinţesă creştină din neamul francilor, care l-a convins să treacă la creştinism. Augustin a devenit primul arhiepiscop de Canterbury, oraş unde se află şi în prezent cea mai importantă arhiepiscopie din Anglia. Ulterior, anglo-saxonii au devenit ei înşişi misionari, cum a fost cazul Sfântului Bonifaciu, mort în anul 754 şi cunoscut ca „Apostolul Germaniei".

Regele Ethelbert din Kent botezat de Sf. Augustin de Canterbury, gravură în metal, sec. XVII

Cca 450 | Triburile germanice invadează Anglia
Începând cu 597 | Creştinarea anglo-saxonilor
793 | Incursiunea vikingă la mânăstirea Lindisfarne
Începând cu cca 866 | Danezii cuceresc Anglia
871 | Alfred cel Mare devine rege al Wessexului

Lupta anglo-saxonilor împotriva danezilor şi normanzilor

Danezii nu au reuşit să cucerească Regatul Wessex, care a devenit cu timpul nucleul unificării Angliei.

Regele Alfred cel Mare al Wessexului ❺ a urcat pe tron în anul 871. A încheiat un acord de pace cu danezii, însă aceştia nu l-au respectat. În anul 878, Alfred i-a învins în bătălia de la Edington ❻, iar în anul 886 a recucerit Londra. La moartea sa în anul 899, a eliberat mai multe teritorii spre nord. Alfred cel Mare a rămas în istorie ca un legislator de marcă şi ca traducător al unor opere istorice şi filozofice din limba latină.

Succesorii săi au continuat să lupte împotriva danezilor. Ethelstan, nepotul lui Alfred, a recucerit ultimele teritorii pierdute în anul 937, învingându-i pe danezi şi pe aliaţii lor galezi şi scoţieni. Deşi danezii fuseseră bătuţi în repetate rânduri pe teritoriul englez, ei nu au încetat să facă incursiuni. Regele Ethelred II a încercat în zadar să îi mituiască cu mari sume de bani, numite „tributul Danegeld" ❽. Regele danez Sweyn Barbă-despicată a invadat din nou Anglia şi l-a trimis în exil pe Ethelred, după ce coloniştii danezi rămaşi fuseseră masacraţi de englezi. Canut (Knud) cel Mare, fiul lui Svein, l-a înfrânt pe Edmund II fiul lui Ethelred, în 1016, în bătălia de la Assandun şi a fost recunoscut ca rege al Angliei. Canut s-a căsătorit cu Emma de Normandia, văduva lui Ethelred II şi s-a convertit la creştinism. După ce a devenit şi monarh al Danemarcei şi al Norvegiei (*pag. 201*), regatul său se întindea pe coastele Mării Nordului, dar şi în nordul Germaniei.

La moartea Hardecanut, fiul lui Canut, în anul 1042 neexistând moştenitori, Godwin, conte de Wessex şi conducător al nobililor anglo-saxoni, l-a chemat pe Eduard Confesorul ❾, fiul lui Ethelred II din exil din Normandia şi l-a numit rege. Eduard a câştigat în scurt timp antipatia tuturor, întrucât adusese cu sine consilieri normanzi, pe care îi prefera nobililor anglo-saxoni. După ce nu a avut nici un moştenitor din căsătoria sa cu fiica lui Godwin, el l-a numit pe vărul său, ducele Wilhelm II de Normandia ca succesor. Anglo-saxonii l-au ales însă pe tron pe Harold II ❿, fiul lui Godwin, după moartea lui Edward în anul 1066. Harold a reuşit să respingă o invazie a vikingilor care doreau să refacă regatul lui Canut din jurul Mării Nordului. A pierdut în cele din urmă bătălia de la Hastings ⓫ din anul 1066 în faţa trupelor lui William, duce de Normandia, care au debarcat în Anglia. Harold a murit în luptă şi William I Cuceritorul a fost încoronat rege al Angliei.

5 *Alfred cel Mare*, pictură, sec. XIX

7 Hardecanut porunceşte ca trupul fratelui său vitreg uzurpator Harold să fie deshumat, decapitat şi aruncat în Tamisa, gravură în metal din sec. XVII

6 Lupta dintre anglo-saxoni şi danezi, scenă din filmul *Alfred cel Mare*, 1969

8 Monede engleze cu care se plătea „tributul Danegeld" invadatorilor vikingi, secolele X-XI

9 *Eduard Confesorul*, ilustraţie dintr-un manuscris de la sfârşitul sec. XII

10 *Încoronarea lui Harold II*, detaliu de pe *Tapiseria de la Bayeux*, sfârşitul sec. XI

11 *Înarmaţi cu securi de luptă, anglo-saxonii luptă împotriva cavaleriei normande*, detaliu de pe *Tapiseria de la Bayeux*, sfârşitul sec. XI

878 | Bătălia de la Edington
885 | Alfred ocupă Londra
937 | Înfrângerea danezilor
1016 | Canut cel Mare devine rege al Angliei
1066 | Bătălia de la Hastings

Anglia sub dominaţia normanzilor

William I Cuceritorul şi urmaşii lui au introdus un sistem de guvernare centralizat şi bine organizat, prin care puteau controla atât nobilimea cât şi Biserica.

1 Castelul de la Caen, Normandia, Franţa, una dintre cele mai mari cetăţi medievale din Europa, ridicat de William I Cuceritorul înainte de a invada Anglia

2 *William Cuceritorul debarcă pe coasta Angliei*, gravură din sec. XIX

3 *Arhiepiscopul Anselm de Canterbury*, gravură din sec. XVIII

Vikingii danezi, cunoscuţi şi sub numele de „normanzi" (oameni ai nordului) (*pag. 176*), s-au stabilit permanent în jurul estuarului Senei în nordul Franţei spre sfârşitul sec. IX. În anul 911, regele francilor de vest, Carol III, a trebuit să-l accepte ca vasal pe conducătorul normand Rollo, care fusese creştinat şi primise titlul de Duce de Normandia ❶. Prin căsătoriile lor, conţii şi ducii care i-au urmat au pătruns în casele regale franceze şi engleze şi au câştigat tot mai multă influenţă. Pretenţiile lor ca moştenitori au determinat invadarea Angliei ❷ de către ducele William, un urmaş al lui Rollo. Încoronarea ❺ sa în anul 1066 ca regele William I Cuceritorul a marcat începutul epocii normande în Anglia.

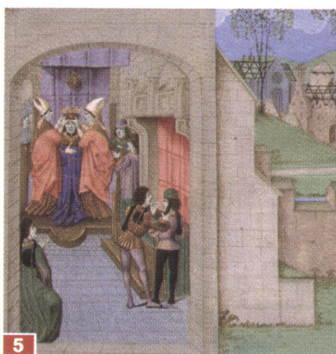
Până în anul 1071, William supusese toată Anglia instaurând rapid sistemul feudal. Jurământul de credinţă de la Salisbury din 1086 îi obliga pe vasali să rămână credincioşi seniorilor lor. Nobililor anglo-saxoni rebeli le-au fost confiscate proprietăţile, acestea fiind împărţite între invadatorii normanzi. William şi-a introdus oamenii ❻ în aproape toate posturile cheie din Biserică, de la curte şi din administraţie. Registrul *Domesday Book* din anul 1086 ne dezvăluie faptul că aproape toate proprietăţile private aparţineau deja la acea vreme normanzilor. La nivel local, împărţirea Angliei în comitate, conduse de un şerif în calitate de reprezentant al regelui, s-a păstrat de pe vremea anglo-saxonilor.

După moartea lui William în anul 1087, s-a declanşat o dispută între fiii săi pentru Anglia şi Normandia. Mezinul regelui, Henric Beauclerc ❹, a fost cel care a câştigat coroana. În timpul domniei sale a avut loc şi Sinodul de la Westminster din 1107, care a rezolvat controversa investiturii clericilor de către laici. Arhiepis-

4 Henric I, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XIV

copul Anselm de Canterbury ❸, promotor de seamă al mişcării filozofice a scolasticismului timpuriu, s-a opus regelui în problema investiturii. Spre deosebire de ginerele său Henric V, împăratul Sfântului Imperiu Roman (*pag. 169*), Henric I şi-a revendicat dreptul de a numi clerici, în ciuda opoziţiei cu care s-a confruntat.

5 Încoronarea lui William I Cuceritorul ca rege al Angliei, pe fundal se pot vedea oraşe distruse în timpul invaziei

6 *William I Cuceritorul la un ospăţ cu nobilii săi*, detaliu de pe *Tapiseria de la Bayeux*, sfârşitul sec. XI

Domesday Book

În anul 1086, William I Cuceritorul a poruncit să se facă o înregistrare completă a tuturor proprietăţilor şi veniturilor din Anglia. Datele au fost scrise, împreună cu recensământul populaţiei în Domesday Book servind la calcularea dărilor. Nicăieri în Europa nu a existat o administrare atât de riguroasă, ca cea din Anglia din timpul normanzilor.

Ţărani strângând recolta sub supravegherea seniorului moşiei, ilustraţie din manuscris, sec. XIV

1066 | Încoronarea lui William I Cuceritorul
1071 | Încheierea cuceririi Angliei
1086 | Jurământul de credinţă de la Salisbury
1086–1087 | *Domesday book*
1087 | Moartea lui William I Cuceritorul
1107 | Sinodul de la Westminster

Casa Plantagenet

Familia Plantagenet a încercat să consolideze monarhia engleză şi să îşi extindă în acelaşi timp proprietăţile în Franţa.

După moartea prematură a singurului său fiu, Henric I i-a silit pe nobili să o recunoască pe fiica sa Matilda ca moştenitoare a tronului. Ea s-a recăsătorit cu francezul Geoffrey, conte de Anjou, numit şi Plantagenet pentru ramura de grozamă pe care o purta la coif în timpul turnirelor. La moartea lui Henric în anul 1135, nepotul său Ştefan, conte de Blois, a preluat tronul. După un lung război civil, în anul 1153 Ştefan a trebuit să îl numească succesor pe fiul Matildei şi al lui Geoffrey, Henric Plantagenet, conte de Anjou şi duce de Normandia, care a devenit rege al Angliei ca Henric II, după moartea lui Ştefan de Blois în anul 1154.

Disputele legate de succesiune, au slăbit puterea regală centrală, iar nobilimea şi Biserica au devenit tot mai influente. Pentru a-şi consolida poziţia, Henric a încercat să uniformizeze sistemul juridic. Reformele au scăzut însă autoritatea tribunalelor ecleziastice. Clerul era nevoit să recurgă la tribunalele regale laice, şi de aici a apărut un conflict cu Thomas Becket ❼, arhiepiscopul de Canterbury.

În anul 1169, Henric a început cucerirea Irlandei (*pag. 188*). Cea mai inspirată mişcare politică a sa a constituit-o căsătoria cu Eleonora de Aquitania ⓫ (*pag. 177*), fosta soţie a regelui francez Ludovic VII. Plantageneţii au unit Anjou, Normandia şi Aquitania cu Anglia, creând astfel Regatul Angevin, care submina autoritatea regelui francez, revendicându-i teritoriile.

8 *Richard I*, gravură în lemn din sec. XIX

Succesorul lui Henric, fiul său Richard I Inimă de Leu ❽ (*pag. 177*) a devenit rege în anul 1189 şi a pornit neîntârziat în a treia cruciadă către Ţara Sfântă.

Aflând despre situaţia din Anglia, el s-a decis să se întoarcă. Pe drumul spre casă, a fost luat prizonier lângă Viena, în anul 1192, de către Ducele Leopold V de Austria, cu care intrase în conflict în timpul cruciadei. Acesta l-a predat împăratului german Henric VI, care a cerut o recompensă enormă pentru a-l elibera, iar plata ei aproape că a falimentat Anglia. Creşterea dărilor şi guvernarea despotică a lui Ioan Fără-de-Ţară, care devenise regent în absenţa fratelui său Richard, au nemulţumit populaţia. În aceste circumstanţe a luat naştere legenda lui Robin Hood ❾, care lua de la cei bogaţi şi împărţea din averea lor celor săraci.

După revenirea în ţară din prizonierat în anul 1194, Richard I Inimă de Leu a fost nevoit să recucerească proprietăţile angevine din Franţa, pe care le ocupase regele francez Filip II August. A fost ucis în anul 1199 într-o luptă împotriva nobilimii răsculate din Aquitania. A intrat în legendă devenind un simbol al cavalerului medieval.

7 *Disputa dintre Henric II şi Thomas Becket*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XIV

Thomas Becket

Prin decretul lui Henric II din anul 1164, clerul trebuia să se prezinte în tribunalele laice. Thomas Becket, arhiepiscopul de Canterbury, s-a opus. A fost asasinat în catedrala din Canterbury în anul 1170 de cavalerii care au răspuns întrebării retorice a lui Henric: „Chiar nu mă scapă nimeni de preotul ăsta sâcâitor?" Profund îndurerat de moartea lui, Henric a făcut penitenţă la mormântul lui Becket şi a anulat decretul.

Henric II la mormântul lui Thomas Becket, gravură din sec. XIX

9 *Legendarul erou Robin Hood îl trezeşte din somn pe Fratele Tuck*, gravură din sec. XIX

10 *La întoarcerea din cruciadă, Richard Inimă-de-Leu este recunoscut, deşi era deghizat, şi este luat prizonier lângă Viena*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XII

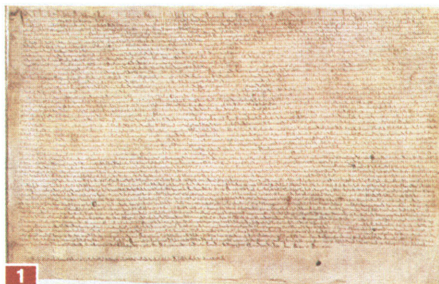

11 *Mormintele lui Henric II (în prim-plan) şi Eleonora de Aquitania din biserica Notre Dame de Fontevraud, Franţa*, piatră pictată, sfârşitul sec. XII – începutul sec. XIII

1135 | Moartea lui Henric I
1154 | Încoronarea lui Henric II
1169 | Începe cucerirea Irlandei
1170 | Asasinarea Episcopului de Canterbury
1189 | Încoronarea lui Richard Inimă de Leu
1199 | Moartea lui Richard

Conflictul cu nobilimea şi formarea Parlamentului

Regii nu au reuşit să îi supună pe nobili şi au fost nevoiţi să le acorde dreptul de a participa în luarea de decizii politice.

În anul 1199, tronul a fost preluat de Ioan ❷, fratele mai tânăr al lui Richard, care pierduse aproape toate proprietăţile Angliei în Franţa în urma unui conflict cu regele francez Filip II August (*pag. 177*). Al patrulea fiu în familia regală, Ioan era cunoscut sub numele „Fără-de-Ţară“, întrucât nu moştenise nimic. După ce a fost înfrânt de către Filip în Bătălia de la Bouvines în anul 1214, nobilii englezi s-au răsculat şi l-au forţat să semneze în anul 1215 *Magna Carta* ❶, prin care regele se obliga să recunoască drepturile şi libertăţile nobilimii şi ale Bisericii. *Magna Carta* reprezintă fundamentul sistemului legislativ englez.

1 *Magna Carta*, manuscris din anul 1215

Henric III, Fiul lui Ioan, a preluat puterea în anul 1216 cu planuri ambiţioase. Dorea să obţină tronul Sfântului Imperiu Roman pentru fratele său, Richard de Cornwall (*pag. 172*), precum şi coroana Siciliei. Presiunea dărilor şi numirea unor favoriţi ai regelui din sudul Franţei în posturi cheie în stat au declanşat în anul 1258 o revoltă a nobililor englezi conduşi de Simon de Montfort, numită Războiul Baronilor. Deşi Simon de Montfort fusese la început unul dintre favoriţii promovaţi de Henric şi nimeni nu se aştepta ca el să se situeze în fruntea unei revolte, conflictul dintre cei doi a apărut atunci când Montfort s-a căsătorit cu Eleonora, sora lui Henric, fără acordul regelui.

Henric a fost luat prizonier în timpul Bătăliei de la Lewes din anul 1264 şi a fost silit să convoace pentru prima dată Parlamentul ❹ care urma să includă nobilimea, trimişii din comitate şi reprezentanţii oraşelor ❺. La început, toţi delegaţii nobililor, Bisericii şi restului populaţiei s-au întâlnit. Ulterior s-a realizat separarea în Camerele superioară şi cea inferioară. Deşi Eduard I, fiul lui Henric, l-a învins pe Simon de Montfort în bătălia de la Evesham din anul 1265, a fost silit să păstreze Parlamentul, întrucât avea nevoie de sprijinul financiar al nobilimii şi al oraşelor pentru campaniile sale militare. În anul 1297, a acordat Parlamentului prerogativa de a aproba dările. Cu toate acestea, Eduard a reuşit să reconsolideze autoritatea regală prin mai multe reforme. L-a învins de asemenea pe ultimul prinţ celt independent din Ţara Galilor în anul 1284, câştigând titlul de „Prinţ al Ţării Galilor“ pentru sine şi pentru toţi urmaşii săi. Pe de altă parte însă, Eduard a reuşit doar pentru o scurtă vreme să pună stăpânire pe Scoţia (*pag. 189*).

2 *Regele Ioan semnează Magna Carta*, gravură în metal din sec. XIX

3 *Isabela Franţei îl prezintă pe fiul ei Eduard II al Angliei fratelui său, Carol IV al Franţei*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XV

În anul 1307, fiul şi succesorul său, Eduard II, s-a văzut nevoit să renunţe la planurile tatălui său de a supune Scoţia. S-a confruntat cu o rezistenţă puternică din partea nobililor faţă de favoriţii săi ❻ şi de pretenţiile sale exagerate. Soţia sa Isabela ❸, fiica regelui Filip IV, l-a uzurpat în anul 1327 cu ajutorul amantului ei, baronul exilat Roger Mortimer şi se presupune că l-ar fi ucis.

4 *Parlamentul englez, cu reprezentanţii clerului* (în stânga) *şi cei laici*, pictură dintr-o nişă, cca 1400

5 *Londra medievală cu vechiul Pod peste Tamisa*, gravură în lemn, cca 1600

6 *Eduard II şi un favorit al său, Piers Gaveston*, pictură din sec. XIX

1199 | Încoronarea lui Ioan
1215 | *Magna Carta*
1216 | Henric III devine rege
1259 | Războiul Baronilor
1264 | Bătălia de la Lewes
1284 | Supunerea ultimului prinţ celt
1307 | Încoronarea lui Eduard II

Războiul de 100 de Ani şi Războiul Rozelor

Anglia şi-a investit ultimele forţe în Războiul de 100 de Ani. Casele de Lancaster şi York rivalizau pentru obţinerea tronului şi a moştenirii Plantageneţilor.

Când în anul 1330 Eduard III a devenit major, şi-a exilat mama şi a ordonat execuţia amantului acesteia. Ca nepot al regelui Filip IV, a revendicat tronul Franţei ❼ când ultimul moştenitor din dinastia Capetingilor a murit în anul 1328, declanşând astfel Războiul de 100 de Ani ❾ (*pag. 178-179*). La începutul războiului s-a făcut remarcat în fruntea armatei, cel mai mare fiu al regelui, Eduard, cunoscut şi sub numele de Prinţul Negru datorită armurii pe care o purta. A murit cu un an înainte de tatăl său, în 1376, astfel încât în 1377, mezinul regelui în vârstă de zece ani a devenit regele Richard II ❽. După ce a înăbuşit răscoala ţăranilor din anul 1381, domnia sa a devenit tot mai autoritară, în special în privinţa Parlamentului, care susţinea deschis revolta condusă de vărul lui Richard, ducele de Lancaster. Regele a fost detronat în anul 1399 şi probabil ucis, iar ducele de Lancaster s-a urcat pe tron ca Henric IV.

Războiul din Franţa a reizbucnit în anul 1415, în timpul domniei fiului său, Henric V (*pag. 179*).

După moartea prematură a regelui în anul 1422, soarta s-a întors împotriva englezilor. Până în 1453, în timpul domniei lui Henric VI, Anglia pierduse toate proprietăţile continentale, mai puţin portul Calais. Situaţia s-a înrăutăţit când regele a căzut pradă nebuniei. Mai mulţi nobili au început să se lupte pentru regenţă. O facţiune era condusă de un văr al regelui, Richard, duce de York, care avea şanse de a obţine tronul, întrucât ambii părinţi erau descendenţi direcţi ai regelui Eduard III. Războiul civil a izbucnit în 1455. Întrucât Casa de Lancaster avea un trandafir roşu pe blazon, iar cea de York unul alb, conflictul dintre ele a intrat în istorie cu numele de Războiul Rozelor.

Eduard IV ❿, fiul lui Richard de York, a preluat tronul cu ajutorul lui Richard Neville, conte de Warwick, cunoscut sub numele de „Făuritorul de regi". Când Neville nu l-a mai susţinut, Eduard a fost nevoit să fugă din ţară în anul 1470. S-a întors cu trupe şi i-a înfrânt pe Neville şi pe Eduard, fiul lui Henric VI, amândoi fiind ucişi în luptă. Henric VI a fost executat în Turnul Londrei ⓬ în anul 1471, iar Eduard a domnit în linişte până la moartea sa în anul 1483.

Fratele său, Richard III ⓫, i-a urmat la tron. El a reuşit să îi elimine de la succesiune pe fiii minori ⓭ ai lui Eduard. Henric Tudor, un nepot al lui Henric VI, a venit în Anglia ca moştenitor al Casei de Lancaster şi descendent al unei vechi familii regale galeze. Richard III a fost ucis în bătălia de la Bosworth din anul 1485. Noul rege, Henric VII, a unificat Casele de Lancaster şi York, căsătorindu-se cu Elisabeth de York, fiica şi moştenitoarea lui Eduard IV şi a devenit astfel primul monarh din familia Tudorilor.

7 *Richard III purtând emblemele Angliei şi Franţei: leoparzi pe fundal roşu şi crini pe un fundal albastru*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XV

8 *Regele Richard II venerând-o pe Maica Domnului*, pictură, cca 1395

9 *Cavaleri englezi şi francezi luptând în timpul Războiului de 100 de Ani*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XIV

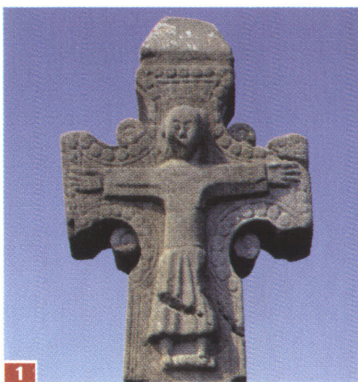

10 *Eduard IV reuneşte coroanele Angliei, Irlandei şi Franţei după înfrângerea Casei de Lancaster*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XV

11 Richard III, pictură, sec. XVI

12 Turnul Londrei, construcţie începută sub William I Cuceritorul în 1078

13 *Asasinarea fiilor lui Eduard*, pictură din sec. XIX

1327 | Detronarea lui Eduard II
1376 | Moartea Prinţului Negru
1377 | Încoronarea lui Richard III
1455 | Începutul Războiului Rozelor
1461 | Eduard IV obţine tronul
1471 | Execuţia lui Henric V
1485 | Bătălia de la Bosworth

IRLANDA ŞI SCOŢIA ÎN EVUL MEDIU

CCA 450–1603

Multe dintre tradiţiile celtice care dispăruseră în Anglia s-au păstrat în Irlanda ❶ şi Scoţia. Ambele au căzut pradă tendinţelor expansioniste ale regilor Angliei. Englezii au profitat de sciziunile interne ale Irlandei pentru a supune clanurile şi apoi întreaga insulă. În 1171, regele Henric II proclamă suveranitatea Angliei asupra Irlandei. În cca 848 regele scot Kenneth Mac Alpin realizează prima unificare a Scoţiei, care a reuşit să îşi păstreze independenţa până când s-a produs unificarea dinastică cu Anglia.

1 Cruce irlandeză de piatră, sec. XII

Irlanda

Conflictul dintre clanuri a făcut imposibilă formarea unui stat irlandez unificat şi a facilitat instalarea stăpânirii engleze.

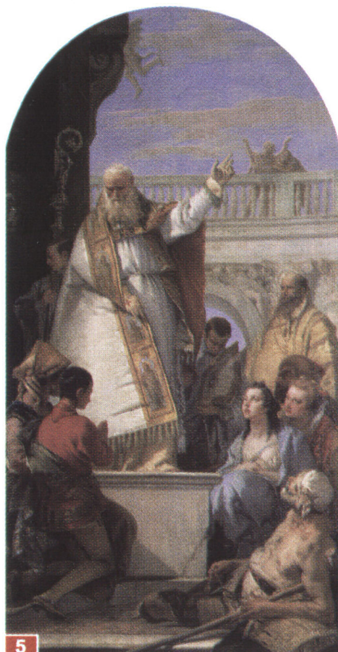
Istoria Irlandei este presărată cu lupte între clanurile rivale. Între secolele IV-X au apărut patru mari regate: Connacht, Leinster, Munster ❷ şi Ulster, înconjurate de alte regate mai mici. Titlul de „rege suprem al Irlandei" ❸ era mărul discordiei pentru clanuri. În sec. V, Sfântul Patrick ❺ a creştinat toată populaţia Irlandei, pornind de la reşedinţa pe care şi-o stabilise în Armagh.

2 Catedrala Sf. Patrick din Cashel, vechea capitală a regatului Munster

Astfel a luat naştere un tip specific irlandez de creştinism, caracterizat prin existenţa mai multor mănăstiri autonome care au dus Irlanda la apogeu, în special în domeniul literaturii, păstrând însă şi vechile poeme celtice. De asemenea, călugării au plecat ca misionari, cum a fost Gallus printre germanii de pe continent şi Sf. Columban din Iona în Scoţia, în sec. VI.

Când în anul 1169 un rege irlandez nesemnificativ a cerut ajutor regelui Henric II al Angliei pentru a-şi învinge rivalii, s-a deschis calea pentru o invazie a englezilor ❹. La început a fost cucerită doar zona coastei de est şi regii englezi s-au mulţumit cu o stăpânire formală. În timpul Tudorilor, s-a trecut la cucerirea întregii insule, iar regele Henric VIII şi-a atribuit titlul de rege al Irlandei în anul 1541. Englezii au început să îşi consolideze dominaţia în special în Ulster în sec. XVI prin proprii colonişti, mai târziu scoţieni. Au apărut conflicte religioase, întrucât veneticii erau protestanţi, iar irlandezii rămăseseră catolici. Dintre numeroasele răscoale care au avut loc, cea a lui Hugh O'Neill din anul 1595 a reprezentat prima ameninţare serioasă la adresa supremaţiei engleze în Irlanda. Deşi irlandezii au beneficiat de sprijinul spaniolilor, au fost în cele din urmă înfrânţi. În timpul războiului civil din Anglia şi a Revoluţiei Glorioase (*pag. 285*), irlandezii au susţinut familia regală Stuart, care era pro-catolică. Din acest motiv, ei au trebuit să îndure represaliile sângeroase ale englezilor şi lipsa aproape totală de drepturi până în sec. XIX. Condiţiile grele de viaţă au provocat în sec. XIX o masivă emigrare în SUA, aproape înjumătăţind numărul populaţiei.

5 *Minunea Sfântului Patrick*, pictură de Tiepolo, sec. XVIII

3 Broşă găsită la Tara, reşedinţa regilor irlandezi, sec. XII

4 *Flota engleză traversează o mare furtunoasă pentru a invada Irlanda*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XIV

6 Turnul de la Abaţia Clonmacnoise, ridicat în sec. XII

Sec. V | Misiunea Sfântului Patrick în Irlanda
Sec. VI | Misiunea Sfântului Columban de Iona în Scoţia
Sec. IX | Unificarea triburilor de scoţieni şi picţi
1057 | Moartea lui Macbeth
1169 | Englezii invadează Irlanda
1297 | Bătălia de la Stirling

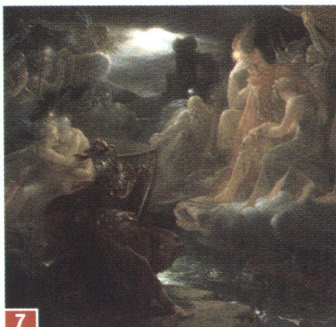
Scoţia

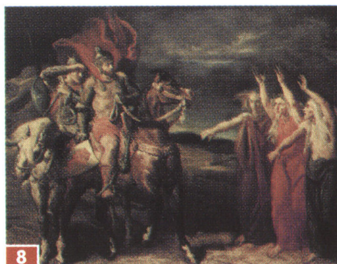
În ciuda opoziţiei reprezentate de nobilii scoţieni şi englezi, regii scoţieni s-au luptat să îşi păstreze unitatea naţională şi independenţa.

În timpul romanilor, Scoţia a fost locuită de triburi celtice ❼. Romanii i-au numit „picţi" („pictaţi") datorită tatuajelor pe care le aveau. În sec. III, un val de celţi *scotti* invadatori, care au împrumutat numele lor Scoţiei, a început să vină din Irlanda. După ce s-au stabilit acolo, au înfiinţat un regat. În sec. IX, regele Kenneth Mac Alpin i-a unificat pe picţi şi pe scoţieni în Regatul Alba.

Ultimul urmaş al lui Mac Alpin a murit în anul 1018. O rudă de-a lor, Duncan I, a preluat tronul, dar a fost ucis de uzurpatorul Macbeth ❽ în anul 1034. Fiul lui Duncan l-a învins şi l-a ucis pe Macbeth, devenind regele Malcolm III al Scoţiei în anul 1057.

Influenţa englezilor în Scoţia a început să crească în timpul domniei lui Malcom III. Biserica Romano-Catolică a eliminat creştinismul irlandezo-scoţian. Sistemul feudal englez a fost instaurat în sud-estul şi în Ţinuturile Joase ale Scoţiei. Zonele muntoase au rămas sub stăpânirea clanurilor, la fel ca pe vremea celţilor.

7
Ossian pe malul Lorei cheamă zeii prin cântecul harfei, pictură de Gérard, sec. XIX

8
Macbeth şi cele trei vrăjitoare, scenă din piesa *Macbeth*, de Shakespeare pictură din sec. XIX

După ce la sfârşitul sec. XIII dinastia lui Malcolm s-a stins, puternicele familii Bruce şi Balliol au început să îşi dispute tronul. Eduard I al Angliei a profitat de situaţie şi l-a ajutat pe John de Balliol să devină rege în schimbul recunoaşterii de către acesta a suzeranităţii engleze. Odată urcat pe tron, Balliol a refuzat însă să se supună englezilor, declanşând astfel o invazie a acestora în Scoţia. Sir William Wallace şi Robert Bruce au fost capii rezistenţei împotriva invadatorilor. Lupta pentru independenţă a continuat şi Robert a devenit rege în anul 1306. Scoţienii şi-au consolidat poziţiile, în timp ce englezii se înfruntau în Războiul de 100 de Ani şi în Războiul Rozelor.

În anul 1371, familia regală Stuart a înlocuit Casa Bruce. Deşi regele James Stuart IV s-a căsătorit în anul 1503, cu Margareta Tudor, fiica regelui Henric VII al Angliei, conflictul dintre englezi şi scoţieni nu a scăzut din intensitate. Pe baza acestui mariaj, Maria Stuart ⓫ (*pag. 284*), strănepoata lui James, a putut însă revendica tronul Angliei şi astfel s-a realizat în anul 1603 unificarea celor două regate sub fiul Mariei, James VI al Scoţiei şi James I al Angliei ❿.

William Wallace

Cunoscut şi sub numele de „Inimă neînfricată", William Wallace i-a condus la victorie pe scoţienii aflaţi în inferioritate numerică faţă de englezi în bătălia de la Stirling din anul 1297. Însă nobilii scoţieni au refuzat să îl mai susţină, deoarece avea origini modeste. El a fost învins de englezi în anul 1298 la Falkirk prin trădarea unui nobil scoţian. A fost luat prizonier şi executat la Londra în anul 1305.

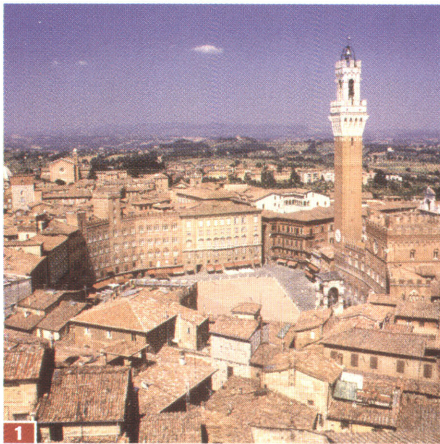
sus: Statuia lui William Wallace pe zidurile castelului din Edinburgh

9
Castelul din Edinburgh, capitala Ţinuturilor Joase ale Scoţiei, a cărui construcţie a început la sfârşitul sec. VII

10
James VI al Scoţiei/James I al Angliei, pictură din 1605

11
Maria Stuart cu cel de-al doilea soţ al ei, Lord Darnley, gravură din 1565

1298 | Bătălia de la Falkirk
1305 | Execuţia lui William Wallace
1306 | Încoronarea lui Robert Bruce
1541 | Henric VIII preia titlul de rege al Irlandei
1595 | Răscoala lui Hugh O'Neill
1603 | Unificarea Scoţiei şi a Angliei

ITALIA MEDIEVALĂ CCA 600–CCA. 1500

Nordul Italiei a întreţinut legături strânse cu Franţa şi ulterior cu Sfântul Imperiu Roman. Sudul Italiei a fost iniţial un regat normand, apoi a trecut în posesia familiei Hohenstaufen din Germania şi a caselor regale franceze şi spaniole. Papalitatea a atins apogeul puterii sale lumeşti în secolele XII-XIII. Influenţa sa a scăzut apoi spre Evul Mediu târziu, când a fost divizată de Marea Schismă Apuseană. În acelaşi timp, în nordul Italiei ❶ a apărut o clasă mijlocie independentă, ale cărei forme timpurii de economie capitalistă s-au răspândit pe continent în cursul următoarelor secole. Veneţia, unul dintre oraşele-stat din nordul Italiei, a devenit una dintre cele mai mari puteri economice europene.

1 Vedere a centrului oraşului Siena din Toscana, cu Palazzo Publico şi clopotniţa ridicate în Evul Mediu

Regatul Italiei după Carolingi

Mai multe dinastii s-au luptat pentru tron după căderea Carolingilor. Ottonienii saxoni au fost cei care au reuşit în cele din urmă să supună Italia coroanei regale germane.

Carol cel Mare ❹, ❺ a cucerit Regatul longobard (*pag. 164*) din nordul Italiei în anul 774, iar fiii şi nepoţii lui au stăpânit regiunea până în sec. IX. După sfârşitul Carolingilor, suverani aparţinând mai multor familii au deţinut coroana regală ❷ a Italiei. Majoritatea urmaşilor pe linia feminină a dinastiei Carolingiene, au fost simpli uzurpatori. Nici unul dintre aceşti regi nu a putut înfiinţa o dinastie permanentă şi a urmat o perioadă agitată în care nobilimea locală şi mai târziu oraşele şi-au câştigat autonomia.

Văduva lui Lothair II, Adelaide de Lombardia ❻ (*pag. 167*), a cerut în anul 951 ajutorul regelui german Otto cel Mare din dinastia de Saxonia împotriva noului rege Berengar II din Casa de Ivrea. Otto ❸ l-a învins pe Berengar şi a devenit rege al Italiei. A unificat regatul pe plan intern şi l-a anexat apoi Sfântului Imperiu Roman, numit mai târziu de Naţiune Germană. Regii şi împăraţii germani nu şi-au creat o bază a puterii în Italia imperială, depinzând deopotrivă de sprijinul marilor nobili, al oraşelor care deveneau tot mai puternice, al Bisericii şi al papalităţii. Ei au încercat să învrăjbească unele facţiuni rivale, acordând învingătorilor noi prerogative regale, dar această politică a sfârşit prin a submina autoritatea regală. În cele din urmă, Italia s-a fărâmiţat în nenumărate oraşe-stat, procesul de unificare a lor, încheindu-se abia în a doua jumătate a sec. XIX.

2 „Coroana de fier", coroana regală a Lombardiei, întărită cu un inel de fier provenit, se pare, dintr-un cui de pe crucea lui Hristos, sec. VI-IX

3 Berengar II de Ivrea în faţa lui Otto I cel Mare, 1150

4 *Carol cel Mare intră în Pavia, capitala Lombardiei*, gravură în lemn din sec. XIX

5 *Carol cel Mare ţine în mână Coroana de fier a regilor longobarzi*, desen din sec. XIX

6 Statuile împărătesei Adelaide şi a împăratului Otto I cel Mare din domul din Meissen

774 | Cucerirea Regatului Longobard
951 | Otto I îl înfrânge pe Berengar II
1059 | Robert Guiscard devine duce de Puglia şi Calabria
1130 | Unificarea teritoriilor normande
1194 | Henric VI devine rege al Siciliei
1220 | Frederic II este încoronat împărat

Sudul Italiei în secolele VIII-XV

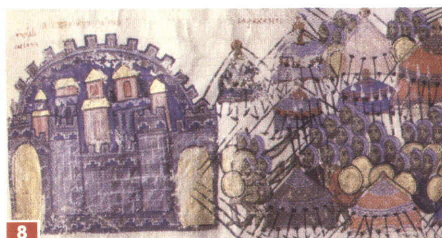
Normanzii şi Hohenstaufenii au făcut din Regatul Siciliei un stat model. Dinastiile franceze şi spaniole s-au luptat pentru puternicul tron al Hohenstaufenilor.

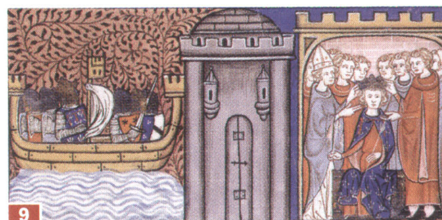
Principatele longobarde au supravieţuit în sudul Italiei. Mai existau de asemenea baze bizantine care căzuseră în mâinile arabilor ❽ musulmani ce ocupaseră Sicilia şi Puglia în sec. IX. Normanzii care fuseseră mercenari în serviciul prinţilor din sudul Italiei începuseră încă din sec. XII să îşi însuşească teritorii. Papii au încercat să îi controleze pe normanzi, oferindu-se să le recunoască autoritatea prin investire oficială. În anul 1059, Robert Guiscard a fost numit duce de Puglia şi Calabria, iar fratele său Roger I conte de Sicilia. Roger II ❼, ⓫ a unificat proprietăţile normande, iar Papa i-a acordat titlul de rege în anul 1130. La curtea sa din Palermo ⓭, centru cultural european de prim rang la acea vreme, se puteau întâlni creştini catolici şi ortodocşi, evrei şi musulmani.

7 Mantie de la încoronarea lui Roger II, sec. XII

În anul 1194, împăratul Henric VI de Hohenstaufen, ginerele lui Roger II, a dobândit coroana Siciliei. Fiul său, împăratul Frederic II ⓬ a considerat că Sicilia era mai primitoare decât teritoriile nordice ale Sfântului Imperiu Roman şi şi-a stabilit reşedinţa acolo (*pag. 171*). Datorită educaţiei sale alese, Frederic a fost numit de contemporanii săi *Stupor mundi* („minunea lumii"). După moartea sa în anul 1250 şi a fiului său Conrad IV în anul 1254, fratele nelegitim al lui Conrad, Manfred, a domnit în Sicilia ca regent al fiului lui Conrad, Conradin. Pentru a-i elimina definitiv pe Hohenstaufeni, Papa a acordat coroana Siciliei lui Carol I de Anjou ❾, fratele regelui Franţei. Carol i-a învins pe Manfred şi Conradin, executându-l ❿ pe acesta din urmă în anul 1268 (*pag. 171*).

Administratorii francezi ai lui Carol au ridicat dările sicilienilor, care s-au răsculat în anul 1282 în *Vecerniile Siciliene*. În aceste circumstanţe, Petru III de Aragon, ginerele lui Manfred, a invadat şi a cucerit insula. Până la moartea sa şi imediat după aceea, Carol a păstrat doar teritoriile din Italia, care au format Regatul Neapolelui. Urmaşii săi s-au luptat pentru succesiunea în regat. Ultimul monarh al Casei de Anjou, regina Ioana II l-a ales iniţial pe regele Alfonso V de Aragon şi Sicilia ca succesorul ei, iar apoi pe un văr francez, Ludovic din Casa de Valois. După moartea ei în anul 1435, Alfonso a dobândit Regatul Neapolelui pentru familia sa. Nepotul său, Ferdinand Catolicul de Aragon, a unificat Sicilia şi Napoli în anul 1501. După moartea sa în anul 1516, Spania şi proprietăţile din Italia au trecut în posesia nepotului său, Carol V din Casa de Habsburg.

8 Arabii asediază şi cuceresc Messina în 842-843, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XIII

9 *Carol I de Anjou vine în Italia pe mare (stânga); Papa Clement IV îi acordă Regatul Siciliei* (dreapta), pictură pe lemn din sec. XIV

11 Roger II este încoronat de Hristos

12 *Frederic II primeşte soli arabi la curtea sa*, pictură din sec. XIX

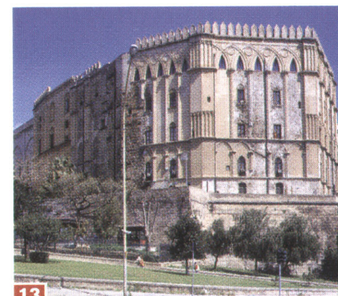
Fragment din Cronica lui Salimbene di Adam *despre*

Împăratul Frederic II

„Frederic era îndemânatic, viclean, avar, desfrânat, malițios, iute la mânie, dar putea fi şi un bărbat galant în rarele ocazii când dădea dovadă de bunătate sau curtoazie. Era plin de mângâiere, jovial, încântător şi plin de har. Ştia să scrie, să citească, să cânte şi să compună muzică."

Ilustraţie dintr-o carte a Împăratului Frederic II despre creşterea şoimilor de vânătoare, sec. XIII

10 *Execuţia lui Conradin la Napoli*, gravură în metal din sec. XVII

13 Palatul normand din Palermo, a cărui construcţie a început în sec. IX

1254 | Manfred devine regent de Sicilia
1268 | Carol de Anjou porunceşte execuţia lui Manfred
30 martie 1282 | *Vecerniile siciliene*
1282 | Petru III ocupă Sicilia
1501 | Unificarea Siciliei şi a Regatului Neapolelui

Papalitatea în Evul Mediu

Papalitatea a atins apogeul în Evul Mediu, după ce fusese consolidată prin reformele de la Cluny şi prin cele gregoriene. Însă disputele de ordin doctrinar şi teologic din sânul Bisericii, precum şi cele legate de secularizare au declanşat declinul papalităţii.

Papii, episcopi ai Romei ❶ şi urmaşi ai Sfântului Apostol Petru ❷, revendicaseră poziţia supremă în Biserica Catolică. După ce împăraţii romani şi-au mutat reşedinţa din Roma, iar structura statală din Imperiul de Apus s-a destrămat, papii au preluat tot mai multe atribute laice. Amploarea puterii lor este dovedită de Leon I, care a reuşit să îl convingă pe conducătorul hunilor, Atila, să renunţe la asediul Romei (*pag. 149*). Papii şi-au fundamentat revendicările, printre altele, şi pe un document falsificat cunoscut sub numele de „Donaţia lui Constantin" ❼, prin care împăratul Constantin cel Mare ar fi lăsat cea mai mare parte a Imperiului de Apus papalităţii. Patriarhul răsăritean de Constantinopol şi capul Bisericii imperiale bizantine a refuzat să accepte primatul papal. Sciziunea inevitabilă a avut loc în anul 1054, prin Marea Schismă Răsăriteană, când Papa Leon IX şi Patriarhul Mihail Cerularie s-au excomunicat reciproc.

1 *Plan al Romei*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XIV

La începutul sec. VII, Papa Grigore ❸ a introdus administrarea centralizată a domeniilor papale. De aici au luat naştere Statele papale (*Patrimonium Petri*), dintre care Vaticanul a rămas şi în prezent sub controlul Papei.

În anul 753, noul rege franc Pépin III a extins Statele papale printr-o donaţie de terenuri, cunoscută sub numele de *Darul lui Pépin*. În schimb, el a fost recunoscut de Papa Ştefan II ca succesorul regilor Merovingi (*pag. 162*). Deveniţi protectori ai Bisericii, francii au apărat papii de prinţii italieni şi de patricienii romani. Această alianţă a fost reconfirmată în anul 800, când Papa Leon III ❹ l-a încoronat pe Carol cel Mare împărat (*pag. 165*). Ottonienii saxoni (*pag. 166*), care au devenit regi ai Italiei în anul 951, au păstrat tradiţia acestor legături strânse între coroană şi papalitate. În acelaşi timp, reformele de la Cluny au urmărit o împrospătare spirituală a Bisericii şi eliminarea abuzurilor, precum căsătoria preoţilor, simonia şi investitura de către laici.

Salienii, care au urmat saxonilor, au impus un papă dornic de reforme (*pag. 168*). Reînnoită politic şi spiritual, papalitatea s-a opus instrumentalizării Bisericii de către conducătorii laici prin crearea controversei investiturii (*pag. 169*). Papa Grigore VII a afirmat supremaţia clerului peste domnitorii lumeşti în *Dictatus Papae*. Mişcarea de reînnoire a căştigat amploare politică prin reformele gregoriene. Capitularea simbolică a împăratului Henric IV în faţa Papei Grigore VII prin „drumul la Canossa" în anul 1077 (*p. 169*) a dezvăluit cât de mult a crescut puterea papalităţii.

4 *Papa Leon III îl încoronează pe Carol cel Mare*, gravură în metal din sec. XIX

5 *Papa Martin V este ales la Conciliul de la Constanţa*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XV

2 Iisus înmânează lui Petru cheile Romei ca semn al supremaţiei lui peste apostoli şi al dreptului Bisericii asupra pământului roman, pictură din sec. XV

3 Papa Grigore I (cel Mare) studiind în reşedinţa sa, basorelief în fildeş, sec. X

6 Inocenţiu III confirmă regulile Ordinului franciscan, frescă de Giotto di Bondone, cca 1300

440–41 | Pontificatul lui Leon I
753 | *Darul lui Pépin*
Cca 1050 | Începutul controversei investiturii
1077 | Drumul la Canossa
600 | Introducerea administrării centralizate a teritoriului papal
Sec. VIII–IX | Falsificarea „Donaţiei lui Constantin"
1054 | Marea Schismă Răsăriteană

Controversa investiturii a luat sfârşit oficial în anul 1122, deşi conflictul dintre papi şi conducătorii laici a continuat.

Între anii 1198 şi 1216, în timpul pontificatului lui Inocenţiu III, papalitatea a profitat de lupta pentru putere (*pag. 171*) din Sfântul Imperiul Roman dintre familiile Hohenstaufen şi Welf şi a atins astfel apogeul puterii sale politice. Inocenţiu a declanşat cruciadele împotriva albigenzilor (*pag. 177*) din Franţa şi a musulmanilor din Ţara Sfântă. Tot el a încurajat fondarea ❻ ordinelor franciscan şi dominican. În anul 1231, acesta din urmă a fost chemat să înfiinţeze Inchiziţia, care urma să lupte împotriva ereziilor şi să supravegheze respectarea doctrinelor Bisericii.

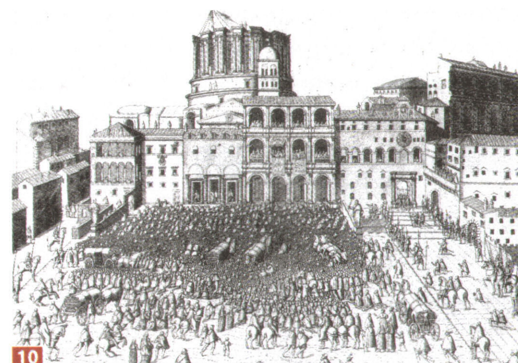
7 *Constantin cel Mare îi înmânează Papei Silvestru I simbolurile puterii regale*, frescă din sec. XIII

8 Palatul papal din Avignon, ridicat în sec. XIV, reşedinţă papală între anii 1309-1377

9 Castelul Sant'Angelo din Roma, de pe malul Tibrului, mormântul împăratului Adrian şi refugiu al papilor

10 Vechea Catedrală Sfântul Petru din Roma, pe fundal se ridică noul dom, construit în stil renascentist

Papii nu aveau instrumente ale puterii laice, precum armate, iar arma lor spirituală supremă, excomunicarea, şi-a pierdut mult din efect prin abuz. Regele Filip IV al Franţei a ripostat la pretenţiile de supremaţie absolută enunţate de Papa Bonifaciu VIII ⓭ în bula

11 Încoronarea Papei Clement VII, ilustraţie dintr-un manuscris, sec. XIV

Unam Sanctam din anul 1302, silind papalitatea să îşi mute reşedinţa la Avignon ❽, în Franţa, în anul 1309 şi demonstrând astfel autonomia statului (*pag. 178*). Papii au rămas acolo până în anul 1377, sub influenţa permanentă a regilor francezi. Excomunicarea făcută de Papa Ioan XXII în anul 1324 nu l-a mai intimidat pe împăratul Bavariei, Ludovic IV (*pag. 172*). El a rămas de partea franciscanilor în disputa privind sărăcia, sfidând papalitatea. Franciscanii, spre deosebire de papi, considerau că sărăcia lui Hristos trebuia să servească drept model întregii Biserici.

Întrucât proprietăţile papale din Italia erau ameninţate, Grigore XI s-a întors de la Avignon la Roma ❾ în anul 1377. Au izbucnit conflicte între cardinalii francezi şi cei italieni imediat după moartea lui Grigore, întrucât ambele tabere îşi susţineau propriul candidat compatriot pentru scaunul papal. Într-adevăr, în anul 1378 au fost aleşi doi papi: Urban VI la Roma şi Clement VII ⓫ la Avignon. După anul 1409 au existat chiar trei papi rivali, iar Marea Schismă Apuseană a luat sfârşit abia în anul 1417, prin alegerea unui unic Papă Martin V ❺ la Conciliul de la Constanţa (*pag. 173*) . Autoritatea spirituală a papalităţii a avut mult de suferit în timpul Schismei. În unele concilii, precum cel de la Basel dintre anii 1431-1449, s-au impus decizii fără aprobarea papei. Papii au reuşit să elimine această tendinţă, care a fost declarată eretică în anul 1459 de către Pius II. Astfel a fost înlăturat un posibil instrument de reformă a Bisericii.

12 *Papa Pius II*, frescă de Bernardino Pinturicchio, începutul sec. XVI

Reforma a luat naştere în sec. XVI din imposibilitatea Bisericii Catolice de a se reforma, ducând astfel la o disoluţie a autorităţii acesteia (*pag. 256*). Reforma a luat avânt graţie secularizării papalităţii, introdusă de Pius II ⓬ şi de predecesorul său, Nicolae V şi de un întreg şir de papi ❿ în timpul Renaşterii (*pag. 292*).

13 *Papa Bonifaciu XIII*, statuie de bronz aurit, 1301

Evul Mediu

Secolele V–XV

1198-1216 | Pontificatul lui Inocenţiu III **1309–77** | Avignon devine noua reşedinţă a papilor **1409** | Schisma Apuseană **1431–49** | Conciliul de la Basel

1122 | Sfârşitul controversei investiturii **1231** | Înfiinţarea Inchiziţiei **1378** | Dubla alegere a lui Urban VI şi Clement VII **1417** | Conciliul de la Constanţa

Nordul Italiei în timpul Salienilor şi Hohenstaufenilor: Welfii şi Ghibelinii

Disputa dintre Guelfi şi Ghibelini a luat naştere din lupta pentru putere şi înavuţire dintre împărat, papă, aristocraţie şi oraşe.

În sec. XII, noile rute comerciale inaugurate de cruciade au adus o considerabilă prosperitate ❸ economică oraşelor italiene. Pentru a mai diminua din influenţa papilor şi a nobilimii, împăraţii ❹ au acordat oraşelor tot mai multe libertăţi. Acestea îşi urmăreau însă acum propriile ţeluri, iar controversa investiturii slăbise întrucâtva autoritatea regală. În plus, conflictul dintre familiile Welf (sau Guelf) şi Hohenstaufen (*pag. 170*) se extinsese şi în Italia, deoarece ambele case revendicau moştenirea însemnată a Matildei de Toscana. Când împăratul Frederic I de Hohenstaufen ❻ şi-a impus dominaţia asupra Italiei şi a vrut să introducă propriile dări, oraşele din nordul Italiei au format împotriva sa Liga lombardă. Ei l-au învins pe împărat în bătălia de la Legnano din anul 1176 şi şi-au câştigat astfel independenţa financiară şi politică.

Din acest conflict au apărut două facţiuni: Guelfii, care susţineau papalitatea, şi Ghibelinii, care îşi luaseră numele de la castelul Hohenstaufen din Waiblingen şi îl sprijineau pe împărat. Disputa dintre familiile Welf şi Hohenstaufen a dispărut treptat din atenţia publică. *Guelf* şi *Ghibelin* au devenit simboluri pentru taberele opuse în multe conflicte între familii sau între facţiuni politice, în special în comune, unde aveau loc adevărate războaie civile la scară redusă. Pentru a se apăra, oamenii se retrăgeau în turnuri fortificate, aşa-numitele *case-turn* ❺, care scoteau de asemenea în evidenţă bogăţia şi puterea familiilor.

Guelfii care în sec. XIII locuiau în Florenţa ❶ se considerau foarte buni patrioţi care apărau libertăţile oraşului. Deşi fuseseră exilaţi din oraş, ei au revenit la putere după moartea împăratului. Prin afirmarea permanentă a idealului patriotismului civic, Guelfii încercau să îi împiedice pe rivalii Ghibelini să câştige influenţă. La sfârşitul sec. XIV, Guelfii erau în principal reprezentanţii aristocraţiei florentine ❷, în vreme ce Ghibelinii îi reprezentau politic pe cei din clasa de mijloc.

Matilda de Toscana

Contesa de Toscana deţinea o poziţie cheie datorită bogăţiei şi a situării strategice a proprietăţilor sale în inima Italiei. Matilda, care susţinea reforma Bisericii, a mediat între Henric IV şi Papa Grigore VII, care s-au întâlnit la reşedinţa familiei acesteia de la Canossa în anul 1077. Contesa Matilda şi-a rescris testamentul de mai multe ori înainte de a muri fără moştenitori. Iniţial, şi-a lăsat averea Bisericii, apoi împăratului. În cele din urmă, Welfii, familia fostului ei soţ, au revendicat moştenirea. Conflictul a luat sfârşit abia în anul 1213.

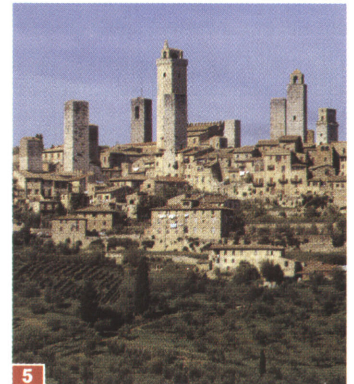
Henric IV o roagă pe contesa Matilda să intermedieze în disputa lui cu papa, ilustraţie dintr-un manuscris, începutul sec. XII

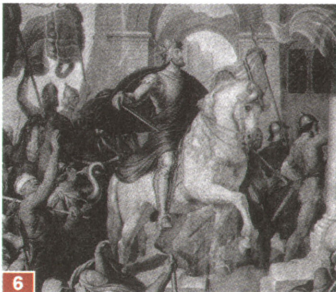

1 Piazza della Signoria din Florenţa, cu Pallazzo Vecchio, reşedinţa guvernului oraşului-republică şi Loggia dei Lanzi în dreapta

2 *Negustor florentin în depozitul său*, gravură în lemn de la sfârşitul sec. XV

3 *Ţesător la război*, frescă de Lorenzetti, sec. XIV

4 *Un împărat german primeşte coroana de fier a Lombardiei*, gravură în lemn din sec. XIX, după un basorelief de la sfârşitul sec. XIV

5 Oraşul medieval San Gimignano din Toscana, cu numeroase turnuri fortificate

6 *Frederic I Barbarossa călare luptă pentru un oraş longobard*, pictură din sec. XIX

1096 Începutul cruciadelor
1167 Înfiinţarea Ligii lombarde
1176 Bătălia de la Legnano
sec. XII-XIII Conflictul dintre Guelfi şi Ghibelini
1312 Încoronarea împăratului Henric VII
1395 Giangaleazzo Visconti devine ducele de Milano

Nordul Italiei în Evul Mediu târziu: signori şi condottieri

Printre numeroasele oraşe italiene şi micile teritorii autonome au apărut noi state, caracterizate de instabilitate politică şi relaţii tensionate cu vecinii lor.

În sec. XIII, odată cu declinul Hohenstaufenilor, s-a creat un vid de putere în nordul şi centrul Italiei. Papii îşi aveau atunci reşedinţa în Franţa, la Avignon, iar papalitatea urma să fie scindată de Marea Schismă Apuseană. În sudul Italiei, regii de Napoli din Casa de Anjou se luptau cu regii de Aragon ai Siciliei. Franţa şi Anglia erau angajate în Războiul de 100 de Ani. Pe tronul Germaniei se succedau rapid regi şi împăraţi din familii diferite, care se concentrau în principal pe politica internă (*pag. 172*) şi nu mai deţineau resurse pentru a se implica şi în guvernarea Italiei. Poetul Dante spera ca împăratul Henric VII de Luxemburg ❼ să fie cel care va aduce pace şi coeziune în Italia, dar moartea prematură a acestuia în 1313 a zădărnicit aceste planuri.

8 Statuie ecvestră de bronz a condottierului Gattamelata din Padova, creată de Donatello

În această perioadă de dezorganizare generală, nordul Italiei s-a fragmentat în nenumărate oraşe-stat şi teritorii autonome. Ciocnirile dintre diversele facţiuni şi disputele dintre Guelfi şi Ghibelini aduceau mai degrabă a război civil şi semănau haos în regiune. Comunele s-au văzut aşadar nevoite să acorde puteri aproape absolute unui singur conducător puternic al oraşului, *signori*, existând bineînţeles şi cazuri când acesta prelua singur puterea. Aceştia proveneau fie din vechi familii nobile, precum Este în Ferrara, Gonzaga în Mantova, sau Visconti ❾ în Milano, fie din rândurile clasei de mijloc înstărite, precum Medici în Florenţa (*pag. 294*). Unii dintre signori şi-au transmis titlurile pe cale ereditară, astfel încât

9 Monumentul funerar de marmură al lui Giangaleazzo Visconti; din 1395, primul duce de Milano, sec. XVI

7 *Henric VII de Luxemburg prezidează procesul cetăţenilor răsculaţi din Milano*, ilustraţie dintr-un manuscris cca 1350

unele oraşe-republică au devenit cu timpul principate. O parte dintre ei au trecut la o politică expansionistă şi i-au supus ❿ pe signorii vecini, lărgindu-şi teritoriile. În nesfârşitele lupte dintre ei, signorii angajau de obicei generali mercenari, condottieri ❽, cât şi trupele acestora.

Condottierii au format în timp propriile teritorii, cum a fost cazul familiei Sforza, care a preluat în anul 1450 conducerea oraşului Milano, după Visconti.

Între timp, familia Valois din Franţa şi Habsburgii din Sfântul Imperiu Roman îşi consolidau şi ei teritoriile. Cei din familia Valois, fiind înrudiţi cu Visconti şi Anjou, au revendicat Milano şi Napoli (*pag. 179*). Habsburgii (*pag. 173*) au moştenit sudul Italiei şi Spania şi au încercat să reinstaureze dominaţia tradiţională a Sfântului Imperiu Roman de Naţiune Germană asupra Italiei. Italia a fost prinsă între marile puteri ⓫ şi implicată în conflictele dintre acestea.

Italia

„Italie roabă! Cuib de chin flămând! / Corabie-n vânt cutreierând zăludă, / nu ţară-aleasă, ci bordel de rând! / Îi fu de-ajuns acelui duh s-audă / de-al ţării nume ca să-şi strângă-n braţă / tovarăşul, şi azi în tine-asudă / urzind războaie cei rămaşi în viaţă/ şi între ei se bat ca porcii-n troace, / deşi sunt strânşi de-un zid şi-o fortăreaţă."
Fragment din* Divina Comedie *de Dante (Purgatoriul, Cântul VI, în româneşte de Eta Boeriu)

Dante Alighieri, pictură de Justus van Gent, cca 1476

10 *Bătălia de la San Romano*, din 1432, dintre republicile Florenţa şi Siena, pictură de Paolo Ucello, cca 1456

11 *Lupta de lângă Pavia, în Lombardia din 1525, dintre împăraţii Carol V şi Francisc I al Franţei*, tapiserie din sec. XVI

Evul Mediu | Secolele V–XV

1433 Gianfrancesco Gonzaga devine margraf de Mantova
1434–1464 Cosimo de Medici cel Bătrân conduce Republica Florenţa
1450 Începutul stăpânirii familiei Sforza în Milano
1452–71 Borso d'Este devine duce de Modena şi Ferrara
1525 Bătălia de lângă Pavia

Genova şi Pisa

Genova şi Pisa, ca puteri maritime, au reuşit să acumuleze bogăţii considerabile, dar din cauza instabilităţii interne şi-au pierdut independenţa politică.

Cruciadele şi Reconquista spaniolilor din timpul Evului Mediu au pus capăt dominaţiei musulmanilor în zona Mediteranei. Vidul de putere a fost umplut de oraşele maritime italiene, cele mai importante fiind Genova ❶, Pisa şi Veneţia. Primele profituri le-au obţinut transportând trupele cruciate pe corăbiile lor ❹. Au înfiinţat porturi comerciale care vor deveni baze puternice în statele participante la cruciade: în Imperiul Bizantin, în jurul Mării Egee şi al Mării Negre. Italienii aduceau în Europa mărfuri căutate precum mătase, brocart, damasc, piper, tămâie, porţelan, perle şi parfum prin intermediari arabi. Tot de la arabi au împrumutat şi un sistem de contabilizare eficient, precum şi cifrele arabe. Pe lângă comerţ, tranzacţiile şi creditele bancare au luat şi ele avânt.

Prin campanii maritime îndreptate împotriva arabilor, Pisa şi Genova au reuşit în sec. XI să îşi stabilească supremaţia în vestul Mării Mediterane. Cu toate acestea, pe plan intern oraşele erau mereu în stare de rivalitate şi în război. La început, Pisa s-a ridicat peste celelalte oraşe şi din bogăţiile ei s-au construit multe edificii impozante ❸. La mijlocul sec. XIII însă, Genova a preluat supremaţia. Împăratul Mihail VIII Paleologul i-a acordat Genovei numeroase concesii comerciale, drept mulţumire pentru ajutorul acordat pentru recuperarea tronului Bizanţului în anul 1261. În anul 1284, flota genoveză a înfrânt-o pe cea a Pisei în bătălia maritimă de la Meloria.

La fel ca şi majoritatea comunelor din Italia, Genova şi Pisa erau antrenate pe plan intern în disputele tot mai ample dintre facţiuni. Familiile nobile ale Guelfilor şi Ghibelinilor se aflau şi ele în război. În plus, existau conflicte şi în *popolo*, dar nu în „popor", ci printre micii negustori şi meşteşugari din clasa mijlocie care urcau pe scara socială şi doreau mai multă putere. În funcţia de magistrat se succedau rapid *popoli* şi *signori* din familiile aristocrate. Puterile străine au câştigat şi ele influenţă în oraşele-republică, susţinând diverse facţiuni. În anul 1406, Pisa a fost detronată de Florenţa ❺, care a devenit noua putere în Toscana. Genova a rămas independentă, dar a intrat curând sub dominaţia oraşului Milano, apoi a francezilor ❻, şi începând din anul 1528 a Habsburgilor.

1 *Genova*, gravură de la sfârşitul sec. XV

4 *Cruciaţi îmbarcându-se pe corăbii într-un port mediteranean şi îndreptându-se spre Ţara Sfântă*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XV

3 Catedrala din Pisa, a cărei construcţie a început în sec. XI şi turnul înclinat, sec. XII

2 Interiorul Bazilicii San Marco din Veneţia, cu mozaicuri în stil renascentist, ridicată în sec. XI

Lombard şi gir

Mulţi termeni financiari, precum lombard şi gir, ne reamintesc faptul că economia modernă a luat naştere în nordul Italiei. De acolo, bancherii şi comercianţii italieni au răspândit primele forme de capitalism în restul Europei. La Londra, negustorii lombarzi s-au stabilit pe strada Lombardă. Pe această stradă se află şi astăzi numeroase bănci.

Primii bancheri, scenă dintr-o bancă genoveză, ilustraţie dintr-un manuscris, sfârşitul sec. XIV

5 *Victoria Florenţei asupra Pisei în 1505*, frescă cca 1570

6 *Ludovic XII al Franţei şi trupele sale atacă o cetate genoveză*, ilustraţie dintr-un manuscris, cca 1510

Începând cu sec. V | Primele aşezări de pe insulele din Laguna Veneţiei
828 | Veneţienii fură moaştele Sfântului Marcu din Alexandria
1202 | Cucerirea Zarei
1204 | Cucerirea Constantinopolului
1284 | Bătălia de la Meloria

Veneţia

Republica Veneţia s-a îmbogăţit din controlul comerţului cu Orientul şi a preluat pentru un timp supremaţia.

Aşezările de pe insulele Lagunei Veneţiei, unde se retrăsese populaţia în timpul Marii Migraţii, se aflau sub suzeranitate bizantină şi nu au aparţinut niciodată Sfântului Imperiu Roman. Veneţia a fost aşadar puternic influenţată de civilizaţia bizantină ❷. Deşi în sec. VIII, Imperiul Bizantin i-a numit pe primii conducători politici, dogi ❽ (de la cuvântul latin *dux*, „conducător"), alegerea acestora a devenit ulterior liberă. Puterea dogilor a fost redusă considerabil în secolele XII-XIII de apariţia Marelui Sfat şi a Senatului, ai cărei membri proveneau din familiile de vază ale oraşului. Numele lor fuseseră înscrise în *Cartea de aur* în 1297. Marea parte a populaţiei a fost astfel exclusă de la participarea politică de către aristocraţie. Sfatul celor zece, ales anual şi statul poliţienesc supravegheau toate celelalte instituţii, păstrau echilibrul politic ❾, evitau războaiele civile şi instaurarea influenţei puterilor străine, prezentă în alte oraşe italiene.

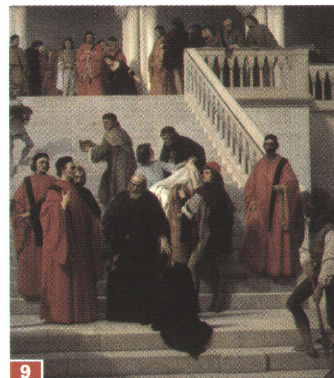

8 Palatul dogilor şi clopotniţa din Veneţia

Veneţia s-a îmbogăţit foarte mult datorită poziţiei sale strategice pe rutele comerciale spre estul Mediteranei ❼ prin Marea Adriatică şi spre nordul Europei prin trecătorile din Munţii Alpi. Dogele veneţian Enrico Dandolo ❿ a reuşit astfel să supună Constantinopolul (*pag.* 221) în 1204 în cadrul celei de-a patra cruciade. Veneţia a primit majoritatea prăzilor de război şi a dobândit de asemenea teritorii vaste pe coastele mărilor Adriatică şi Egee.

10 *Dogele Enrico Dandolo în timpul asediului Constantinopolului din 1204*, pictură de Tintoretto, 1580

11 *Cucerirea oraşului Zara de la Marea Adriatică de către cruciaţi şi veneţieni în 1202*, pictură din sec. XVI

7 *Soli veneţieni la o curte din Orient*, pictură din sec. XV

9 *Execuţia dogelui Marino Falier din 1355, care dorea să desfiinţeze republica şi să instaureze o monarhie ereditară*, pictură din sec. XIX

Când Veneţia a învins Genova în lupta pentru supremaţia în Marea Mediterană în Războiul Chioggia ⓫ (1378-1381), a devenit cea mai mare putere comercială din Europa, recunoscută pretutindeni pentru flota şi pentru forţa sa maritimă.

În sec. XV, Veneţia a început să îşi extindă teritoriile din Italia, de pe *terra firma*, pentru a asigura rezervele de hrană necesare populaţiei în continuă creştere. Astfel au avut loc numeroase războaie câştigate de veneţieni. Republica a intrat în declin în secolele XV–XVI, odată cu înaintarea spre vest a Otomanilor şi cu deplasarea rutelor comerciale din Marea Mediterană în Oceanul Atlantic.

Ghetoul evreiesc

În anul 1516, guvernul veneţian a mutat comunitatea evreiască a oraşului pe insula Gheto. În Veneţia domnea o atmosferă de toleranţă, mulţi evrei exilaţi din Spania şi Portugalia s-au stabilit acolo. Acest ghetou a constituit un precedent pentru modul în care au fost persecutaţi evreii din întreaga Europă în timpul şi după cel de-al Doilea Război Mondial.

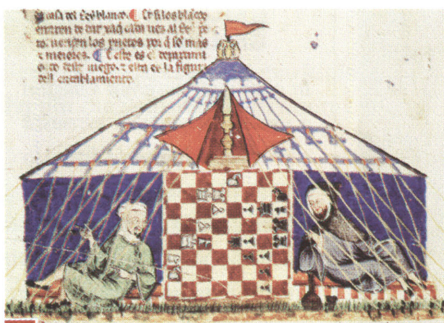

Sinagoga evreilor spanioli din ghetoul veneţian

Marco Polo

Veneţianul Marco Polo a pornit într-o călătorie comercială spre China în anul 1271, unde se spune că a devenit prieten foarte apropiat al lui Kubilai-Han, împăratul mongol al Chinei. A revenit în Europa în anul 1295. Autobiografia sa a fost pusă la îndoială chiar şi de contemporanii săi, întrucât amintirile lui erau extrem de extravagante şi fanteziste.

Jurnalul de călătorie al lui Marco Polo: locuitorii cu cap de câine din Ceylon vânzând mirodenii, ilustraţie din manuscris, cca 1412

1310	Înfiinţarea Sfatului celor zece
1378–1381	Războiul Chioggia
1453	Otomanii cuceresc strâmtoarea Dardanele
1489	Veneţia cucereşte Ciprul
1509	Pisa este înfrântă definitiv de către Florenţa
1528	Genova cade sub dominaţia Habsburgilor

Spania şi Portugalia în Evul Mediu

SECOLELE VIII–XV

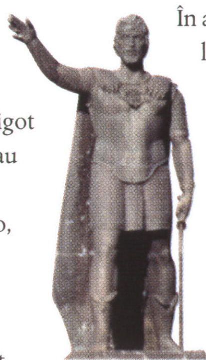
Încă din sec. VIII, regatele creştine din nordul Peninsulei Iberice s-au opus cuceririi arabe, iar începând cu sec. XI, ele au declanşat Reconquista ❶. Musulmanii au fost alungaţi complet până în anul 1492. Spania modernă a luat naştere din unificarea Regatelor Castiliei şi Aragonului la sfârşitul sec. XV. Portugalia a devenit o mare putere maritimă în sec. XV.

1 *Un musulman şi un călugăr joacă şah într-un cort*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XIII

Regatele Navarei, Castiliei, Aragonului şi Portugaliei

Începând cu sec. XI, regatele creştine din nordul Peninsulei Iberice i-au silit constant pe musulmani să se retragă tot mai la sud.

Între anii 711 şi 714, arabii musulmani au cucerit Imperiul Vizigot (pag. 230). Creştinii au putut supravieţui în munţii Pirinei. Acolo, vizigotul Pelayo ❷, conducătorul luptei împotriva musulmanilor, a fost ales în anul 718 rege al Asturiei ❸, care va deveni parte a Regatului Léon. Tot în acea perioadă, bascii s-au opus tendinţelor expansioniste ale lui Carol cel Mare, care înfiinţase pentru scurt timp o *marca* (graniţă) spaniolă în 812.

2 Pelayo, statuie de bronz

În anul 824, bascii l-au numit pe Inigo Arista primul rege al Navarei. Ţinutul Barcelonei a luat fiinţă în sec. IX pe teritoriul fostei mărci. În jurul anului 1016, regatele creştine au avut doar de câştigat de pe urma războaielor civile ale musulmanilor ❹, ❻, în timpul cărora, în 1031, a fost detronat ultimul calif Omeiad. I-au urmat mai mulţi conducători neimportanţi. Ei nu s-au putut uni împotriva Reconquistei (recucerire) începute de regii creştini. În prima jumătate a sec. XI, Sancho III Garcés cel Mare a domnit peste un regat puternic în nordul Spaniei. După moartea sa în anul 1035, teritoriul a fost împărţit în trei regate independente: Castilia, Aragon şi Navara. În anul 1038, Ferdinand I cel Mare, conducătorul Castiliei, a dobândit prin căsătorie Regatul Léon. Aragon şi Barcelona au fost şi ele unificate în urma unui mariaj. Contele francez Henric de Burgundia s-a căsătorit cu nepoata lui Ferdinand de Castilia şi Léon, iar în 1097 a primit şi Portugalia, ca zestre a soţiei sale. Alfonso I ❺, fiul lui Henric, şi-a stabilit reşedinţa în Castilia, a declarat independenţa şi a preluat titlul de rege în 1139. În sec. XII în Peninsula Iberică existau patru regate: Navara, Castilia-Léon, Aragon şi Portugalia.

3 Sala de recepţie din Oviedo a regilor asturieni, ridicată în cca 850 şi transformată ulterior într-o biserică

4 Alcázar din Segovia, construit în sec. XI-XII, reşedinţă a regilor Castiliei începând cu sec. XIV

5 *Alfonso I „Cuceritorul" al Portugaliei eliberează Lisabona în 1147*, gravură în metal din sec. XIX

6 *Călăreţ musulman înarmat*, frescă cca. 1280

711–714 Arabii cuceresc Regatul Vizigot | **824** Înfiinţarea mărcii spaniole | **1035** Ultimul calif Omeiad pierde puterea | **1038** Ferdinand I devine rege al Regatului Léon

718 Pelayo devine rege al Asturiei | **824** Inigo Arista este ales primul rege al Navarei | **1035** Regatul este împărţit în Navara, Aragon şi Castilia

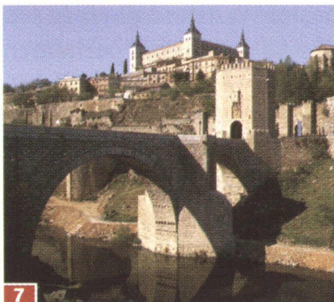
Formarea Spaniei şi a Portugaliei ca state

În timpul Reconquistei, suveranii creştini au recucerit toate teritoriile musulmane din Peninsula Iberică.

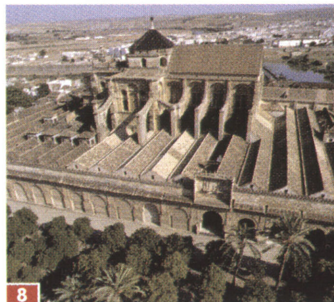
În timpul Reconquistei au existat şi eşecuri. Dinastiile nord-africane ale Almoravizilor şi Almohazilor, care au domnit în sudul Spaniei din anul 1094 şi respectiv 1147 au reuşit să obţină câteva victorii asupra regilor creştini în sec.XII. Au existat şi unele coaliţii între creştini şi musulmani, cum a fost şi cazul Cidului. Ordinele cavalereşti spaniole (*pag. 222*), precum Calatrava, Alcantara sau Avis, care păstrau vie amintirea cruciadelor, au avut un rol important în Reconquista.

10 Castel al unui ordin cavaleresc din Ponferrada, înfiinţat în 1178

În acelaşi timp, regii portughezi şi-au lărgit teritoriile de-a lungul coastei Atlanticului. Lisabona, viitoarea capitală, a fost cucerită în anul 1147, iar Algarve în 1250-51. Ioan I de Avis ⓬ a fost încoronat în anul 1385 şi a cucerit teritorii din nordul Africii în 1415. Atât el, cât şi fiul său, prinţul Henric Navigatorul ⓭ (*pag. 298*), care a organizat expediţii maritime şi a înfiinţat un colegiu de comerţ naval, au marcat începutul ascensiunii Portugaliei ca putere maritimă.

7 Toledo, cu podul roman „Puente de Alcantara“ şi cu castelul fortificat Alcázar pe fundal

În 1085, Alfonso VI de Castilia a cucerit vechea capitală vizigotă Toledo ❼, care a devenit capitala castiliană şi spaniolă, până când curtea a fost mutată la Madrid în anul 1561. În timpul domniei lui Ferdinand III ⓫, expansiunea Castiliei a stagnat temporar, după ce acesta a cucerit Córdoba ❽ în anul 1236. A supravieţuit doar regatul musulman al Granadei din extremitatea sudică a peninsulei (*pag. 231*).

8 Catedrala din Córdoba, construită peste fosta mare moschee Mezquita în sec. XVI

Aragon a început să-şi extindă influenţa în Marea Mediterană. În anul 1235, regele Iacob I a smuls din mâinile maurilor (musulmani spanioli) Insulele Baleare şi trei ani mai târziu portul Valencia. Petru III, fiul său, a ocupat Sicilia în 1282. După ce a supus şi Sardinia şi Napoli (*pag. 191*) în 1326 şi în 1442, Aragon a devenit una dintre marile puteri din zona Mării Mediterane.

Cidul

Rodrigo Diaz de Vivar, cunoscut şi sub numele de „Cidul“ (din cuvântul arab al-sid, stăpân) în timpul Reconquistei a luptat atât de partea creştinilor, cât şi a musulmanilor. A cucerit oraşul Valencia, apărându-l de musulmani până la moartea sa, care a survenit în anul 1099. Cidul a devenit astfel simbolul cavalerismului.

Căsătoria lui Ferdinand II de Aragon ⓮ cu Isabela I de Castilia în anul 1469, cunoscuţi drept „monarhi catolici“, a constituit baza necesară pentru unificarea Spaniei şi a garantat moştenirea ambelor coroane de către Habsburgi (*pag. 296*) după moartea lui Ferdinand în anul 1516. Cei doi monarhi au încheiat Reconquista în 1492 prin recucerirea Granadei. Persecutarea şi alungarea musulmanilor, evreilor şi a aşa-numiţilor *moriscos* (mauri convertiţi la creştinism) au fost întreprinse în Spania şi Portugalia cu ajutorul Inchiziţiei ❾.

9 *Tribunal al Inchiziţiei prezidat de călugări dominicani*, pictură de la sfârşitul sec. XV

Regatul Navarei nu a participat la Reconquista. Mai multe familii regale franceze s-au succedat pe tronul regatului încă din sec. XIII. În 1572, Navara a fost cucerită de Henric de Bourbon, care a devenit şi regele Franţei în anul 1589, sub numele de Henric IV şi a unificat cele două coroane (*pag. 277*). Ferdinand II de Aragon a cucerit teritorii întinse din sudul Navarei în anul 1512.

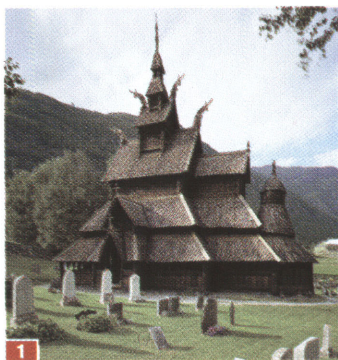

11 *Ferdinand III cel Sfânt*, ilustraţie dintr-un manuscris din sec. XIII

12 *Ioan I de Avis ales rege al Portugaliei în Bătălia de la Aljubarrota*, ilustraţie dintr-un manuscris, sec. XV

13 *Henric Navigatorul*, detaliu dintr-o pictură din sec. XV

14 *Ferdinand II şi Isabela I*, gravură în lemn de la începutul sec. XVI

1085 | Alfonso VI cucereşte Toledo
1139 | Alfonso I devine rege al Castiliei
1147 | Cucerirea Lisabonei
1164 | Unificarea Aragonului şi Barcelonei
1250–1251 | Cucerirea Algarvei
1415 | Cucerirea unor teritorii din nordul Africii
1516 | Unificarea Spaniei

NORDUL EUROPEI SECOLELE VIII-XVI

În sec. VIII, din Scandinavia, vikingii au navigat de-a lungul coastelor Europei. Au pornit ca războinici şi piraţi, dar mai târziu au devenit comercianţi şi colonişti. Regatele Norvegiei, Danemarcei şi Suediei au luat naştere în Scandinavia în secolele IX-X, sub influenţa covârşitoare a creştinismului ❶. Regii s-au confruntat permanent cu opoziţia unei nobilimi puternice. Chiar şi după unirea celor trei regate nordice sub acelaşi sceptru pentru trei secole (XIV-XVI) prin Uniunea de la Kalmar (1397), punctele slabe ale structurii statale au persistat, uniunea s-a destrămat.

1 Biserică de lemn ridicată în sec. XII, Borgund, Norvegia

Vikingii şi Regatul Norvegiei

Navigatori îndrăzneţi, vikingii au dominat pentru un timp mările din jurul Europei. Norvegia a cunoscut apogeul din sec. XIII până în anul 1387, când a căzut sub dominaţie daneză.

Locuitorii Scandinaviei de la începutul Evului Mediu erau denumiţi vikingi ❷, varegi sau normanzi, deşi nu erau uniţi etnic sau politic. Cu timpul,

3 Corabia Oseberg, descoperită într-un vast complex funerar din Norvegia, sec. IX

mai multe grupuri şi-au părăsit patria din lipsă de resurse sau din cauza unor schimbări politice, dar şi din dorinţa de aventură. Progresul înregistrat de vikingi în construcţia de nave ❸ le-a permis să întreprindă incursiuni de atac şi jaf de-a lungul coastelor europene şi să pătrundă în interiorul continentului pe cursul râurilor. Comerţul era important pentru ei, după cum o dovedesc porturile comerciale ❺ pe care le-au înfiinţat, cum este Haithabu din nordul Germaniei. Vikingii s-au transformat în colonişti şi fondatori de imperii în Anglia, Irlanda (*pag. 182*), Normandia (*pag. 176*) şi Rusia (*pag. 206*). Ei au ajuns în Islanda şi Groenlanda, iar în jurul anului 1000 o expediţie condusă de Leif Eriksson ❻ a atins coasta Americii de Nord.

În patria vikingilor, influenţa tot mai mare a regilor ❹ a diminuat vechea autonomie şi independenţa clanurilor. Oponenţii noilor regate se alăturau de obicei emigranţilor. Harald I Păr-Frumos ❼ a fost cel dintâi care a unificat regatele norvegiene, în jurul anului 870.

4 *Rege*, figurină norvegiană de jucărie din sec. XII

Creştinismul a ajuns în Scandinavia, fiind introdus cu forţa pe alocuri. În sec. XI, Olaf I Tryggvason şi Olaf II Haraldsson (Sfântul Olaf) au folosit Biserica pentru a promova centralizarea statului. La fel ca şi în alte părţi ale Europei, în sec. XII au apărut controverse legate de numirea clericilor (*pag. 169*). Sverre Sigurdsson a reuşit să reconsolideze monarhia până în 1202. În timpul

2 *Tyr, zeul nordic al războiului şi al luptei în lumea de dincolo*, basorelief de bronz din sec. VI

domniei nepotului său, Haakon IV cel Bătrân, norvegienii şi-au impus dominaţia în 1261 asupra Groenlandei şi a Islandei un an mai târziu. Vreme de secole, Islanda fusese condusă de Althing, adunarea bărbaţilor liberi în care se discutau chestiuni politice şi juridice. În anul 1319, familia Folkung din Suedia a moştenit Regatul Norvegiei, iar în anul 1380 acesta a ajuns pe cale ereditară în stăpânirea reginei Margareta I a Danemarcei, ambele rămânând unite până în 1814.

5 *Oraş portuar viking*, reconstituire din sec. XX

6 *Leif Eriksson vede ţărmul Americii de Nord*, pictură din sec. XIX

7 Harald Păr-Frumos luptând cu un uriaş

870 | Unificarea regatelor norvegiene
940 | Vikingii cuceresc Haithabu
960 | Harald Dinte-Albastru al Danemarcei este creştinat
cca. 1000 | Vikingii ajung în Islanda şi Groenlanda
1227 | Bătălia de la Bornhöved
1261 | Dominaţia norvegiană în Groenlanda

Danemarca şi Suedia

În Uniunea de la Kalmar, Danemarca încearcă să domine regiunea Mării Baltice, însă întâmpină o opoziţie acerbă, mai ales din partea Suediei.

Dezvoltarea regatului danez începe odată cu Gorm cel Bătrân, care, în anii 940, îi cucereşte pe vikingii din Haithabu. Fiul său Harold II Dinte Albastru ⑩, îl urmează în anul 950, însă este ucis în 986 de fiul său, Sweyn I Forkbeard. Sweyn şi fiul acestuia, Canut cel Mare ⑫ (*pag. 183*) cuceresc Anglia şi Norvegia, punând astfel bazele unui regat măreţ pe coastele Mării Nordului. Însă, la câţiva ani după moartea lui Canut, în anul 1035, Anglia şi Norvegia îşi recâştigă independenţa.

În secolele XI-XII, Danemarca este slăbită de luptele pentru succesiune. Începând cu anul 1157, Valdemar cel Mare reuşeşte să cucerească teritoriile din nordul Germaniei şi de pe coasta Mării Baltice, însă fiul său, Valdemar II, este înfrânt de către prinţii Germaniei de Nord şi de oraşul hanseatic Lübeck în bătălia de la Bornhöved ⑧ din 1227. După Războiul Hanseatic, Valdemar IV Atterdag este obligat să îndeplinească pretenţiile Ligii Hanseatice, prin Tratatul de la Stralsund din anul 1370. Flica sa, Margareta I, văduva regelui Haakon IV Mangusson al Norvegiei şi Suediei, asigură coroana fiului său Olaf; după moartea acestuia în anul 1387, preia ea însăşi regatul. În anul 1397, uneşte cele trei regate în Uniunea de la Kalmar ⑨.

Istoria monarhiei suedeze începuse în anul 980, odată cu Erik III Bjornsson. Fiul acestuia, Olaf Skotkonung III este botezat în 1008. Cu toate acestea, întreaga perioadă a Evului Mediu târziu este caracterizată prin ciocniri cu facţiunile noncreştine ale populaţiei şi prin luptele pentru tron între dinastiile rivale. În anul 1250, Casa de Folkung preia tronul. Fondatorul acesteia, Birger Jarl, regent al imperiului, desăvârşeşte cucerirea Finlandei, care fusese obiectivul războinicilor ⑪, misionarilor ⑬ şi coloniştilor suedezi încă din sec.XII.

Margareta I a Danemarcei, ultima moştenitoare a Casei de Folkung, aduce Suedia în Uniunea Kalmar. Suedia într-o măsură mai mare decât Norvegia este afectată de dominaţia daneză din interiorul Uniunii de la Kalmar. Nobilimea suedeză se răscoală împotriva urmaşilor Margaretei I a Danemarcei, mai ales împotriva regilor Casei de Oldenburg, care domneau după anul 1448. Această stare de frământare ia sfârşit în anul 1523, când Gustav I Vasa, regele Suediei, se desparte de Danemarca.

8 Bătălia de la Bornhöved, ilustraţie, cca 1330

9 Castelul Kalmar, Suedia, sec. XII–XVI

10 Piatra lui Harold Dinte Albastru, cca 965

11 *Războinici pe reni şi ostaşi pe schiuri, gravură, sec. XVI*

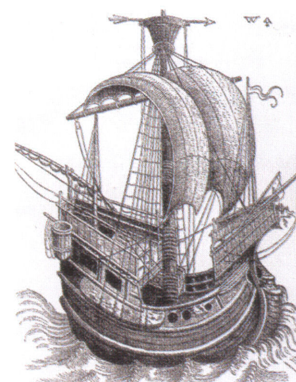
12 Regele Canut cel Mare şi soţia donează o cruce

13 Episcopul Henric de Uppsala, misionar în Finlanda, 1475

Liga Hanseatică

Lübeck şi alte oraşe comerciale s-au unit în secolele XII-XIV, formând Liga Negustorilor Hansei. Liga Hanseatică menţinea puncte comerciale comune, apăra drumurile corăbiilor lor comerciale (aşa-zisele coguri*) împotriva atacurilor piraţilor şi intervenea în politica internă a ţărilor vecine pentru a obţine mai multe concesii favorabile. Puterea din ce în ce mai mare a statelor nord-europene şi reorientarea, în sec. XVI, a principalelor rute comerciale din Marea Baltică spre Marea Mediterană şi Oceanul Atlantic au dus la declinul Hansei.*

Corabie a Ligii Hanseatice

1262 | Perioada de stăpânire norvegiană a Islandei
1319 | Suedia moşteneşte Norvegia
1370 | Tratatul de la Stralsund
1523 | Suedia se desparte de Danemarca
1397 | Uniunea de la Kalmar
1387 | Margareta I a Danemarcei devine regentă a Norvegiei şi Suediei

Ducele Boleslav II al Boemiei îl primește pe Sf. Adalbert, episcopul Pragăi, relief de bronz, sec. XII

EUROPA DE EST SECOLELE X–XV

În timpul Marilor Migrații, slavii de răsărit se răspândesc în Europa de Est, în regiunile abandonate de triburile germanice. În anii 900, maghiarii încep colonizarea regiunii Dunării centrale. În secolele X-XI, iau naștere regatele istorice ale Poloniei, Boemiei ❶ și Ungariei. Ultimii care formează o națiune unită sunt lituanienii, în sec. XIV. Dezvoltarea politică a acestor țări se caracteriza în primul rând prin dominația nobilimii, în timp ce regii încercau în permanență să stabilească o domnie dinastică în teritoriile lor.

Dezvoltarea statului polonez în Evul Mediu

Lunga dinastie a Piastilor nu reușește să instaureze o monarhie puternică. Astfel, până în sec. XIII, numeroase teritorii sunt pierdute în favoarea Germaniei și a altor state vecine.

Sub Casa princiară a Piastilor, tribul vest-slavic Polanie, stabilit între râurile Oder și Vistula, devine nucleul viitoarei Polonii. În anul 960 Mieszko I preia puterea și se convertește la creștinism, adoptându-l cu scris latin. Deși Ottonienii doreau să împiedice concentrarea masivă a puterii în est, Mieszko I și fiul său, Boleslav I Chrobry (cel Viteaz) ❻, mențin la început o relație de prietenie cu Ottonienii saxoni germani (*pag. 167*). După sfârșitul dinastiei Ottoniene, în 1024, Boleslav se proclamă rege și asigură independența Poloniei extinzându-și autoritatea în sud prin anexarea regiunilor Silezia, Cracovia, Sandomiezz și în est pe teritoriile de pe Bugul Superior.

Castelul regal Wawel din Cracovia, reședința ducilor și regilor Poloniei până în 1596

Bătălia de la Legnica, gravură în cupru, sec. XVII

Cazimir I Odnowiciel, nepotul lui Boleslav I, se confruntă cu răscoale ale păgânilor și cu invazii dinspre Boemia și Kiev. În anul 1138, Boleslav III Krzywousty restructurează monarhia, făcând ca cel mai vârstnic membru al dinastiei să fie conducătorul capitalei Cracovia ❹, iar ceilalți membri ai familiei să domnească drept prinți autonomi în provincii. Însă, în locul stabilității dorite, această schimbare duce la fărâmițarea Poloniei. Nobilimea și clerul profită de lipsa unei monarhii puternice. După înfrângerea catastrofală suferită din partea mongolilor (*pag. 237*) din anul 1241 de la Legnica ❺, Polonia este salvată doar de moartea hanului și de retragerea ulterioară a hoardei mongole.

Între timp, germanii ❺ năvăleau din ce în ce mai puternic dinspre vest. În sec. XII, triburile slave dintre Elba și Oder își pierduseră deja independența și, cu câteva excepții, identitatea culturală, din cauza politicilor germanice de cucerire și a colonizării ❸. În sec. XIII, conducătorii autohtoni din Pomerania și Silezia încurajează fluxul de coloniști germani, iar în anul 1226 prinții din dinastia Piastilor ai Mazoviei caută ajutor de la Ordinul Cavalerilor teutoni (*pag. 222*) împotriva păgânilor prusaci. Din punct de vedere politic, teritoriile „germanizate“ se supun regelui german. În sec. XIV-XV, cavalerii teutoni devin niște adversari de temut ai Poloniei.

Regele german Henric I cucerește Brandenburgul, litografie color, cca. 1900

Orașul polonez Gdansk,colonie germană întemeiată în sec. XII

Boleslav al Poloniei îi primește pe misionarii germani, gravură în lemn, sec. XIX

966 | Botezul lui Mieszko I
1024 | Boleslav I cel Viteaz devine rege
1241 | Bătălia de la Legnica
1320 | Vladislav I cel Scurt devine rege
1325 | Gediminas cucerește Kievul

Polonia şi Lituania ca puteri importante în Europa de Est

Polonia şi Lituania, unite sub Iagello, devin cel mai mare stat din Europa de Nord-Est, cu toate că poziţia internă a conducătorilor săi rămâne slabă.

După o perioadă de dominaţie boemiană, Polonia este reunificată sub Vladislav I Lokielek (cel Scurt), care este încoronat rege în anul 1320 în Cracovia. Fiul său, Cazimir III, devine rege în anul 1333. Se ocupă de dezvoltarea extinsă a ţării şi îi invită pe evreii ⑩, care scăpaseră de pogromurile din Europa de Vest, să se stabilească în Polonia. Ajunge la un acord cu regii Boemiei, prin care aceştia renunţă la pretenţiile asupra coroanei poloneze în schimbul Sileziei.

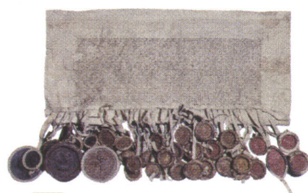
Deoarece linia principală a dinastiei Piastilor se încheia odată cu moartea lui, în anul 1370, acesta a lăsat tronul prin testament nepotului său, Ludovic I de Anjou, regele Ungariei, cunoscut sub numele de *cel Mare*, pentru a întări astfel imperiul. Însă nobilimea poloneză se foloseşte de această perioadă de tranziţie pentru a câştiga avantaje. Prin Pactul de la Kosice din anul 1374, Ludovic este obligat să facă şi mai multe concesii, pentru a asigura tronul fiicei sale, Jadwiga.

8 Încăierări sângeroase între facţiunile nobilimii în timpul unei sesiuni a Seimului polonez

9 Jogaila al Lituaniei, încoronat ca Vladislav II

Nobilimea şi-a folosit imediat puterea imensă pentru a o obliga pe Jadwiga să se căsătorească cu Jogaila ⑨, marele duce al Lituaniei, care în anul 1386 este încoronat rege al Poloniei sub numele de Vladislav II Iagello.

În acel timp, Lituania era încă o ţară tânără şi în mare parte păgână. Primul mare duce al Lituaniei fusese Gediminas, bunicul lui Jogaila, care luptase împotriva teutonilor şi profitase de declinul Rusiei Kievene. În 1325, Gediminas cucereşte Kievul şi extinde graniţele Lituaniei până în interiorul Rusiei şi Ucrainei de azi.

11 Tratatul de la Torun, document cu peceţi

După unificarea sub Jadwiga şi Vladislav, Polonia îi înfrânge pe cavalerii teutoni în bătălia de la Grunwald (Tannenberg) ⑫. În Tratatul de la Torun ⑪ din anul 1466, Ordinul cavalerilor teutoni este obligat să cedeze teritorii extinse către Cazimir IV, fiul lui Vladislav, şi să-l recunoască drept suveran. Regatul polono-lituanian se întindea acum de la Marea Baltică la Marea Neagră şi era cel mai mare stat ca teritoriu de pe harta Europei.

Pe plan intern, dinastia Iagello se confrunta în dispute cu marea nobilime, cunoscută sub numele de magnaţi. Astfel, Cazimir IV caută sprijin de la păturile inferioare ale nobilimii (*şleahta*), cărora le acordă privilegii la taxe şi îi acceptă în parlamentul ⑧ (*seim*) polonez. Însă magnaţii şi *şleahta* se unesc, promovând principiul monarhiei elective şi cerând libertăţi şi mai mari de la noul conducător. În 1505, succesorul lui Cazimir este obligat să accepte legea „nimic nou" (*nihil novi*), conform căreia nu se lua nici o hotărâre fără aprobarea nobilimii. Posesia proprietăţilor devine un privilegiu al nobilimii, iar ţăranii ⑦ sunt transformaţi în iobagi. După 1652, un singur membru al seimului putea să respingă o decizie prin „*liberum veto*". Se dezvoltă o republică aristocratică monarhică. Însă regii polonezi din sec. XVIII nu pot ţine piept expansiunii regilor absolutişti care domneau în ţările vecine Prusia, Austria şi Rusia (*pag. 302*) şi Polonia dispare ca stat.

7 *Nuntă ţărănească*, gravură, sec.XIX

10 Veche sinagogă din Cracovia, construită în sec. XV

12 *Bătălia de la Grunwald*, pictură, sec. XX

1333	Cazimir II devine rege
1374	Pactul de la Kosice
1386	Vladislav II Iagello devine rege
1410	Bătălia de la Grunwald
1466	Tratatul de la Torun
1505	Legea *nihil novi*

Boemia

Dinastia cehă de Premysl întemeiază regatul Boemiei. Sub dinastiile ulterioare au loc numeroase conflicte şi dispute cu aristocraţia.

În sec. IX, cnezii de Premysl unifică triburile slave din vest care se stabiliseră în Boemia. Prinţul Sf. Wenceslas ❷ caută să închege legături cu Sfântul Imperiu Roman şi promovează creştinismul. În anul 929 este asasinat de fratele său, Boleslav I, care este obligat să accepte suzeranitatea Sfântului Împărat Roman. Boemia devine parte autonomă a imperiului, iar în 1198 împăratul german conferă dinastiei de Premysl titlul de regi ereditari.

În anul 1251, regele Otakar II al Boemiei ocupă Austria şi ţinteşte la coroana germană. Când Rudolf I de Habsburg (*pag. 171*) este ales rege al Germaniei în 1273, primeşte o provocare din partea lui Ottokar. Însă acesta moare în bătălia de la Marchfeld ❸ din anul 1278, iar Austria cade sub controlul Habsburgilor. Dinastia de Premysl se stinge în anul 1306, odată cu moartea lui Wenceslas III, nepotul lui Ottokar.

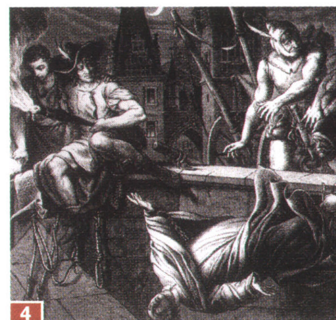
Ioan de Luxemburg, fiul împăratului Henric VII, moşteneşte coroana Boemiei prin căsătoria cu Elisabeta, sora lui Wenceslas. În 1347 este urmat de fiul său, Carol IV ❶, ❼ (*pag. 173*). Regimul autoritar al lui Wenceslas IV ❹, fiul lui Carol, a dus la revolta noblimii, la care au participat chiar şi rudele sale. Structura de stat se prăbuşeşte complet în momentul în care conflictul cu husiţii ❺ se transformă în război civil. Sigismund, fratele lui Wenceslas, nu este recunoscut ca rege al Boemiei decât cu puţin timp înainte de moartea sa, în 1437, cu toate că fusese sfânt împărat roman din anul 1410.

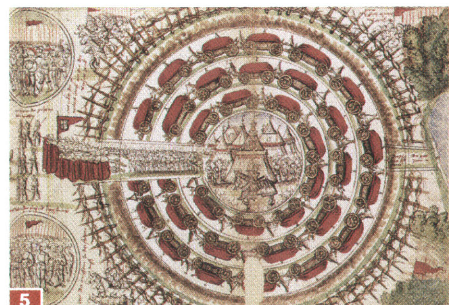
Când László V ❻ (Posthumus), nepotul lui Sigismund, moare, în anul 1457, George Podebrady, un nobil local, regent al minorului László, este ales rege. A fost primul rege care a căutat sprijin de la husiţii moderaţi. În 1417 este urmat de Vladislav (Ulászló) II, care moşteneşte şi Ungaria în 1490. Habsburgii recapătă controlul asupra Boemiei şi Ungariei prin dubla căsătorie a copiilor lor cu nepoţii sfântului împărat roman Maximilian I (*pag. 302*). Însă poziţia conducătorilor Habsburgi în Boemia rămâne slabă. Aristocraţia boemă este înfrântă în Războiul de 30 de Ani, în care i-a sprijinit pe adversarii Habsburgilor, fapt care duce la pierderea totală a independenţei Cehiei.

1 *Carol IV (stânga) şi fiul său, Wenceslas IV, îngenunchează în faţa Fecioarei Maria*, pictură, sec. XIV

2 *Sf. Wenceslas*, piesă dintr-un altar, sec. XIV

3 *Bătălia de la Marchfeld, la est de Viena, Austria*, pictură, sec. XIX

4 *Asasinarea clericului Ioan Nepomuk, din ordinul lui Wenceslas IV*, gravură în lemn, sec. XIX

5 *Tabără îngrădită folosită drept fortăreaţă mobilă de către husiţi*, ilustraţie din carte, cca 1450

6 *László Posthumus*, pictură, sec. XV

7 Castelul Karlstein de lângă Praga, construit sub Carol IV, sec. XIV

Husiţii

În 1415, Jan Hus, reformator boem, participă pentru prima dată la Conciliul de la Constanţa. Critică secularizarea bisericii şi astfel este condamnat ca eretic la arderea pe rug. Adepţii săi din Boemia se revoltă împotriva lui Sigismund de Luxemburg, care îl asigurase pe Hus că va avea liberă trecere, dar acum îl considera trădător. Husiţii terorizează regiuni întinse din imperiu, iar unele dintre cruciadele organizate împotriva lor eşuează. Numai divizarea husiţilor din 1433 a făcut posibil un compromis cu facţiunea moderată a acestora, Sigismund revenind astfel în Boemia.

Arderea pe rug a lui Jan Hus, gravură în cupru, sec. XVII

929 | Asasinarea lui Wenceslas I
1001 | Ştefan I devine primul rege al Ungariei
1251 | Ottokar II ocupă Austria
Cca 900 | Înaintarea maghiarilor sub Árpád
955 | Bătălia de la Lechfeld
1222 | *Bula de Aur*
1278 | Bătălia de la Marchfeld

Ungaria

Ungaria devine stat sub dinastia lui Árpád. Nobilimea încrezătoare nu renunţă la privilegii nici măcar în faţa ameninţării otomane.

8 Sigismund fuge peste Dunăre după bătălia de la Nicopole

9 *Botezul lui Ştefan I*, pictură, sec. XIX

Încă din vremea hunilor, în sec. IV-V, nomazii au continuat să avanseze din stepele Eurasiei către Europa. În anii 900, maghiarii (sau ungurii) conduşi de prinţul Árpád (12) se mută în teritoriul lăsat de avari după înfrângerea din anul 796 în faţa lui Carol cel Mare. În timpul raidurilor extinse de jefuire, maghiarii ajung până la Roma; după înfrângerea din anul 955 suportată din partea armatei germane se stabilesc în spaţiul transdanubian (Panonia), Ungaria de astăzi.

Prinţul Geza, urmaş al lui Árpád, se converteşte la creştinism şi asigură familiei sale o poziţie de dominaţie. În anul 1001, fiul său, Ştefan I (Sf. Ştefan) (9), este încoronat ca primul rege al Ungariei.

10 *Ludovic II al Ungariei şi Bemiei*, pictură, sec. XVI

11 Pressburg, Bratislava de astăzi, Slovacia, capitala Habsburgilor maghiari după 1526

Cu sprijin german, acesta construieşte o structură guvernamentală şi ecleziastică. Succesorii săi cuceresc Croaţia şi Transilvania, unde s-au stabilit mulţi germani. În 1222, nobilimea îl forţează pe Andrei II să emită *Bula de Aur*, care recunoştea drepturile nobilimii şi ale bisericii. Regiunile germane din Transilvania primesc şi ele o autonomie largă. Dinastia Árpád se sfârşeşte în anul 1301, odată cu moartea lui Andrei III.

În 1307, un membru al dinastiei franceze de Anjou preia tronul, după o perioadă de frământări pentru putere. Ludovic I cel Mare urcă pe tron în anul 1342 şi reuşeşte pentru un timp să scadă din puterea baronilor. În 1370, îi succede unchiului său, Cazimir III, ca rege al Poloniei. După moartea lui Ludovic, teritoriul este din nou divizat; Polonia revine fiicei sale Jadwiga, iar fiica sa Maria şi ginerele său Sigismund îi urmează la tron în Ungaria. în 1396, Sigismund suferă o înfrângere zdrobitoare în faţa otomanilor la Nicopole (8), pe Dunăre. În schimbul sprijinului financiar, baronii pretind tot mai multe privilegii de la monarhul din ce în ce mai strâmtorat, care în 1410 devine rege al Germaniei, în 1419 al Boemiei şi în anul 1433, împărat. După moartea ginerelui lui Sigismund şi a moştenitorului acestuia, Albert de Austria începe o nouă luptă pentru tron. În Ungaria, nobilul maghiar János Hunyadi (*pag. 217*) devine regentului László Posthumus fiul lui Albert. După moartea lui László, în 1457, maghiarii îl aleg ca rege pe Matei Corvin (13), fiul lui Hunyadi.

În timpul domniei lui Matei Corvin, care a menţinut o strălucitoare curte renascentistă, Ungaria a avut cel mai mare teritoriu din istoria sa. Ocupă regiuni mari din Boemia şi Austria în timpul campaniilor împotriva lui George Podebrady (care, ca husit, fusese excomunicat de către papă) şi a împăratului Frederick III, care pretindea moştenirea lui László. În final, Matei Corvin se împacă cu Frederick şi cu Vladislav (Ulászló) II, succesorul lui George Podebrady, care este ales rege după moartea lui Matei Corvin, deoarece acesta nu avea copii legitimi.

Ludovic II (10), fiul lui Vladislav, moare în bătălia de la Mohács împotriva otomanilor, Ungaria fiind aproape în întregime ocupată de aceştia. Cumnatul lui Ludovic, habsburgul Ferdinand I, este acceptat ca rege al Ungariei (*pag. 302*) doar în zona de frontieră (11) dintre Ungaria şi Austria.

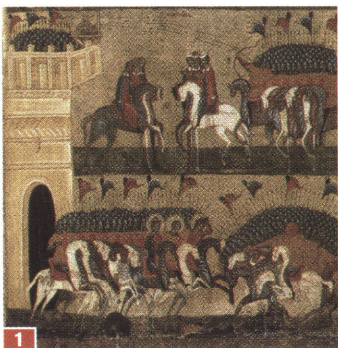

12 *Maghiarii îşi revendică teritorii sub conducerea lui Árpád*, pictură, sec. XIX

13 *Matei Corvin*, relief în marmură, cca 1490

1342 | Ludovic I devine rege al Ungariei
1347 | Carol IV este încoronat rege al Boemiei
1415 | Executarea lui Jan Hus
1437 | Sigismund este recunoscut ca rege al Boemiei
1457 | Moare László V
1490 | Vladislav II moşteneşte Ungaria

RUSIA SECOLELE IX–XVI

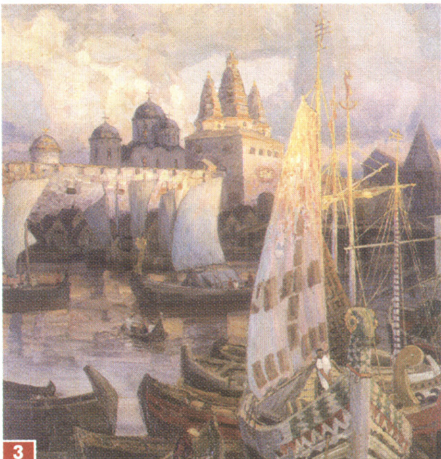
Începând din sec. IX, sub influenţa culturii bizantine, slavii şi varegii scandinavi s-au amestecat în Cnezatul Kievean. Rurik, dinastia conducătoare, duce ţara în lupte pentru tron ❶ şi la divizarea moştenirii dinastice. Începând cu sec. XIII, cnezatele divizate trec sub stăpânire mongolă. În acelaşi timp începe ascensiunea Moscovei. În secolele XIV-XV, Rusia se uneşte sub Moscova şi îşi începe drumul de mare putere europeană. Odată cu moartea ultimului membru al dinastiei Ruricilor, se instalează o perioadă de haos, care se sfârşeşte abia în anul 1613, prin instaurarea unei noi dinastii, cea a Romanovilor.

1 *Cnezatele ruseşti inamice Novgorod şi Suzdal*, icoană, sec. XV

Rusia Kieveană

Varegii scandinavi întemeiază primul regat pe pământ rusesc.

În sec. XVIII, vikingii scandinavi, denumiţi *varegi* sau *ruşi* de către slavi şi bizantini, invadează teritoriul actual al Rusiei şi Ucrainei ca războinici, negustori şi colonişti, folosind drept căi de transport râuri, cum ar fi Neva, Don şi Volga. Micile nuclee defensive din stepe devin locuri de bătălie pe drumurile care leagă Marea Baltică de Volga. Rutele comerciale, cum ar fi mările Neagră şi Caspică, existau încă din vremea Imperiului Bizantin şi al califatului Abbasid. În Constantinopol, varegii formau garda personală de elită a împăratului.

3 *Corabie varegă în portul Novgorod*, pictură, cca 1900

Conform Cronicii vechi *Povestea vremurilor de demult*, în 862 locuitorii vechii metropole comerciale slave Novgorod ❸ din nordul Rusiei au ridicat varegul pe nume Rurik ❷ la statutul de cneaz, pentru a-şi stabili feudele. Varegii au preluat puterea şi în alte oraşe, prin înţelegere sau cucerire.

Oleg cel Înţelept, succesorul lui Rurik, avansează spre sud, iar în anul 882 ocupă Kievul, care devine capitala ţinutului său, cunoscut drept Rusia Kieveană. Tratatul comercial din anul 911 cu Bizanţul a deschis cnezatul către creştinism; Olga, nora lui Rurik, este botezată în anul 957. Nepotul acesteia, Vladimir I cel Mare se căsătoreşte cu sora împăratului bizantin şi se converteşte la creştinism ❺, ❻ în anul 988 ca parte a pactului cu Vasile II al Constantinopolului. Kiev devine sediul unui episcop ortodox care era supus direct Constantinopolului până în 1589.

În 1015, la moartea lui Vladimir, fiii săi se luptă pentru tron. Iaroslav cel Înţelept iese învingător, iar în 1036 supune deja întregul Cnezat Kievean. În timpul domniei lui Iaroslav, Kievul trece printr-o perioadă de înflorire în arhitectură şi cultură ❹, sub influenţa culturii bizantine. Iaroslav a pus bazele primului codice de legi rus, o combinaţie între legile bizantine şi cele slave.

2 *Soli slavi îngenunchează înaintea lui Rurik*, gravură în lemn, cca 1890

4 Mozaic din cupola Sf. Sofia din Kiev, sec. XI

Cronica rusă veche

Cronica Povestea vremurilor de demult *redă istoria Rusiei Kievene până în sec. XII. A fost compilată de un autor necunoscut, probabil pe la sfârşitul sec. XI, într-un schit din Kiev. Pentru mult timp a circulat cu numele călugărului Nestor, despre care se credea că ar fi fost autorul. Însă el doar a revizuit-o, în perioada imediat următoare anului 1110.*

Jefuirea Kievului de către un cneaz rus inamic, ilustraţie din manuscrisul unei cronici medievale ruse

5 Catedrala Sf. Sofia din Novgorod, construită sub Vladimir I, sec. XI

6 *Botezul lui Vladimir I*, ilustraţie din carte, sec. XV

862 | Rurik este numit cneaz
882 | Oleg cel Înţelept ocupă Kievul
911 | Începutul creştinării
1036 | Iaroslav cel Înţelept consolidează Rusia Kieveană
1054 | Moartea lui Iaroslav

Stăpânirea mongolă

La începutul sec. XIII, mongolii cuceresc Rusia Kieveană, divizată pe plan intern şi o obligă să plătească tribut.

În 1054, după moartea lui Iaroslav, Cnezatul Kievean a fost împărţit între fiii săi. Cel mai vârstnic membru al dinastiei Rurik ar fi trebuit să-şi exercite suveranitatea absolută, însă după schimbarea unui conducător reîncepeau întotdeauna luptele pentru tron, ducând la o diviziune tot mai pronunţată a moştenirii.

Nici chiar conducătorii importanţi, cum ar fi Vladimir II ❽ (cunoscut ca *Monomahul* sau „conducător unic") şi Mstislav cel Mare în sec. XII nu au reuşit să reunifice Cnezatul Kievean.

8 Coroana lui Vladimir II Monomahul, cca 300

Prima înfrângere a ruşilor, pe râul Kalka din nord-estul Crimeii, în 1223, nu a avut consecinţe la început, căci mongolii conduşi de Genghis-Han (*pag. 236*) o considerau doar o pregătire pentru cuceririle viitoare. Însă, la un deceniu după moartea lui Genghis-Han, nepotul său, Batu-Han al Hoardei de Aur, stabileşte stăpânirea mongolă în Rusia. Cnejii ruşi sunt obligaţi să plătească tribut hanilor, să achite dări şi să accepte controlul politic al guvernatorilor mongoli.

10 *Bătălia dintre ruşi şi Ordinul Teuton*, scenă de film

7 *Vedere a oraşului Novgorod*, gravură în cupru, sec. XVII

În 1240, cneazul Aleksandru din dinastia Rurik respinge o invazie suedeză la râul Neva, fiind supranumit Nevski. De asemenea, în 1242, îi înfrânge pe cavalerii teutoni ❿ la lacul îngheţat Peipus. În 1263, Aleksandru Nevski încredinţează oraşul Moscova în calitate de cnezat independent fiului său Daniil. Fiul lui Daniil, Ivan I ❾, cunoscut sub numele de Kalita (pungă de bani) cumpără de la hanul Uzbec al Hoardei de Aur dreptul de a strânge birurile plătite mongolo-tătarilor de la cnezatele vecine; în 1328 se proclamă mare cneaz. Capul bisericii ortodoxe ruse se mută, de asemenea, de la Vladimir la Moscova.

9 Ivan I Kalita sculptat pe un vas de argint, cca 1900

Marii cneji ai Moscovei se răscoală cu succes împotriva stăpânitorilor mongoli. În 1380, Dimitri Donskoi, nepotul lui Ivan, obţine prima mare victorie asupra armatei mongole la Kulikovo ⓬, pe Don, profitând de faptul că Hoarda de Aur începuse să se dezintegreze în anul 1357 şi că era decimată de ciumă. Între Crimeea şi Siberia apar hanate turceşti concurente, însă acestea trec sub stăpânire rusă. Ultimul care a intrat sub influenţă rusă a fost hanatul tătarilor din Crimeea ⓫, în sec. XVIII.

A început şi un declin economic, care a înrăutăţit situaţia. Comerţul profitabil pe Marea Neagră a fost pierdut în favoarea veneţienilor şi a genovezilor în sec. XIII. Doar Novgorodul ❼ a continuat să se dezvolte prin comerţul cu Hansa.

Rusia Kieveană a fost divizată din punct de vedere politic de războaie şi atacuri la frontiere. Astfel, mongolii, denumiţi tătari de către ruşi, au reuşit cu uşurinţă să cucerească cnezatele ruseşti.

11 *Palatul hanilor tătarilor din Crimeea, Bahtissarai*, pictură, sec. XIX

12 *Bătălia de la Kulikovo*, sec. XVI

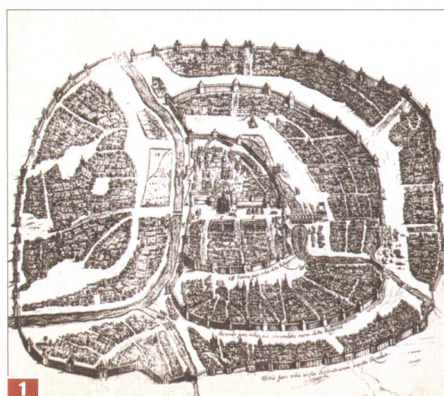
Evul Mediu
Secolele V–XV

1110 | Nestor revizuieşte cronica *Povestea vremurilor de demult*
1223 | Bătălia de pe râul Kalka
1227 | Moare Genghis-Han
1240 | Respingerea suedezilor pe Neva
1263 | Moscova devine cnezat independent
1380 | Bătălia de la Kulikovo

Ascensiunea Moscovei

Marii cneji moscoviţi îşi extind teritoriile şi se consideră succesorii împăraţilor bizantini.

Când Constantinopolul este cucerit de otomani în anul 1453, marii cneji ai Moscovei se proclamă moştenitorii legitimi ai împăratului bizantin şi protectori ai bisericii ortodoxe. Moscova ❶ are pretenţii să devină „a treia Romă". În 1472, marele cneaz Ivan III ❻ se căsătoreşte cu nepoata ultimului împărat, iar din 1478 se proclamă „suveran al întregii Rusii". De la Bizanţ preia vulturul bicefal pe blazonul moscovit, ceremonialul curţii şi domnia autocrată care caracterizează monarhia rusă până la căderea acesteia, în 1917.

Vedere a oraşului Moscova, cu Kremlinul în centru, gravură în cupru, sec. XVI

Ivan avea reşedinţa ţaristă la Moscova, la Kremlin ❸, magnific finisat de arhitecţii italieni.

În 1478 anexează oraşul comercial Novgorod, care obţinuse teritorii vaste în nordul Rusiei, iar în 1480 pune capăt plăţii tributului către hanii tătaro-mongoli. Ivan şi fiul său, Vasilii III, îşi extind domeniul spre vest, în detrimentul uniunii polono-lituaniene.

În 1533 Ivan IV cel Groaznic ❷ avea doar trei ani când moşteneşte tronul de la tatăl său, Vasili; între familiile nobile (boieri) izbucneşte o bătălie cruntă pentru regenţă. Când devine adult, Ivan este încoronat ţar, fiind primul conducător rus care utilizează formal această titulatură, preluată de la numele Cezar, şi începe să zdrobească puterea boierilor. Cu ajutorul nobilimii (care şi-a obţinut titlul prin servicii), al bisericii şi al unei unităţi militare de elită (streliţii), reformează armata, sistemul juridic şi guvernul. Pentru a-şi atinge obiectivele, este de o cruzime ❹ ieşită din comun şi se foloseşte de opricinici, o gardă de corp legată de el prin jurământ de credinţă. Boierii care se opuneau erau persecutaţi prin deportări, exproprieri şi asasinări, iar proprietăţile lor erau împărţite noii nobilimi loiale ţarului. În 1570, Ivan distruge Novgorodul şi ucide mii de locuitori, ca pedeapsă pentru o presupusă răscoală împotriva autorităţii sale. Într-un acces de furie oarbă, îşi ucide unul dintre fii ❺. Ţăranii fug de teroare şi caută refugiu la cazaci, în regiunile de stepă din nordul Mării Negre.

În politica externă, Ivan IV continuă politica expansionistă a predecesorilor săi. Hanatele Kazan ❼ şi Astrahan sunt cucerite, ceea ce duce la o contralovitură a tătarilor din Crimeea, care devastează Moscova în anul 1571.

Ivan IV cel Groaznic îi frige pe condamnaţi pe rug, gravură în cupru, sec. XVII

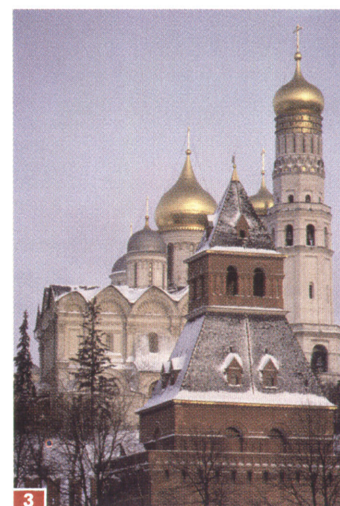

Ivan IV cel Groaznic cu fiul pe care l-a omorât

Siberia

În 1558, Ivan IV a încredinţat Stroganovilor, o familie de negustori, cucerirea Siberiei. Aceştia l-au angajat pe atamanul cazac Ermak, care în 1584 cucereşte capitala hanatului sibir. Cazacii sunt urmaţi de negustori de blănuri şi colonişti. O sută de ani mai târziu, ruşii ajungeau în Extremul Orient, unde, printr-un tratat cu China, stabileau graniţele de-a lungul râului Amur.

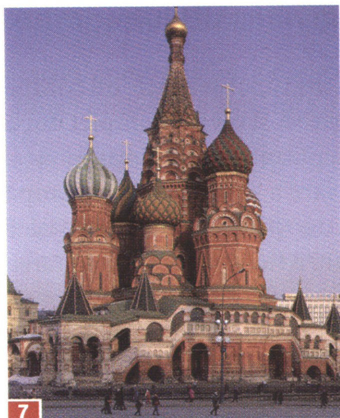

Ermak, atamanul cazacilor, pictură, sec. XVIII

Ivan cel Groaznic, pictură de Victor Wasneţov, 1897

Catedrala Sf. Arhanghel Mihail din Kremlin

Ivan III, gravură în lemn, sec. XVI

1453 | Otomanii cuceresc Constantinopolul
1478 | Cucerirea Novgorodului
1533 | Ivan IV este succesor la tron
1547 | Ivan IV este încoronat ţar
1558 | Începutul expansiunii în Siberia
1570 | Distrugerea Novgorodului

7
Catedrala Sf. Vasile, ridicată de Ivan cel Groaznic în cinstea victoriei de la Kazan

Cucerirea Siberiei începe din est. În anul 1584, la Marea Albă este întemeiat portul nordic Arhangelsk, pentru a facilita comerţul cu Anglia.

În anul 1584, după moartea lui Ivan cel Groaznic, Rusia avea o suprafaţă mult mai mare, dar pe plan intern era o ruină, populaţia fiind foarte săracă, în timp ce clasele superioare erau divizate de luptele interne pentru putere care au izbucnit după moartea ţarului.

Cazacii

Încă din sec. XV, iobagii fugari din Rusia şi Ucraina şi tătarii împrăştiaţi s-au stabilit în stepele dintre Marea Neagră şi Munţii Ural. Aici înfiinţează comunităţi de ţărani înarmaţi liberi şi de războinici, care îşi desemnau conducătorul prin alegeri. Cazacii (de la cuvântul tătărăsc qazaq – „aventurier") aveau o reputaţie de ostaşi pricepuţi şi viteji, fiind adesea angajaţi ca mercenari de către polonezi, lituanieni şi ruşi.

sus: *Adunarea cazacilor*, pictură de Ilia Repin, sec. XIX

Timpurile de restrişte

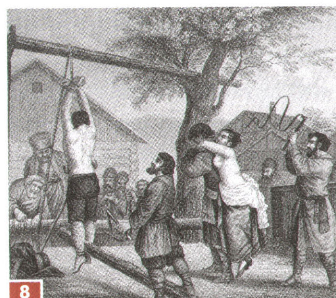
După moartea lui Ivan cel Groaznic începe perioada cunoscută sub numele de Timpurile de restrişte (*Smuta*).

Boris Godunov ❾ era regentul cumnatului său Feodor I, fiul debil al lui Ivan cel Groaznic şi al Anastasiei Romanova. Dimitrii, singurul frate supravieţuitor al lui Feodor, este ucis în 1591, probabil la ordinul lui Godunov. Când Feodor moare, în 1598, sfârşind linia principală a dinastiei Rurik, Godunov este ales urmaş la tron. După o foamete grea, domnia lui Godunov este afectată de mişcări sociale şi răscoale, deoarece acesta înăsprise iobăgia ţăranilor.

După moartea lui Godunov în 1605 şi după asasinarea fiului său Feodor II, Sigismund III Vasa al Poloniei şi Lituaniei încearcă să-şi extindă influenţa în Rusia şi sprijină un pretendent care se dădea drept Dimitrii, fiul lui Ivan IV. Acest Dimitrii devine ţar pentru o scurtă perioadă de timp, fiind asasinat de boierul Vasili Şuiski, care în 1606 este ales ţar de către boieri. Răscoalele ulterioare aduc în prim-plan un alt pseudo Dimitrii, din Tuşino. Sigismund pretinde tronul ţarului pentru fiul său, viitorul Vladislav IV (*pag. 302*), alungându-l pe Şuiski în anul 1610. Polonezii ţin Moscova sub ocupaţie timp de doi ani, până când eroul popular Kuzma Minin şi cneazul Dimitrii Pojarsici ⓫ adună o armată rusească şi, cu sprijinul cazacilor, eliberează Moscova în 1612. În anul următor boierii aleg un nou ţar, pe Mihail Romanov III ❿, fiul în vârstă de 16 ani al unui patriarh cu influenţă şi, prin strămătuşa sa Anastasia Romanova, vărul ultimului ţar legitim al Casei de Rurik. Timpurile de răstrişte se încheiau în sfârşit, cu toate că disputele asupra autocraţiei ţarului şi problemele sociale ale ţărănimii ❽ înfometate şi sărace, care se intensificaseră în timpurile de restrişte, aveau să afecteze Rusia şi în secolele următoare.

Ţarul Mihail, care domneşte până în anul 1633 împreună cu tatăl său, patriarhul Filaret, ajunge la o înţelegere cu Uniunea Polonia-Lituania, prin care returna teritoriile poloneze cucerite de Ivan cel Groaznic.

Dinastia imperială a Romanovilor conduce Rusia timp de peste 300 de ani pe parcursul a mai multor generaţii, între anii 1613 şi 1917, când ultimul ţar Nicolae II a fost detronat şi executat.

8
Biciuire într-un sat rusesc, gravură în oţel, sec. XIX

9
Boris Godunov, pictură de Aleksandr Golovin, 1912

10
Mihail Romanov urcă pe tron, litografie, sec.XIX

11
Cneazul Dmitri Pojarski şi Kuzma Minin, pictură, sec. XIX

1571	Tătarii din Crimeea jefuiesc Moscova
1584	Întemeierea portului Arhangelsk
1584	Moare Ivan IV, încep Timpurile de restrişte
1605	Moare lui Boris Godunov
1613	Mihail Romanov este ales ţar
1610–1612	Moscova sub ocupaţie poloneză

1

Imperiul Bizantin 867–1453

În secolele IX–XI, Imperiul Bizantin redevine o putere majoră, însă apar semnele discordiei interne. Atacurile forţelor străine slăbesc statul, care nu reuşeşte să-şi revină complet după cucerirea lui de către armatele celei de-a patra cruciade, la începutul sec. XIII. În anul 1453, Constantinopolul a căzut în mâinile otomanilor, eveniment care a şocat întreaga Europă creştină. Cărturarii bizantini ❶, ❷ care fug în vest aduc cu ei cunoştinţele culturii clasice a Antichităţii, păstrată în Imperiul Bizantin, element esenţial pentru Renaştere şi dezvoltarea umanismului în Italia.

Ioan Bessarion, patriarh al Constantinopolului şi cărturar, pictură, sec. XVI

Renaşterea bizantină sub dinastia macedoneană

Dinastia macedoneană reuşeşte să restabilească în Orient vechea supremaţie a Imperiului Bizantin.

Împăratul bizantin Vasile I Macedoneanul (867 – 886) se ridică în circumstanţe suspecte. În anul 867 îl asasinează pe patronul său, împăratul Mihail III şi preia tronul. La scurt timp, Vasile reuşeşte să recucerească ❻ teritoriile din sudul Italiei şi caută să-l atragă pe papă de partea sa, îndepărtându-l temporar din funcţie pe patriarhul antiroman Fotios I. Pe plan intern, restructurează Codicele imperial, pentru a permite o putere mai centralizată şi puternic birocratizată într-o guvernare în care împăratul era considerat conducătorul absolut prin drept divin.

2 Crucea lui Ioan Bessarion, secolele XIV-XV

Leon VI ❼, fiul lui Vasile, împreună cu Roman I Lecapenos, care conduce guvernul în 920–944, respinge invaziile bulgarilor, ruşilor şi arabilor. În anul 1922, împăratul urmăreşte reforma sistemului de împroprietărire, limitând suprafaţa de teren pe care o puteau obţine latifundiarii de la micii proprietari. Constantin VII Porfirogenetul ❹, fiul lui Leon, scrie o serie de lucrări despre ritualurile de ceremonie şi despre administrarea curţii. Se bănuieşte că în spatele morţii lui Roman II (fiul şi succesorul lui Constantin) în anul 963 s-ar afla soţia sa, Teofana, care l-ar fi otrăvit, căsătorindu-se ulterior cu succesorul acestuia, Nicefor II Focas, un general renumit care recucerise părţi din Asia Mică şi din Siria şi insulele Creta şi Cipru. Teofana se orientează către o rudă mai tânără a lui Nicefor, Ioan I Tzimiskes ❺, complotând împreună asasinarea noului împărat, în 969. După această uzurpare, Ioan se căsătoreşte cu Teofana şi începe imediat noi campanii militare.

3
Vasile I îl asasinează pe Mihail III în dormitorul acestuia, gravură în cupru, sec. XVII

4 Constantin VII Porfirogenetul, monedă de aur, bătută în 945

5
Cu ajutorul Teofanei, Ioan I Tzimiskes se strecoară în palat, pentru a-l asasina pe Nicefor II Focas, gravură în cupru, sec. XVII

6
Vasile I în bătălia împotriva invadatorilor arabi, ilustraţie din carte, sec. XIII

Patriarhul Fotios I

Iniţial, Vasile I încearcă să menţină relaţii de prietenie cu papalitatea romană; astfel, îl înlătură din funcţie pe Fotios I, patriarhul Constantinopolului, din cauză că acesta propovăduia independenţa bisericii bizantine faţă de Roma. Papa Nicolae I este şi el nemulţumit de succesul misiunilor slave ale Sfinţilor Chiril şi Metodiu, ambele iniţiate de patriarhul Fotius. În anul 877, după moartea succesorului său, Fotius este reinstalat în funcţie, ceea ce duce la o ruptură deschisă cu Roma.

Apostolii „slavi" Chiril şi Metodiu, monument amplasat în faţa Bibliotecii Naţionale a Bulgariei

7
Leon VI la picioarele lui Hristos, cca 900

867 | Vasile I preia tronul
920–944 | Roman I Lekapenos conduce guvernul
963 | Asasinarea lui Roman II
971 | Ioan I cucereşte estul Bulgariei
976 | Începe domnia lui Vasile II
1014 | Victoria lui Boris II asupra bulgarilor din vest

Imperiul Bizantin şi cruciadele

Atacurile normanzilor, ale selgiucizilor şi ale cruciaţilor determină sfârşitul ultimei perioade de înflorire a Imperiului Bizantin.

În anul 971, noul împărat Ioan I Tzimiskes cucereşte estul Bulgariei şi înaintează în Siria şi Palestina. El aranjează căsătoria Teofanei, fiica lui Roman II, cu Otto II, viitorul sfânt împărat roman (*pag. 167*). În anul 976, Ioan este urmat la tron de Vasile II ⓫, alt membru al dinastiei macedonene. Vasile cucereşte vestul Bulgariei, după mai bine de un deceniu de lupte. După victoria finală din 1014, ordonă să li se scoată ochii la 14 000 de prizonieri inamici, ceea ce îi aduce porecla de *Bulgaroctonul* (ucigaşul bulgarilor). De asemenea, domnia lui Vasile marchează ultima perioadă de înflorire culturală a Imperiului Bizantin, care începe să fie pus din ce în ce mai mult în defensivă de către asalturile puternicilor săi inamici.

Înaintarea selgiucizilor musulmani (*pag. 232*) reprezenta cea mai mare ameninţare. Înfrângerea zdrobitoare a bizantinilor din 1071 de la Manzikert, în Armenia, deschide drumul ocupării Asiei Mici de către selgiucizi, aceştia stabilind aici sultanatul de la Iconium.

8 *Alexios I Comnen*, mozaic, sec. XII

În acelaşi timp, luptele pentru tron cresc în intensitate. Femeile de la curte, mai ales Zoe ⓬ şi Eudochia Makrembolitissa ❾, joacă un rol important în intrigile dinastice ale perioadei. Alexios I Comnen ❽, care devine împărat în 1081, garantează Veneţiei, Genovei şi altor mari puteri italiene privilegii comerciale, pentru a obţine sprijin împotriva normanzilor, care ocupaseră posesiuni bizantine în sudul Italiei. Însă, pe termen lung, această acţiune a slăbit economia bizantină, deoarece statul avea să piardă controlul asupra impozitelor. În ciuda despărţirii de Biserica Romano-Catolică după Marea Schismă din 1054 (*pag. 192*), în anul 1095 Alexios caută sprijin la Papă, în lupta împotriva selgiucizilor. Deşi Bizanţul recuperează unele regiuni din Asia Mică în zorii primei cruciade din anul 1096, noile state cruciate din Siria şi Palestina încetează curând să recunoască suzernaitatea împăratului bizantin (*pag. 219*).

Manuel I, nepotul lui Alexios, îşi petrece cea mai mare parte a domniei în lupte pentru recucerirea provinciilor pierdute. Între timp, în 1175, veneţienii încep să-i sprijine pe normanzi, iar în 1176 Imperiul Bizantin este înfrânt de selgiucizi la Myriokefalon. În anul 1185 bulgarii obţin şi ei independenţa faţă de Imperiul Bizantin.

În 1203, sub influenţa Veneţiei, participanţii la cruciada a patra profită de luptele pentru tron ❿ ca să prade Constantinopolul, iar în 1204 îl ocupă. Imperiul Bizantin a fost redus la mai multe provincii mici.

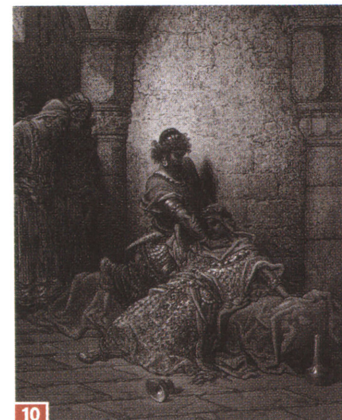
11 Împăratul Vasile II înălţat deasupra bulgarilor înfrânţi, ilustraţie din carte, începutul sec. XI

12 *Împărăteasa Zoe, soţia a trei împăraţi bizantini*, diademă de aur, sec. XI

9 Hristos încoronându-i pe Eudochia şi pe cel al doilea ei soţ, Roman IV Diogenis, sculptură în fildeş, sec. XI

10 Asasinarea lui Alexios IV Angelos de către Alexios V Dukas Murtzuphlos

Feudalizarea

Începând cu sec. X, împăraţii bizantini acordă din ce în ce mai multe pământuri, ca formă de plată, pentru diverse servicii. De asemenea, marii proprietari de pământuri puteau fi scutiţi de dări. Când domeniile şi privilegiile au devenit ereditare, statul a pierdut controlul asupra ţăranilor, care fuseseră transformaţi între timp în iobagi. Autoritatea guvernului central se deteriorează tot mai mult în favoarea domeniilor nou înfiinţate ale nobilimii pe cale de apariţie.

1054 Marea Schismă
1071 Bătălia de la Manzikert
1096 Bizanţul recucereşte regiuni din Asia Mică
1176 Bătălia de la Myriokefalon
1185 Independenţa bulgarilor
1204 Crearea Imperiului Latin de Constantinopol

Imperiul Latin de Răsărit şi alte state succesoare

Sub împăratul Mihail VIII Paleologul din Niceea, bizantinii recuceresc Constantinopolul.

După căderea Constantinopolului ❸ sub asediul cruciaţilor, la 13 aprilie 1204, pe pământ bizantin îşi fac apariţia diverse regate ale cruciaţilor şi state succesoare. Printre ele se numără Imperiul din Trapezunt ❶, întemeiat în nord-estul Asiei Mici, unde, până în anul 1461, va domni o ramură a dinastiei Comnen. În vechiul Bizanţ, cruciaţii desemnează un latin, pe contele Balduin de Flandra şi Hainaut, încoronându-l ca împăratul Balduin I ❷, în biserica Sf. Sofia. Patriarhul era, de asemenea, latin: veneţianul Tomasso Morosini.

Veneţia îşi asigură numeroase insule şi porturi localizate strategic, cum ar fi Creta, majoritatea insulelor din Marea Egee, insula Rodos şi punctele comerciale din Pelopones şi Tracia. Conducătorii cruciaţi pun bazele statelor feudale după model european, în Salonic ❼, în ducatele Atenei (*pag. 215*) şi în Naxos, dar şi în principatul Ahaia. Teoretic, împăratul latin al Constantinopolului era suzeran, însă rămânea dependent de sprijinul nobililor feudali şi al Veneţiei, gata să le protejeze acestora privilegiile comerciale pentru a-şi asigura domnia.

3 *Căderea Constantinopolului în 1204*, pictură de Tintoretto, sec. XVI

6 *Tekfur Sarai*, palatul imperial din Constantinopol, construit în secolele XII-XIII

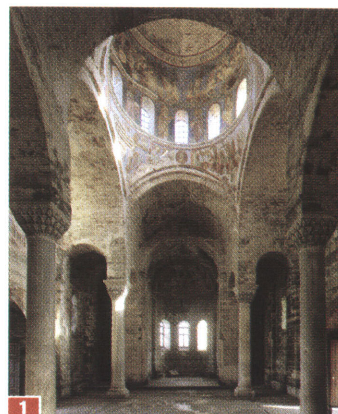
Creştin-ortodocşii greci sunt trecuţi sub cler catolic, fapt care duce la o rezistenţă violentă. Aceştia primesc sprijinul ţarului bulgar Caloian Asan, iar în bătălia de la Adrianopol din anul 1205, Balduin este luat prizonier şi ucis de către bulgari. Împăraţii latini s-au succedat rapid în Constantinopol.

Când Balduin II ❹, nepotul lui Balduin I, urcă pe tron în 1240, imperiul său era alcătuit doar din oraşul Constantinopol şi câteva teritorii mici. Problemele sale financiare erau atât de mari, încât a fost nevoit să-şi căsătorească avantajos fiul pentru a returna un împrumut Veneţiei.

După căderea Constantinopolului, Teodor I Lascaris păstrează tradiţia statului bizantin în Niceea. De aici, el şi succesorii săi încearcă refacerea imperiului. Cu toate că Ioan III Ducas Vataţes eşuează în prima sa încercare de a recuceri Constantinopolul în 1235, acesta obţine teritorii în Tracia şi în Macedonia, în urma victoriilor asupra bulgarilor, iar în anul 1246 cucereşte Salonicul.

În 1259, Mihail III Paleolog uzurpă tronul de la tânărul Ioan IV Lascaris şi fondează dinastia Paleologilor ❺, ❻. Se aliază cu Genova, puternica rivală a Veneţiei în Marea Mediterană, şi cu puterea musulmană care se dezvolta în Asia Mică, reuşind să preia Constantinopolul în 1261. Reuşita atacului surpriză a fost asigurată de absenţa împăratului latin Balduin II, care se afla în pelerinaj în Europa de Vest. Mihail Paleolog reface Imperiul Bizantin, într-o formă mult mai slăbită. Nordul Balcanilor rămâne sub controlul bulgarilor şi sârbilor, în timp ce Tesalia şi Epirul sunt guvernate de greci.

5 Manuel II Paleologul, monedă de argint, bătută în anul 1400

1 Hagia Sofia din Trapezunt, construită în 1461 şi anexată ulterior de Imperiul Otoman

2 *Dogele venețian Enrico Dandolo îl încoronează împărat al Bizanțului pe Balduin I* de Flandra, pictură, sec. XVI-XVII

4 *Negustorii venețieni se întâlnesc cu împăratul Balduin II*, ilustraţie, cca 1410

7 „Turnul alb" din Salonic, construit în sec. XV

1204 | Teodor I Lascaris devine împărat al Niceei
1205 | Bătălia de la Adrianopol
1240 | Balduin II devine împărat latin
1246 | Recucerirea Salonicului
1259 | Mihail VIII Paleolog uzurpă tronul
1261 | Recucerirea Constantinopolului de către bizantini

Căderea Imperiului Bizantin

După restaurare, Bizanţul începe să fie subminat treptat de puternicele imperii comerciale ale Veneţiei şi Genovei. Turcii otomani cuceresc Constantinopolul în anul 1453.

Cu toate că Mihail VIII restaurează Imperiul Bizantin, acesta nu mai poate reveni la puterea de altădată. Republica maritimă a Veneţiei continuă să înăbuşe comerţul, în timp ce Genova este răsplătită cu privilegii comerciale şi cu colonia Pera, pentru sprijinul acordat lui Mihail la urcarea pe tron, fapt care a slăbit şi mai mult puterea bizantină. În Grecia se menţin statele feudale latine, graniţele bizantine fiind ameninţate şi de bulgarii şi sârbii din nord şi de succesorii selgiucizilor din Orient.

În ciuda instabilităţii sale, Imperiul Bizantin a cunoscut o perioadă de renaştere culturală ⓫. Fiul lui Mihail, Andronic II Paleolog, vine la putere în 1282, însă în 1321 începe o luptă pentru tron care duce statul în pragul prăbuşirii. Este obligat să-l recunoască pe nepotul său, Andronic III, drept co-împărat şi în 1328 este forţat să abdice.

9 *Ioan VI înconjurat de cler la un sinod*, ilustraţie din carte, sec. XIV

10 *Ioan VIII Paleolog*, pictură de Benozzo Gozzoli, sec. XV

După moartea lui Andronic III, în 1341, Ioan VI Cantacuzino ❾, cu sprijinul isihaştilor, uzurpă tronul în defavoarea lui Ioan V, fiul lui Andronic. Cu toate că Ioan VI este înlăturat, acesta revine la tron în 1347, cu ajutorul otomanilor. În 1354 este înlăturat din nou şi trimis la o mănăstire. Fiul său Matei domneşte până în 1382 ca despot al Moreii, centru al culturii bizantine târzii (*pag. 215*).

Paleologii, care revin în Constantinopol, devin tot mai dependenţi de otomani. Căderea Adrianopolului în anul 1362 desăvârşeşte încercuirea Imperiului Bizantin, care curând avea să cuprindă doar oraşul Constantinopol şi teritoriile din jur. Cererile de sprijin adresate Occidentului rămân fără răspuns, căderea Bizanţului fiind întârziată doar de înfrângerea otomanilor de către Timur-Lenk în anul 1402 (*pag. 238*).

În anul 1439, împăratul Ioan VIII Paleolog ❿ este dispus să recunoască supremaţia papei, în schimbul sprijinului militar împotriva otomanilor, însă înţelegerea cade şi provoacă o rezistenţă violentă din partea populaţiei ortodoxe greceşti. În anul 1449, împăratul e urmat de fratele său, Constantin XI, ultimul împărat bizantin. În anul 1453, când sultanul otoman Mehmet II Cuceritorul începe asediul Constantinopolului, populaţia ❽ încercuită opune o rezistenţă acerbă, cu sprijinul veneţienilor şi al altor locuitori ai oraşului.

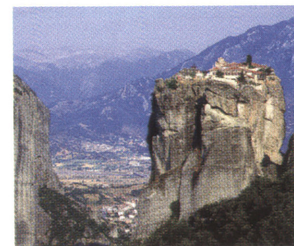

8 „Petardă grecească“, o grenadă cu un lichid inflamabil, folosit de bizantini pentru incendierea corăbiilor inamice şi pentru a-i înspăimânta pe duşmani

11 Mănăstirea Chora din Constantinopol (Istanbul), construită la începutul sec. XIV şi transformată ulterior în moschee

13 *Otomanii cuceresc Constantinopolul*, 1453, gravură în cupru, sec. XVII

Istihasmul

Un grup de călugări greci de pe Muntele Athos urmărea să realizeze hescychis („împăcarea deplină“ şi uniunea cu Dumnezeu, prin repetiţia constantă a unei rugăciuni sincronizată cu ritmul de respiraţie). Mulţi adepţi ai acestei tehnici mistice de meditaţie erau implicaţi în politica bizantină, fapt dovedit de puternica influenţă a călugărilor şi a mănăstirilor. Aspectele teologice au fost susţinute de Grigore Palamas, care a apărat rugăciunea mistică şi contemplativă împotriva atacurilor scolasticilor.

Mănăstirile de la Meteora, în nord-vestul Tesaliei, Grecia

12 Harta Constantinopolului în sec. XVI; colonia comercială genoveză de la Pera este marcată cu verde

Cu toate acestea, forţele otomane, care folosesc cea mai grea artilerie întâlnită până atunci, sunt copleşitoare. În noaptea de 29 mai 1453, otomanii trec de zidurile oraşului ⓭ ⓬ (*pag. 309*). Ultimul împărat bizantin moare în bătălie.

După 1321 | Lupte pentru succesiune
1341 | Ioan VI Cantacuzino uzurpă tronul
1362 | Căderea Adrianopolului
1402 | Otomanii sunt înfrânţi de către Timur-Lenk
1449 | Constantin XI devine împărat al Bizanţului
Mai 1453 | Căderea Constantinopolului

1 Pod otoman în Mostar, Herţegovina, construit în sec. XVI

Europa de Sud-Est secolele VII-XV

În secolele VIII-IX, odată cu declinul Imperiului Roman de Răsărit, în Europa de Sud-Est s-au dezvoltat numeroase state, de obicei cu o existenţă efemeră. Doar bulgarii şi sârbii au avut perioade de supremaţie în Balcani. Înainte de orice, regiunea era o zonă de influenţă şi un pasaj militar pentru marile puteri vecine. Ultima dintre acestea a fost Imperiul Otoman ❶, care în sec. XVI controla deja cea mai mare parte a regiunii.

Coasta Adriaticii

Cu doar câteva excepţii, întreaga regiune de vest şi nord-vest a Peninsulei Balcanice cade la sfârşitul Evului Mediu sub control otoman sau habsburgic.

Croaţii slavi din sud (*pag. 143*) sunt conduşi iniţial de Imperiul Bizantin, apoi de franci. În anul 925 apare un regat croat independent, care între anii 1102 şi 1918 rămâne unit cu Ungaria, sub conducerea unui vicerege numit *ban* ❸. După ce regele Demetrius Zvonimir este încoronat de către papă în 1076, Croaţia se aliniază Bisericii Romano-Catolice. Încercările otomanilor de a ocupa Croaţia ❻ sunt respinse cu succes. În sec. XV, Veneţia cucerise Dalmaţia, regiunea de coastă a Croaţiei, dominând astfel marea Adriatică. Oraşul-republică Ragusa ❺, Dubrovnikul de astăzi, reuşeşte timp de secole să-şi menţină independenţa, fiind cucerit abia între anii 1806 şi 1808 de către armatele lui Napoleon.

3 *Contele Miklos Zrinyi, ban al Croaţiei*, gravură în lemn, sec. XVI

La început, Bosnia făcea parte din Imperiul Bizantin, însă în sec. XII cade sub stăpânire maghiară. Viceregele Ştefan Kotromanic (Turtko) cucereşte regiunea Herţegovina. În anul 1377, după alte câştiguri teritoriale, se proclamă rege al Serbiei şi Bosniei, însă regatul nu supravieţuieşte mult timp după moartea sa. Otomanii ocupă Bosnia în 1463 şi Herţegovina în 1483.

Dintre teritoriile slave din Balcani, doar mica regiune Muntenegru reuşeşte să-şi menţină autonomia în faţa otomanilor, deoarece locuitorii construiseră fortăreţe inaccesibile, în munte, de unde puteau să ţină piept invadatorilor.

După anul 1528, episcopii ortodocşi din Cetinje conduc o formă de organizare statală din clanuri disparate, care se luptau între ele. Spre sfârşitul sec. XVII, Petru I reuşeşte să stabilească ereditatea scaunului episcopal pentru familia sa. În anul 1852, Muntenegru devine un principat secularizat ❹, iar în 1910 un regat care va dura doar opt ani.

4 Albanezii, conduşi de Skanderbeg, îşi apără castelul Skanderi Dagh de asediatorii otomani, în sec. XV

2 *Prinţul Gjerj Kastrioti* (Skanderbeg), gravură în lemn

Albanezii, care nu sunt de origine slavă, fiind consideraţi de unii istorici ca având rădăcini ilirice, reuşesc şi ei să ţină piept otomanilor. În anul 1443, Gjerj Kastrioti ❷, denumit şi Skanderbeg, este instruit de otomani, alături de care luptă mulţi ani. Ulterior se întoarce şi uneşte triburile albaneze. În alianţă cu Napoli, cu Veneţia şi cu Ungaria, negociază un acord de încetare a focului de zece ani cu otomanii, în 1461. Când Skanderbeg încalcă pactul după doar doi ani, aliaţii săi îl părăsesc. Cu toate acestea, otomanii nu reuşesc să cucerească zona decât după moartea sa, survenită în anul 1468.

5 Vechiul oraş Ragusa, Dubrovnikul de astăzi

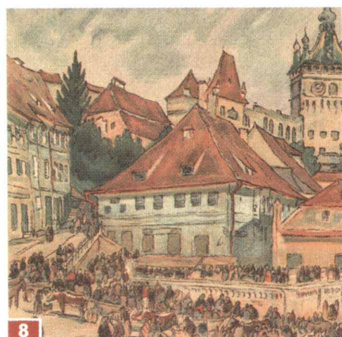
6 Otomanii asediază Argamul (Zagreb), capitala Croaţiei

925 | Formarea Regatului Croat
1076 | Demetrius Zvonimir este încoronat rege de către Papă
1102 | Uniunea dinastică a Croaţiei şi Ungariei
1385 | Mircea cel Bătrân îşi stabileşte capitala la Bucureşti
1396 | Mircea cel Bătrân acceptă suzeranitatea otomană

Grecia şi România

În sec. XVII, otomanii cuceriseră deja Grecia. De asemenea, ei numesc în Ţările Române guvernatori din familiile nobile conducătoare.

După cucerirea Constantinopolului în timpul celei de-a patra cruciade în 1204, pe teritoriul Greciei de azi apar numeroase dominioane ⓫ independente (*pag. 212*), în jurul fortăreţelor veneţiene ❼. Acestea constau doar dintr-un oraş sau insulă mică şi erau conduse de familii nobile greceşti, italiene sau franceze. Teritoriul cel mai important era ducatul Atenei, de unde ducii francezi conducători sunt izgoniţi în anul 1311 de către piraţii catalani, la rândul lor alungaţi în 1388 de către familia florentină Acciaioli. În anul 1458, otomanii cuceresc Atena. Cotropirea otomană a restului Greciei ❿ este încheiată în sec. XVII.

8 *Piaţă în oraşul Sighişoara* (Schässburg) *din Transilvania*, litografie color, sec. XX

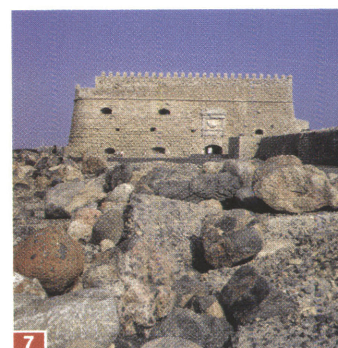
Teritoriul României de astăzi aparţinea valahilor, un popor care se trăgea din băştinaşii romanizaţi şi din invadatorii goţi, slavi, huni şi bulgari. Expansiunea Ungariei în sec. XI şi numărul din ce în ce mai mare de colonişti germani ❽ împing populaţia locală din Transilvania către munţii Carpaţi şi dincolo de aceştia, spre sud şi est, în Muntenia şi Moldova. În sec. XIV, în proviniciile de la frontiera cu Ungaria se dezvoltă state independente conduse de domnitori locali, numiţi voievozi.

9 *Vlad Ţepeş*, pictură, sec. XVI

În 1385, Mircea cel Bătrân, domn al Ţării Româneşti, îşi stabileşte capitala la Bucureşti şi, pentru a nu fi înlăturat, în 1396 acceptă suzeranitatea otomană, deşi a fost singurul domn român care nu a fost vasal nimănui. Nepoţii săi încheie alianţe schimbătoare cu Ungaria şi cu otomanii, cărora le-au permis anumite intervenţii, însă aceasta se dovedeşte a fi o politică falimentară. Voievozii au un sfârşit tragic: Mircea este îngropat de viu în 1442, Vlad Ţepeş ❾ este decapitat în 1476, iar Radu cel Frumos este luat ostatic de către sultanul otoman. Succesorii săi se dovedesc vasali loiali ai otomanilor.

11 Ruinele castelului bizantin din Mistra, Pelopones, secolele XIII-XV

Ştefan cel Mare şi Sfânt ⓬, domn al Moldovei între anii 1457-1504, a conferit domniei lui o excepţională stabilitate pe plan intern şi o forţă militară care a îngăduit Moldovei să reziste victorios expansiunilor marilor puteri vecine. În 1475, la Vaslui Ştefan a repurtat o strălucită victorie asupra oştirilor otomane. Mihai Viteazul ⓭ este primul domnitor care realizează unirea politică a celor trei ţări române intitulându-se „domn al Ţării Româneşti, al Transilvaniei şi a toată Ţara Moldovei".

7 Fortăreaţă veneţiană lângă Heraklion, pe insula Creta

10 *Asediul Rodosului, Grecia, de către otomani în 1480*, ilustraţie de carte, sfârşitul sec. XV

12 Mănăstirea Voroneţ, ctitorită în 1488 de Ştefan cel Mare şi Sfânt, are hramul Sf. Gheorghe

Vlad Ţepeş luând cina în timpul execuţiilor, gravură în lemn, 1500

Dracula

Vlad Ţepeş a fost domn al Ţării Româneşti în 1456–1462 şi 1476. Era renumit pentru preferinţa de a executa condamnaţii prin tragere în ţeapă. La sfârşitul sec. XIX, autorul irlandez Bram Stoker a creat personajul literar al contelui Dracula combinând personajul istoric cu legendele populare din Transilvania despre vampiri.

13 *Mihai Viteazul*, domnul Ţării Româneşti, al Transilvaniei şi al Moldovei este, asasinat gravură în cupru, sec. XVII

1458 | Otomanii cuceresc Atena
1463 | Otomanii cuceresc Bosnia
1468 | Albania cade în mâinile otomanilor
1476 | Omorârea lui Vlad Ţepeş
1483 | Otomanii cuceresc Herţegovina

Ţaratele bulgare

În secolele IX-X, bulgarii reprezentau puterea dominantă în Balcani.

În sec. V, unele grupuri de huni (*pag. 149*) s-au retras în stepele din Rusia, unde s-au amestecat cu triburi turcice înrudite şi cu grupuri etnice slave, alcătuind naţiunea bulgară. Primul lor ţarat important se prăbuşeşte în anul 640, din cauza pătrunderii altor popoare în stepă, împărţind populaţia în bulgari de pe Volga şi bulgari de pe Dunăre. Bulgarii de pe Volga se extind spre sud datorită traseului comercial dintre Rusia Kieveană şi teritoriile islamice, însă ţaratul lor este distrus de invadatorii mongoli în anul 1236.

În anul 681, bulgarii de pe Dunăre stabilesc primul ţarat bulgar în Balcani sub Hanul Asparuh, care se pretindea urmaşul lui Atila. În anul 865, Boris I introduce creştinismul, pentru a facilita unificarea ţaratului (*pag. 210*). În anul 893, fiul său mai mic, Simeon, pe care îl trimisese la Constantinopol pentru a primi educaţie de călugăr, uzurpă tronul. Simeon I cel Mare, cel mai important conducător bulgar, poartă mai multe războaie ❸ împotriva Bizanţului, însă nu reuşeşte să cucerească oraşul Constantinopol. În anul 925 se proclamă „ţar al tuturor bulgarilor". Simeon conduce într-o perioadă de înflorire culturală a Imperiului Bulgar, promovând folosirea alfabetului chirilic pentru a face posibile traducerile slave ale Bibliei şi pentru a înlesni convertirea la creştinism a populaţiei.

Imediat după moartea lui Simeon, în anul 927, într-o perioadă de conflicte cu Rusia Kieveană, începe declinul imperiului. În 1014, Bulgaria era atât de slăbită de înfrângerea suferită de la împăratul bizantin Vasile II ❺, „ucigaşul bulgarilor" (*pag. 211*), încât, patru ani mai târziu, bizantinii reuşesc să cucerească toată ţara, pe care aveau să o conducă timp de două secole.

2 Capelă ortodoxă cu privelişte la lacul Ohrid, construită la sfârşitul sec. IX, în Macedonia de azi

3 *Lupte între bulgari şi bizantini la porţile oraşului Salonic*, ilustraţie din carte, sec. XIII

4 *Ivan Şişman şi familia sa*, ilustraţie din carte, sec. XIV

1 *Caloian Asan în bătălie*, mozaic, sec. XVI

Fraţii Petru şi Asan, de origine românească, profită de degringolada creată de atacurile selgiucizilor asupra Imperiului Bizantin, şi în 1186 declară independenţa statului. Fondează al doilea ţarat bulgar, stabilind capitala la Târnovo ❻. În 1204, fratele lor, Caloian Asan ❶, este recunoscut ca rege de către Papa Inocenţiu III. Însă, la scurt timp, acesta se îndepărtează de Roma, în favoarea creştinilor ortodocşi greci, pe care-i sprijină în lupta împotriva Imperiului Latin, învingându-l pe împăratul Balduin I în 1205 la Adrianopol. Ioan Asa II, nepotul lui Caloian, extinde ţaratul până la Marea Adriatică şi Marea Egee, iar în anul 1235 întemeiază Patriarhia bulgară.

După invazia mongolă din 1242, ţaratul intră sub stăpânirea hanilor. În 1330, Bulgaria e învinsă de sârbi în bătălia de la Velbujd, fiind redusă la jumătate şi transformându-se într-un stat lipsit de importanţă. Ultimul ţar medieval al Bulgariei, Ivan Şişman ❹, participă la înfrângerea creştinilor de către otomani în bătălia de la Kosovo din 1389. În 1396, teritoriile bulgare erau deja sub controlul sultanului.

5 *Prizonierii bulgari orbiţi de Vasile II se întorc din captivitatea bizantină*, gravură în lemn, cca 1900

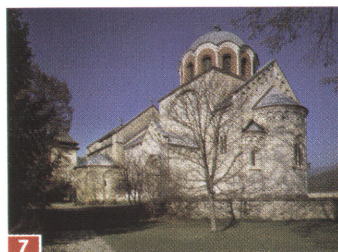
6 Fortificaţiile şi biserica vechiului oraş Veliko Târnovo, în Bulgaria de azi

cca.681 | Înfiinţarea primului ţarat bulgar
893 | Simeon I uzurpă tronul
1018 | Bulgaria este anexată Bizanţului
1167 | Înfiinţarea regatului sârb
1235 | Înfiinţarea Patriarhiei bulgare
1242 | Invaziile mongole

Regatele sârbe

În secolele XII–XIV sârbii întemeiază un regat mare, în vestul Balcanilor.

La fel ca şi bulgarii, în anul 1167 sârbii slavi din sud (*pag. 143*) sub Ştefan Nemania profită de declinul Imperiului Bizantin din sec. XII pentru a-şi fonda un stat independent. Monarhul

7 Mănăstirea Studenica, cea mai mare din Serbia, ridicată de Ştefan Nemania după abdicarea sa în 1196

10 Mănăstirea patriarhiei sârbei de la Peci, construită în sec. XIII-XIV

reorganizează regatul sârb şi biserica. Sunt aleşi episcopi sârbi noi, iar sârba devine limbă liturgică. În 1196 abdică şi se retrage la o mănăstire (7). Fiul şi succesorul său, Ştefan II Nemania, are iniţial o orientare pro-occidentală, şi în 1217 papa îi acordă titlul de rege. În 1219, pentru a contrabalansa politica pro-romană a lui Ştefan, fratele său, Sava (12), întemeiază Biserica Ortodoxă Sârbă, care ulterior avea să se transforme într-un element cheie al identităţii naţionale sârbe sub dominaţie străină. Mănăstirile ridicate de Sf. Sava devin centre culturale. Mai târziu, în sec. XIII, Serbia, care până atunci se caracteriza prin grupări de clan, se dezvoltă ca stat feudal după model european occidental, iar ţăranii se transformă în iobagi.

În 1330, la Velbujd, sârbii obţin o victorie importantă asupra

8 *Sf. Ştefan II Nemania, regele Serbiei,* portret cu scene din viaţa sa, icoană sârbească, sec. XVI

bulgarilor, aducând teritorii noi coroanei sârbeşti. Ştefan Duşan (11), încoronat în 1331, continuă aceste politici expansioniste şi cucereşte Grecia până la porţile Atenei. În anul 1346 se încoronează „ţar al sârbilor şi grecilor" la Skopje şi întemeiază o Patriarhie sârbească (10). Pe plan intern, stabileşte un guvern ierarhic organizat după model bizantin şi creează un cod de legi (Zakonnik). Fiul său, Ştefan Uroş V, încoronat în 1355, nu reuşeşte să menţină unitatea

9 *Iancu de Hunedoara luptând împotriva otomanilor*, gravură în lemn, sec. XIX

11 *Ştefan Duşan*, mozaic, sec. XIV

imperiului, acesta destrămându-se în 1371. Prinţul Serbiei de Nord, Lazar Hrebeljanović, încearcă în zadar să oprească înaintarea otomană. Sârbii suferă o înfrângere zdrobitoare în bătălia de la Kosovo din anul 1389, de pe Câmpia Mierlei, iar succesorii lui Lazar sunt obligaţi să recunoască suzeranitatea otomană.

În anul 1456, Mehmed II asediază Belgradul. Iancu de Hunedoara (9), nobil român din Transilvania, guvernatorul (regentul) Ungariei, reuşeşte să elibereze oraşul şi să-i oblige pe otomani să se retragă, înainte de a muri de ciumă la 11 august 1456 în tabăra de la Zemun. Însă în anul 1459 otomanii îl îndepărtează pe ultimul prinţ sârb şi integrează regiunea în imperiul lor.

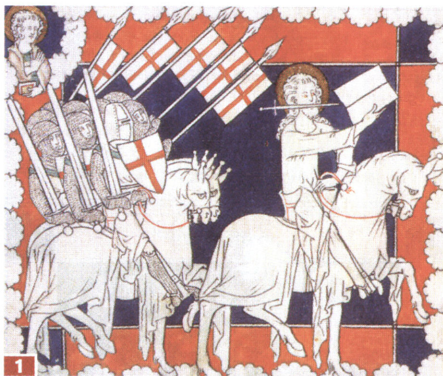
Bătălia de la Kosovo (Câmpia Mierlei)

În iunie 1389, armatele sultanului otoman Murad I şi ale prinţului sârb Lazar Hrebeljanović se înfruntă pe Kossovopolje, în traducere din sârbă Câmpia Mierlei. Odată cu înfrângerea sârbilor, otomanii devin stăpânii incontestabili ai Balcanilor. Mitologizată de naţionalişti în secolele XIX-XX, bătălia reprezintă un eveniment istoric de importanţă majoră pentru sârbi.

Bătălia de pe Câmpia Mierlei, gravură în cupru, sec. XVIII

12 *Sf. Sava*, frescă în mănăstirea Decani, Kosovo, 1572

1330 | Victoria sârbilor asupra bulgarilor la Velbujd
1346 | Ştefan IV Duşan se proclamă „împărat al sârbilor şi grecilor"
28 iunie 1389 | Bătălia de la Kosovo
1396 | Otomanii cuceresc Bulgaria
1456 | Iancu de Hunedoara pune capăt asediului Belgradului
1459 | Otomanii anexează Serbia

1 *Hristos îi conduce pe cruciaţi*, ilustraţie din carte, sec. XIV

Cruciadele secolele XI–XII

Din perspectiva cauzelor şi efectelor mişcarea cruciată, care începe în sec. XI, este un fenomen extrem de complex. Cruciadele ❶ în Orient duc la extinderea comerţului european cu Orientul. Acestea au un efect de durată în dezvoltarea Europei, mai ales a vieţii intelectuale. Cruciadele din Europa, orientate împotriva musulmanilor din Peninsula Iberică şi împotiva ereticilor şi păgânilor au, de asemenea, o importanţă politică de durată. Consecinţele ideii de cruciadă au fost fatale pentru mulţi evrei europeni, care cad victime armatelor cruciate şi populaţiei fanatice.

Context şi cauze

Motivele de ordin religios, material şi politic i-au determinat pe cruciaţii aristocraţi săraci să pornească spre Ţara Sfântă.

În sec. X–XI, viaţa religioasă în Occidentul creştin cunoaşte o perioadă de revitalizare. Aceasta se manifestă prin mişcări de reformă în interiorul bisericii, cum ar fi reformele cluniace (*pag. 168*) şi gregoriene (*pag. 192*) şi prin apariţia unor noi ordine religioase, cum ar fi cistercienii. Acest simţ al pioşeniei duce la creşterea numărului de pelerinaje ❷ către locuri din Palestina aflate sub stăpânire musulmană încă din sec. VII.

În această situaţie se aflau selgiucizii ❺ (*pag. 232*), a căror înaintare în Orientul Apropiat provocase deja îngrijorarea multora în Europa. În 1074, Papa Grigore VII plănuise deja o cruciadă pentru „eliberarea“ locurilor sfinte şi pentru depăşirea Marii Schisme (*pag. 193*). Când împăratul bizantin Alexios I Comnen adresează Papei Urban II o cerere de sprijin împotriva selgiucizilor (*pag. 211*), în 1095, anul Conciliului de la Clermont, papa atrage de partea sa cavalerii şi prinţii Occidentului într-o cruciadă pentru ajutorarea împăratului bizantin. Însă, curând, scopul principal al războiului devine acela de a elibera Ierusalimul ❹ de sub stăpânire musulmană.

3 *Cavaler călare*, sculptură în bronz, sec. XIII

Cruciaţilor ❸ li se promite absolvirea pe viaţă de păcate, fapt care-i face pe mulţi săraci să participe. Pentru majoritatea cruciaţilor aristocraţi implicaţi posibilitatea câştigurilor materiale şi politice au constituit alţi factori motivanţi. Mulţi tineri aristocraţi care erau excluşi de la succesiunea ereditară în patrie au văzut în cruciade oportunitatea pentru o activitate care le-ar fi putut aduce glorie militară, prăzi şi chiar noi posesiuni. În acelaşi timp, regii şi prinţii s-au folosit de cruciade pentru a-şi legitima ideologic domniile, prezentându-se drept conducători creştini veritabili. Negustorii, mai ales cei din oraşele comerciale italiene, au fost atraşi de profitul pe care-l puteau obţine în urma transportării trupelor şi de extinderea intereselor lor comerciale în acele regiuni.

2 *Patriarhul Ierusalimului le arată pelerinilor o relicvă*, ilustraţie din carte, sec. XIV

4 *Lumea sub forma unui disc, cu Ierusalimul în centru*, ilustraţie, cca1250

5 *Musulmanii petrecând după victoria asupra bizantinilor*, ilustraţie din carte, sec. XIII

Predica Papei Urban II prin care promovează cruciadele, la Conciliul de la Clermont din 1095

„Ei (selgiucizii) au ucis şi capturat mulţi oameni, au distrus bisericile şi au devastat imperiul. Dacă le permiteţi să continue aşa fără a-i pedepsi, aceştia vor ataca şi mai mult credinţa în Dumnezeu.“

Papa Urban II predică la Clermont

1074 | Organizarea primei cruciade
1095 | Conciliul de la Clermont
1096 | Începe Prima Cruciadă
1097 | Bătălia de la Dorylaeum
1098 | Cucerirea Antiohiei
1099 | Cucerirea Ierusalimului

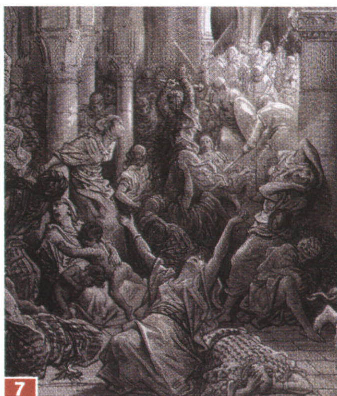
Prima şi a doua cruciadă

Prima cruciadă duce la formarea statelor cruciate în Orientul Apropiat. Însă, în scurt timp, acestea sunt nevoite să se apere. A doua cruciadă este organizată pentru a le sprijini, dar eşuează.

Chemarea papei primeşte răspuns în 1096, din partea bandelor de aventurieri relativ dezorganizate şi a ţăranilor conduşi de călugărul Petru de Amiens ❻. După ce sunt decimaţi de bulgari, membrii supravieţuitori ai Cruciadei Ţăranilor sunt distruşi de selgiucizi în Asia Mică. În acelaşi timp, o armată de cruciaţi germani conduc în Europa pogromuri împotriva evreilor.

Prima armată de cruciaţi organizată, „Cruciada Prinţilor", este condusă de Godfrey de Bouillon, de fratele său, Balduin de Bologna, de Raymond de Toulouse şi de Bohemund de Taranto şi se compune din soldaţi francezi, flamanzi şi sud-italieni. În anul 1097, când cruciaţii ajung în Constantinopol, împăratul Alexios I insistă ca aceştia să depună în faţa lui un jurământ de credinţă, care în realitate nu va dura prea mult (*pag. 211*). După ce armata creştină îi înfrânge pe selgiucizi în 1097 la Doryaleum, în 1098 aceasta cucereşte Antiohia, în Siria. Între timp, Balduin de Bologna este desemnat moştenitor al lui Thoros, regele Edessei, de cealaltă parte a Eufratului. Când Thoros este asasinat, Balduin întemeiază aici primul stat cruciat. Bohemund de Taranto creează în Antiohia primul principat, iar Raymond de Toulouse fondează regiunea Tripoli. În 1099, cruciaţii cuceresc Ierusalimul ❾. Evreii şi musulmanii sunt măcelăriţi în timpul unui masacru ❼. Godfrey este ales „Apărător al Sfântului Mormânt" ❽, după ce refuză să fie numit rege în oraşul în care a murit Iisus. La moartea lui, în anul 1110, fratele său Balduin îl urmează şi se proclamă rege.

În 1144, Edessa este recucerită de selgiucizi; abatele cistercian Bernard de Clairvaux ❿ predică pentru o a doua cruciadă. O altă armată pleacă în 1147 sub conducerea lui Ludovic VII al Franţei şi a regelui german Conrad III. După o incursiune cu pierderi masive şi asedii fără succes asupra Damascului şi a altor oraşe, cruciaţii se întorc acasă în anul 1149.

7 Musulmanii sunt masacraţi de cruciaţi într-o moschee, gravură în lemn, sec. XIX

9 *Ierusalimul e cucerit de către cruciaţi*, 1099, ilustraţie din carte, sec. XIV

10 *Bernard de Clairvaux cheamă la a doua cruciadă*, pictură, sec. XIX

6 *Petru de Amiens cheamă la cruciadă*, gravură în lemn, sec. XIX

8 Sfântul Mormânt în Ierusalim

Statele cruciate

Cruciaţii fondează mai multe state feudale în Cipru, Prusia, Levant, Grecia şi Israel, după model vest-european. Însă coloniştii europeni erau puţini, aşa că micul grup de cuceritori, după un val de persecuţii şi expulzări, s-a adaptat la civilizaţia mai dezvoltată a evreilor şi musulmanilor. Cruciaţii s-au văzut nevoiţi să trăiască împreună sau alături de aceştia. Ei au luptat împotriva statelor musulmane şi, în acelaşi timp, s-au luptat între ei, slăbindu-şi poziţiile. După două secole, în anul 1291, ultimul stat cruciat s-a prăbuşit din interior.

sus: *Întâlnirea stărilor în Ierusalim, sub conducerea lui Godfrey de Bouillon*, gravură în oţel, sec. XIX

1110 | Balduin de Bolonia devine rege al Ierusalimului
1144 | Recucerirea Edessei
1147 | Începe a doua cruciadă
1149 | Revenirea cruciaţilor acasă
1291 | Prăbuşirea ultimului stat cruciat

A treia şi a patra cruciadă

Sub conducerea sultanului Saladin, musulmanii recuceresc părţi mari din Orientul Apropiat, inclusiv Ierusalimul, care fusese oferit lui Richard I al Angliei.

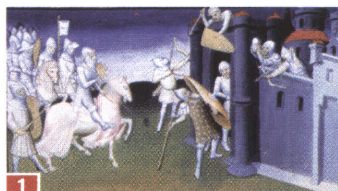
A doua cruciadă a rămas fără succes în Orientul Apropiat, însă a declanşat Reconquista (*pag. 199*) în Peninsula Iberică, unde creştinii înaintau către sudul musulman.

În Orientul Apropiat, Aiubizii (*pag. 233*) îi înlocuiesc pe selgiucizi ca putere musulmană dominantă. Sultanul Saladin ❸ îi înfrânge pe cruciaţii europeni în 1187 la muntele Hattin ❷ şi recucereşte Ierusalimul ❶, fapt care îl determină pe Papa Grigore VIII să cheme la o a treia cruciadă. Conducătorii marilor state europene (sfântul împărat roman Frederic I Barbarossa, moştenitorul tronului Angliei, Richard I Inimă de Leu şi regele Filip II August al Franţei) răspund chemării. Frederic învinge în mai 1189 la Iconium, în Asia Mică, dar se îneacă ❺ în râul Salef un an mai târziu. Fiul său, Frederic VI de Hohenstaufen, conduce contingentul german către Ţara Sfântă, de unde cea mai mare parte a armatei se întoarce pe mare înapoi spre casă. Restul germanilor, inclusiv Frederic VI, mor răpuşi de malarie.

În 1191, Richard şi Filip ❹ recuceresc importantul oraş portuar Accra ❻. Regele francez navighează înapoi spre Franţa împreună cu cavalerii săi, după o confruntare între cei doi monarhi. Rămas singur, Richard nu reuşeşte să recucerească Ierusalimul, însă obţine prin negocieri separarea regiunilor de coastă ale Palestinei şi Siriei. De asemenea, Saladin, unul dintre cei mai buni conducători militari musulmani, le acordă pelerinilor creştini acces la locurile sfinte.

A patra cruciadă, iniţiată de Papa Inocenţiu III în 1202, dezvăluie alterarea noţiunii de cruciadă. Cruciaţii sunt redirecţionaţi de către dogele veneţian Enrico Dandolo (*pag. 197*) către Constantinopol ❼, unde îl înlătură pe împăratul bizantin şi întemeiază Imperiul Latin, care avea să existe între anii 1202–1261 (*pag, 212*).

Cruciada Copiilor din 1212 a fost un alt punct de declin. Mii de copii au fost duşi de fanaticii religioşi în sudul Franţei şi vânduţi ca sclavi.

1 *Saladin cucereşte Ierusalimul*, aluminură, cca 1400

2 Muntele Hattin

3 Monument în cinstea lui Saladin, în faţa cetăţii medievale a Damascului, Siria de astăzi

4 *Filip II August al Franţei şi Richard Inimă de Leu al Angliei iau crucea*, ilustraţie din carte, sec. XIV

Din Annales Marbacenses, 1238:

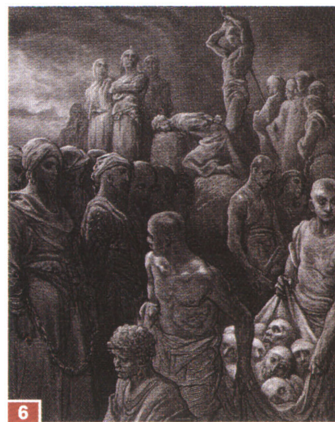
Cruciada copiilor

„Mulţi dintre ei (băieţi şi fete) au fost păstraţi de localnici ca argaţi în ferme şi ca servitori. Alţii şi-au continuat drumul pe mare, unde marinarii aveau să-i păcălească folosindu-i după bunul lor plac şi ducându-i pe corăbii spre colţuri îndepărtate ale lumii".

sus: *Cruciada Copiilor*, gravură în lemn, sec. XIX

5 *Frederic I Barbarossa se îneacă în râul Salef*, gravură în lemn, cca 1900

6 *După cucerirea oraşului Accra, Richard I Inimă de Leu ordonă execuţia musulmanilor*, gravură în lemn, sec.XIX

7 *Cucerirea Constantinopolului, 1204*, pictură de Eugène Delacroix, sec. XIX

1187 | Bătălia de la muntele Hattin
1188 | Începutul celei de-a treia cruciade
1189 | Bătălia de la Iconium
1191 | Recucerirea oraşului Accra
1202 | Inocenţiu III iniţiază a patra cruciadă
1204–1261 | Imperiul Latin al Constantinopolului
1212 | Cruciada Copiilor

Ultimele cruciade şi sfârşitul statelor cruciate

Mamelucii îi alungă pe cruciaţi pentru totdeauna din Ţara Sfântă.

Împăratul Frederic II ❾ depune jurământul de cruciat şi în anul 1228 pleacă în a şasea cruciadă. În 1229, negociază returnarea Ierusalimului, a Nazaretului şi a Bethlehemului de la sultanul Aiubid al-Kamil. Reuşeşte acest lucru prin negocieri diplomatice cu sultanul, devenind popular în lumea arabă. Ierusalimul este cedat cu condiţia ca musulmanilor să li se permită pelerinajul la locurile lor sfinte.

După ce musulmanii iau din nou Ierusalimul în 1244, regele Ludovic IX al Franţei începe în 1248 a şaptea cruciadă şi atacă Egiptul, scaunul puterii dinastiei Aiubide. Deşi ocupă Damietta în Delta Nilului în anul 1249, este înfrânt la Mansura, iar armata sa e capturată ❿. Ludovic este eliberat doar după plata unei răscumpărări. După câţiva ani, Ludovic organizează ultima mare cruciadă, a opta. În anul 1270, regele şi mulţi cavaleri mor de epidemie în faţa zidurilor Tunisului. Ludovic este canonizat în anul 1297.

Între timp, mamelucii ⓬, slavi recrutaţi pentru armata aiubidă, îi alungă pe foştii lor stăpâni *(pag. 233)*. Datorită sistemului lor militar centralizat, mamelucii reuşesc să-i îndepărteze pe mongoli, care invadaseră Siria în 1260. După aceea, se concentrează pe cucerirea statelor cruciate. În anul 1291, odată cu cucerirea oraşului Accra ⓭, ultimul bastion important al creştinilor, mamelucii recuceresc Palestina şi Siria.

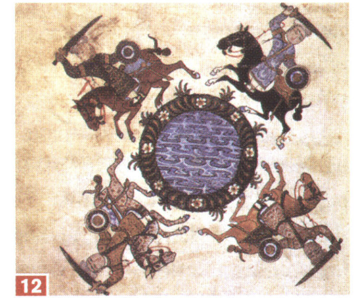
Creştinii sunt obligaţi să se retragă din Ţara Sfântă. Printre ei se aflau cavaleri creştini din ordinile care se formaseră în timpul celor două secole de cruciade. Cavalerii templieri ⓫ se concentrau pe administrarea teritoriilor lor din Franţa, care constituiau o ameninţare pentru coroană. Ei au fost desfiinţaţi în 1312 *(pag. 178)*. Cavalerii teutoni găsiseră deja un nou câmp de activitate în Marea Baltică, unde aveau misiunea să convertească locuitorii păgâni. Doar Cavalerii ospitalieri continuă lupta împotriva musulmanilor. În 1309 îşi mută cartierul general la Rodos ⓮, unde îi ţin pe otomani la distanţă până în anul 1522. Împăratul Carol V le cedează Malta ❽, aceasta fiind cucerită abia în anul 1798, de către trupele lui Napoleon.

8 *Cavaler al Ordinului Sf. Ioan de Malta, cavaler maltez*, pictură de Caravaggio, începutul sec. XVII

11 *Cavaler templier*, gravură în lemn

9 *Împăratul Frederic II se încoronează rege al Ierusalimului*, gravură în lemn, sec. XIX

10 *Ludovic IX în prizonierat*, ilustraţie din carte, sec. XIV

12 *Mameluci călare*, ilustraţie din carte arabă, sec. XV

13 Fort în Accra datând din timpul cruciadelor

14 Cavalerii Ordinului Sf. Ioan în Rodos, sec. XV

Ordinele cavalereşti

Ordinele cavalereşti formate în decursul sec. XII combinau idealurile bisericeşti cu cele cavalereşti. Sub jurământ de sărăcie personală, castitate şi supunere, membrii acestor ordine s-au dedicat iniţial protejării şi îngrijirii pelerinilor. De asemenea, luau parte la luptele împotriva musulmanilor. Ordinele cavalereşti au devenit rapid puteri importante, datorită bogăţiilor capturate în Ţara Sfântă şi aduse în Europa occidentală, unde au intrat în proprietatea lor.

sus: Castelul Cavalerilor Sfântului Ioan, în Siria, construit în 1142

1228 A şasea cruciadă, sub Frederic II
1229 Returnarea Ierusalimului, a Nazaretului şi a Bethlehemului
1244 Musulmanii recuceresc Ierusalimul
1248 A şaptea cruciadă
1269–1270 Ultima cruciadă
1309 Cavalerii ospitalieri se stabilesc în Rodos
1312 Desfiinţarea Cavalerilor templieri

Cruciadele în Europa şi cavalerii teutoni

Cruciaţii au luptat şi împotriva ereticilor din Europa. După convertirea forţată a prusienilor baltici, cavalerii teutoni întemeiază un stat militaro-monastic puternic în regiunea baltică.

Cruciadele au avut loc atât în Europa, cât şi în Orientul Apropiat. Un exemplu de astfel de cruciadă este Reconquista împotriva musulmanilor din Peninsula Iberică şi campaniile împotriva grupurilor considerate eretice, cum ar fi albigenzii din sudul Franţei (*pag. 177*) şi husiţii din Boemia (*pag. 204*).

De asemenea, forţele militare au fost angajate în misiuni evanghelice în regiunile necreştine. Papa Eugen III a binecuvântat nu doar a doua cruciadă în Ţara Sfântă, ci şi pe cea din anul 1147 împotriva venzilor şi a slavilor din nordul Germaniei, condusă de Henric Leul, duce de Saxonia, cu toate că în mintea multor prinţi germani care au luat parte la ea avea prioritate expansiunea teritorială, şi nu activitatea misionară.

Din cauza faptului că prusienii baltici sau pruşii ❷ care trăiau pe coasta dintre râurile Vistula şi Neman au opus rezistenţă încercărilor poloneze de a-i cuceri şi converti, cavalerii teutoni ❻ au fost chemaţi în ajutor în 1226. În *Bula de Aur* de la Rimini ❸, împăratul Frederic II le dăruia în posesiune teritoriile pe care aveau să le cucerească. Prima cruciadă împotriva prusienilor a început în 1231 sub marele maestru Hermann von Salza. În anul 1237, acesta a combinat ordinul din care făcea parte cu cel al cavalerilor livonieni, fondat în 1202 la Riga. În anul 1283, cavalerii teutonii cuceriseră şi creştinaseră deja toată regiunea, care a luat numele de Prusia, după numele locuitorilor pruşi. Toată regiunea baltică, cu excepţia Lituaniei, aparţinea atunci cavalerilor teutoni, care şi-au ridicat aici propriul stat. Conducătorul ordinului era marele maestru, ales de un cartier general; după 1309, acesta locuia la Marienburg ❹. Maeştrii şi comandanţii provinciilor administrau cartierele ordinului. Fraţii vitregi, populaţia comună, se aflau ierarhic sub fraţi, care erau cavaleri şi preoţi. Patricienii germani ai oraşelor, ca şi aristocraţia germană şi poloneză stabilită aici reprezentau clasa superioară. Ţăranii prusieni nu aveau privilegii, spre deosebire de numeroşii colonişti germani. Comerţul cu Liga Hanseatică a adus prosperitate.

1 Albert de Brandenburg, ultimul mare maestru al Ordinului cavalerilor teutoni, pictură, sec. XVI

3 *Bula de Aur* a lui Frederic II, sec. XIII

Ultimii din regiune convertiţi la creştinism au fost lituanienii. Ei au trecut la creştinism după unirea cu Polonia în anul 1386, fapt care a făcut inutil prozelitismul, care era scopul principal al existenţei ordinului. Mai mult, statul format de acest ordin se vede prins în strânsoarea unui duşman puternic, statul polono-lituanian. După înfrângerea decisivă din 1410 în bătălia de la Grunwald ❺ şi ca urmare a celor două Tratate de la Torun din 1411 şi 1466, ordinul este obligat să accepte pierderile teritoriale (*pag. 203*). În 1525, ultimul mare maestru, Albert de Brandenburg ❶, secularizează teritoriile rămase ale ordinului şi declară Regatul Prusiei un fief al regelui polonez.

2 *Pruşii îl ucid pe misionarul Adalbert de Praga în 997*, gravură în lemn, cca 1900

4 Castelul Marienburg în vestul Prusiei, Polonia, cca 1272

5 *Bătălia de la Grunwald*, pictură, sec. XIX

6 Cavaler teuton

1103 | Pacea imperială de la Mainz
1147 | Cruciada împotriva venzilor
1202 | Înfiinţarea Ordinului cavalerilor livonieni
1215 | Al Patrulea Conciliu de la Lateran
1226 | *Bula de Aur* de la Rimini
1283 | Cavalerii teutoni îi cuceresc pe pruşi

Persecutarea evreilor în Europa

În perioada cruciadelor, evreii nu sunt supuşi unei campanii directe de exterminare, ci persecuţiei şi discriminării.

În Europa medievală, antisemitismul era foarte răspândit. Evreii erau stigmatizaţi drept „ucigaşi ai lui Hristos“. Persistau acuzaţiile de ucidere rituală ❽ şi desacralizare a Sfântului Duh. În anul 1215, în cadrul celui de-al patrulea Conciliu de la Lateran se solicită o lege specială care să reglementeze portul evreilor ❼. Interzicerea deţinerii de proprietăţi şi a apartenenţei la bresle îi limitează pe evrei la comerţul cu textile. Din cauza faptului că creştinilor le era interzis să împrumute bani cu dobândă, evreii găsesc o altă sursă de venit în tranzacţiile comerciale încheiate cu aceştia, ceea ce va duce la un nou val de prejudecăţi împotriva cămătarilor evrei.

7 *Acoperământ ebraic tradiţional*, ilustraţie, sec. XIV

În atmosfera fanatismului religios declanşat de cruciade încă de la începutul sec. XII, ura şi invidia izbucnesc repetat împotriva evreilor, sub forma pogromurilor frecvente în care evreii sunt torturaţi şi ucişi, bunurile lor fiind furate şi distruse. Al doilea val de persecuţii are loc odată cu răspândirea ciumei, în anul 1347, când evreii sunt acuzaţi că ar fi otrăvit fântânile. Doar pe teritoriul Germaniei în această perioadă sunt distruse peste 350 de comunităţi evreieşti ❾.

Evreii nu au o soartă mai bună nici în alte regiuni. În anul 1290, regele Eduard II îi alungă pe toţi evreii din Anglia; în 1394 evreii sunt obligaţi să părăsească Franţa ❿, din cauza presupuselor crime ritualice împotriva creştinilor. Evreii care trăiau relativ în pace sub stăpânire musulmană în Peninsula Iberică sunt fie expulzaţi, fie obligaţi să se convertească în timpul şi mai ales după încheierea Reconquistei în 1492. În final, considerându-se că nici măcar prin convertirile forţate evreii nu sunt demni de încredere, aceştia au fost alungaţi definitiv.

Orientate iniţial către menţinerea ordinii publice, legile sunt aprobate treptat pentru protecţia evreilor. Un exemplu este pacea imperială de la Mainz din 1103 a împăratului Henric IV, prin care evreii se numărau printre cei care aveau nevoie de protecţie, pentru că nu deţineau statutul de oameni liberi, nu aveau voie să poarte arme şi nu se puteau apăra. Conducătorii îi iau pe evrei sub protecţia lor, acceptându-i cu uşurinţă drept colonişti şi negustori (*pag. 203*), pentru a primi dări mari ⓫ din partea acestora,

8 *Presupusa sacrificare rituală a unui băiat de către evrei, 1475*, gravură, sec. XV

9 Baie rituală ebraică (*mikvah*) în Friedberg, Germania, construită în cca 1260

Din cronica lui Salomo bar Simson:
Un cruciat vorbind despre persecutarea evreilor

„Vedeţi, noi suntem pe un drum lung către mormânt (al lui Hristos) şi pentru a ne răzbuna pe adepţii islamului, cu toate că printre noi se află evrei, ai căror strămoşi l-au ucis şi l-au crucificat... Să ne răzbunăm pe ei şi să-i ştergem dintre popoare... sau să-i facem să ne accepte credinţa“.

Arderea evreilor ca eretici, gravură în lemn, sec. XV

10 *Evrei arşi pe rug în Franţa*, pictură, cca 1410

11 Cimitir evreiesc în Praga, Cehia

1290 | Toţi evreii sunt expulzaţi din Anglia
1394 | Toţi evreii sunt expulzaţi din Franţa
1410 | Bătălia de la Grunwald
1411 | Primul tratat de la Torun
1466 | Al doilea tratat de la Torun
1492 | Expluzarea tuturor evreilor din Peninsula Iberică
1525 | Secularizarea Prusiei

RĂSPÂNDIREA ISLAMULUI 622 - CCA 1500

Imediat după moartea lui Mahomed, succesorii săi, califii, încep organizarea unui imperiu care se extinde rapid. La începutul sec. VIII, oştirile musulmane cuceriseră deja o zonă care se întindea din Spania, în vest, până în Pakistan, în est. Însă, din cauza schismelor religioase rezultate din disputele privind succesorii legitimi ai lui Mahomed, după anul 800 stăpânirea islamică începe să se dividă în dinastii regionale autonome. Din punct de vedere politic, islamul timpuriu este dominat în principal de arabi şi perşi, însă, după sec. X, poporul turc islamizat şi, după secolele XII-XIII, triburile berbere din vest şi mongolii din est devin forţele cele mai importante.

1 Marea Moschee de la Mecca, cu Kaaba, altarul principal al musulmanilor

Mahomed şi „califii cei drepţi"

Mahomed instituise deja organizarea politică a islamului, iar în timpul primilor săi succesori, „califii cei drepţi", este iniţiată prima campanie victorioasă de expansiune.

Profetul Mahomed a formulat învăţăturile islamului şi, în acelaşi timp, a fost conducătorul politic al comunităţii. După *Hegira*, emigrarea la Medina, din 622, Mahomed elaborează strategia de atac ❷ şi sistemul de apărare ale comunităţii musulmane (*umma*), alungă triburile evreieşti, iar în anul 630, aproape fără violenţă, cucereşte Mecca ❶, declarând Kaaba altarul principal al islamului.

Mahomed moare la 8 iunie 632 la Medina ❸, fără să numească un succesor; astfel, au fost aleşi patru „califi drepţi", unul după altul, din cercul său intim. Primii doi erau socrii Profetului, iar ultimii doi, ginerii săi.

3 Reprezentarea moscheei principale de la Medina, cu mormântul lui Mahomed, placă de ceramică

Abu Bakr ❹, primul conducător musulman după moartea Profetului, ţine comunitatea unită prin puterea autorităţii sale. Sub conducerea lui, unele zone din Yemen sunt aduse sub stăpânire islamică. Succesorul său, Omar I ibn al-Hattab avea să fie adevăratul întemeietor al Imperiului Islamic. În anul 637, Omar consolidează organizarea internă a imperiului prin garnizoane militare, redistribuirea pământurilor, pensii şi perceperea unor impozite de la cei de altă credinţă. Între anii 635-637, generalii săi cuceresc toată Siria şi Palestina, inclusiv Damascul şi Ierusalimul, dar şi Imperiul Persan Sassanid. Apoi, între anii 639-641, subjugă Egiptul, iar între 640-644, Irakul. Succesorul său, Uthman, se dedică în principal politicii interne, iar în anul 653 compilează *Coranul* ❺ în forma sa actuală. În anul 647, armatele musulmane avansează în vest spre Tripolitania (Libia de astăzi), iar în 682 tot nordul Africii se afla deja sub stăpânire islamică.

Al patrulea calif, Ali ❻, era vărul şi ginerele Profetului, fiind considerat de şiiţii musulmani drept adevăratul succesor (*imam*) al Profetului. Era un conducător drept şi viteaz, însă în politică lua cu greu hotărâri şi era mult prea precaut. În timpul conducerii sale au loc primele împărţiri ale comunităţii islamice. El pierde lupta împotriva Omeiazilor. Conducerea acestor „califi drepţi" este considerată în tradiţia sunnită drept „epoca de aur" a unei domnii pe placul lui şi a comunităţii islamice.

5 Pasaj din *Coran* scris de mână, probabil din sec. VIII

2 *Bătălia de la Badr din 624: victoria musulmanilor asupra locuitorilor din Mecca*, miniatură, cca 1594-1595

4 *Mahomed şi Abu Bakr se ascund de prigonitori într-o peşteră*, miniatură turcească, sec. XVII

6 *Mahomed cu fiica sa, Fatima, vărul şi ginerele său Ali ibn Abi Talib şi nepoţii săi al-Hassan şi Hussein*, miniatură, sec. XVIII

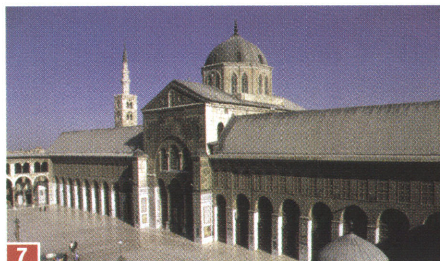
622 | Emigrarea lui Mahomed la Medina
630 | Venirea lui Mahomed la Mecca
8 iunie 632 | Moartea lui Mahomed
Iunie 632 | Primul calif, Abu Bakr
634 | Al doilea calif, Umar I
635–637 | Cuceriri extinse în Orientul Apropiat
După 637 | Îmbunătăţirea organizării interne

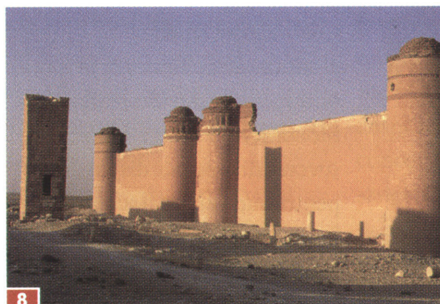
Califatul Omeiazilor

În anul 661, Omeiazii întemeiază un califat ereditar și încep răspândirea rapidă a islamului către est și vest de Damasc. În anul 750 sunt înlăturați de Abbasizi.

Stăpânirea dinastiei Omeiade începe în anul 657, când califul Ali pierde bătălia de la Siffin împotriva guvernatorului sirian rebel Muawiya. După asasinarea lui Ali în 661, Muawiya, care în anul 658 controla deja o mare parte a teritoriului musulman, pune bazele califatului familiei sale. Stabilește capitala la Damasc, unde era construită magnifica Mare Moschee ❼. Locurile pustii din Siria ❽ și Iordania serveau drept zone de odihnă sau drept spații de agricultură. Între anii 674-678 trupele islamice avansează pe teritoriul bizantin și pentru prima dată asediază Constantinopolul. În anul 680 sub Yazid I, este ucisă lângă Karbala, familia nepotului Profetului, al-Husayn, eveniment care a inițiat mișcarea șiită. În 685 Abd al-Malik începe stabilizarea structurilor politice ale Imperiului Omeiad. Intenționa să facă din Ierusalim noul centru politic și cultural al regatului său, construind aici Domul Stâncii ❾ între 691-692.

Al doilea val al expansiunii islamice începe sub al-Walid I. În anul 711, arabii și berberii islamici conduși de generalul Tariq trec din Africa spre Gibraltar în Spania, distrug Imperiul Vizigot de la Toledo și în scurt timp cuceresc toată Peninsula Iberică, până în Asturia. Curând înaintează în sudul Franței, însă în 732 sunt respinși la Tours și Poitiers de către francii ⓫ conduși de Carol Martel.

7 Marea Moschee a Omeiazilor din Damasc, Siria, construită în sec. VIII

8 Qasar al-Hair ash-Sharki, în deșertul sirian, construită începând cu 729 sub califul Hisham

Între 694-711 trupele arabe avansează în sudul Persiei, în Pakistanul de astăzi, iar în 704 cuceresc Afghanistanul, Buhara și Samarkandul, dar și Valea Indului până la Multan. În 724, Transoxiana și Tașkentul cad victime forțelor islamice.

Între anii 717-718 trupele succesorilor lui al-Walid asediază din nou Constantinopolul și jefuiesc în mod regulat regiunea bizantină a Asiei Mici. Califul Hisham se dovedește un expert în probleme administrative, recâștigând controlul asupra berberilor și noilor musulmani revoltați, prin distribuirea de monede ❿, finanțarea clădirilor publice și a rezervelor de apă ale orașelor. De asemenea, promovează cultura, artele și educația. Între anii 749-750, distrugerea sângeroasă a Califatului Omeiazilor de către Abbasizi, înrudiți cu familia Profetului, a fost facilitată de revoltele care au avut loc sub succesorii lui Hisham și de luptele pentru tron din interiorul dinastiei conducătoare.

Tragedia de la Karbala

După abdicarea fratelui său mai mare al-Hassan, al-Husayn, fiul mai mic al lui Ali, este recunoscut de șiiți ca al treilea imam și conducător drept. În 680 locuitorii din al-Kufa îl conving să se ridice împotriva stăpânirii Omeiade. În timpul unui marș prin deșert, Husayn și 72 de membri ai familiei sale sunt înconjurați de trupele califului Yazid, fiind înfometați și uciși. Tragedia de la Karbala din data de 10 muharram 680 (octombrie după calendarul european) este comemorată de șiiți în cadrul festivalului Ashura, cu piese de teatru și procesiuni de autoflagelare.

sus: *Pregătiri pentru bătălia de la Karbala*, miniatură turcească

9 Moscheea lui Omar sau Domul Stâncii, în Ierusalim, construită între 688-691

10 Monede de argint bătute de Omeiazi

11 Bătălia de la Tours și Poitiers din 732

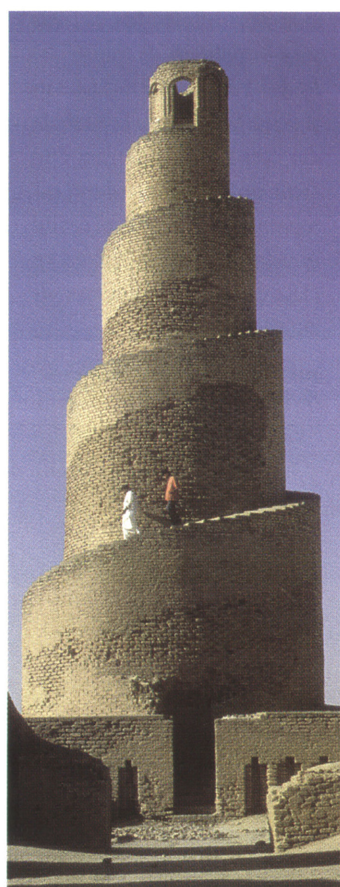
Cca 653 | Prima versiune oficială a *Coranului* **657** | Domnia Omeiazilor **680** | Asasinarea lui Husayn **749–750** | Înlăturarea Omeiazilor de către Abbasizi

644 | Al treilea calif, Uthman **656** | Al patrulea calif, Ali **661** | Damascul devine reședință regală **732** | Victoria lui Carol Martel asupra lui Tariq

Dinastia Abbasidă timpurie

După înlăturarea Omeiazilor, Abbasizii preiau conducerea califatului şi transformă Bagdadul în centrul lumii islamice. Însă, în sec. IX, era deja vizibil un declin rapid al puterii.

Al-Mansur (754–775) este fondatorul Imperiului Abbasid. După ce securizează Califatul Abbasid prin exterminarea, de către fratele său Abu l-Abbas („cel Sângeros"), a tuturor Omeiazilor, cu excepţia prinţului Abd al-Rahman (*pag. 230*), duce lumea islamică la o perioadă de vârf. În anul 762 stabileşte noua capitală la Bagdad, la graniţa dintre lumea arabă şi cea persană, aceasta devenind centrul cuturii, ştiinţei şi artei islamice şi un oraş comercial prosper în secolele următoare. Fiul său al-Mahdi stabileşte domnia dinastică şi absolută a califilor, cu islamismul sunnit drept religie de stat. Suprimă revoltele interne, însă pierde Spania, unde în anul 756 se întemeiase un califat independent la Córdoba.

4 Minaretul Marii Moschei de la Samaria, construită în anul 859

1 Harun ar-Raşid

Harun ar-Raşid ❶, ❷, fiul lui al-Mahdi, a fost un bonvivant, fiind cunoscut din poveştile celor *1001 de nopţi*. În timpul domniei sale, imperiul ajunge la o primă înflorire maximă. Cu toate acestea, distanţa dintre calif şi popor se adâncea din ce în ce mai mult. Familia de viziri Barmakid, care administrează cu înţelepciune imperiul, conduce guvernul până în anul 803.

Lupta pentru putere dintre fiii lui Harun este câştigată în anul 813 de către al-Mamun. Acesta ridică la nivel de doctrină de stat învăţăturile raţionaliste ale Mutaziliţilor, care promovau originea divină a *Coranului*. De asemenea, în anul 830 creează un centru intelectual odată cu înfiinţarea unei mari biblioteci, *Casa Ştiinţelor* din Bagdad. Ordonă traducerea scrierilor cărturarilor şi filozofilor Greciei antice, făcându-le astfel accesibile pentru europeni. Al-Mamun, apoi succesorii acestuia, încep să se folosească de serviciile trupelor de mercenari turci convertiţi la religia islamică sunnită.

În anul 836, al-Mutasim mută capitala şi gărzile turceşti de la Bagdad (care începuse să fie zguduit de conflictele dintre populaţie şi trupele turceşti) în noul oraş Samaria ❸, ❹. Credinciosul fanatic al-Mutawakkil limitează în timpul domniei sale (847-861) influenţa filozofilor şi a Mutaziliţilor. Sub succesorii acestuia, disputele pentru succesiune şi schimbarea frecventă a califilor duc la slăbirea puterii centrale. Capitala revine la Bagdad în anul 883, însă conducerea autonomă locală, dezvoltată după anul 800, slăbeşte, iar declinul imperiului se accentuează. Aceşti califi slabi, care treceau din ce în ce mai mult sub controlul comandanţilor militari turci, devin o elită puternică sub califii din sec. X.

2 Solii lui Harun ar-Raşid în audienţă la Carol cel Mare

3 Ornamente din stuc din Qasar al-Achiq („castelul îndrăgostiţilor"), construit la sfârşitul sec. IX

Centrele islamice ale ştiinţelor

Avicenna (în arabă: *Ibn Sina*)

În Bagdad şi în alte centre islamice ale ştiinţelor a fost adoptată şi dezvoltată moştenirea Antichităţii greceşti, fapt ce a permis un progres mai mare decât în Occident. Cele mai mari realizări au fost făcute în domeniile matematicii, astronomiei, medicinii şi opticii. De asemenea, s-a dezvoltat filozofia graţie cărturarilor al-Kindi şi Ibn Sina (Avicenna), ambii având un impact semnificativ asupra Renaşterii în Europa. Timp de secole, textele cărturarilor islamici au reprezentat canonul ştiinţific.

762 Bagdadul devine capitală regală | **786–809** Califul Harun ar-Raşid | **830** Înfiinţarea *Casei Ştiinţelor* | **836** Samaria devine noua capitală | **846** Aghlabizii jefuiesc Roma | **932** Renaşterea califatului sub Buizi

Sfârşitul Califatului Abbasid

În sec. IX, slăbirea puterii Abbasizilor favorizează autonomia regatelor locale şi contra-califatul şiit al Fatimizilor. Califatul se sfârşeşte odată cu invazia mongolă.

Cele mai multe regate locale care s-au dezvoltat sub Abbasizi s-au dovedit puternice din punct de vedere politic, transformându-şi curţile în centre culturale independente. Aghlabizii (800-909), care domneau în estul Algeriei, în Tunisia ❻ şi în Tripolitania, colonizează sudul Italiei şi Sicilia şi jefuiesc Roma în anul 846, în timp ce Tulunizii ❼ (868-905) şi Ikşiidizii (935-969) domnesc în Egipt, Siria şi Palestina. Tahirizii (821-873) din nord-estul Persiei (Korasan) şi Safarizii (861/67-903) din Afghanistan şi din unele zone din Transoxiana devin independenţi, însă sunt înlăturaţi de Samanizii din Samarkand (*pag.* 230). Maghrebul şi Spania ies de sub controlul Bagdadului (*pag.* 230).

5 Fragment din *Coran* scris de mână, manuscrisul Kufi din Marea Moschee din Kairouan, sec. X

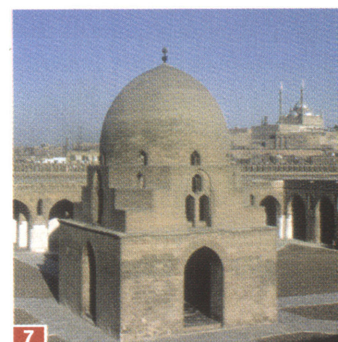
Şiiţii Fatimizi devin cea mai mare provocare a Bagdadului, odată cu înaintarea acestora din Tunisia, unde îşi stabiliseră capitala la Kairouan ❺, ❽. Fatimizii cuceresc Egiptul în anul 969, preiau controlul asupra Siriei şi ridică un contra-califat în noul oraş Cairo ❾. Pentru a menţine unitatea regatului, fondatorul Fatimizilor, Ubayd Allah al-Mahdi profită de aşteptările şiite de salvare. Succesorii săi, al-Muizz şi al-Aziz transformă Cairo într-un centru ştiinţific şi cultural, iar odată cu Moscheea al-Azhar ❿ înfiinţează un centru al misionarismului şiit (astăzi şcoala sunnită cea mai importantă de teologie islamică).

Excentricităţile religioase ale califului al-Hakim duc la tulburări, iar între anii 1017-1021 la înfiinţarea unei comunităţi religioase a Druzilor, care îl venerau ca zeu. Între anii 1036-1037, Imperiul Fatimid, care trecea printr-un declin economic, pierde Siria în favoarea Selgiucizilor (*pag.* 232). În 1171, sultanul Aiubid Saladin îndepărtează Califatul Fatimid (*pag.* 233) datorită schismei religioase şi politice din anul 1094. Din această schismă s-a desprins şi secta Asasinilor, cunoscută pentru atacurile sale sângeroase.

Între timp, începând cu anul 932, califii din Bagdad deveniseră marionetele dinastiei militare şiite a emirilor Buizi, care restabilesc puterea califatului şi resuscitează cultura persană. Cel mai important dintre Buizi, Adud al-Dawlah, emir al Bagdadului între anii 977-983, subordonează întregul Iraq. Între anii 1056-1062, Kerman, ultimul din dinastia Buizilor din Bagdad, este îndepărtat de Selgiucizi. Califii devin pioni ai Selgiucizilor şi ai Horezm-şahilor (*pag.* 232, 235). Reuşesc să-şi restabilească suveranitatea sub an-Nasir şi al-Mustansir, care construieşte Mustansiriya Madrassa în Bagdad. Ultimul calif, al-Mutasim, refuză să se predea mongolilor care avansau şi moare în anul 1258 împreună cu mii de supuşi, în timpul atacului invadatorilor asupra Bagdadului.

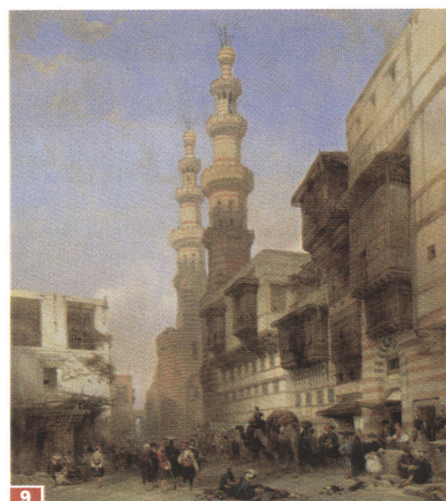
6 Ribat, fortăreaţă din Soussa, Tunisia, construită la sfârşitul sec. VIII

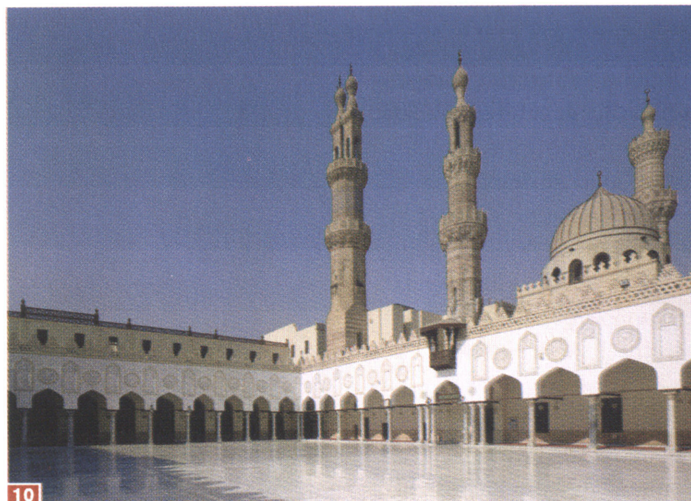
7 Moscheea lui Ibn Tulun din Cairo, curtea interioară cu fântână, construită în 876

8 Marea Moschee din Kairouan, Tunisia, construită prima dată în 672, lărgită şi reconstruită în sec. VII

9 Bab Zuweila, poarta oraşului în Cairo, sec. XI

10 Moscheea Al-Azhar, Cairo, universitate musulmană din 998

969 | Fatimizii cuceresc Egiptul
1017–1021 | Înfiinţarea druzilor
1036–1037 | Selgiucizii cuceresc Siria şi Palestina
1056–1062 | Buwayhizii sunt alungaţi din Bagdad
1171 | Sfârşitul Califatului Fatimid
1258 | Sfârşitul Califatului Abbasid

Emiratul/Califatul de Córdoba

După cucerirea islamică, Omeiazii spanioli duc imperiul spre o perioadă de înflorire politică şi culturală. În anul 929, Abd al-Rahman III ia titlul de calif.

După cucerirea unor regiuni extinse din Peninsula Iberică (începând cu 711) de către trupele arabe şi berbere, provincia Andaluzia este condusă de guvernatori ai califilor Omeiazi. După înlăturarea acestora de către Abbasizi, singurul prinţ Omeiad supravieţuitor, Abd al-Rahman I, înfiinţează în anul 756 un emirat autonom la Córdoba ❹. Al-Andalus se bucură de o perioadă de înflorire economică, datorită excelentei administrări

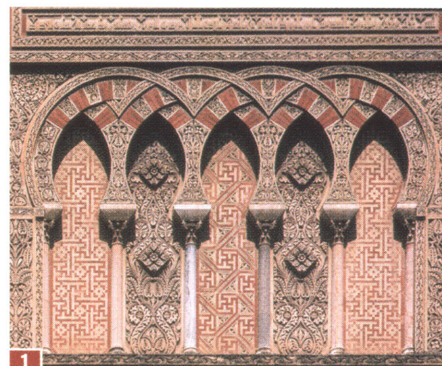

3 Cutie de fildeş în stil omeiad, de la Medina az-Zahara, oraşul-palat de lângă Córdoba

a statului, a sistemelor de irigare, a tehnicilor de cultivare avansate şi a relaţiilor comerciale cu Africa şi Orientul. Această creştere economică a fost însoţită de o înflorire artistică ❸ şi ştiinţifică. Córdoba devine un loc religios important, datorită Marii Moschei La Mezquita ❶, ❷. Imensul palat-oraş Medina az-Zahara este construit la intrarea în oraş, în timpul domniei lui Abd al-Rahman III.

Abd al-Rahman I şi fiul său Hisham I consolidează puterea şi avansează de mai multe ori în sudul Franţei. În timpul domniei lui Abd al-Rahman II (822-852) are loc orientalizarea oraşelor şi rafinarea manierelor la curte. Conducătorul şi aristocraţia erau poeţi şi patroni ai artelor. Curând, Córdoba avea să concureze cu Bagdadul şi Samaria pentru titlul de centru al lumii islamice. Sub succesorii săi, puterea centrală începe să-şi piardă autoritatea. Conducătorii locali, cum ar fi familia Hafsun din Bobastro, care controlau o mare parte din Spania, limitează puterea emirului. La fel procedează şi regii creştini a căror putere era din ce în ce mai mare şi care înaintau spre sud din bazele lor din nordul Spaniei (Asturia, León şi Castilia).

Spania islamică atinge apogeul politic sub Abd al-Rahman III. Acesta restabileşte puterea pierdută, iar după anul 920 aduce tot vestul Maghrebului sub controlul său şi oferă imperiului o administraţie civilă şi militară foarte bine organizată. În anul 929 se proclamă calif şi pune bazele unui al treilea califat, alături de cele din Bagdad şi Cairo. Fiul său erudit, al-Hakam II, construieşte una dintre cele mai mari biblioteci ale timpului şi dezvoltă filozofia, ştiinţele şi artele. Generalul al-Mansur devine regentul lui Hisham II, care la moartea tatălui său era minor. Al-Mansur restabileşte puterea militară a imperiului în cele peste 50 de campanii împotriva creştinilor, iar în anul 997 cucereşte Fes şi oraşul de pelerinaj creştin Santiago de Compostela. Fiul său, Abd al-Malik preia puterea, însă după anul 1009 califatul se prăbuşeşte în războaie civile şi dispute între conducătorii semiautonomi. Ultimul calif, Hisham III, moare în anul 1031, iar califatul se divide în oraşe-stat islamice autonome (*taifa*) care ulterior sunt cucerite de puterile din nord.

1 Faţada dinspre răsărit a Marii Moschei La Mezquita din Córdoba, Spania, construită între 785–990, folosită drept catedrală după 1236

2 Interiorul din La Mezquita, Córdoba, Spania

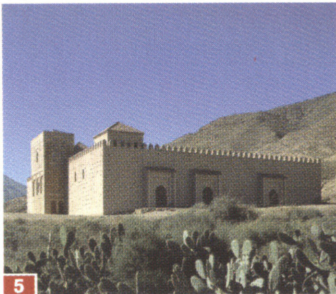
4 Córdoba, cu podul de peste Guadalquivir şi Marea Moschee cu catedrala construită mai târziu

19 iunie 710 | Bătălia de la Guadalete
720 | Cucerirea Narbonnei
756 | Întemeierea emiratului Córdobei
795 | Construirea Marii Moschei din Córdoba
929 | Califatul lui Abd al-Rahman III
936 | Construirea palatului-oraş Medina az-Zahara
985 | Cucerirea Barcelonei

Islamul în Spania şi în Maghreb

Slăbirea politică a arabilor în Spania duce la ascensiunea dinastiilor Berbere, care ajung din Maroc în Spania. În timp ce islamul era obligat să se retragă în Spania, Berberii revendică Maghrebul.

Între anii 1013-1091 al-Andalus se divide în 26 de state mici (*taifa*), conduse de dianstii Arabe sau Berbere. Între timp, Almoravizii, războinici de la graniţa berberă, îşi întăresc puterea în anul 1060, iar în anul 1082 înaintează din Marrakech către Alger. Chemaţi în sprijinul regilor locali ai Spaniei islamice împotriva creştinilor din nord, Almoravizii, care începuseră construirea unui imperiu în Maroc, îi înfrâng pe creştini, însă preiau ei controlul asupra Spaniei, iar între anii 1090-1094 desfiinţează micile regate.

5 Moscheea din Tinmal, Maroc, construită în timpul Almohazilor în 1153-1154

Începând cu 1124, în Tinmal ❺, Maroc, se dezvoltă opoziţia, sub forma unei mişcări de masă strict ascetice, almohazii, sub conducerea predicatorului Ibn Tumart. În 1147, conducătorul lor, Abd al-Mumin, înlătură stăpânirea Almoravidă din Marrakech şi Sevilla ❻. În anul 1160 acesta absorbise deja în imperiul său aproape tot Maghrebul, inclusiv Algeria, Tunisia şi anumite părţi din Tripolitania. Almohazii pun capăt toleranţei religioase a conducătorilor musulmani din Spania şi restricţionează gândirea liberă care permitea credinţa ortodoxă. După succesele militare iniţiale din Spania, în 1212 acestia

6 Torre del Oro, turn fortificat din Sevilla, Spania, construit în 1220

şi conduceau în fostele teritorii Almohade din Tunisia, estul Al-

Evul Mediu

Secol

din partea creştinilor la Las Navas de Tolosa, iar după 1224-1232 sunt folosesc titlul de calif. Sub Hafsizi, Tunisul devine centrul comerţului

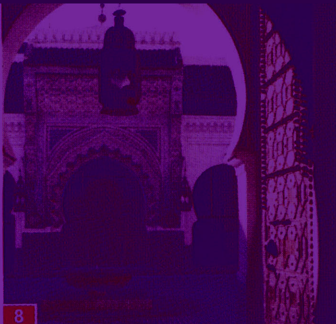
XV

subjugaţi de foştii prinţi vasali din Spania. Curând creştinii mediteraneean în Maghreb.

cuceresc toată Spania, cu excepţia emiratului Nasrid al Granadei ❾, fondat în anul 1232, care avea Alhambra ❼ ca centru al puterii. Această ultimă fortăreaţă maură rezistă până în 1492, când regii catolici îl alungă pe ultimul conducător, Mohamed XI şi elimină musulmanii din vestul Europei.

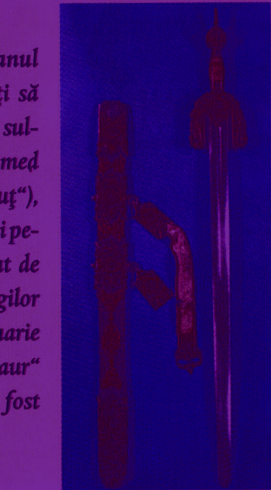
În anul 1269, dinastia Berberă a Merinizilor pune punct dominaţiei Almohade din Maroc şi rămâne la putere timp de 200 de ani, până în 1465. Ea îşi stabileşte reşedinţa la Fes ❽, unde se construiesc moschei şi şcoli islamice (*madrassa*) şi îşi extinde puterea peste Alegria. Hafsizii din Tunis rivalizau cu Merinizii (1229/1236–1574)

ntre 1231-1492; în stânga, faimoasa

8 Moscheea Kairaouine din Fes, Maroc, ridicată în sec.IX

7 Alhambra din Granada, reşedinţa Nasrizilor î Curte a leilor în centrul domeniului palatului

9 *Bătălia de la Higueruela de la 1 iulie 1431 dintre Ioan II de Castilia şi Nasrizii din Granada, Spania, frescă, sec. XVI*

anul gaţi să ul sul- hamed nicuţ"), nei pe- ngat de regilor anuarie maur" A fost

Mohamed XI

Asediaţi de forţele creştine, dup 1431 Nasrizii din Granada sunt obli plătească tribut regilor Castiliei. Ultin tan, Abu Abdallah Muhammad, (Mo XI), în Spania numit Boabdil („regele n a domnit între 1482-1492, cu excepţia u rioade (1483-1487) în care a fost alu unchiul său. Rezistă cu greu înaintări catolici, cărora le lasă Granada la 2 i 1492. Acest „adio din partea ultimulu a fost de multe ori reprezentat artistic exilat în Maroc şi a murit în 1527.

dreapta: Pumnalul lui Boabdil

órdobei | **1124** Apariţia Almohazilor | **1232** Întemeierea emiratului Granadei | **1031** Sfârşitul califatului C

tella | **1082** Berberii cuceresc Algerul | **1212** Bătălia de la Las Navas de Tolosa | **1492** Expulzarea ultimului sultan Boabdil | **997** Cucerirea oraşului Santiago de Compos

Imperiul Selgiucid

Marii Selgiucizi își unifică teritoriile într-un „stat sunnit", condus oficial de un calif. După prăbușirea Imperiului Selgiucid, din dinastie rămâne doar o ramură minoră, în Anatolia.

Triburile turcești islamizate preiau puterea în Orientul Mijlociu, odată cu ascensiunea Marelui Sultanat Selgiucid. Selgiucizii, care își iau numele de la legendarul întemeietor al tribului, Selgiuc, se stabilesc inițial în Transoxiana și urmează o religie cu practici șamanice. În 960 se convertesc la islamismul sunnit, sub influența perșilor samanizi. După împărțirea lor în mai multe triburi, aceștia înaintează dinspre Nishapur și, după victoria asupra Ghaznavizilor (*pag. 234*) sub conducerea lui Toghrul Beg, cuceresc vestul Iranului (1042), avansează spre Shiraz (1052) și preiau controlul asupra Azerbaidjanului și Kuzestanului în anul 1054. În 1055, Toghrul Beg cucerește Bagdadul, îl eliberează pe calif de sub „conducerea protectoare" a Buiavizilor șiiți și îi ia locul ca sultan. Nepotul său, Alp Arslan, preia puterea în 1063, creează Marele Imperiu Selgiucid, împreună cu vizirul său excepțional, omul de stat și filozoful Nizam al-Mulk. În 1071 obține o victorie importantă asupra Fatimizilor, recucerind orașul Alep de la Bizanț ❶ la Manzikert. După asasinarea lui Alp Arslan în anul 1072, Nizam rămâne figura dominantă sub fiul acestuia, Malik Șah I. În anul 1092, Nizam devine prima victimă a atacurilor criminale ale Asasinilor.

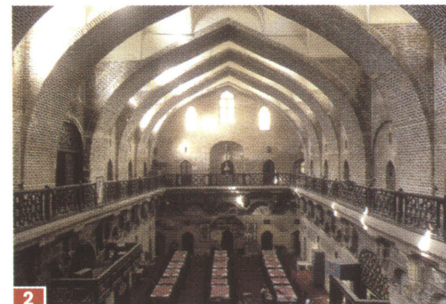
Deoarece nu aveau nici o autoritate religioasă, selgiucizii, acum stăpânitori ai întregului

3 Mausoleul sultanului Sandjar, probabil sala de recepții din palatul din Merv, Turkmenistanul de azi, sec. XII

Orient arab, cu excepția sudului extrem al Peninsulei Arabia, acționau drept „conducători ai pământurilor din est și vest, înnoitori ai islamului" ❸ (titlu pe care îl luase Toghrul Beg în 1062), în numele califului. Creează un imperiu extins și puternic, cu o administrare excepțională, legat prin drumuri sigure, căi comerciale ❺ și caravanseraiuri primitoare ❷, din Asia Centrală, de-a lungul Persiei, până în Iraq. Rețeaua de școli (*madrassa*) pentru educație generală și pentru învățăturile islamice și „statul sunnit" integrat serveau la instruirea eficientă a viitoarei elite administrative.

Marele Imperiu Selgiucid se dezintegrează în urma luptelor pentru succesiune de după Malik, iar în 1157 este distrus de Hozemșahii (*pag. 235*). Însă, o ramură Selgiucidă își obținuse independența în Anatolia în anul 1078. Sultanul de aici, Qilich Arslan II, oscilează între cruciați și bizantini și creează un stat bine organizat și stabil din punct de vedere militar, cu capitala la Konya ❹. Ala ad-Din Kay-Qubad I a fost sultanul cel mai important, domnind între 1219-1237. După 1242, mongolii care înaintau spre vest măresc presiunea, iar Selgiucizii sunt înfrânți în anul 1279 în lupta împotriva Ilkhanilor, succesorii mongolilor în Persia. Masud II, ultimul sultan al Selgiucizilor din Anatolia, moare în anul 1308.

1 Bătăliile dintre Bizantini și Selgiucizi în sec. XI, ilustrație dintr-o carte bizantină

2 Fost caravanserai la Bagdad, construit în 1358

4 Ince Minare Medrese în Konya, Turcia

5 Podul Cobandede, parte din drumul comercial al mătăsii, construit de Selgiucizi, Anatolia, Turcia, sec. XIII

6 Mozaic din faianță în Moscheea de la Isfahan, Iran

1042 | Selgiucizii cuceresc vestul Iranului
1055 | Toghrul I Beg capturează Bagdadul
1063 | Sultanatul lui Alp Arslan
1071 | Bătălia de la Manzikert
1092 | Asasinarea vizirului Nizam al-Mulk
1157 | Expulzarea Selgiucizilor
1171 | Saladin îi înlătură pe Fatimizi

Aiubizii şi Mamelucii

Perioada cruciadelor a favorizat ascensiunea dinastiilor militare în Orientul Mijlociu. Sultanul Saladin devine cel mai important general al islamului. Este urmat de conducătorii Mameluci.

Selgiucizii nu reuşesc să aducă sub controlul lor dinastiile locale din Palestina, Siria şi nordul Iraqului. O dinastie kurdă realizează prima unitate politică a regiunii, sub fondatorul acesteia, Saladin ❼, unul dintre oamenii de stat şi cuceritorii cei mai importanţi ai Islamului.

Saladin (Salah ad-Din) era la început un conducător militar al Fatimizilor, însă îi înlătură pe aceştia în 1171 şi reinstituie sunnismul în zonă. După o succesiune rapidă de victorii, cucereşte Tripoli (1172), Damasc (1174), Alep (1183) ❽ şi Mosul (1185-1186) de la cruciaţi ⓫ şi alţi conducători locali. În 1187 reuşeşte să cucerească Ierusalimul (*pag. 218*), pe care îl proclamă oraş deschis pentru toate religiile. Politica lui Saladin se caracterizează prin tactici remarcabile, abilitate de negociere şi generozitate cavalerească, fiind respectat chiar şi în Occident. Ca stăpân al Egiptului unit, al Siriei şi Iraqului, Saladin negociază cu armata celei de-a Treia Cruciade, condusă de Richard I Inimă de Leu ❿ şi îi convinge pe cruciaţi să pună capăt asediului fără succes asupra Ierusalimului în anul 1192.

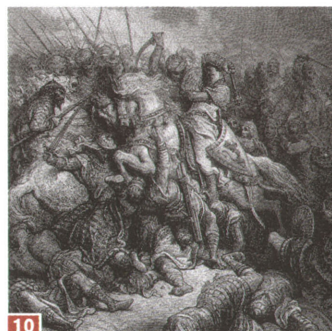
Al-Adil, fratele lui Saladin, reuşeşte să reunifice imperiul care se fărâmiţase după moartea acestuia în 1193, dar succesorii lui al-Adil au avut nevoie de sprijinul slavilor militari caucazieni (mamelucii) pentru a lupta împotriva cruciaţilor. Între 1250-1260, Mamelucii ❾ îi înlătură pe ultimii Aiubizi şi preiau puterea, stăpânind Egiptul şi Siria, din capitala Cairo, până în 1517. Conducătorul Mameluc, sultanul Baybars I, un strateg militar strălucit, opreşte înaintarea mongolă spre vest în anul 1260 şi limitează stăpânirea cruciaţilor, care sunt alungaţi de succesorii săi între 1289-1291 din ultimele lor bastioane de la Tripoli şi Accra. Mamelucii transformă Cairo într-unul dintre cele mai importante centre ale comerţului asiatic în Mediterană, iar sub sultanul Barkuk ⓬ rezistă în faţa cuceritorului mongol Timur Lenk. Îşi impun legitimitatea religioasă asupra califilor Abbasizi pe care îi dominau. După anul 1450 începe declinul Mamelucilor, iar în 1517 sunt înghiţiţi de către otomanii conduşi de Selim I (*pag. 309*).

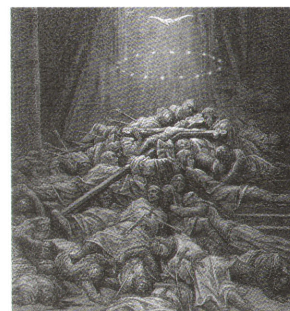

7 Sultanul Saladin

9 Mormintele califilor Mameluci, Cairo, construite între 1250-1517

11 Castelul Montreal al cruciaţilor, Shobak, Iordania, construit în 1115

8 Marea Moschee de la Alep, Siria, distrusă în 1169 şi reconstruită sub conducătorul Aiubid Nur ad-Din

10 Richard Inimă de Leu în bătălia de la Arsuf împotriva trupelor lui Saladin

Cucerirea Ierusalimului

Victoria lui Saladin de la Hattin asupra armatei cruciate, la 4 iulie 1187, a reprezentat o capodoperă tactică ce a deschis drumul recuceririi Ierusalimului la 3 octombrie. Saladin şi-a dovedit cavalerismul, permiţând locuitorilor Ierusalimului să-l aleagă pe cavalerul Balian de Ibelin drept comandant al apărării, chiar dacă acesta era de fapt prizonierul lui Saladin, deoarece nu dorea o victorie asupra copiilor şi femeilor. După cucerirea oraşului îi cruţă pe creştini şi le permite să-şi răscumpere libertatea. De asemenea, i-a lăsat liberi pe mulţi care nu aveau posibilitatea să-şi plătească răscumpărarea.

sus: Bătălia de la Hattin din 1187: înfrângerea cruciaţilor de către armata lui Saladin

12 Lampă din moscheea sultanului Barkuk, sec. XIV

1172	Cucerirea oraşului Tripoli
1174	Cucerirea Damascului
1 iulie 1187	Bătălia de la Hattin
3 octombrie 1187	Cucerirea Ierusalimului
Martie 1193	Moartea lui Saladin
1250–1260	Domnia Mamelucilor
1308	Moartea lui Masud I

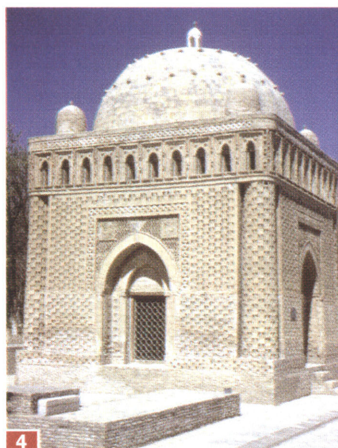
Conducătorii islamici regionali şi Mahmud din Ghazna

După Samanizii din Orient, Mahmud din Ghazna şi succesorii acestuia răspândesc islamul în Asia Centrală, până în India.

Orientul islamic cunoaşte o dezvoltare în general independentă de cea a Occidentului. După ce arabii avansează în Buhara, Samarkand şi Pakistan după anul 700, aceste dominioane se prăbuşesc în anul 821, în faţa Tahirizilor (*pag. 229*), ai căror guvernatori în Samarkand, Ferghana şi Herat erau iranieni Samanizi ❹ (după 819). În 873, Nasr I profită de declinul Tahirizilor şi obţine independenţa ca guvernator al califului Abbasid în Transoxiana. Transformă Buhara în reşedinţă regală, la sfârşitul sec. X aceasta devenind un centru cultural cu trăsături persane. În 903, fratele său Ismail cucerise deja Afghanistanul şi o parte importantă din Persia, inclusiv Khorasanul ❷. Sub Nasr II (914-943) imperiul ajunge la extinderea maximă, întinzându-se de la Bagdad, Kerman şi Golful Persic până în Turkistan şi India. Succesorii săi pierd Khorasanul în 994 în faţa Ghaznavizilor, iar în 999 Qarakhanizilor le iau Transoxiana. Ultimul conducător Samanid este asasinat în anul 1005, în timp ce încerca să fugă.

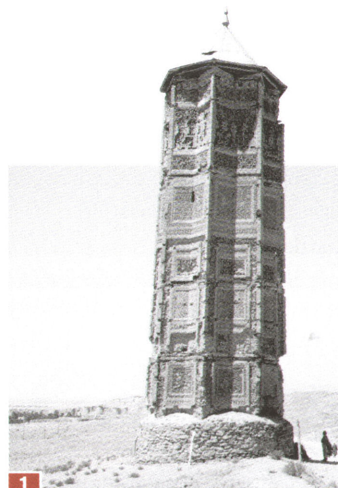

2 Farfurie de ceramică din Khorasan, sec. X

4 Mausoleu Samanid din Buhara, Uzbekistan, construit între sec. X–XI

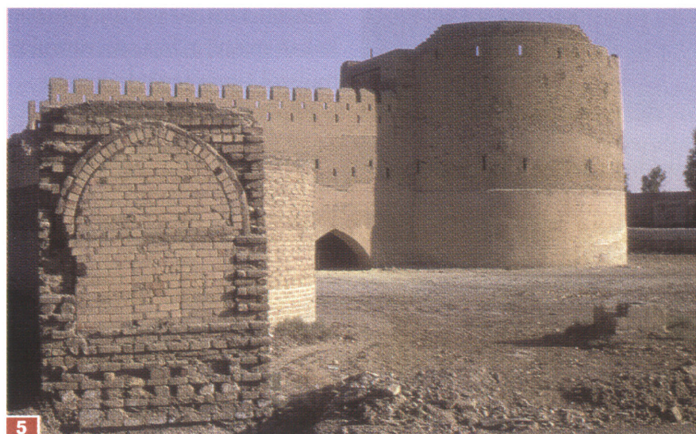
Astfel, triburile turcice preiau puterea în Orient. În anul 977, Ghaznavizii, care erau iniţial mercenari turci şi generali ai Samanizilor, îl numesc pe Sebüktigin, fondatorul dinastiei, ca guvernator al Ghaznei. Fiul său, Mahmud din Ghazna ❶, care preia puterea în anul 998, este unul dintre marii cuceritori ai islamului. În anul 999, cu oastea sa de călăreţi, cucerise deja Khorasanul de sub Samanizi şi zone importante din Persia şi Punjab. În 1027 primeşte de la califul din Bagdad ❺ titlul onorific de „protector al califatului" şi, ca sunnit ortodox, luptă împotriva şiiţilor Buiavizi. Era condus de credinţă şi de dorinţa de a obţine bogăţii. Între 1001-1024, Mahmud subjugă nordul Indiei, în urma a 17 campanii, şi face posibilă pătrunderea islamului în India (*pag. 240*). Duce o politică severă împotriva hinduşilor „idolatri" şi le distruge templele. Masud I, fiul lui Mahmud, se concentrează pe India şi suferă o înfrângere zdrobitoare în 1040 de la Selgiucizi, în urma căreia suveranitatea Ghaznavizilor avea să fie redusă la estul Afghanistanului ❸ şi nordul Indiei. În 1161, Ghurizii din Afghanistanul Central îi alungă din Ghazna, iar în anul 1186 din nordul Indiei.

1 Columna victoriei ghaznilor, construită sub Mahmud din Ghazna

3 Kohi-Baba, lanţ muntos în estul Afghanistanului

5 Bab El Wastami, una dintre porţile oraşului Bagdad, sfârşitul sec. XI

Curtea lui Mahmud din Ghazna

Curtea lui Mahmud din Ghazna era centrul vieţii intelectuale islamice. Poeţii şi oamenii de ştiinţă erau sprijiniţi cu generozitate. De asemenea, erau luaţi în campanii, pentru a face studii acolo. Printre cei mai importanţi oameni de ştiinţă din anturajul lui Mahmud erau cărturarul al-Biruni, autorul cărţii Grădina ştiinţelor, *şi Firdousi, care este însărcinat de Mahmud să scrie cartea persană a regilor,* Şah-name.

Firdousi, când încă era un poet necunoscut, îi întâlneşte pe poeţii de la curtea sultanului Mahmud din Ghazna (980), coperta cărţii *Şah-name* (*Cartea regilor*) de Firdousi

873 | Declinul Tahirizilor
903 | Cucerirea Afghanistanului
977 | Fondarea dinastiei Ghaznavide
992 | Qarakhanizii cuceresc Buhara
1005 | Ultimul conducător Samanid

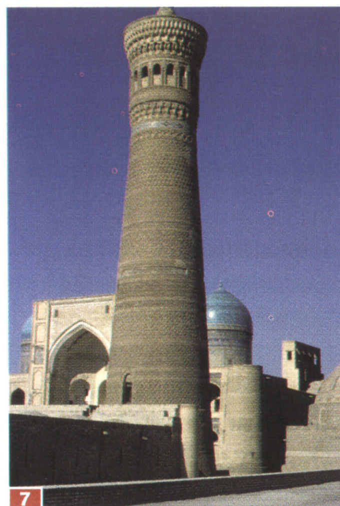
Asia Centrală şi dinastia Horezm-şahilor

După selgiucizi şi Qarahanizi, dinastia Horezm-şahilor din nordul Iranului întemeiază cel mai mare imperiu al lumii islamice vechi. Din cauza expansiunii rapide, aceştia provoacă înaintarea spre vest a mongolilor.

6 Iurtă uigură la Tian Chi, în China

Qarahanizii erau un popor turcic care făcea parte din familia uigurilor originari din stepele asiatice. Devin independenţi după anul 840, sub un hanat dual în vest şi est, şi se convertesc la islamism în sec.X. În anul 992, Qarahanizii cuceresc Buhara, iar în anul 999 deţineau deja dominioanele transoxaniene ale Sasanizilor. Transformă Buhara ❼, ❾ în reşedinţă regală, iar după anul 1042 conferă acelaşi statut şi Samarkandului.

La început, reuşesc să reziste în faţa Ghaznavizilor şi Selgiucizilor, însă în final sunt nevoiţi să recunoască suzeranitatea acestora, devenind ulterior vasalii lor. După 1180, sub conducerea şahilor dinastiei Horezm-şahilor, sunt înlăturaţi din hanatul de vest

7 Minaretul Kalan din Buhara, Uzbekistan, construit la începutul sec. XII de către Qarakhanizi

(între 1210-1211) şi din hanatul de est în anul 1212.

Cel mai mare imperiu islamic de dinainte de migrarea spre vest a mongolilor s-a dezvoltat sub Horezm-şahii, care se stabilesc în Asia Centrală. Începând cu 1017, sub conducerea Ghaznavizilor, sunt cuceriţi de Selgiucizi în 1047 şi numiţi guvernatori în Horezm. Konja Urgench rămâne capitala lor până în 1212, când ultimul şah mută guvernul în capitala Buhara. În prima jumătate a sec. XII, sub Qutb ad-Din Muhammad şi Ala ad-Din Atsiz, Horezm-şahii devin independenţi, iar în 1135 încep să-i alunge pe Selgiucizi din Iran. În 1157 Kiliç Arslan II înlătură stăpânirea Marilor Selgiucizi din Orient şi îşi ia titlul de protector al califului din Bagdad. Ala ad-Din Tekish cucereşte Iranul după ocuparea Khorasanului (1187) şi a Rajului (1192). Horezm-şahii domneau acum peste un imperiu imens, care se întindea în Turkistan, Iran şi în anumite părţi din Iraq.

Ala ad-Din Muhammad extinde din nou imperiul, alungându-i pe Ghurizi din Afghanistan în 1206 şi detronându-i pe Qarahanizii rivali din Transoxiana între anii 1210-1212. Ambele teritorii sunt absorbite în imperiu. Mai mult, îi alungă pe mongolii ❽ Qara-khitai înapoi spre est. Ala ad-Din era acum conducătorul unui imperiu islamic cu dimensiuni neîntâlnite până atunci. Însă, supraestimându-şi forţa, în anul 1218 provoacă invazia armatei mongole conduse de Genghis-Han ❿, după ce refuză să-i despăgubească pe negustorii mongoli care fuseseră arestaţi de către unul dintre guvernatorii săi. Ala ad-Din moare în timp ce încearcă să fugă; fiul său, Djalal ad-Din este asasinat în anul 1231, după o viaţă aventuroasă ca fugar. Imperiul cade în mâinile mongolilor.

8 *Triburi turcice omorând mongoli*, miniatură indiană din perioada mogulă

9 Cupola bazarului din Buhara, cu minaretul Kalan în fundal

10 *Genghis-Han*, gravură în lemn, sec. XVI

Evul Mediu — Secolele V–XV

1157	Domnia şahilor Horzm-şahilor
1187–1192	Cucerirea Iranului
1206	Ghurizii sunt alungaţi din Afghanistan
1210–1212	Qara-khanizii sunt alungaţi din Transoxiana
1218	Invazia lui Genghis-Han

Imperiul Mongol și conducătorii acestuia secolul XII–XV

Cuceririle lui Genghis Han ❶ și ale urmașilor acestuia aveau să schimbe fundamental structurile Asiei și Europei de Est. „Furtuna mongolă“ care lovește Bagdadul în anul 1258 duce la sfârșitul lumii islamice vechi. Forța distructivă a călăreților nomazi aduce prăbușirea multor orașe și regate. Toleranța religioasă a mongolilor le permite asimilarea în culturile dominante ale teritoriilor cucerite, cum ar fi China și Persia. Imperiul imens întemeiat de Timur Lenk în sec. XIV moștenește atât tradițiilor mongole, cât și cele islamice, însă după moartea acestuia se dezintegrează rapid.

1 Genghis-Han, întemeietorul Imperiului Mongol

Campaniile de cucerire ale lui Genghis-Han

Genghis Han unește majoritatea triburilor mongole și duce campanii de cucerire în toate direcțiile. Odată cu mongolii vine și un val de distrugeri înspăimântătoare.

Înainte de ascensiunea lui Genghis-Han, după migrațiile din Antichitatea târzie (*pag. 148*), Asia era dominată de triburile nomade turcice și mongole ❷. Puterea acestora consta în metodele rapide de luptă ❸, cum ar fi atacuri ale călăreților arcași, organizați în unități mici și mobile. Între anii 1133-1211, mongolii tribului Qara-khitai controlau regiuni vaste din Asia Centrală, însă după anul 1200 sunt alungați spre est de către Horezm-șahi.

La sfârșitul sec. XII, Temujin, descendent al unei familii conducătoare dintr-un trib mic din nord-estul Mongoliei de azi, reușește să unească mai multe triburi și să adune o armată puternică. În anul 1206 își ia numele de Genghis-Han (*rege universal*) și începe o campanie de cucerire pe care o plănuise în detaliu. În 1207 ocupă sudul Siberiei, iar între 1211-1216 cucerește nordul Chinei ❹. Încearcă fără succes să înainteze spre China Centrală; cu toate acestea, în anul 1209, uigurii i se supun. O acțiune nesăbuită a Horezm-șahilor (*pag. 235*) îi oferă posibilitatea campaniei în vest, pe care o plănuise demult. Între anii 1219-1221, Genghis-Han invadează Transoxiana și teritorii largi ale Horezm-șahilor. În anul 1220, stabilește capitala la Karakorum, în nordul Mongoliei. Ocupă nordul Persiei, Armenia și Georgia și îi înfrânge pe cnejii ruși în anul 1223.

Genghis-Han își duce campaniile cu o cruzime extremă, încurajând jaful și distrugerea. Cu toate acestea, pune bazele unui imperiu sprijinit de comerțul caravanelor, stabilind o rețea imensă de puncte comerciale și de comunicație; de asemenea, asigură paza Drumului Mătăsii. Mongolii au arătat și o toleranță pragmatică față de alte religii. Imperiile cucerite au fost absorbite într-o „uniune prietenoasă“ și li se cerea tribut, de unde s-au acumulat rezerve considerabile pentru statul mongol. Genghis-Han și succesorii săi au reușit până la sfârșitul sec. XIII să creeze un imperiu uriaș, care se întindea de la Oceanul Pacific, la est până la Dunărea de jos, la est. Genghis-Han moare în 1227 ❺, imperiul fiind împărțit între cei patru fii ❻ ai săi.

3 *Războinic mongol călare*, placă de ceramică pictată

5 Mausoleul lui Genghis-Han, Mongolia

2 *Corturi mongole (iurte) acoperite cu pâslă*, miniatură persană, sec. XIV

4 *Armata mongolă a lui Genghis-Han asediază o fortăreață în timpul invaziei asupra provinciei chineze Tangut*, miniatură, cca 1590

6 *Întâlnire între fiii lui Genghis-Han*, ilustrație de carte persană, sec. XIV

1207 | Genghis-Han cucerește sudul Siberiei
1211–1216 | Genghis-Han cucerește nordul Chinei
1220 | Întemeierea orașului Karakorum
1223 | Genghis-Han îi înfrânge pe cnejii ruși
1227 | Moartea lui Genghis-Han

Răspândirea stăpânirii mongole

Imperiul este împărţit între fiii lui Genghis-Han, însă abia a treia generaţie şi-a arătat cu adevărat puterea militară, prin cucerirea unor porţiuni vaste din Asia şi Europa de Est.

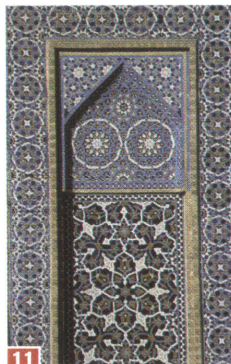
Ögödei ❼, fiul lui Genghis Han, care îi urmează ca „mare han", decide în anul 1236, într-un consiliu de război, să cucerească Rusia, Polonia şi Ungaria, iar de acolo să avanseze în restul Europei. Între anii 1236-1242, nepotul său, Batu-Han, ocupă cea mai mare parte a vestului Rusiei. În 1240 invadează Kievul şi aproape că ajunge la Marea Baltică. Între anii 1240-1241, oştirile sale devastează Polonia şi Ungaria şi anihilează o armată de cavaleri germani şi polonezi la Liegnitz ❽, în Silezia, la începutul anului 1241. În decembrie 1241, Ögödei moare, iar Batu-Han îşi întoarce oştirile în est, pentru a prelua succesiunea. În 1251, Mangu-Han, alt nepot al lui Genghis-Han, devine mare han la Karakorum şi începe construcţia sistematică a unui imperiu măreţ. Între timp, vărul său Batu-Han ❾ şi urmaşii acestuia devin independenţi şi întemeiază hanatele Hoardei de Aur şi Hoardei Albastre în Moscova şi Europa de Est. Însă în sec. XIV pierd din teritorii în bătăliile împotriva marilor cneji ruşi, iar în anul 1502 statele sunt distruse. Mangu-Han, a cărui curte culturală se caracteriza prin toleranţă religioasă, primeşte cu respect o legaţie papală condusă de Willem van Ruysbroeck, în anul 1253. Îl însărcinează pe fratele său mai mic, Kubilai-Han ❿, care în 1260 moşteneşte titlul de mare han, cu ocuparea Orientului şi a regiunilor de sud; Kubilai-Han invadează China ⓬ şi fondează dinastia Yuan, care durează până în anul 1368. Hülegü-Han cucereşte Persia şi conduce operaţiunea de ocupare a Bagdadului, care în anul 1258 pune capăt califatului şi vechii orânduiri islamice. După ce înlătură principatele mici din Orientul Mijlociu, este oprit de mamelucii egipteni. Hülegü-Han întemeiază dinastia de hani, care stăpâneşte Iranul, Irakul, Siria, estul Anatoliei şi Caucazul, din palatul regal de la Tabriz. În anul 1300, în timpul domniei lui Ghazan-Han, dinastia se converteşte la islamism ⓫.

În anul 1335, Imperiul Mongol se fărâmiţează într-o serie de principate mici. Cu toate că existenţa lui se întinde doar pe parcursul a 150 de ani, Imperiul Mongol a influenţat popoarele şi statele lumii, din China până în Europa.

7
Marele han Ögödei

10
Marele han Kubilai-Han

12
Cucerirea fortăreţelor aflate de-a lungul Râului Yangtse în 1275, în timpul invaziei asupra Chinei a lui Kubilai-Han, miniatură indiană, cca 1590

11
Nişă a Moscheei Vineri din Yazd, Iran, construită între 1325-1334

8
Bătălia de la Liegnitz, 9 aprilie 1241

9
Batu-Han pe tron, ilustraţie dintr-o carte persană, din sec. XIV

Bagdadul înainte de atacul mongol din 10 februarie 1258:

„Împreună cu ei (doi înalţi oficiali şi conducătorul armatei din Bagdad), oastea din Bagdad a hotărât să se retragă, cei mai mulţi dintre locuitori sperând că astfel vor fi salvaţi. Însă locuitorii au fost împărţiţi între unităţile formate din mii, sute şi zeci de oameni ale oştii mongole şi ucişi. Cei care au rămas în oraş au fugit ori s-au ascuns în pământ şi sub băile publice."

Din Suma istoriilor a lui Raşid ad-Din

Cucerirea Bagdadului în 1258 de către mongolii conduşi de Hülegü, miniatură persană

1241 | Moartea lui Ögödei
1258 | *Furtuna mongolă* loveşte Bagdadul
1335 | Fărâmiţarea Imperiului Mongol
1240 | Ögödei cucereşte Kievul
1241 | Bătălia de la Liegnitz
După 1260 | Cucerirea Chinei

Imperiul lui Timur Lenk

După anul 1370, cuceritorul Timur Lenk uneşte tradiţiile islamice şi mongole într-un vast imperiu asiatic. Aduce în Samarkand cărturari şi artişti, transformând capitala în centru cultural.

În sec. XIV, în Asia Centrală apare un imperiu agresiv, în ascensiune, care îmbina caracteristicile mongole cu cele islamice. Hanatul Jagatai, format de urmaşii celui de-al doilea fiu al lui Genghis-Han, domina Asia Centrală, însă, în sec. XIV, dominionul acestuia se fărâmiţează în mai multe triburi. În contextul acestor tulburări politice, un prinţ turcic, cunoscut sub numele de Timur Lenk, se remarcă drept un conducător puternic. În anul 1366 Timur Lenk ❶ preia puterea în Samarkand, iar în aprilie 1370 uneşte sub conducerea sa majoritatea hanatelor din Transoxiana ❺.

2 Cucerirea oraşului Isfahan de către Timur Lenk, 1387

În 1370 îl învinge pe vasalul mongol din dinastia Horezm-şahilor, iar în 1379 jefuieşte oraşul rebel Konya Urgench. În 1381 cucerise deja cea mai mare parte a Afghanistanului. Îi integrează pe conducătorii locali în „uniunea prietenoasă“ sau îi înlătură. În anul 1387, Timur Lenk cucereşte Isfahanul ❷, iar în 1393 ia Shirazul de la Muzaffarizi. În anul 1391 îl pune pe fugă pe cel mai periculos rival al său, Tokhtamysh, hanul Hoardei de Aur, care formase un imperiu în vestul Rusiei şi Caucaz; cucerirea acestuia aduce nenumărate comori, care sunt trimise la reşedinţa regală din Samarkand. În 1393, Timur Lenk ocupă Iraqul şi Bagdadul, după ce îi înfrânge pe războinicii care domneau aici. În anul 1394 asediază Damascul, iar în 1401 îl jefuieşte. În iulie 1402, Timur Lenk îi anihilează pe otomanii ❸ din Anatolia şi îl ia prizonier pe sultanul Baiazid I (*pag. 308*), care refuzase să se alieze.

3 *După înfrângerea armatelor otomane în Anatolia, Timur Lenk îl ia prizonier pe sultanul Baiazid I, pe care îl ţine închis într-o cuşcă de aur*, litografie, sec. XVIII

Între anii 1398-1399, generalul care domnea din şa ❹ peste imperiul său mondial duce o campanie militară împotriva Indiei, în urma căreia cucereşte Lahore şi Delhi şi execută 100 000 de prizonieri. Timur Lenk trata cu indulgenţă oraşele şi conducătorii care i se supuneau de bunăvoie, însă îi extermina fără milă pe cei care opuneau rezistenţă. Soarta rebelilor era şi mai aspră, un exemplu fiind oraşele Isfahan şi Bagdad care s-au răsculat în anul 1387 şi respectiv 1401; Timur Lenk ucide 10 000 de locuitori, formând din capetele lor o piramidă în faţa zidurilor oraşului.

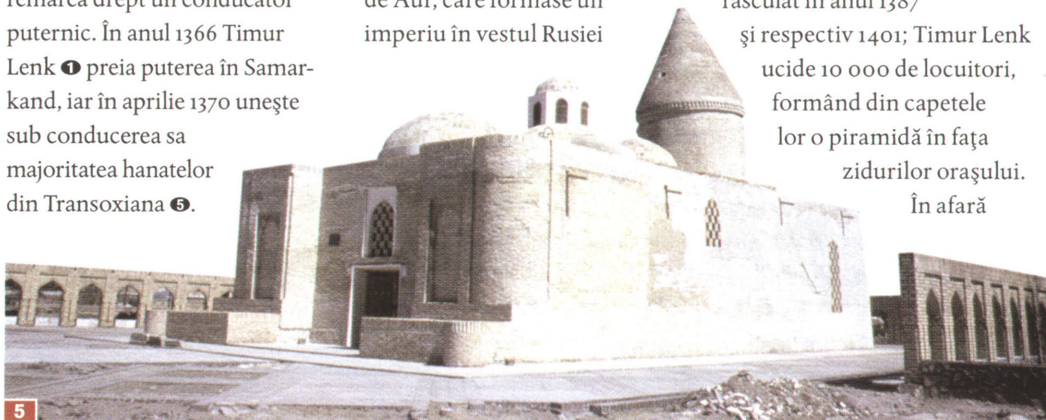

1 *Timur Lenk*, reconstituire artistică, bazată pe descrierile contemporanilor

În afară de cuceriri, Timur Lenk, care a domnit peste unul dintre cele mai mari imperii din istorie, a strâns în jurul său cărturari, poeţi şi pictori de curte. Mulţi proveneau din teritoriile ocupate, fiind aduşi la Samarkand. Construind aici moschei şi medrese magnifice, l-au transformat în „centrul lumii“ şi în „poarta spre Paradis“. Timur Lenk era un sunnit dogmatic, însă, în acelaşi timp, a căutat să păstreze tradiţiile mongole nomade preislamice. În toamna anului 1404 pleacă spre nord cu o armată imensă pentru a cuceri China, dar moare la Utrar la 19 februarie 1405.

4 Timur Lenk călare pe o movilă de cranii

5 Fântâna lui Hiob din Buhara, unul dintre cele mai importante oraşe din Transoxiana (Uzbekistanul de astăzi), construită în sec. XIV

1366 | Timur Lenk preia puterea prin forţă în Samarkand

1370 | Înfrângerea Horezm-şahilor

1381 | Ocuparea Afghanistanului

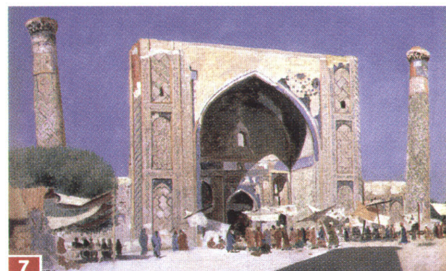
1393 | Cucerirea Bagdadului

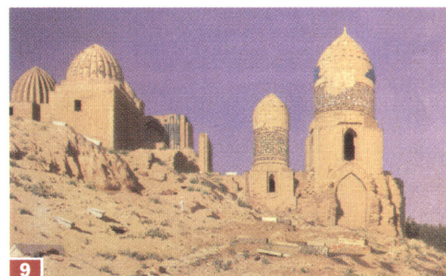
1394 | Asediul Damascului

Stăpânirea Timurizilor

Imperiul întemeiat de Timur Lenk este împărţit între succesorii acestuia, însă noile regate continuă să aibă o influenţă puternică în Asia Centrală până în sec. XVI.

Urmând tradiţia mongolă, moştenitorii lui Timur Lenk, Timurizii, împart imperiul între ei după ce succesorul ales al acestuia, nepotul său Pir Muhamma, guvernatorul Kandaharului, este asasinat în anul 1407. Şah-Rokh, fiul cel mai mic al lui Timur Lenk, care domnise în Herat din 1405, se dovedeşte cel mai important moştenitor şi conducător al clanului. Obţine controlul asupra Transoxianei şi Persiei şi îi supune pe cei mai mulţi hani uzbeci şi ai Hoardei de Aur. Însă pierde Iraqul în faţa dinastiilor locale. Şah-Rokh, un remarcabil patron al artelor şi ştiinţelor, a fost unul dintre Timurizii cei mai paşnici şi mai cultivaţi.

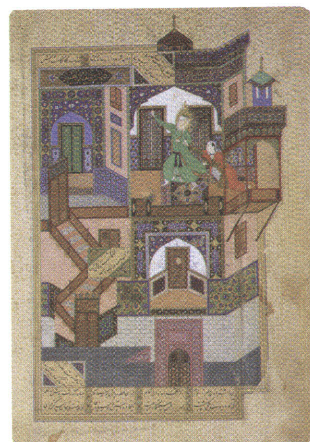

7 *Medresa Ulüg Beg din Samarkand, construită între 1417-1420*, pictură de Vasilii Vereşciaghin, cca 1870

9 *Necropola Şahi Zinda, lângă Samarkand*, pictură de Vasilii Vereşciaghin, cca 1870

Fiul său, Ulug Beg ❼, care începând din anul 1409, era han autonom în Samarkand, a fost unul dintre cărturarii cei mai importanţi ai timpului său. Între anii 1428-1429, a construit un observator cu instrumente telescopice, de unde făcea cele mai exacte calculele astronomice din acea vreme. Capitala Samarkand, întemeiată de bunicul său Timur Lenk, a continuat să strălucească sub domnia lui. Tot la Samarkand erau înmormântaţi conducătorii, în necropole ❽, ❾ magnifice. În anul 1447, poartă un război pentru succesiunea imperiului lui Şah-Rokh împotriva propriului fiu, Abd al-Latif. Conflictul se sfârşeşte cu asasinarea lui Ulug Beg în anul 1449 şi cu a lui Abd al-Latif un an mai târziu.

8 Piatră de mormânt din ceramică, dintr-un mausoleu din Şahi Zinda, Samarkand

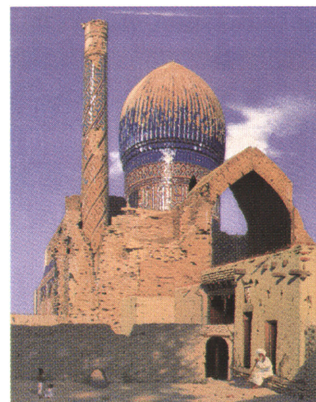
Abu Said, strănepotul lui Timur Lenk, iese victorios din tulburările care au urmat pentru conducerea Transoxianei. În anul 1469, e luat prizonier şi executat de membrii tribului turcic Akkoyunlu, „turcii oii albe", care înaintau dinspre Persia. Fiul său, sultanul Ahmad, păstrează regiunea Samarkandului, însă este supus unei presiuni constante din partea Şaibanizilor uzbeci (*pag. 317*). Nepotul lui Ahmad era Babur, primul Mare Mogul al Indiei (*pag. 318*). Ultimul Timurid încă domnea din Herat până într-o regiune a Afghanistanului ❿, însă moare în 1506 în timpul unei campanii împotriva Şaibanizilor care atacaseră oraşul. Ultimii conducători descendenţi ai lui Timur Lenk sunt cunoscuţi mai mult ca patroni ai artelor ❻ decât cuceritori.

6 Miniatură timuridă din Herat, Afghanistan, cca 1488

10 Moscheea Albastră din Mazari Şarif, Afghanistan, cca 1480

Mausoleul Gur-e Amir

Timur Lenk şi succesorii săi sunt înmormântaţi în splendidul mausoleu Gur-e Amir din Samarkand. În 1941, oamenii de ştiinţă ruşi, sub coordonarea antropologului Mihail Gherasimov, au cercetat rămăşiţele, iar acesta a reconstituit trăsăturile faciale ale lui Timur Lenk şi ale fiilor săi, Miran-şah şi Şah-Rokh. Examinarea scheletului lui Timur Lenk arăta deformări ale mâinii şi piciorului drept; de asemenea, rotula se unise cu femurul. S-a dovedit că era hemiplegic (paralizie a unei jumătăţi a corpului).

Ruinele mausoleumului Gur-e Amir, pictură de Vasilii Vereşciaghin, cca 1870

1398–1399 | Invazia în India
1402 | Victoria asupra otomanilor
19 februarie 1405 | Moartea lui Timur Lenk
1409–1449 | Domnia lui Ulug Beg
1469 | Abu Said este ucis de triburile turcice

INDIA 500–1500

Timp de mai multe secole, nordul Indiei a fost afectat de invazii şi colonizări arabe periodice. După anul 1000, invazia musulmanilor turci din Asia Centrală are un efect mai îndelungat, nu doar prin colonizare. Regatele hinduse din nordul Indiei sunt ocupate. Aceeaşi soartă o au Delhi şi Valea Gangelui în 1206. Doar regiunea de sud rămâne neocupată. Cu toate că distrugerea templelor hinduse reprezintă o dovadă a persecuţiei, s-a dezvoltat un model de coexistenţă. Cultura indiană s-a dovedit receptivă în asimilarea noilor influenţe. Sultanii musulmani erau conducători militari de succes, însă după anul 1500 sunt înlăturaţi de Moguli.

1 Templul Rajasimhesvara din Mahabalipuram, sudul Indiei, construit între cca 690-715, sub dinastia Pallava

Imperiile hinduse din India

În timp ce nordul Indiei cade sub dominaţia sultanilor musulmani, prinţii hinduşi rămân la putere în cea mai mare parte a Indiei Centrale şi de Sud. Imperiul Vijayanagar a fost ultimul stat hindus important.

După anul 550 dinastiile Hindu şi Dravidiană au condus în centrul şi în sudul Indiei. Una dintre ele a fost dinastia Calukya ❷, ❸, care a domnit în Bidjapur între anii 543-757, ocupând o parte importantă din sudul Indiei între 609-642. Cea de-a doua dinastie Calukya a condus între anii 975-1189. Aceasta se implică în conflictele pentru putere cu cea mai importantă dinastie din sudul Indiei, Pallava ❶, ❻ din Kanchi, care în sec. VII stăpânea regiunea Deccan şi extremitatea sudică a Indiei. Această dinastie este înlăturată de dinastia Colas (888-1267), care îşi extinde regatul de pe coasta de est către nord. Sub Rajaraja I (cel Mare), în anul 1000 devine puterea dominantă în sudul Indiei. De asemenea, reprezintă şi o putere navală, flota ei navigând în 1001 spre Ceylon şi ocupând insulele Maldive în 1014.

5 *Dansatoare*, scultpură din vest, din perioada calukyană târzie, sec. XII

Conducătorii hinduşi ai Indiei Centrale, inclusiv regii Pala din Bengal (750-1199) sau regii Kanauj (840-1197) sunt înfrânţi de oştile musulmane care înaintau.

În anul 1336 se întemeiază ultimul mare regat hindus, Vijayanagar ❼ (Oraşul Victoriei). Capitala sa, Hampi ❹, ❽, este construită iniţial pe locul unui templu. Regatul ajunge în timp cel mai mare din sudul Indiei. Oraşul înfloritor, cu temple şi palate superbe, devine un centru al literaturii şi ştiinţei indiene. Regii din Vijayanagar considerau râurile Tungabadhra şi Kistna drept graniţa sudică a islamului, iar în 1380 compilează o colecţie a tuturor învăţăturilor brahmanice, *Sarvadarshana Sangraha*. Îi ţin la distanţă pe invadatori pentru un timp, însă ultimul conducător, Ramaraja, moare în anul 1565 la Talikota, în bătălia împotriva sultanului musulman Ahmadnagar.

3 *Vişnu*, sculptură din perioada calukyană

După aceea, doar un mic regat hindus reuşeşte să supravieţuiască, în Madurai. Acesta va fi la rândul său anexat în anul 1684 de către Marele Mogul Aurangzeb.

6 Buddha Maitreya, sculptură de bronz placată cu aur, sec. VII-IX

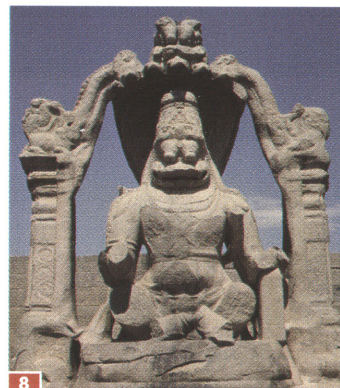
7 Frescă pe un tavan în stil Vijayanagar, templul Virabhadra din Lepakshi, sec. XVI

2 *Şiva, „regele dansului", cu 18 braţe*, sculptură din vest din timpul dinastiei Calukya, sec. VI

4 Templul Vithala din Hampi, capitala regilor din Vijayanagar, sec. XVI

8 *Naraşima, a patra reîncarnare a lui Vişnu*, sculptură din Hampi

543–757	Prima dinastie Calukya din vest
888–1267	Dinastia Cola
975–1189	A doua dinastie Calukya din vest
1001	Cucerirea Indiei de către Mahmud din Ghazna
1193	Începe construirea Marii Moschei din Delhi
1206	Înfiinţarea sultanatului din Delhi

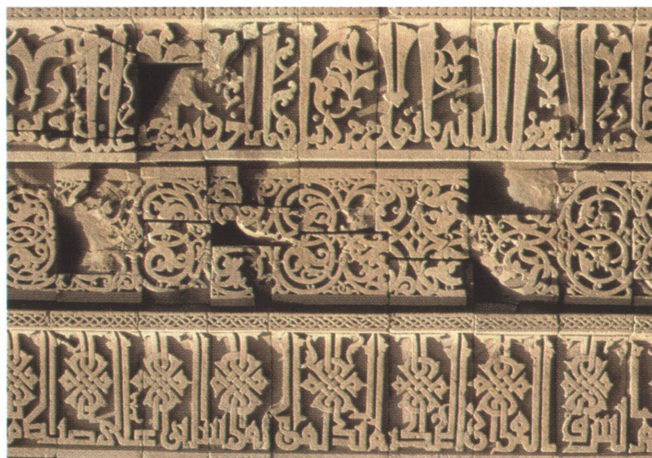
Sultanii din Delhi

În zorii apariţiei Ghaznavizilor şi a Ghurizilor, dinastiile militare de origine turcă accelerează răspândirea islamului în India. Acestea se sfârşesc odată cu conducătorii din dinastia Lodi, care sunt înfrânţi de către Moguli.

După ce primele armate musulmane înaintează în Pakistan şi India în anii 700, India este râvnită tot mai mult de conducătorii islamici. Campaniile de cucerire ale lui Mahmud din Ghazna de după 1001 (*pag. 234*) îi pun la grea încercare pe hinduşi, al căror politeism este respins cu vehemenţă de musulmanii doctrinri. La începutul sec. XII Ghaznavizii domină nordul Indiei, însă în 1187 sunt înlăturaţi de puternicii Ghurizi ⑨ afghani din Lahore, care cuceriseră deja Multanul în 1175. În 1193, sultanul Muizz ad-Din ocupă Delhi şi îşi extinde teritoriul în Gujarat, în sud şi în Bengal, în est. Forţa care i-a condus pe cuceritori a fost generalul turc Kutb-ud-Din Aybak ⑩, ⑪, care în 1194 pune capăt domniei prinţilor budişti, odată cu ocuparea Biharului, şi îi sileşte pe hinduşi să se retragă spre sud. În anul 1206 îl înlătură pe sultanul Ghurid şi fondează sultanatul din Delhi. Succesorul său, Iltutmish (1211-1236) cucereşte Sindul şi transformă Delhi în regat islamic independent.

În anul 1290, Casa Ayabak este înlăturată de către dinastia turcă Khalji. Aceasta îi respinge pe mongoli, cucereşte toată regiunea Deccan (India Centrală) şi înaintează spre Madurai în sudul Indiei. Sultanatul împarte ţara în fiefuri distribuite nobilimii musulmane, care asigura trupe în caz de război. Khaljizii sunt succedaţi de dinastiile militare ale Tughlucilor (1320-1414) şi Saizilor (1414-1451) din Delhi şi formează propriile sultanate, cum ar fi cele din Bengal, Deccan, Gujarat, Jaunpur şi Malwa. Între anii 1398-1399, Timur Lenk invadează India şi ocupă temporar Delhi (*pag. 236*).

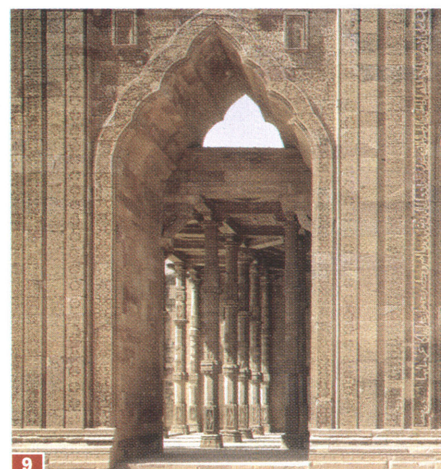
După această înfrângere zdrobitoare, autoritatea centrală revine abia sub dinastia afghană Lodi, care conduce între anii 1451-1526. Sikandar Lodi extinde din nou regatul în est, între Indus şi Bengal. Ultimul conducător Lodi, Ibrahim, moare în anul 1526 în bătălia de la Panipat împotriva conducătorului Mogul Babur Zahir ad-Din Muhammed, care fusese chemat de către propriii emiri ai lui Ibrahim pentru a-l înlătura. Babur reuşeşte astfel să ocupe Agra. A scris şi memorii *Babur-name* care conţin informaţii preţioase despre popoarele din India, Afghanistan şi Asia Centrală.

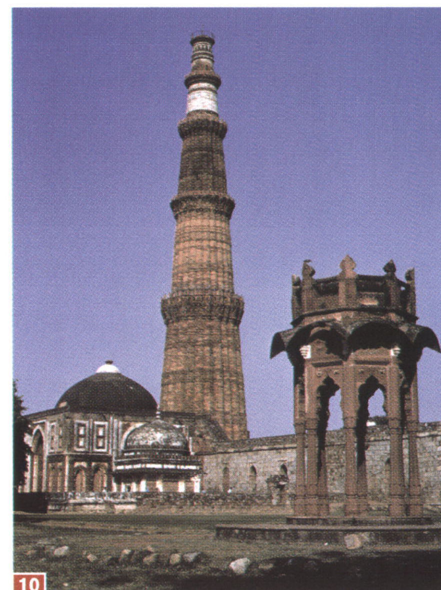
Delhi

După ce Delhi devine capitala stăpânirii islamice în India în anul 1193, diverşii „regi vasali" construiesc clădiri impunătoare, folosind de obicei ruinele templelor hinduse distruse. În anul în care este cucerit Delhi începe construcţia marii moschei Quwwat-ul-Islam (Puterea islamului). În anul 1236, magnificul mormânt al sultanului Iltutmish este integrat complexului. Kutb-ud-Din Aybak începe construcţia edificiului Kutb Minar (Turnul Victoriei) în anul 1192.

sus: Ornament de pe Kutb Minar, lângă Delhi

9 Moscheea Adhaidinkajonpara din Ajmer. Şcoala Jaina iniţială este transformată în moschee după ocuparea acesteia de către ghurizi în 1198

10 Kutb Minar (*Turnul Victoriei*), construit sub Kutb ad-Din Aybak începând cu 1199. În faţă şi la stânga se află moscheea Quwwat al-Islam, cea mai veche clădire musulmană din Delhi

11 Ornament de pe zidul exterior al lui Kutb Minar

Evul Mediu | Secolele V–XV

1290 | Dinastia Khalji
1320 | Dinastia Tughlug
1336 | Întemeierea Imperiului Vijayanagar
1380 | Compilarea învăţăturii brahmanice *Sarvadarshana Sangraha*
1398–1399 | Timur Lenk ocupă Delhi
1414 | Dinastia Said
1451 | Dinastia Lodi

China după dinastia Han 220–1279

Timp de mai bine de 300 de ani după căderea dinastiei Han, China este împărţită între regate rivale. În sec. VII, dinastia Tang ❶ aduce o perioadă de înflorire culturală. În 960, după jumătate de secol de tulburări şi divizări, dinastia Song începe reunificarea ţării, cu toate că aceasta rămâne slabă din punct de vedere militar. Dinastia Song este silită să se retragă către sud. Aici poporul Jin pune bazele unei perioade de înflorire culturală, care se sfârşeşte odată cu invazia mongolă din 1279.

1 *Li Yuan, fondatorul dinastiei Tang*, desen din sec. XIX

Dinastia Tang 618–907

Dinastia Tang pune capăt celor câteva secole de tulburări. Cultura chineză şi expansiunea teritorială ajung la punctul lor culminant.

2 Cal în armură din perioada dinastiei Wei, sec. V-VI

După căderea dinastiei Han în sec. III (*pag. 153*) se declanşează o serie de războaie între cele trei regate rivale. Nomazii din zonele de stepă de la nord de Marele Zid atacă în mod repetat, ajungând să controleze zona de nord. China rămâne împărţită în două, nord şi sud, până în sec. VI. Numeroase facţiuni intră în competiţie pentru controlul asupra zonei de nord, până când dinastia Wei ❷ reuşeşte să le domine în 439. În timpul scurtei sale perioade de domnie, dinastia Sui restabileşte unitatea Chinei între 589-618, însă este înfrântă în războiul împotriva popoarelor din Manciuria de Sud şi Coreea de Nord. Revolta condusă de Li Yuan, determinată în principal de cauze interne, deschide drumul dinastiei Tang (618-907).

5 *Funcţionar public*, sec. VII-VIII

Membrii dinastiei Tang reuşesc să stabilizeze China din capitala Ch'ang-an (astăzi Xi'an) din extremitatea estică a Drumului Mătăsii ❸. Conducătorii erau foarte toleranţi în ceea ce priveşte cultura şi religia, deoarece guvernul central avea o organizare solidă, cu funcţionari publici ❺ foarte bine instruiţi, reguli şi legi eficiente. Literatura ❻ şi arta chineză trec printr-o perioadă de înflorire. Legăturile comerciale pe uscat şi pe apă se dezvoltă, iar cuceririle şi acordurile internaţionale asigură influenţa dinastiei Tang până în Asia Centrală şi de Sud. Însă, în sec. VIII, China este nevoită să suporte expansiunea regatului tibetan Tufan, care cucerise teritoriile Tang.

3 Cetatea de lângă Turfan, construită pentru a apăra Drumul Mătăsii

6 Casa poetului Du Fu de lângă Chengdu, în provincia Sichuan

Pe plan intern, dinastia Tang se prăbuşeşte sub povara propriului succes. Creşterea demografică determinată de dezvoltarea spectaculoasă a economiei distruge baza financiară a statului. Împăratul Xuanzong ❹, care încearcă anumite reforme, se confruntă cu intrigile de la curte, care în 775 culminează cu revolta guvernatorului şi generalului An Lushan. Începe un război civil care avea să se termine opt ani mai târziu şi care a costat milioane de vieţi. Instabilitatea politică declanşează represiuni interne.

4 *Împăratul Xuanzong fuge în 755 în timpul revoltei lui An Lushan*, pictură, sec. VIII

În 845 începe persecuţia budiştilor ❼, care duce la distrugerea a mii de mănăstiri şi temple. Guvernatorii regionali încep să acţioneze independent, până când Zhu Wen îl înlătură pe împărat, după care începe perioada celor Cinci Dinastii şi a celor Zece Regate.

7 *Bodhisattva Avalokiteshvara, întruchiparea milei*, marmură, sec. VIII

După 220	Împărţirea imperiului în Shu, Wei şi Wuu
589–618	Unificarea Chinei sub dinastia Sui
618–907	Dinastia Tang
755	Revolta generalului An Lushan
După 845	Persecuţia budiştilor
880	Răscoala condusă de Huang Chao

Dinastia Song 960–1279

Dinastia Song reuşeşte să stabilizeze China, până la cucerirea ţării de către mongoli.

În 880, o nouă răscoală întrerupe domnia dinastiei Tang în China. Între 907-960, ţara se divide în regiuni mici, în timp ce dinastia mongolă Liao ⓬ construieşte un imperiu puternic în nord, între anii 907-1125.

Chao K'uang ❽, primul împărat al dinastiei Song, urcă pe tronul Chinei în 960. În următorii douăzeci de ani, dinastia Song ocupă regiuni întinse din China şi stăpâneşte imperiul din capitala Kaifeng ❿. La fel ca dinastia Tang, dinastia Song centralizează puterea: ministerele controlează diverse arii de responsabilitate, iar organizarea militară este coordonată de ofiţeri civili. În 1004, după mai multe războaie fără succes, dinastia Song este nevoită să facă pace cu Liao, prin plata tributului şi cedarea teritoriilor anexate anterior în nord.

În această perioadă, ţara prosperă din punct de vedere cultural şi economic, însă în 1050 începe criza. Creşterea demografică era foarte rapidă, iar dările nu mai acopereau cheltuielile statului, mai ales cele alocate protecţiei graniţelor de nord. În sec. XI, în timpul domniei lui Shen Tsung (Chao Hsü), sunt întreprinse reforme extinse, inclusiv o reformă a pământului în favoarea ţăranilor, conform căreia dările se plăteau în funcţie de venit.

Dinastia Song şi dinastia Jin, care au domnit în Manciuria între anii 1115-1234, i-au înfrânt pe Liao, însă au fost siliţi să se retragă spre sud de către Jini, iar în 1126 au pierdut şi Kaifengul. Astfel ia sfârşit Imperiul Song din Nord şi începe perioada Song de Sud, care are capitala la Hangzhou din 1135. Aici, dinastia Song înfloreşte din nou. Apar multe inovaţii tehnologice, cum ar fi tiparul cu litere mobile, praful de puşcă şi porţelanul ⓫. Academiile instruiau pictorii peisagişti, neoconfucianismul a devenit filozofia de stat, iar filozoful Chu Shi a pus bazele noii limbi chineze.

Dinastia Song, ca şi celelalte de până la ea, s-a văzut nevoită să lase loc mongolilor ❾ care veneau din stepele nordice. În 1215, Genghis-Han cucerise deja Imperiul Jin şi capitala acestuia, Beijing. În 1279, Kubilai-Han încorporează dinastia Song în imperiul mondial al mongolilor.

8 *Primul împărat Song, Chao K'uang*, desen sec. XIX

11 *Trei urne cu ornamente figurative*, ceramică, sec. XII-XIII

12 *Mască mortuară din perioada dinastiei Liao*, bronz, sec. X-XII

9 *Mongolii asediază o fortăreaţă chineză*, miniatură indiană, sec. XVI

10 *Corăbioare în Kaifeng*, pictură cca 1100

Hangzhou

În sec. XIII, călătorul italian Marco Polo vizitează capitala dinastiei Song din Sud. Cele 12 000 de poduri ale oraşului situat pe o lagună îi aminteau de oraşul său natal Veneţia. Hangzhou, spunea el, era „cel mai frumos şi minunat oraş din lume".

Oraşul de pe lagună, pictură dintr-o carte franceză, cca 1412

Evul Mediu | Secolele V–XV

907–960 | Declinul imperiului
După 960 | Ascesiunea dinastiei Song sub Chao K'uang
1115–1234 | Dinastia Jin
1215 | Genghis-Han cucereşte Imperiul Jin
1279 | Asimilarea dinastiei Song de către Imperiul Mongol

JAPONIA CCA 400–1338

În sec. IV, sub influenţa Chinei, în Japonia începe să se dezvolte un imperiu care atinge înflorirea culturală maximă în sec. VIII. În perioada care a urmat, marile realizări culturale ❶ sunt însoţite de un declin al puterii imperiale. Odată cu apariţia clasei de samurai, între secolele VIII-XII, se dezvoltă o formă de feudalism care va rămâne caracteristică pentru Japonia până în sec. XIX.

1 Pagoda templului familiei Fujiwara din Nara, construit în 710

3 *Bodhisattva, din perioada Nara,* sculptură smălţuită, sec. VIII

Dezvoltarea statului şi înflorirea culturii

După faza de construire a statului, Perioada Nara va favoriza şi dezvoltarea culturii.

Conform mitologiei, statul japonez a fost întemeiat în anul 600 î.Hr., când zeul Ninigi a coborât pe muntele Kirishimayana, fiind înaintaşul lui Jimmu, primul împărat. În realitate, existau probabil doar câteva regate mai mici, unite pentru prima dată în anii 400 într-un imperiu extins, sub dinastia Yamato ❹, care domneşte şi azi. Membrii dinastiei Yamato îşi motivau dreptul la conducere prin descendenţa din zeiţa soarelui, Amaterasu, cea mai importantă zeiţă în religia Shinto ❻. Împăratul japonez, *tenno*, avea funcţia de mare preot şi putere politică.

2 *Căsătoria prinţului regent Shotoku-Taishi cu o prinţesă,* pictură, sec. XIV

4 *Dar mortuar din perioada Yamato,* sculptură în argilă, sec. VII

Multe realizări în domeniul culturii se datorează Chinei, cum ar fi scrierea şi prelucrarea metalului. Misionarii budişti încep să apară pe insule în 552. Împărăteasa Suiko şi prinţul regent Shotoku ❷ promovează ulterior budismul. În 604 este promulgată o constituţie în 17 articole care conţinea, între altele, maxime morale şi principiul unei ordini sociale ierarhice. Reformele Taika, introduse în 646, urmează modelul chinez şi sunt menite să întărească puterea imperială centralizată, în defavoarea aristocraţiei. Ţara era condusă din capitala Nara, prin administratori imperiali. Tot ţinutul aparţinea împăratului, care garanta nobilimii loiale fiefuri teritoriale.

Japonia ajunge la un punct maxim de înflorire culturală în timpul perioadei Nara, în special în timpul împăratului Shomu, care domneşte până în 756. În 743, acesta modifică reformele Taika, dând nobilimii drepturi ereditare asupra proprietăţilor. Astfel, aristocraţia a reuşit să pună bazele unei puteri care avea să slăbească autoritatea centrală în decursul câtorva generaţii. Ascensiunea familiei Fujiwara, din care făceau parte mama şi soţia lui Shomu, începe în această perioadă.

De asemenea, Shomu promovează budismul ❸. Construieşte în Nara faimosul templu Todaiji ❺, cu un *Daibutsu* (Marele Buddha) înalt de 15 m.

Pentru a diminua puterea din ce în ce mai mare a preoţilor budişti şi a mănăstirilor, în 784, împăratul Kammu mută capitala la Heian-kyo (actualul Kyoto), deschizând perioada Heiană.

5 Galeria templului Todaiji din Nara, construit în sec. VIII

6 Ceremonie şintoistă în Kyoto: toboşar bătând marea tobă Taiko pentru a invoca şi a distra zeii

600 î.Hr. | Fondarea mitică a Japoniei
Cca 400 | Unificarea parţială a regatelor Japoniei
Cca. 552 | Sosirea misionarilor budişti
604 | Constituţia în 17 articole
646 | Reformele Taika
710–784 | Perioada Nara

Shoguni, samurai şi daimyo

Curtea imperială pierde din puterea politică în urma dezvoltării structurilor feudale conduse de shoguni şi susţinute prin forţa militară a samurailor războinici.

Artele, mai ales literatura, ating un mare rafinament în timpul perioadei Heiane, între 794-1185; doamnele de curte erau autori remarcabili de texte. În timp ce cultura de la curte înflorea, puterea politică a împăratului continua să scadă. Funcţiile sale se limitează treptat la activităţi religioase rituale, în timp ce adevărata putere revenea familiilor nobile care îşi transformaseră proprietăţile în dominioane autonome ducând ţara la război civil ❾. Iniţial, familia Fujiwara ❼ constituia dinastia dominantă.

În sec. VIII, în timpul războiului de expansiune a imperiului către nord, eficienţa militară a armatei de recruţi se dovedeşte insuficientă. Samuraii ❿ mercenari, bine instruiţi (*pag. 326*), erau mult mai eficienţi în luptă şi, de asemenea, în războaiele civile. Anumite familii se specializează în conducerea acestor samurai, formând astfel noblimea războinică. Sistemul era pluristratificat, samuraii jurând credinţă unor conducători, care, la rândul lor, erau loiali anumitor familii. Printre aceste dinastii, clanurile Taira şi Minamoto provoacă de multe ori puterea familiei Fujiwara.

Clanul Taira înlocuieşte dinastia Fujiwara după un război civil ⓫, la jumătatea sec. XII, fiind la rândul său înfrânt în 1185 de către clanul Minamoto ❽. În 1192, Minamoto Yorimoto ⓬ primeşte de la împărat titlul ereditar de shogun („general imperial") şi creează shogunatul Kamakura, denumit după reşedinţa sa. Însă, la începutul perioadei Kamakura (1192-1333), are loc o nouă schimbare de putere, în 1203 membrii clanului Hojo devenind regenţii ereditari ai shogunatului, în timp ce shogunii intră într-un con de umbră.

Clasa *daimyo* conduce casta războinică a samurailor pe parcursul sec. XII. Clanul Hojo se sprijină în mare parte pe aceştia pentru a respinge invaziile mongolului Kubilai-Han în 1274 şi 1281. Reuşesc, în mare parte, cu ajutorul vânturilor divine (*kamikaze*), însă, pentru că nu a fost vorba de o cucerire şi nu existau prăzi de război, loialitatea conducătorilor *daimyo* faţă de guvernul central se diminuează.

În 1333, împăratul Go-Daigo profită de acest lucru şi îi înlătură pe shogunii Kamakura şi pe regenţii Hojo ai acestora, cu sprijinul samurailor din clanul Ashikaga. Restaurarea Kemmu durează doar până în 1338, când Ashikaga Takauji (*pag. 326*), care aspira la titlul de shogun, preia puterea printr-o lovitură de stat.

7 Vila familiei Fujiwara din Kyoto, construită în 1052, transformată ulterior în templu

8 *Minamoto no Yoshitsune, „cavalerul ideal" al „Evului Mediu" japonez*, gravură în lemn, sec. XIX

9 *Incendierea palatului din Kyoto în timpul răscoalei din 1159*, pictură, sec. XII-XIV

10 Cască şi mască de oţel ale unui războinic samurai executate în stilul sec. XIV

11 *Scenă de luptă din timpul Războiului Civil împotriva dinastiei Fujiwara*, pictură

Extras din *Cartea de căpătâi*, scrisă de doamna de curte Sei Shonagon

Un mire fericit că-şi vede socrul / O mireasă care se face plăcută soacrei ei
Un vasal care niciodată nu-şi trădează stăpânul...
Bărbaţi, femei şi preoţi care leagă prietenii pe viaţă.
Multe cărţi cuprind ceea ce nu ştie una singură.

Doamnă de curte, pictură, sec. XVII

12 *Minamoto Yoritomo*, pictură, sec. XIX

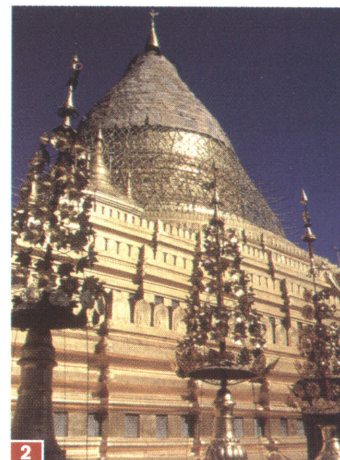
784 | Heian-kyo (Kyoto) devine capitală
794–1185 | Perioada Heiană
După sec. IX | Clanul Fujiwara preia regenţa pentru *tenno*
1192 | Este numit primul shogun ereditar
1192–1333 | Perioada Kamakura
1333–1338 | Restaurarea Kemmu

Asia de Sud-Est Secolele V–XV

După ce Regatul Birmanez de la Pagan şi Imperiul Khmer de la Angkor împărţiseră Indochina ❶ între ele, dinastia Thai îi înlocuieşte pe khmeri la putere, devenind rivală principală a birmanilor. În Indonezia se succed cu rapiditate mai multe regate diferite, atât hinduse, cât şi budiste, până când în Asia de Sud-Est se stabileşte domnia colonială a europenilor.

1 Coastele Asiei de Sud-Est, hartă maritimă portugheză, sec. XVI

2 Pagodă din Pagan, sec. XI

Imperiile de pe teritoriul Asiei de Sud-Est

În timp ce khmerii erau influenţaţi de cultura indiană, în Vietnam era evidentă apropierea de China. Apar conflicte noi, datorate înaintării birmanezilor şi, în final, a dinastiei Thai.

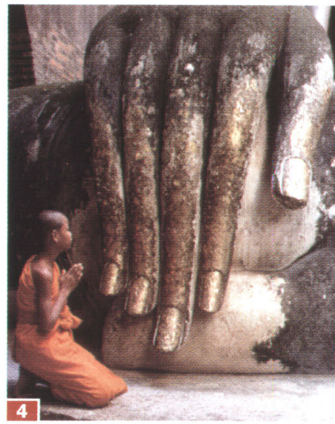
Zona colonizată de khmeri se întindea din sudul Thailandei şi al Laosului până în Delta Mekong. Acestea erau zonele comerciale cele mai dezvoltate ale Chinei, cunoscute ca Funan, care au înflorit în sec. I/II-VI/VII. În sec. VII-VIII, apar mici regate khmere. Acestea sunt puternic influenţate de cultura indiană. Indravarman I a fost primul care a întemeiat un regat extins; fiul său, Yashovarman I fondează Angkor (oraşul) în jurul anului 900.

3 *Jayavarman VII*, sculptură, sec. XII-XIII

Regatul Angkor îşi extinde puterea în sec. X. Conducătorii săi erau adepţi ai şivaismului şi au construit temple monumentale, care s-au păstrat până în zilele noastre. Faimosul templu Angkor Wat ❺ a fost construit în timpul domniei lui Suryavarman II. După invazia chamilor ❻, Jayavarman VII ❸ extinde regatul khmer în zone importante din Asia. Era adept al budismului Mahayana şi construieşte capitala fortificată Angkor, cu numeroase temple budiste ❼. Raidurile thailor duc la pierderea Angkorului în 1369 şi 1389. În sec. XV, capitala se mută în sud, la Longvek, Udong şi Phnom Penh, în mare parte şi din raţiuni comerciale.

Statul Nam Viet (astăzi Vietnamul de Nord) este cucerit în anul 111 î.Hr. de către dinastia chineză Han (*pag. 153*). Vidul de putere creat în China după dinastia Tang, face posibilă întemeierea în anul 931 în Tonkin a unui regat denumit Dai Viet, cu centrul în Delta Râului Roşu. Între anii 1009-1225 acesta este condus de dinastia Ly. Influenţa chineză, ca şi importanţa deosebită a confucianismului, rămân neschimbate. Dinastia Ly este urmată de dinastia Tran, care conduce între anii 1225-1400. În timpul ei este respinsă invazia mongolă din 1287.

4 Călugăr budist rugându-se în faţa mâinii statuii a lui Buddha din Sukhothai, înaltă de 15 m

Chamii se stabilesc în regiunile sudice din Vietnamul Central şi de Sud, iar în secolele IV-V întemeiază regatul Champa. În 1177, chamii cuceresc Angkorul, însă în 1181 sunt înfrânţi şi alungaţi, iar între 1192-1220 cad sub dominaţie khmeră. Champa intră sub presiunea vietnamezilor, regatul fiind anexat în cca 1471.

În sec. IX, birmanii migrează pe teritoriul Birmaniei de astăzi, fondând Regatul Pagan ❷, ❽ în 849. Până la distrugerea sa de către mongoli în 1287, regatul împarte controlul asupra Asiei de Sud cu khmerii. După căderea Paganului apar două sisteme de stat separate, care se vor reuni abia la sfârşitul sec. XVIII.

5 Complexul de temple hinduse Angkor Vat sau Vişnuloka (*Lumea lui Vişnu*), Cambodgia, construit în sec. XII

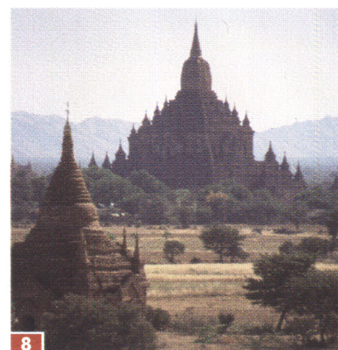
6 *Războiul khmerilor împotriva chamilor*, relief în gresie, cca 1200

111 î.Hr. | Cucerirea regiunii Nam Viet de către dinastia Han **Sec. VII** | Regatul Nan Zhao **Cca 900** | Întemeierea Angkorului **1009–1225** | Dinastia Ly în Dai Viet

Sec. IV–V | Regatul Champa **Cca 849** | Imperiul Pagan **931** | Imperiul Dai Viet

Triburile vorbitoare de limbă thai înaintează spre Yunan, în sud-vestul Chinei, începând cu sec. II î.Hr. În sec. VII, aici se dezvoltă Regatul Nan Zhao, distrus de mongoli în 1253. Regatul Sukhothai ❹, format în 1238 în zona centrală a Thailandei de astăzi, este considerat locul de origine politică şi culturală a acestei ţări. Regatul ajunge la punctul de înflorire maximă în a doua jumătate a sec. XIII, în timpul regelui Ramkhamhaeng, care îşi extinde dominionul asupra Golfului Thailandei, învingându-i pe khmeri şi birmani. În 1283 este elaborat alfabetul thai tradiţional, folosit până astăzi. Succesorii săi se dedică exclusiv religiei şi ştiinţelor; aşa că, în 1350, prinţul local Thai Ayutthaya (*pag. 330*) reuşeşte să preia puterea fără să utilizeze forţa.

7 Vedere parţială a templului budist Angkor Thom, construit în cca 1200

8 Templul din Pagan, Birmania, astăzi Myanmar

Regatele insulare din Asia de Sud-Est

Indonezia a fost întotdeauna influenţată de cultura şi religiile indiene. Aici au existat diverse regate hinduse şi budiste, până la răspândirea islamului în sec. XIV, adus pe insulă de către negustorii arabi.

Până în anii 1300, în Arhipelagul Indonezian au existat atât regate budiste, cât şi hinduse. Teritoriul budist cel mai important era Regatul maritim Srivijaya, care a apărut în sec. VII pe coasta de sud-est a Sumatrei. Din capitala Palembang, Srivijaya îşi răspândeşte zona de dominaţie în Marea Chinei de Sud şi în regiunile adiacente. În sec. XI, conducătorii locali încep să îşi recapete independenţa. Dinastia Shailendra, de orientare budistă, construieşte complexul de temple Borobudur ❾ pe insula Java.

În 1293, regele Vijaya întemeiază în estul insulei Java Imperiul hindus Majapahit, care înlocuieşte Srivijaya ca putere dominantă. Acest imperiu există până în 1520, ajungând la apogeu în sec. XIV, când regele Gajah Mada domină Indonezia.

În anii 1300, negustorii arabi aduc islamul în Indonezia, această religie fiind rapid acceptată de aproape toţi locuitorii. Doar regatul insular Bali ⓬ rămâne hindus ⓫. La jumătatea sec. XV, prinţul Paramesvara din Sumatra întemeiază sultanatul Malacca, stabilind capitala la Palembang. Oraşul devine centrul comercial cel mai important al regiunii, până când este cucerit de către portughezi ❿ în 1511 (*pag. 331*).

În sec. XVII, Java era stăpânită aproape în întregime de Regatul Mataram ⓭. Olandezii, care îi înlocuiesc pe portughezi ca putere comercială europeană, înfiinţează un centru comercial Batavia ⓮ pe insula Java în 1619, iar de aici supun Indonezia controlului lor. În 1755, aceştia determină împărţirea regatului Mataram, cândva puternic, în două principate, Surakarta şi Yogyakarta, diminuându-i astfel puterea.

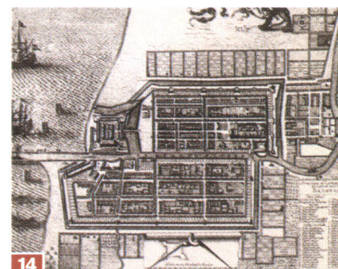

9 Templul Borobudur de pe insula Java, Indonezia, construit în sec. VIII

10 *Epavă portugheză*, miniatură indiană, sec. XVI

11 Templu lacustru în Bali

12 Pavilion şi heleşteu de lotuşi într-un palat din Bali, construit în sec. XVII

13 Taurul Nandi într-un templu hindus al regilor Mataram, construit în sec. X

14 *Harta Bataviei, astăzi Jakarta*, gravură în cupru, sec. XVII

Până în 1181 | Expansiunea Imperiului Khmer sub Yayavarman VII
1238 | Imperiul Sukhothai
1287 | Mongolii distrug Imperiul Pagan
1177 | Dinastia Cham cucereşte Angkorul
1225–1400 | Dinastia Tran în Vietnam
1253 | Mongolii distrug Regatul Nan Zhao

Africa Subsahariană secolele V–XV

În Evul Mediu, imperii extinse s-au dezvoltat nu doar în nord ci şi în alte părţi ale Africii. Mai ales în Africa de Vest existaseră de secole imperii care prosperaseră prin comerţul transsaharian ❶ cu nordul Africii. De asemenea, comerţul maritim îmbogăţise oraşele de pe coasta Swahili din estul continentului. Legăturile acestora ajungeau în interiorul Africii până în regatul Zimbabwe, renumit pentru minele sale de aur.

1 Caravană în Sahara, secvenţă de film

Africa de Vest

După sec. V, în sudul Saharei existau mai multe regate mari, care controlau traseele caravanelor din zonă.

În Evul Mediu timpuriu, de-a lungul traseelor de caravane din Africa de Vest au apărut diverse regate. În sec. V, la sud de Maroc, în Mauritania, se dezvoltă regatul Ghanei, cu capitala Koumbi Saleh. În sec. VIII, Berberii domneau peste supuşii de culoare până când aceştia şi-au alungat stăpânii. Comerţul cu aur şi sare era profitabil, însă negustorii arabi, care aduseseră islamul în anul 1000, sunt urmaţi curând de invadatori. În sec. XI, Ghana este distrusă de către Almoravizii nord-africani. Izbucneşte războiul, care se sfârşeşte cu islamizarea ţării.

3 Portughez cu muschetă, relief în bronz din palatul Oba din Benin, sec. XVI

În 1203, poporul Soso cucereşte Koumbi Saleh şi domneşte pentru scurt timp în Ghana. Ei sunt înfrânţi la mijlocul sec. XIII de către poporul Malinka ❷, acesta punând bazele unui regat în Mali. Şi poporul Malinka este convertit la islamism ❹. Sub conducătorul Mansa Musa, în prima parte a sec. XIV începe o perioadă de prosperitate, coordonată din capitala Niani. Însă, în anii 1400, regatul se prăbuşeşte, fiind înlocuit de Songhai.

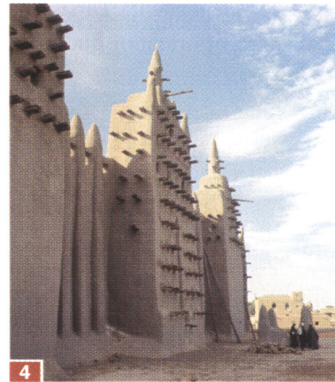

5 *Un Oba din Benin călare, cu doi servitori*, relief în bronz, sec. XVI

Aceştia îşi aveau originile în nord-vestul nigerian, iar în sec. VIII îşi extind teritoriul de-a lungul râului Niger, construind un regat prosper în jurul capitalei Gao (*pag. 332*). Regele Kossoi şi supuşii săi se convertesc la islamism în anii 1000. Liga oraşului-stat Kanem-Bornu, care se dezvoltase în nord-estul lacului Ciad şi avea să existe până în sec. XIX, se converteşte la islamism în sec. XI.

2 Altar al patriarhului legendar Malinkas, construit în sec. XIII şi reînnoit la fiecare şapte ani

4 Moschee în Dienné, Mali, cca 1400

Zonele de coastă ale Golfului Guineii rămân singurele regiuni în care islamul nu reuşeşte să se impună. Aici, poporul Yoruba întemeiază mai multe regate. Dintre acestea, Ife ❻ (vechiul nume *Ile-Ife*) în sec. VIII-XIII era centrul cultural şi politic. Avea să fie înlocuit de Regatul Benin. În sec. XV, regii, denumiţi Oba ❺, întreprindeau numeroase expediţii militare în care luau captivi; după sec. XVI, aceştia erau vânduţi europenilor ❸ ca sclavi.

6 *Capul unui conducător din Ife*, sculptură, sec. XII-XV

Mansa Musa

În 1324, Mansa Musa, conducătorul statului Mali, face un pelerinaj la Mecca, însoţit de o caravană imensă; se spune că avea 60 000 de cărăuşi. Cantitatea de aur cheltuită de Musa doar în Cairo a destabilizat moneda egipteană pentru câteva decenii. Musa construieşte o mare moschee în Timbuktu şi dezvoltă o şcoală islamică ce avea să devină un centru al învăţăturii islamice.

Caravană de pelerini în drum spre Mecca, pictură, sec. XIX

Sec. V | Fondarea Regatului Ghana
Sec. VIII | Dezvoltarea ligii oraşului stat Kanem-Bornu
Sec. X | Dinastia Zagwe
Cca 1000 | Adoptarea islamului
Sec. XI | Almoravizii distrug Ghana

Sudul şi estul Africii

Coasta est-africană se caracteriza prin legături comerciale care ajungeau până în China şi în nordul Africii în Zimbabwe.

Ethiopia creştină îşi mută centrul de la Aksum spre munţi, pentru a se apăra mai uşor de atacurile musulmane. Aici, în sec. X, dinastia Zagwe preia puterea. Zagwe reconstruieşte Ethiopia din reşedinţa regală

8 Fort în portul Kilwa, Tanzania

9 Rege Monomotapa

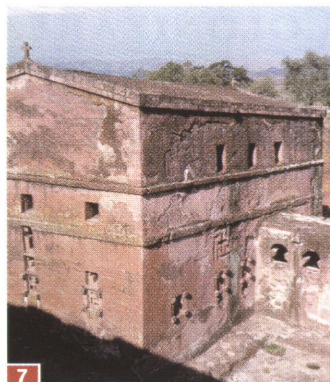

10 *Comerţ cu sclavi africani*, aluminură arabă, sec. XIII

de la Lalibela ❼. În 1268, e înlăturată de dinastia Salomonidă, ce pretindea că este descendentă a lui Menelik, fondatorul legendar al naţiunii (*pag. 155*). Membrii ei se aflau într-un conflict permanent cu vecinii musulmani ⓫ şi prinţii rebeli ai provinciilor. Pentru a impune puterea bisericii, care legitima domnia împăratului, începe persecuţia evreilor şi a ereticilor. În sec. XV, se restabilesc legăturile cu Europa, mai ales cu papa de la Roma şi cu Portugalia, care în sec. XVI sprijinea activ lupta împotriva musulmanilor.

Pe coasta est-africană, din nordul Somaliei până în Mozambic, se dezvoltă legături între elementele africane şi cele arabe islamice, formând cultura swahili (din cuvântul arab *sahil*, „coastă"), ale căror oraşe se îmbogăţesc şi devin puternice prin comerţul ⓾ pe continent şi pe mare cu Arabia, India şi China. În sec. XIV, Kilwa ❽ din Tanzania deţinea poziţia cea mai importantă între oraşele de pe coastă.

Partenerii comerciali din Africa erau triburile Bantu, care livrau în principal cupru şi fildeş. Poporul Bantu se răspândise din interiorul continentului spre sud şi est, imediat după sec. I, transformându-şi limba într-una dintre cele mai vorbite din Africa.

7 Biserică de piatră, închinată Fecioarei Maria, Lalibela, sec. XII

Bantu

Cuvântul ban-tu înseamnă persoană şi semnifică o mare familie lingvistică, vorbită astăzi de cca 100 de milioane de oameni din Africa Centrală şi de Sud. Jumătate dintre ei vorbesc limba swahili. Populaţiile vorbitoare de bantu au migrat din Nigeria şi Camerun, prin Africa de Est, spre Africa de Sud.

Adăpost tradiţional al unui zulu, vorbitor de limbă bantu din Africa de Sud

În sec. XII, poporul Shona, vorbitor de limbă bantu, pune bazele unui stat pe teritoriul pe care astăzi se află statele Mozambic şi Zimbabwe. Zeci de mii de oameni locuiau aici, între zidurile fortificate care înconjurau Marele Zimbabwe ⓬ capitala lor. Obiectele chinezeşti de ceramică din perioada Ming descoperite atestă cât de extinse erau legăturile comerciale. Exporturile principale din Zimbabwe erau minereurile şi aurul.

Imperiul Shona avea să fie înlocuit în sec. XV de către dinastia mozambicană Monomotapa ❾, care pentru un timp se întindea până în vest. Sunt ridicate mari bastioane, însă regatul trecuse deja sub controlul portughezilor, declinul şi prăbuşirea sa în anii 1600 fiind iminente.

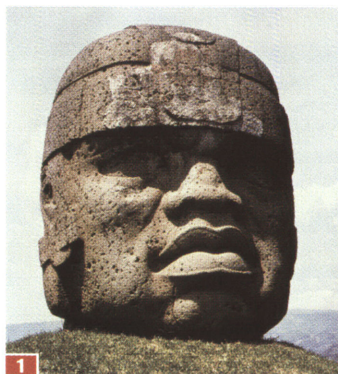

11 *Bătălie între ethiopieni şi musulmani*, pictură, cca 1412

12 Ruinele oraşului Marele Zimbabwe, construit în sec. XIII

Sec. XI | Ascensiunea Imperiului Mali
Sec.XII | Ascensiunea Imperiului Shona
1268 | Dinastia Salomonidă
1325 | Pelerinajul lui Mansa Musa la Mecca
Sec. XV | Întemeierea Imperiului Monomotapa

1 Cap gigantic de piatră reprezentând un zeu olmec

COLONIZAREA ŞI PRIMELE CULTURI IMPORTANTE ALE AMERICII CCA SEC. XV Î.HR.–SEC. XV D.HR.

După colonizarea Americii, în America de Nord s-au dezvoltat diverse culturi, unele fiind foarte complexe. În America Centrală şi de Sud s-au dezvoltat imperiile organizate predominant ierarhic, fiecare preluând puterea politică şi culturală a regiunii într-o anumită perioadă de timp. Cele mai importante sunt Imperiul Olmec ❶ şi Imperiul Toltec, civilizaţiile Maya şi Aztecă în America Centrală şi civilizaţiile Chimú, Chavín, Moche, Nazca şi Inca în America de Sud.

America de Nord

Continentul nordic a fost caracterizat de un număr mare de culturi amerindiene.

La sfârşitul ultimei ere glaciare, în cca 13 000 î.Hr., nomazii vânători-culegători din Epoca Pietrei se deplasează spre America de Nord peste un pod terestru care exista la acea vreme între Asia şi America. În următoarele milenii, aceştia se răspândesc în întreaga Americă.

2 *Vânătoare de bizoni*, gravură în lemn, sec. XIX

În anii 300 î.Hr., membrii culturilor Hohokam migrează spre nord din Mexic şi se stabilesc în sate ale căror zone agricole erau irigate prin sisteme extinse de canale. Diversele culturi americane au înflorit de la începutul erei creştine până în sec. VIII. În sud-vestul Americii, în anii 500, se dezvoltă cultura Anasazi ❸, locuitori ai stâncilor ❻. Aceştia erau agricultori sedentari, care locuiau în case de piatră cu mai multe etaje, fiind strămoşii indienilor Pueblo ❺ care au fost cuceriţi de spanioli în sec. XVI.

3 Vas de lut al culturii Anasazi , sec. XII-XIII

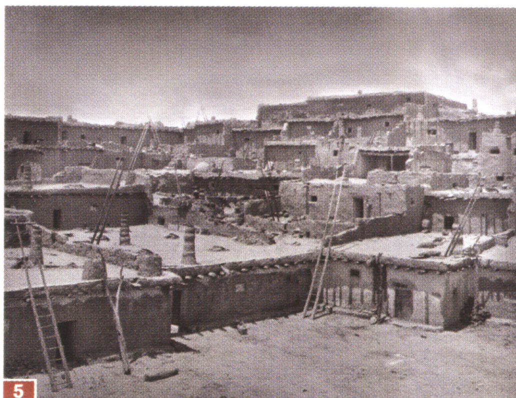
Cultura din zona Mississippi se dezvoltă în anii 750 în jurul oraşului Cahokia, lângă actualul St. Louis, unde locuiau cca 50 000 de oameni. Cultivarea porumbului constituia activitatea principală. Probabil, civilizaţia a fost distrusă de epidemiile aduse de europeni, soartă pe care au împărtăşit-o multe triburi amerindiene. Triburile de pe coasta de nord-vest îşi câştigau existenţa prin pescuit şi comerţ cu nordul Asiei şi aveau ritualuri complexe de oferire a darurilor (*potlatch*). Au rămas cunoscuţi şi pentru sculpturile în lemn, mai ales pentru stâlpii totemici.

Triburile ❹ din Marile Câmpii erau în mare parte nomade, depinzând de vânarea bizonilor ❷. Pe măsură ce au intrat în contact cu coloniştii care înaintau spre vest, în mod eronat au fost consideraţi ca aparţinând culturilor amerindiene tipice.

4 Stâlpi totemici ai triburilor amerindiene din Marile Câmpii ale Americii de Nord

Stilul de viaţă, organizarea socială şi instituţiile politice ale americanilor băştinaşi erau foarte diversificate. Acestea erau determinate parţial de condiţiile de viaţă, cum ar fi clima, solul şi animalele, însă chiar şi în medii asemănătoare exista o mare diversitate de structuri sociale: popoare sedentare sau nomade, cu sau fără sclavi, culturi de vânători sau agrare, societăţi patriarhale şi matriarhale, structuri monarhice şi democratice. Confederaţiile Wendat (Huron) din sec. XV şi, mai târziu, *Liga Iroquois* a celor cinci naţiuni, aveau Parlament şi au reprezentat prima democraţie americană.

5 Colonie a indienilor Pueblo din New Mexico

6 Aşezări pe stânci ale culturii Anasazi, cca 1200

Cca 1500 î.Hr. | Civilizaţia dezvoltată a Olmecilor

Cca 1000 î.Hr. | Dezvoltarea culturii Chavin

Cca 300 î.Hr. | Migraţia spre nord a culturilor Hohokam

Cca 0 | Cultura urbană de la Teotihuacán

200 | Dezvoltarea culturii Anasazi

America Centrală şi de Sud

Pe teritoriile de astăzi ale statelor Mexic şi Peru se dezvoltă oraşe-stat complexe, unele ocupând teritorii extinse.

În urmă cu 8000-9000 de ani, comunităţile nomade de vânători-culegători din Asia Centrală deveneau societăţi agricole sedentare. Olmecii au pus bazele primei civilizaţii dezvoltate; au lăsat în urmă complexe de temple şi palate, datând din anul 1200 î.Hr. Cultura olmecă s-a răspândit pe coasta mexicană de est, până în anii 400 î.Hr. Această cultură a fost considerată mult timp cea mai veche civilizaţie americană, până când în 2001 în Caral, Peru, a fost descoperit un oraş datând din anul 2700 î.Hr., care avea o societate complexă şi a construit piramide la fel de vechi ca cele din Egipt.

8 Capul unui prinţ Maya, cca 700

Acum cca 2000 de ani, în jurul oraşului Teotihuacán, în apropiere de actualul Mexico City, s-a dezvoltat o naţiune care avea să domine Mexicul între anii 450-700 î.Hr. La acea vreme, oraşul avea peste 100 000 de locuitori şi o reţea comercială extinsă. Adăpostea piramide ⓫ ale Soarelui şi Lunii şi numeroase temple zugrăvite în culori vii, care se aliniau de-a lungul unei artere principale largi.

11

Piramida Soarelui din Teotihuacán, înaltă de 65 m, cca 0

12

Ruinele oraşului Tikal, Guatemala

Între anii 400-1200, Toltecii formează pe teritoriul Mexicului un imperiu cu o organizare militară, fiind primii din America Centrală care folosesc armata pentru cucerirea vecinilor. În sec. XII, imperiul lor se prăbuşeşte, iar în deceniile următoare începe ascensiunea Aztecilor.

Poporul Maya începuse să-şi stabilească aşezări în Peninsula Yucatan încă din 1200 î.Hr. Între anii 300-900, în Perioada Maya Clasică ⓭, în peninsulă apar numeroase oraşe-stat ⓬ conduse de preoţi-prinţi ❽. Din motive necunoscute, acestea sunt abandonate în favoarea oraşelor din Perioada Postclasică, situate mai departe, în nord (*pag. 334*).

În America de Sud, cu aproape 3000 de ani în urmă, în Peru apare cultura Chavín. Aceasta avea să supravieţuiască până în sec. III î.Hr., fiind înlocuită de civilizaţia Moche, în nord şi de civilizaţia Nazca, în sud. Ultima, renumită pentru picturile pe stâncă, durează până în sec. VI sau VII. În anii 300-900, civilizaţia Tiahuanaco ❾ domină regiunea din jurul lacului Titicaca. Se presupune că această civilizaţie derivă din cultura Chavín anterioară şi a influenţat Imperiul Huari, care conduce în Peru între sec. VII-XI.

Civilizaţia Moche ❼ a construit cele mai mari temple şi piramide din America şi a creat ceramică pe care de obicei sunt reprezentate sacrificii umane. La începutul sec. VIII, oraşele au fost abandonate. Civilizaţia Chimú, care construise un sistem complex de irigaţii, îi urmează pe coasta peruviană după 200 de ani. Imperiul acestora şi capitala Chan Chan, care avea cca 50 000 de locuitori, sunt cucerite de Incaşi în anul 1470.

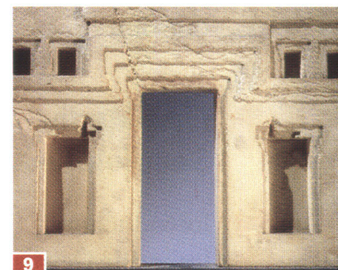
13 Vas din perioada Maya înfăţişând o scenă de la palat

Regiunea amazoniană ❿ a fost locuită pentru prima dată în mileniul III î.Hr. Populaţia care a ocupat extremitatea de sud a Americii de Sud, cu cca 10 000 de ani în urmă, a fost distrusă aproape în întregime de către colonizatori şi epidemii.

7

Vas din cultura Moche în forma unui cap, argilă, sec. I î.Hr. – sec. VI d.Hr.

9

Poarta Soarelui din cultura Tiahuanaco, Bolivia, model

10

Amerindieni din regiunea Amazon în costum tradiţional

Cca 750 | Dezvoltarea culturii din regiunea Mississippi
1470 | Incaşii cuceresc Imperiul Moche
300–900 | Vechiul Imperiu Maya
După sec. XII | Ascensiunea Aztecilor
Sec. XVI | Spaniolii îi cuceresc pe amerindienii Pueblo

Căderea Constantiopolului în 1204, pictură de Tintoretto, sec. XVI
(vezi pag. 58)

Cuprins

Vlad III Dracul Ţepeș, pictură, sec. XVI
(vezi pag. 61)

Editura „Litera Internaţional"
O. P. 53; C.P. 212, sector 4,
București, România
tel./fax (021) 3196390;
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteţi vizita pe

Editor: Vidrașcu și fiii
Coperta: Vladimir Zmeev
Tehnoredactare și prepress: Vlad Panfilov
Traducere și adaptare din limba engleză:
Brândușa Ciugudean, Graal Soft –
Integrated Translation Services
Redactori: Mariana Bădescu, Cristina Marin,
Anatol Vidrașcu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale
a României

Marea istorie ilustrată a lumii. -
București : Litera Internaţional, 2008
7 vol.

ISBN 978-973-675-470-8
Vol. 3. - ISBN 978-973-675-510-1

94(100)(084)

Tipărit la G Canale, București

MAREA ISTORIE ILUSTRATĂ A LUMII

ÎN 7 VOLUME

PREISTORIA • PRIMELE IMPERII
LUMEA ANTICĂ
EVUL MEDIU
ÎNCEPUTUL PERIOADEI MODERNE
EPOCA MODERNĂ
RĂZBOAIELE MONDIALE ȘI PERIOADA INTERBELICĂ
LUMEA CONTEMPORANĂ

ISBN 978-973-675-510-1

LITERA INTERNAȚIONAL

COLECȚIA Financiarul